Dinu

PILLAT

Așteptând ceasul de apoi

roman

Prefață de
Gabriel Liiceanu

HUMANITAS

Autorul în 1936

Dinu Pillat (1921–1975) publicase două romane promițătoare, *Tinerețe ciudată* (1943) și *Moartea cotidiană* (1946), și scrisese un al treilea – intitulat succesiv *Tinerii noului veac*, *Vestitorii* și în final *Așteptând ceasul de apoi* –, când destinul i-a fost frânt și cariera de mare romancier – amputată. Arestat de Securitate în 1959, a fost anchetat și condamnat la 25 de ani muncă silnică în răsunătorul proces al așa-numitului „lot Noica–Pillat". Unul dintre principalele capete de acuzare: faptul de a fi scris romanul *Așteptând ceasul de apoi*, calificat de anchetatori drept „mistico-legionar", și de a-l fi dat spre lectură și altora.

Seria de autor
DINU PILLAT

Dinu Pillat, fiul poetului Ion Pillat și al pictoriței Maria Pillat-Brateș, s-a născut pe 19 noiembrie 1921 la București. A făcut clasele primare și secundare la Liceul Spiru Haret din București, debutând cu proze lirice și critică literară în paginile revistei școlii, *Vlăstarul*. Între 1940 și 1944 a urmat cursurile Facultății de Litere și Filozofie din București, unde a cunoscut-o pe viitoarea lui soție, Cornelia (Nelli) Filipescu. După absolvirea facultății a devenit asistentul profesorului G. Călinescu la Catedra de istorie a literaturii române moderne. Și-a susținut teza de doctorat, sub îndrumarea lui G. Călinescu, în 1947, cu studiile *Romanul de senzație în literatura română din a doua jumătate a secolului al XIX-lea* și *Contribuțiuni la biografia lui Ion Pillat*. În același an, în urma unei restructurări pe criterii politice, a fost îndepărtat de la catedră. Între 1950 și 1956 a lucrat pe un post de casier și apoi de pontator la cooperativa de praf de sânge „Muntenia". În toamna lui 1956, G. Călinescu a reușit să-l aducă la Institutul de Istorie Literară și Folclor, al cărui director devenise, pe un post de cercetător. Arestat de Securitate în primăvara lui 1959, este anchetat și inculpat în așa-numitul „proces al intelectualilor", în „lotul Noica–Pillat"; i se dă o condamnare de 25 de ani muncă silnică și 10 ani degradare civică pentru „crima de uneltire împotriva ordinii sociale", unul dintre principalele capete de acuzare fiind romanul *Așteptând ceasul de apoi*, scris în 1948 și dat ulterior spre lectură unor cunoscuți, inculpați și ei în proces. Eliberat din închisoare în 1964, în urma amnistiei generale a deținuților politici, e reîncadrat în același an la institutul condus de G. Călinescu. În 1975, în urma unei noi restructurări pe criterii politice, este dat afară și retrogradat pe un post de documentarist la Biblioteca Centrală Universitară. Bolnav de cancer, moare pe 5 decembrie 1975.

Scrieri publicate. Romane: *Tinerețe ciudată* (Ed. Modernă, București, 1943), *Moartea cotidiană* (Ed. Vatra, București, 1946); aceste două romane, împreună cu *Jurnalul unui adolescent*, au apărut ulterior într-un singur volum, sub titlul *Tinerețe ciudată* (Ed. Minerva, București, 1984); *Așteptând ceasul de apoi* (Ed. Humanitas, București, 2010). Studii și monografii: *Mozaic istorico-literar* (EPL, București, 1969; ed. a II-a, Ed. Eminescu, București, 1971), *Ion Barbu* (Ed. Tineretului, București, 1969), *Dostoievski în conștiința literară românească* (Cartea Românească, București, 1976), *Itinerarii istorico-literare*, ed. de George Muntean (Ed. Minerva, București, 1978).

Dinu

PILLAT

Așteptând ceasul de apoi

roman

Prefață de Gabriel Liiceanu
Ediție îngrijită de Monica Pillat

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Oana Bârna
Coperta: Andrei Gamarț
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Andreea Stănescu
DTP: Denisa Becheru, Dan Dulgheru

Tipărit la „Monitorul Oficial" R.A.

© HUMANITAS, 2010

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PILLAT, DINU
Așteptând ceasul de apoi / Dinu Pillat; pref.: Gabriel Liiceanu; ed.: Monica Pillat. – București: Humanitas, 2010
ISBN 978-973-50-2696-7
I. Liiceanu, Gabriel (pref.)
II. Pillat, Monica (ed.)
821.135.1–31

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi Carte prin poștă: tel./fax 021/311 23 30
C.P.C.E. – CP 14, București
e-mail: cpp@humanitas.ro
www.libhumanitas.ro

GABRIEL LIICEANU

Prefață

O carte cu biografie

Nu toate cărțile au o biografie. Cele mai multe se nasc din placiditatea unui destin cultural și mor fără ca Istoria, o cultură sau viața autorului să le fi dat o viață a lor. Sunt cărți șterse care, uneori neînsemnând nimic nici prin ele însele, înseamnă cu atât mai puțin prin ceea li s-a-ntâmplat. Și invers, așa cum există destine umane tumultuoase, există și cărți care se instalează dintru început în orizontul riscului și al aventurii, amenințate să nu vadă „lumina tiparului" sau așteptând să fie descoperite după ce autorul lor a dispărut. Sunt cărți care „își așteaptă ceasul de apoi".

Căci asta este uimitor în cazul romanului *Așteptând ceasul de apoi*: biografia lui întreține o stranie relație cu titlul însuși, acesta părând că se încăpățânează să se rabată, dincolo de lumea din carte, asupra cărții înseși. Cartea „pleacă în lume", își croiește drumul ei, se ascunde în cotloanele Istoriei, dispare o vreme și reapare când nimeni nu se mai aștepta să o revadă. Ea are „ceasul ei de apoi", cel în care reînvie, după ce timpul istoriei, care o născuse și apoi o condamnase la moarte, și-a atins capătul.

Iată, refăcută sub forma a zece secvențe, biografia cărții lui Dinu Pillat, neîndoielnic cea mai bulversată din întreaga istorie a romanului românesc.

Prima secvență. În conacul părintesc de la Miorcani, din nordul Moldovei, în vara lui 1948, Dinu Pillat (are 27 de ani) începe scrierea romanului *Vestitorii*, care, ulterior, va primi titlul *Așteptând ceasul de apoi*. Pe 2 octombrie 1948, Dinu Pillat îi scrie lui George Călinescu o scrisoare care marchează, imediat după ce actul nașterii s-a consumat, sentimentul gestului împlinit ca „plenitudine a creației". Autorul se simte epuizat, golit. Își privește creația. I se pare frumoasă. Nu știe ce soartă i-a fost hărăzită. Dar venirea ei pe lume trebuie anunțată. Și cui altcuiva în primul rând dacă nu lui Călinescu, celui care, fiind „părintele spiritual" al autorului, făcuse cu putință nașterea noii ființe?

Secvența a doua. O zi mai târziu, pe 3 octombrie 1948, Dinu Pillat îi scrie soției sale, Cornelia. Ca și în scrisoarea către Călinescu, aceeași senzație de epuizare după „lupta cu halucinațiile configurate din adânc". Dar dominant rămâne, odată ce ultimul rând a fost așternut pe hârtie, „sentimentul de orgoliu că am realizat o carte într-adevăr semnificativă".

Secvența a treia. Autorul revine continuu, până în 1955, asupra romanului încheiat în 1948, îl dactilografiază apoi în două exemplare, după care, pe parcursul a trei ani (până în 1958), îl dă la citit lui George Călinescu, Tudor Vianu, Vladimir Streinu, Vasile Voiculescu, Dan Cernovodeanu, Emanoil Vidrașcu, Barbu Slătineanu, Andrei Scrima, Ion Caraion, Șerban Cioculescu, Theodor Enescu, Goghi Florian, Sandu Lăzărescu, doctorului Nicolae (Nini) Radian și doctorului Aurelian

Vlad. Cu excepția lui Călinescu, a lui Vianu, a lui Cioculescu, precum și a lui Andrei Scrima, care în momentul declanșării procesului intentat în 1960 lotului „Noica–Pillat" nu mai era în țară, toți cei care au citit romanul vor fi condamnați.

După arestarea lui Vasile Voiculescu (în august 1958) și a lui Constantin Noica (la 11 decembrie 1958), Dinu Pillat ascunde una dintre dactilograme într-o sobă de bucătărie din podul casei și îi încredințează celălalt exemplar colegei de la Institutul de Istorie Literară, Cornelia Ștefănescu.

Secvența a patra. Dinu Pillat este arestat în noaptea de 24 spre 25 martie 1959. Exemplarul ascuns în pod este confiscat la câteva zile după arestare, dar prima anchetă privitoare la roman are loc de-abia în cel de-al douăzeci și șaselea interogatoriu, pe 17 iulie 1959. În ciuda tuturor evidențelor – Pillat nu face în roman decât să încerce să înțeleagă configurația unui fenomen istoric recent, detașându-se total de un proiect politic care slujea un ideal prin recursul la crimă –, romanul este reținut de Securitate drept probă pentru „legionarismul" autorului. Metoda folosită în acest scop este una de grosolană falsificare: psihologia unui personaj sau replicile sale sunt trecute în contul autorului și sunt socotite emanații ale „ideologiei" sale. Toate referirile anchetatorului la *Așteptând ceasul de apoi* sunt însoțite de calificativul „roman mistic și legionar".

Secvența a cincea. În interogatoriul din 23 iulie 1959, anchetatorul îi cere inculpatului numele tuturor persoanelor

care citiseră romanul, precum și opiniile acestora după lectură. Călinescu și Vianu apar în capul listei, cu specificația expresă că romanul nu le-a plăcut, primului pentru că Pillat nu folosise „stilul realist-caricatural" pe care el, Călinescu, îl adoptase în 1953 în *Bietul Ioanide* (roman „similar până la un punct" cu *Așteptând ceasul de apoi*, spune Pillat, „fiecare însă fiind scrise în sensuri și forme diferite"), iar celui de-al doilea pentru că „lucrurile erau văzute pe o linie psihologică unilaterală", fără „o explicație istorică-politică și sociologică a fenomenului legionar". Un ochi exersat va observa imediat că anchetatorul îl pune pe Dinu Pillat să declare lucruri care urmau să-i scoată din cauză pe cei doi, deveniți după 1947 „intelectuali ai regimului". De altfel, ei nu vor face nici o clipă obiectul unui interogatoriu, spre deosebire, de pildă, de criticul Vladimir Streinu, care, deși este pus să declare la anchetă că „romanul mistico-legionar" al lui Dinu Pillat este o „exaltare a mișcării legionare dinainte de 1944" și că, literar vorbind, scrierea este „slabă", va rămâne să facă parte cu brio din lotul condamnaților.

Secvența a șasea. În interogatoriul din 12 august 1959, după eșuarea scenariului pus la punct de Pillat pentru a o proteja pe deținătoarea celui de-al doilea exemplar (acesta, afirmă el, ar fi fost trimis în Occident cu ocazia plecării definitive din țară a lui Andrei Scrima – vezi interogatoriul din 17 iulie 1959), Dinu Pillat mărturisește că exemplarul i-a fost încredințat spre păstrare Corneliei Ștefănescu. La 20 august 1959, locuința Corneliei Ștefănescu este perchiziționată și dactilograma romanului

este confiscată împreună cu alte lucrări ale lui Dinu Pillat. Tăinuitoarea este arestată și anchetată (între 20 august și 22 septembrie 1959) și eliberată apoi la intervenția lui Călinescu.

Secvența a șaptea. În Sentința dată de Tribunalul Militar la 1 martie 1960, romanul *Așteptând ceasul de apoi* este reținut drept cap de acuzare pentru că ar fi elogiat „ideologia legionară, precum și acțiunile teroriste ale elementelor legionare".

Secvența a opta. În ședința publică din 19 mai 1997, în urma recursului în anulare declarat de procurorul general împotriva sentinței din 1 martie 1960 a Tribunalului Militar în procesul lotului Noica–Pillat, Curtea Supremă de Justiție a României, referindu-se la scrierile incriminate la proces, printre care și la romanul lui Pillat *Așteptând ceasul de apoi*, declara: „Din examinarea acestor scrieri nu rezultă că ele ar conține idei legionare, potrivnice ordinii sociale existente atunci în România, de natură a justifica aprecierea primei instanțe și a celei de recurs că scrierile respective, ca și discuțiile purtate de inculpați pe marginea lor ar fi prezentat pericol pentru securitatea statului român."

Secvența a noua. Deși romanul fusese reținut ca probă (așa cum fuseseră reținute, de pildă, și cele două cărți ale lui Noica, cea despre Goethe și cea despre Hegel), locul pe care el ar fi trebuit să-l ocupe în dosarul ajuns, după anul 2000, din arhivele Securității la CNSAS este gol. Atât eforturile cercetătorilor de a da de urma dactilogramei, cât și cererile repetate ale familiei către CNSAS

rămân fără rezultat. În mintea Monicăi Pillat, fiica autorului, se instalează ideea că romanul *Așteptând ceasul de apoi* este definitiv pierdut.

Secvența a zecea. La 1 martie 2010 se împlinesc cincizeci de ani de la pronunțarea sentinței în procesul intentat lotului Noica–Pillat. Cu această ocazie, la sediul CNSAS, Editura Vremea organizează lansarea celei de a doua ediții a volumului *Prigoana*, conținând o selecție din documentele procesului. În discuțiile care urmează, cercetătoarea de la CNSAS Raluca Spiridon comunică participanților că a descoperit din întâmplare un dosar conținând dactilograma romanului lui Pillat. Pe 10 martie, Monicăi Pillat i se returnează oficial dactilograma dispărută cu o jumătate de secol în urmă.

Un „roman mistico-legionar"? O deturnare de proporții

Când soacra lui Dinu Pillat l-a văzut pe acesta ascunzând romanul în pod, l-a întrebat de ce o face, în loc „să-l țină la vedere, pe masă, căci nu este vorba de o apologie a mișcării legionare, ci dimpotrivă"[1]. La fel, dactilografa manuscrisului, interogată ca martor și cerându-i-se o explicație pentru faptul de a nu fi denunțat un roman cu subiect legionar, a spus că înțelesese „că este vorba de legionari, dar că i se păruse că lucrarea e net antilegionară,

1. Cornelia Pillat, *Ofrande*, Ed. Universalia, București, 2002, p. 304.

fiindcă pe tinerii care aparțineau mișcării autorul îi înfățișa într-o lumină defavorabilă"[1]. E cazul, așadar, să ne punem întrebarea de ce anchetatorii și judecătorii comuniști au transformat *Așteptând ceasul de apoi* într-un „roman străbătut de la un cap la altul de îndemnuri legionare", care „în mod fățiș elogiază ideologia legionară, precum și acțiunile teroriste ale elementelor legionare"?[2] Care au fost *tehnicile de mistificare* folosite în timpul anchetei și la proces pentru realizarea acestei deturnări de proporții, a acestei nerușinate răstălmăciri? Și asta cu atât mai mult cu cât Dinu Pillat fusese prevenit cu ocazia lecturilor făcute în cercul de prieteni că romanul său îi va contraria, dacă nu cumva îi va irita de-a dreptul, pe legionari.

Cea mai grosolană tehnică de mistificare practicată pe perioada anchetei și în timpul procesului a fost *confundarea temei cărții cu poziția auctorială*. Mai întâi însuși faptul că Dinu Pillat *se documentase* în privința temei despre care își propusese să scrie devine un cap de acuzare. Este învinuit de la bun început că a citit cărți despre mișcarea legionară (ca și cum ar fi putut să scrie despre ea fără să o cunoască!) – și sunt inculpați cei care i le-au furnizat (Gheorghe Florian și Arșavir Acterian) – și că a cerut detalii privitoare la istoria mișcării de la persoane cu trecut legionar, aceștia fiind deopotrivă inculpați în

1. Vezi Carmen Brăgaru, *Dinu Pillat. Un destin împlinit*, Ed. DU Style, București, 2000, p. 224.

2. Toate citatele referitoare la procesul „lotului Noica–Pillat" provin din lucrarea *Prigoana. Documente ale procesului C. Noica, C. Pillat… și alții*, Ed. Vremea, București, ed. a doua, 2010.

proces (Sandu Lăzărescu, dr. Aurelian Vlad, Constantin Răileanu și dr. Nicolae Radian).

Confundarea temei cărții cu poziția autorului este prelungită apoi prin identificarea figurilor de legionari din roman cu autorul însuși. Pentru a înțelege grosolănia procedeului trebuie să ne imaginăm că ne-ar putea trece prin cap să-l identificăm pe Dostoievski fie cu Raskolnikov din *Crimă și pedeapsă*, și să spunem apoi că autorul face elogiul crimei, fie cu Verhovenski din *Demonii*, acuzându-l că face apologia metodelor anarhiste.

Așa procedează anchetatorii cu personajul Rotaru din romanul lui Pillat. Replicile unui lider legionar, creat după modelul personajelor anarhiste din *Demonii*, sunt trecute în contul ideologiei lui Pillat, ideologie care, dacă există în vreun fel în carte, este una umanist-creștină, a incompatibilității dintre idealul mistic și crimă. Romanul nu conține nici o urmă de admirație pentru mișcarea legionară, iar autorul încearcă să pătrundă înăuntrul lucrurilor tocmai pentru a vedea cum a fost cu putință în România interbelică deturnarea purității sufletești juvenile către violență și crimă.

Or, în „concluziile de învinuire" din 10 februarie 1960 privitoare la Dinu Pillat, situația este răsturnată. Acuzația că e vorba de o carte cu „un conținut legionar, din care se desprind îndemnul la activitate subversivă, elogierea și justificarea crimelor, și instigă la acte de teroare" este susținută cu ajutorul a trei citate care, extrase din contextul logic, tipologic și epic al cărții, sunt trecute în responsabilitatea autorului. Cele trei citate reținute

în actul de învinuire redactat într-o gramatică precară sunt legate, toate, de figura atentatorului Rotaru, singurul care, după omorârea primului-ministru, reușește să scape o vreme și să se ascundă:

„Astfel, printre altele, în romanul *Așteptând ceasul de apoi* scrie următoarele:

«Pentru a scoate organismul mișcării din inerția unei descompuneri fatale, Rotaru înțelesese că trebuia neapărat întreprins ceva. Remediul găsit de el era să treacă de la vegetarea pe loc la o acțiune cu orice risc.»

În aceeași scriere Pillat Ctin, dezvăluind concepțiile sale și a complicilor săi în ce privește metodele ce le folosesc legionarii, el îndeamnă la acte de teroare despre care arată următoarele:

«Azi, de pretutindeni, avem informații că suntem din nou puternici. Astfel stând lucrurile, cred că a sosit momentul să trecem la acțiune. Orice amânare nu poate să fie decât în paguba noastră. Trebuie să recurgem la violență. La vărsare de sânge nu ne rămâne decât să le răspundem cu vărsare de sânge.»

În scopul de a elogia și propaga fanatismul și sacrificiul legionar în rândul acelora cărora le era destinată această scriere, Pillat Ctin, descriind pe unul dintre căpeteniile legionare, arată:

«I se părea urât că nu căzuse și el alături de camarazii cu care pusese atentatul la cale. Rămânând mai departe în viață, avea impresia că se desolidarizează de destinul lor, ceea ce însemna aproape o trădare.»

Acest roman străbătut de la un cap la altul de îndemnuri legionare a fost multiplicat și apoi difuzat în rândurile

complicilor săi, în scopul de educare și instigare la activitate subversivă."[1]

În baza acestor răstălmăciri, în Sentința dată de Tribunalul Militar în ziua de 1 martie 1960, Dinu Pillat va fi condamnat „pentru crima de uneltire contra ordinii sociale". Merită observată în acest context funcția incantatorie, menită să creeze magia culpei ideologice, pe care o capătă, repetate la nesfârșit, formulările de tipul „roman mistico-legionar", „apologie legionară", „roman mistico-apocaliptic". Parte dintre acuzați, dacă ar fi să dăm crezare proceselor-verbale ale interogatoriilor, par să fi ajuns la convingerea că avuseseră de-a face, citind romanul lui Pillat, cu un elogiu făcut mișcării legionare abia *după* ce fuseseră trecuți prin purgatoriul anchetelor. „Nu am înțeles la timpul respectiv că romanul lui Pillat este o apologie legionară", e pus, de pildă, să declare doctorul Nicolae Radian. Cu toții lasă impresia că, la capătul anchetelor, au revelația propriilor „crime".

Un tip uman care trebuia suprimat

E imposibil să nu ne întrebăm, citind astăzi documentele procesului și confruntându-ne cu vulgaritatea acestei hermeneutici, dacă anchetatorii și judecătorii din procesul Noica–Pillat erau atât de primitivi încât să confunde tema unui roman cu viziunea despre lume a autorului, în ciuda a ceea ce, la începutul anchetelor cel puțin, inculpații încercau să explice pornind de la

1. Vezi Brăgaru, pp. 222–223 și *Prigoana*, pp. 284–285.

termenii elementari ai esteticii romanului. Indiferent de răspuns, important este să înțelegem că, în toate aceste procese politice, exista o condamnare de dinaintea condamnării. Existau indivizi ce trebuiau suprimați în măsura în care întruchipau *un anumit tip uman*. Ei erau vinovați prin simplul fapt că veneau din istoria care-l făcuse pe acesta cu putință. Întruchiparea era vina. Pe umerii *inculpatului* apăsau toate actele, deprinderile, gusturile, idealurile și preocupările unei vieți care apucase să se vertebreze uman și moral înainte de instalarea comunismului la putere. Erau, ca să spunem așa, *istoric* vinovați.

Dinu Pillat reprezenta, din acest punct de vedere, ținta ideală. În el se adunaseră – venite din familia sa și dintr-o excelentă educație primită în liceu și la facultate – valorile de umanitate pe care Occidentul le filtrase vreme de două milenii și jumătate pentru a face dintr-un individ o personalitate. Aici nu era vorba doar de abstracția numită „burghez", ci, în mult mai mare măsură, de o figură etern-umană pe care aș fi tentat să o numesc *a romanticului-niciodată-încadrabil*. Figura trans-istorică a romanticului-niciodată-încadrabil este caracterizată printr-o sumă de gesturi ale căror resorturi sunt eminamente interioare și care sunt dirijate până la capăt de prestigiul unei „gândiri pe cont propriu". Romanticii trans-istorici constituiau o „rasă" umană obținută la capătul unui tip special de selecție spirituală. Marca acestei rase era legată de o foarte sofisticată dialectică rezultată din coliziunea limitelor proprii cu limitele istorice și obținută prin exersarea tenace a unui anumit cod moral și

cultural. Altfel spus, marca acestei rase era *o formidabilă cultivare a instinctului libertății*.

Or, Dinu Pillat iese din adolescență marcat de această stilistică a vieții. Iată credoul lui, exprimat prin discursul pe care personajul Sandu din *Jurnalul unui adolescent* (publicat la 20 de ani în revista *Albatros*) îl rostește la banchetul de adio al liceenilor:

„Înainte de a ne despărți, pornind fiecare ca un alt argonaut să găsim lâna cea de aur, aș vrea să luăm un angajament pentru viață. Să nu ne trădăm niciodată tinerețea de acum, falsificându-ne și devenind cândva alții! Să nu ne înfrângă niciodată viața, înăbușind tumultul tuturor căutărilor și obsesiilor de acum. Să nu ajungem niciodată acel clasic om matur, rigid, încuiat, gol, șablonat de prejudecăți burgheze! Acela care, văzând un film de aventuri, nu va simți nostalgia evadării dintr-o viață stupidă și monotonă; acela care nu va fi în stare să discute o noapte întreagă despre Dumnezeu, despre sensul vieții, despre binele omenirii sau despre utilitatea sinuciderii, acela care nu va înțelege absurdul, ilogicul, inutilul, condamnându-le."

Cu acest „angajament pentru viață", Dinu Pillat se înscria direct în figura romanticului-niciodată-încadrabil și devenea un condamnat a priori, un candidat sigur al viitoarei închisori comuniste. Toți cei care au făcut parte din „lotul Noica–Pillat" au fost condamnați nu în virtutea faptelor săvârșite (care făceau parte din normalitatea vieții – a citi, a te întâlni, a sta de vorbă, a comenta, a scrie etc.), ci a vinii profunde de a aparține

rasei umane obținute prin cultivarea instinctului libertății. Cu toții reprezentau un obstacol în calea creării unui nou tip uman. Nu vom fi înțeles nimic din comunism dacă nu vom fi mers până la această rădăcină care își propunea să se înfigă în fundamentul genetic al omenirii. „Omul nou", produs peste noapte într-un laborator al Istoriei, necesar comunismului pentru a-i asigura perpetuitatea, trebuia să fie supus, negânditor și apt de delațiune. Era nevoie de un mutant și de eliberarea terenului în vederea nașterii lui. Securitatea a vizat just făcând din Noica și Pillat „șefi de lot": fiind *cei mai liberi*, erau opusul acestei noi inginerii genetice. Societatea totalitară nu putea coabita cu regula lor. Era urgent nevoie de izolarea lor, de detenție, de stârpirea lor fizică sau, prin „reeducare", de amuțirea, în ei, a instinctului libertății. De aceea e cazul să ne imaginăm că, *pe fondul lucrurilor*, ei erau condamnați înainte ca procesul să fi început. Capetele de acuzare prezente în dosar – legionarismul lui Pillat, spionajul în favoarea englezilor, subminarea ordinii de stat, punerea în circulație a unor texte anticomuniste etc. – erau simple sintagme ficționale care aveau să umple a posteriori grila unei culpe ce venea de demult și de departe, una care trimitea la *firea* lor, la constituția lor de ființe neîncadrabile.

S-a vorbit, în cazul lui Dinu Pillat, de „un destin împlinit". Cel puțin așa l-a considerat soția lui, Cornelia Pillat[1], când, după unsprezece ani de la ieșirea din închisoare,

1. *Ofrande*, ed. cit., pp. 322–324.

Dinu Pillat a murit la vârsta de 54 de ani. De ce n-ar fi fost mai degrabă vorba, și în cazul lui, și al celorlalți, de „destine frânte"? Pentru că mulți dintre cei închiși – Noica, Pillat, Steinhardt în mod sigur – au ieșit din închisoare, omenește vorbind, mai frumoși decât intraseră. Detenția nu ucisese în ei rasa, ci o potențase. Au trăit mai frumos, adică mai vast, în relația lor cu oamenii și cu Dumnezeu, și-au transfigurat suferința, au devenit mai buni, au înțeles mai mult, au scris mai adânc și s-au bucurat cu ingenuitate de formele fundamentale de manifestare ale ființei.

Câteva însemnări de lectură

Am ajuns în fața unui ultim mănunchi de întrebări: cum a luat naștere *Așteptând ceasul de apoi*? De ce a scris Dinu Pillat această carte? Cum a ajuns la tematica ei? Despre ce este vorba, până la urmă, aici?

Nu putem înțelege *Așteptând ceasul de apoi* dacă îl desprindem de romanele care l-au precedat. Or, atât în *Tinerețe ciudată*, cât și în *Moartea cotidiană* (scrise la vârstele de 20 și de 25 de ani) este vorba fie de tineri care nu știu ce să facă cu viața lor, fie de maturi ratați. În *Tinerețe ciudată* toate personajele se plictisesc, toate se sufocă, toate au oroare de spectacolul vieții stătute trăite de părinții lor. Și cu toții caută *un mod de a-și investi viața*. Unii pleacă departe, cât mai departe, alții caută iubirea unică, alții se sinucid.

În *Așteptând ceasul de apoi*, oferta de viață e furnizată de Istorie. Apare o „mișcare", pe care autorul o numește

a „Vestitorilor" și care, în conflict cu viața politică obișnuită și coruptă, bazată pe înfruntarea partidelor, imaginează, pe un fundal mistic, provocarea unei comoții etice colective în urma căreia, după cum remarcă un personaj, „Iisus ar lua locul lui Mitică". Aventura devine dintr-odată *la îndemână*. Totul pare că poate fi trăit *aici*: plasarea idealului, solidaritatea de grup, valorile bărbăției, pasiunea dezlănțuită, orgoliul faptei care schimbă lumea, disperarea, pericolul și, la limită, crima.

Când, în anii '50, Cioran a încercat să-și explice ce s-a întâmplat cu ei „atunci", când o grămadă de tineri au aderat la legionarism, a vorbit de „o mișcare crudă, amestec de preistorie și profeție, de mistică a rugăciunii și a revolverului", care „comisese greșeala de neiertat de a concepe un viitor pentru un lucru care nu avea nici unul"[1]. Dar, spre deosebire de Cioran, Pillat nu este actorul care încearcă să-și înțeleagă rolul, ci autorul distant care încearcă să recompună destinele unor personaje prinse într-o dramă a Istoriei. El este „înăuntru" în măsura în care un autor se pune în pielea personajelor pentru a le face verosimile, dar e „în afară" în raport cu opțiunile lor de viață și cu participarea lor la evenimente. Cărții îi lipsește dimensiunea de „frescă istorică", fiind gândită din capul locului ca roman *psihologic*: prin ce mecanisme interioare se poate adera, de la nivelul unei perfecte purități morale (vezi adolescentul Ștefănucă), la gestul politic care trece prin crimă? Ce se

1. Cioran, *Țara mea* / *Mon pays*, Ed. Humanitas, București, 1996, p. 18.

întâmplă când disponibilitatea pentru absolut și ideal se întâlnește cu fanatismul și cu ideologia anarhismului? Ce se întâmplă când povestea prieteniei indefectibile a lui Athos, Porthos și Aramis se transformă în povestea dostoievskiană a „demonilor", care devine adevărată și face istorie[1]? În carte sunt surprinse chipuri ale demonizării ca ipostaze ale tinereții care se confruntă cu crima politică: Ștefănucă – cel care înțelege că idealul omului reformat se dovedește a fi o nălucă generatoare de crimă; odată cu revelarea acestui fapt, survine și surparea interioară a personajului; Rotaru – crima „rece", sistematică și plănuită; Vasia Voinov – crima fanatică a anarhistului pur.

---

1. Iată cum descrie autorul alunecarea lui Ștefănucă din fantasma mușchetarului în cea a „vestitorului": „Abia aștepta să se întoarcă la București, să fie din nou laolaltă cu camarazii. Stilul de viață eroic, în reprezentările cele mai deosebite, îl încântase întotdeauna pe Ștefănucă. Pe la doispezece ani, se visa D'Artagnan, din romanul lui Dumas. Împreună cu alți trei colegi, care înțeleseseră la rândul lor să își însușească câte un rol de mușchetar, se purtase un timp după cele mai stricte reguli ale onoarei cavalerești. [...] În acest timp, Nicoară, fostul Athos din epoca în care el însuși juca rolul lui D'Artagnan, organiza într-ascuns prima «frăție de cruce» pe liceu. Ștefănucă se înregimentase de la început, dintr-un sentiment de solidaritate colegială. Curând, se întâmplase apoi să fie câștigat de-a binelea, părându-i-se că este vorba tocmai de ceea ce corespundea mai bine aspirațiilor sale de ultimă oră. Mișcarea Vestitorilor nu se desemna, într-un fel, ca o grupare de misionari laici, care își propunea să reformeze societatea contemporană, în cele mai multe cazuri creștină doar cu numele?" (p. 82)

Dar de ce „așteptând ceasul de apoi"? Pentru că lumea prezentului este atât de coruptă, încât, înaintea Apocalipsei, când timpul căzut al Istoriei va ajunge la sfârșitul lui, trebuie făcut un ultim efort de redresare morală a acestei lumi. „Vestitorii", anunțând sfârșitul timpului, *parusia* ca revenire a Domnului, pregătesc totodată judecata finală prin supresiunea „timpului lui Mitică". Lucrul scandalos, „greșeala de neiertat", cum spune Cioran, nu este că ei „concep un viitor pentru o țară ce nu avea nici unul", ci că imaginează mântuiri colective. Că amestecă istoria cu mistica și judecata morală și religioasă cu crima. Confluența paradoxală dintre morală și crimă e cea care îi face suspecți în ochii tuturor: ai conaționalilor, ai autorului, ai cititorului. Drumul către paradis nu poate trece prin infernul sângelui vărsat. Lumea de „aici" și cea a Împărăției Cerului nu pot trăi decât în disjuncție. Oricât de „curând" ar veni Iisus, Noul Ierusalim nu poate coborî în timpul Istoriei.

Aceasta este limita insurmontabilă de care se ciocnesc „vestitorii". Iar cel care o resimte confuz – chiar dacă o resimte acut, cu toată carnea și sufletul său, făcând-o în felul acesta limită interioară, *limită a sa*, și devenind astfel *personaj tragic* – este Ștefănucă. El continuă să poarte idealul în brațe, dar, spre deosebire de toți ceilalți, știe că saltul în crimă are drept deznodământ compromiterea lui. Și pentru că e singur, pentru că mamei sale nu-i poate împărtăși nimic din iadul în care începe să alunece – doar un bărbat l-ar fi putut mântui de o dramă care se joacă între bărbați, doar *tatăl* său, dar acesta,

închis în cărțile sale de orientalist, e cea mai reușită mare absență a romanului –, ființa lui Ștefănucă se dezarticulează. Sau se recompune într-un chip care mamei sale, Ralucăi Holban, îi este necunoscut. Drept care, de partea cealaltă, ținând în cumpănă singurătatea fiului, se ridică singurătatea mamei, a cărei siluetă stă frântă, de la un capăt la altul al romanului, peste sufletul neostoit al copilului ei. Ea este *celălalt* personaj tragic. Și pentru că nu mai are nici o cheie a prezentului, și pentru că vrea totuși *să înțeleagă* unde a fugit băiatul ei, cum de a devenit *altul*, ea evadează în jurnalul trecutului propriu, în acele momente ale copilăriei în care, prin dispariția bunicilor, întâlnise pentru prima oară izvoarele morții.

Trecând prin comoția atentatului ratat, Ștefănucă înțelesese că nici o crimă nu poate mântui, *că Iisus nu poate ucide*. Pe model cristic, moartea care înalță nu poate fi decât murire asumată pentru mântuirea celorlalți. Din acest punct de vedere, dacă, urmărind firul personajului principal, vrem cu orice preț să urcăm spre „ideologia" autorului, aș înțelege cartea lui Dinu Pillat ca „ceartă" a acestuia cu mișcarea celor care voiseră să amestece crima în problema mântuirii. *Așteptând ceasul de apoi* este, până la urmă, o răfuială cu soluția pe care o găsise parte din generația sa pentru ieșirea din Marele Plictis. Înainte de orice, este romanul tinereții și al marilor ei căutări eșuate. Îi rămâne criticii literare misiunea de a stabili locul acestei cărți tulburătoare în istoria literaturii române, după cincizeci de ani pierduți prin istorie.

MONICA PILLAT
Notă introductivă

Traiectoria în timp a manuscrisului *Așteptând ceasul de apoi*[1] începe cu scrisoarea lui Dinu Pillat către George Călinescu, scrisoare datată 2 octombrie 1948. Mesajul autorului despre cartea de curând terminată suna astfel:

Stimate domnule profesor,

Scrisoarea de față reprezintă poate un act de sentimentalism intelectual, dar în definitiv suntem oameni.

De la începutul verii, de trei luni încoace, scriu zi de zi în sihăstria Miorcanilor, care, în paragina de acum, a ajuns să semene cu proprietatea fascinant decrepită care l-a atras pe drumul aventurii pe le grand Meaulnes *din romanul lui Alain-Fournier. Astăzi, după ce mi-am sfârșit cartea, simt nevoia de a vă scrie. Nu ca pentru a da raportul de la discipol la maestru. Și nici cumva din orgoliul de a purta corespondență cu o personalitate ca dumneavoastră. Ci pur și simplu pentru că, în clipa când mă reîntorc la cealaltă realitate, după aceea de natură halucinantă a creației*

1. Prima variantă de titlu a romanului, la care Dinu Pillat se gândea încă din 1943, a fost *Tinerii noului veac*. A doua variantă a fost *Vestitorii*.

epice, am senzația unei singurătăți descumpănite care își cere rezolvarea într-un mesagiu. Și cum, în cursul ultimilor trei ani, fără să știți, poate, dumneavoastră mi-ați fost prietenul cel mai aproape în planul înalt al gândului, cu toate dezamăgirile încercate uneori de pe urma anumitor labilități politice, nu găsesc cui altcuiva să-i adresez mesagiul „bunei-vestiri".

Nu sunt la primul meu roman. Și totuși, parcă am impresia că mă aflu, acum, în sensul plenitudinii resimțite în densitatea creației. Este vorba de o carte la al cărei material eruptiv cred că nu vă așteptați deloc, mai ales că m-ați judecat totdeauna oarecum altfel, în coordonatele unei anumite tradiții familiale, decât poate sunt de fapt. Nu știu când și cum va ajunge să apară acest roman, ce anume îi va fi dat să însemne în planul relativ al contemporaneității noastre literare și, mai ales, în absolutul creației epice, dar am ținut ca, înaintea tuturor, dumneavoastră să fi luat cunoștință de elaborarea lui. [...]

În ziua următoare, pe 3 octombrie, tot pe cale epistolară, Dinu Pillat îi explica soției sale, aflată la București, motivul acestei efuziuni:

Nelli drag,

[...] Astăzi mi-am sfârșit și romanul, cu surprize chiar pentru mine în ultima parte. La capătul drumului a trei luni de scris zi de zi, mă simt acum descumpănit singur. După fiecare carte încheiată, am aceeași senzație de tristețe pustiită ca după dragoste. Foile manuscrisului

îmi stau teanc alături pe masă. Încă o trăire consumată! Încă o luptă câștigată cu halucinația lumii configurate din adânc!

În preajma sfârșitului, cu tocul cald încă de strânsoarea degetelor, am avut în prima clipă un sentiment de orgoliu atât de intens că am realizat o carte într-adevăr semnificativă, încât nu m-am putut opri de a nu transmite mesagiul de „bună-vestire" și altora de departe, care nici nu știau încă nimic de lucrul meu.

Și am scris pe loc două scrisori, simple gesturi de exaltare lirică (nu te speria în privința gravității conținutului, fiindcă n-am denunțat și subiectul cărții), una lui Teodoreanu și alta lui Călinescu. [...]

De ce s-a ferit Dinu Pillat să denunțe subiectul cărții în scrisorile trimise celor doi mentori ai săi? În primul rând, probabil, de teama cenzurii; și apoi, bănuiesc, pentru a nu-i pune vizibil în pericol pe destinatari, destăinuindu-le negru pe alb că tocmai încheiase un roman despre mișcarea legionară, care se afla în vizorul prigoanei comuniste.

După 11 ani de la aceste prime mărturii despre *Așteptând ceasul de apoi*, în noaptea de 25 spre 26 martie 1959, adică după Buna Vestire, Dinu Pillat a fost arestat și, după zece zile de bătăi și de tortură, a spus unde își ascunsese manuscrisul de teama percheziților la domiciliu. Pe 5 aprilie 1959, doi agenți au intrat în curtea noastră de pe str. Ion Țăranu nr. 6 și i-au cerut bunicii mele – Ecaterina Filipescu, mama mamei – să-i ducă în podul

casei. Acolo, în cuptorul unei sobe de gătit dezafectate, au găsit cartea și au confiscat-o.

În timpul cumplitelor interogatorii din perioada iulie–decembrie 1959 și din 24 februarie 1960, Dinu Pillat a fost forțat să dea declarații complete despre romanul incriminat, care a constituit unul dintre principalele capete de acuzare la proces. În anii '60, Ion Podașcă, avocatul apărării la recurs, a avut prezența de spirit să copieze din arhivele procesului Noica–Pillat fragmentele semnificative din interogatoriile ce i s-au luat lui Dinu Pillat și, după moartea acestuia, survenită în decembrie 1975, a dat familiei însemnările făcute atunci. Citatele care urmează sunt extrase din paginile copiate de Ion Podașcă din Dosarul nr. 201/1960, Tribunalul Militar al Regiunii a II-a Militare, unde se arată că „tot ce se află în vol. I de la p. 170 până la p. 450 privește pe Pillat Constantin. [...] Romanul lui Pillat [se află în] vol. VI, p. 339–507." Ulterior, însemnările lui Ion Podașcă au fost completate cu informațiile pe care le-am găsit în Dosarul penal al Procesului Noica–Pillat, P (Fond Penal) 118988, P 336, din arhiva CNSAS.

Din seria celor 50 de interogatorii la care a fost supus Dinu Pillat, m-am oprit asupra celor care se referă strict la mărturiile despre manuscrisul romanului etichetat la proces drept „mistico-legionar". La interogatoriul din P (Fond Penal) 118988, respectiv P 336, din 22 iulie 1959, p. 343, autorul cărții a declarat:

Așteptând ceasul de apoi *este o completare și o continuare a romanului* Tinerețe ciudată, *scris în perioada celui de-al doilea război. Din 1944 până în 1948 am cules materialul documentar, iar scrierea lui am făcut-o din primăvara până în toamna lui 1948, stând la moșia noastră de la Miorcani. […] [M-a interesat] mișcarea legionară clandestină, despre care nu s-a scris.*

Mișcarea legionară este prezentată sub numele de mișcarea „Vestitorilor". Toma Vesper indică pe Corneliu Zelea Codreanu, Sebastian Răutu pe Armand Călinescu, persoana dr-ului Rotaru mi-a fost inspirată de dr. Noaghia, legionar – medic de circumscripție la Miorcani –, care mi-a povestit multe de[spre] mișcarea legionară. Sfârșitul dr-ului Rotaru mi-a fost inspirat de modul în care a fost împușcat Valeriu Cristescu, comandant legionar [în anii] 1937–1938, despre care am citit amănunte în Universul, *la Biblioteca Academiei Române. […] Dr. Aurel Vlad, prieten cu [dr. Nicolae] Radian, […] mi-a povestit multe despre viața legionară și […] i-am dat romanul meu să-l citească.*

[Am avut ca] sursă de documentare ideologică [pentru] înființarea revistei legionare din roman […] texte din cartea lui Cioran Schimbarea la față a României *și dintr-o culegere de articole,* Roza vânturilor, *de Nae Ionescu, editată de Mircea Eliade. Tipul filozofului legionar îl reprezintă tocmai Emil Cioran, Mircea Eliade și Constantin Noica. Scena cu reacțiunea de la Facultatea de Litere, unde legionarii au scos pe evrei din sală, mi-a fost povestită […] de scriitorul Mihail Sebastian.*

Scena cu împușcarea lui Toma Vesper [Corneliu Zelea Codreanu] am citit-o la Academie, în ziarul Universul, *iar multe alte aspecte legionare mi-au fost povestite de Ionel Teodoreanu, care a pledat în multe procese legionare. Personajul lui Voinov și terorismul din roman mi-au fost inspirate din cartea anarhistului rus Boris Savinkov de sub regimul țarist, carte citită prin împrumut de la Ionel Teodoreanu. La tipul [de personaj] Toma Vesper mi-a servit și cartea* Pentru legionari *scrisă de Corneliu Zelea Codreanu, pe care am primit-o de la Nicolae Morcovescu, fugit în 1948 la Paris.*

După ce am scris [romanul], l-am arătat lui Ionel Teodoreanu, apoi dr-ului Aurel Vlad, care mi-a spus că e scris superficial și că se cunoaște că este scris de cineva în afara mișcării legionare. Apoi l-am dat lui Nicolae Radian, care a stat cu mine o lună la Miorcani, iar ulterior, după completările făcute, l-au văzut mama, soția mea, și apoi nu l-am mai arătat nimănui până în 1955, când [mi l-a] bătut la mașină văduva profesorului universitar Popescu-Voitești. După 1955 [...] l-am arătat lui George Călinescu, Tudor Vianu, Vladimir Streinu, Barbu Slătineanu, Dan Cernovodeanu, Sandu Lăzărescu, Andrei Scrima, Stelian Diaconescu (Caraion), Mihai Musceleanu, Emanoil Vidrașcu, Nini Radian și Teodor Enescu.

La interogatoriul din 23 iulie 1959, p. 353, Dinu Pillat a menționat *alte materiale studiate pentru pregătirea romanului [și anume] cartea* Pe marginea prăpastiei

editată [de guvernul Ion Antonescu] în 1943, unde se vorbea cu lux de amănunte despre viața și activitatea clandestină legionară. [...] Revin și arăt că nu am primit cartea Pentru legionari *de la Nicolae Morcovescu, ci de la Gheorghe Florian*[1]*, legionar, care mi-a citit și romanul, fiind singurul care nu a avut nici o obiecțiune de făcut. Printre persoanele care au citit [romanul] au fost:*

1/ *George Călinescu, căruia i l-am dus împreună cu lucrările mele* De la Alexandru Macedonski la Emil Botta *și* Liniile de forță ale romanului românesc contemporan. *I-am spus lui Călinescu că i-am adus romanul* Așteptând ceasul de apoi, *care poate îl va interesa deoarece până la un punct este similar cu romanul său* Bietul Ioanide, *apărut în anul 1953, fiecare însă fiind scris în sensuri și forme diferite. [...] După o lună de zile, m-am dus la Călinescu acasă să iau lucrările. [...] Mi-a spus că studiile critice le-a*

---

1. Pentru a nu-și denunța prietenul, pe Gheorghe Florian, Dinu Pillat declarase inițial că împrumutase cartea lui Corneliu Zelea Codreanu de la Nicolae Morcovescu în 1948, înainte de fuga acestuia în străinătate. La fel avea să procedeze și în cazul colegei sale de la Institutul de Istorie Literară și Folclor, Cornelia Ștefănescu, căreia îi încredințase a doua copie a romanului *Așteptând ceasul de apoi*, spunând la primele interogatorii că îi dăduse părintelui Andrei Scrima celălalt exemplar, înaintea plecării acestuia în 1956 în India. Ambele tentative s-au dovedit însă zadarnice, căci, fiind supus torturii, el le-a divulgat până la urmă numele. (*Cf.* interogatoriile din 17 iulie, p. 317, din 23 iulie, p. 353, din 12 august, p. 382 și din 10 septembrie 1959, p. 410.)

frunzărit numai, nu le-a putut citi și nu-și poate spune părerea în legătură cu ele, iar romanul l-a citit până la jumătatea capitolului doi și a spus că nu-i place începutul romanului, deoarece eu încerc să-i scuz pe legionari și să justific acțiunile lor criminale și teroriste. Mi-a mai spus că mișcarea legionară reprezintă un subiect bogat [...], însă trebuie folosit – în scriere – stilul realist-caricatural pe care l-a folosit și el în Bietul Ioanide.

2/ Tot în 1955 i-am arătat romanul-manuscris lui Tudor Vianu, directorul Bibliotecii Academiei, care l-a citit în întregime la el acasă. [...] Vianu mi-a spus de asemeni că nu i-a plăcut, deoarece [...] văd lucrurile pe o linie psihologică unilaterală, fără să dau o explicație istorică-politică și sociologică a fenomenului legionar, în legătură cu care și Vianu a spus că „este un subiect interesant".

3/ În 1955 i-am dat romanul [...] lui Dan Cernovodeanu, căruia i-a plăcut, [...] însă mi-a spus că mi-aș putea atrage neplăceri din partea legionarilor – pe care el îi cunoscuse în închisoare până în 1954 – deoarece eu îi prezint în roman în diferite culori, și nu ca pe niște „eroi" și oameni „hotărâți" până la capăt, așa cum spunea [el] că se consideră legionarii.

4/ În același an – 1955 – a citit romanul și Sandu Lăzărescu, legionar, secretar de redacție la editura juridică „Casa Scânteii". Sandu Lăzărescu a apreciat mult subiectul și stilul în care am scris romanul meu, însă nu a fost întru totul de acord cu viziunea mea asupra fenomenului

legionar, în sensul că între membrii mișcării legionare a existat o „coeziune", au avut o comandă și au acționat organizat, nu individual și fiecare de capul lui, cum rezultă din roman. Sandu Lăzărescu mai spunea că între legionari nu erau numai criminali și disperați și oameni cu mentalitate de teroriști, ci au existat și „elemente luminoase", [...] trebuia să prezint în roman și asemenea „figuri luminoase" dintre legionari.

5/ Vladimir Streinu nu [l-a apreciat], dar mi-a spus că i-au făcut plăcere amintirile despre Armand Călinescu, cu care a făcut politică.

6/ Emanoil Vidrașcu l-a apreciat.

7/ La sfârșitul anului 1955 a citit romanul și călugărul Andrei Scrima, care l-a apreciat foarte pozitiv, arătând că ar fi „primul roman mistico-apocaliptic din literatura română" și că ar fi bine să accentuez pe trecerea legionarilor la călugărie, deoarece el a auzit că în închisori anumiți legionari intenționează să se călugărească după ce vor fi eliberați. [...] Aceste discuții le-am avut cu Andrei Scrima la el în chilie, la biserica Antim [...].

8/ În anul 1956 i-am dus romanul meu lui Stelian Diaconescu (Caraion) acasă, iar acesta, după ce l-a citit, mi-a comunicat că în general i-a plăcut [...], obiectând asupra faptului că, după părerea sa, personajele descrise în roman ar fi înjosite sub aspectul moralității, deoarece, spunea Diaconescu, [...] el a cunoscut în închisoare legionari pe care-i aprecia ca oameni „dintr-o bucată" și „de caracter".

9/ *Tot în 1956 [i l-am dat] lui Mihai Musceleanu, om foarte mistic, căruia i-a plăcut.*

10/ *[I-a plăcut] lui Radian, care-l citise nebătut la mașină.*

11/ *În 1957 am citit 3 fragmente la cenaclul de la Barbu Slătineanu, unde erau și dr. Vasile Voiculescu, Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu, făcând toți comentarii diferite, [iar] Barbu Slătineanu oprindu-l [ca] să-l citească în întregime.*

12/ *Dr. Vasile Voiculescu l-a apreciat, el necunoscând deloc mișcarea legionară.*

13/ *Teodor Enescu a fost ultimul care [l-a citit și] l-a apreciat.*

La interogatoriul din 14 august 1959, p. 390, Dinu Pillat a spus:

I-am dat romanul Așteptând ceasul de apoi *[dr-ului C.] Răileanu*[1]. *Mi-a spus că nu i-a plăcut pentru că eu nu am înțeles spiritul eroic al legionarilor.*

La interogatoriul din 31 august 1959, p. 390, Dinu Pillat a declarat:

Alt legionar era Arșavir Acterian, [care] se ocupa cu anticariatul clandestin. I-am dat romanul meu și el mi-a împrumutat Pe marginea prăpastiei. *L-am rugat să-mi procure o carte legionară franceză,* Trimisul Arhanghelului, *reportaj despre viața lui Corneliu Zelea Codreanu, scrisă de frații Tharaud. El mi-a adus-o la spital, la Radian, spunându-mi*

1. Fiind bolnav de tuberculoză, în anii '50 Dinu Pillat mersese la dr. C. Răileanu pentru ședințe de pneumotorax.

s-o citesc iute, ceea ce am și făcut; a doua zi i-am restituit-o și el mi-a restituit romanul meu.

În interogatoriul din 25 noiembrie 1959, p. 422, se menționează că *Dinu Pillat a vorbit despre [Sandu] Lăzărescu și influența lui în scrierea romanului* Așteptând ceasul de apoi, *și apoi de[spre] analiza făcută de acesta romanului. [A vorbit] despre Aurel Vlad, căruia i-a dat romanul și cu care a discutat problemele mistico-legionare din el.*

În interogatoriul din 31 decembrie 1959, p. 450, a fost consemnată fraza:

I se prezintă romanul și-l recunoaște.

În sfârșit, în interogatoriul din 24 februarie 1960 am găsit, printre altele, următoarele afirmații ale lui Dinu Pillat:

Contest că am făcut parte vreodată din fosta mișcare legionară. Am scris la o revistă, Perspective, *în 1948, director fiind Gheorghe Florian și redactor Alexandru Lăzărescu, revistă independentă, [care] nu apărea în cadrul Facultății de Drept. [...] Romanul* Așteptând ceasul de apoi *l-am început în 1948 și l-am terminat în 1955, l-am dat pentru citit lui Radian, Lăzărescu, Voiculescu, Ranetti etc. Unora nu le-a plăcut, altora, da. Speram să se schimbe regimul și să-l pot publica. M-am inspirat din psihoza mistică a mișcării legionare, nu l-am scris cu intenție subversivă.*

La proces, Jaures Benea, apărătorul lui Dinu Pillat, a subliniat că inculpatul „este produsul vechii societăți

și nu a avut posibilitatea să se reeduce, pentru că, dată fiind originea sa, nu s-a putut încadra", apoi a arătat că acesta „este bolnav TBC pulmonar și, în concluziuni, cere o pedeapsă justă să-și poată da seama că a greșit și, după executarea pedepsei, să devină un element util societății".

Trimis în judecată pentru „crima de trădare de patrie și pentru crima de uneltire contra ordinii sociale", Dinu Pillat a fost condamnat la pedeapsa cea mai grea, adică la 25 ani de muncă silnică și la 10 ani de degradare civică. După ce a stat în detenție la închisorile Jilava și Gherla, Dinu Pillat s-a întors acasă după 5 ani, 4 luni și 3 zile, pe 28 iulie 1964, în urma amnistiei generale aplicată deținuților politici.

La câțiva ani de la eliberare, Dinu Pillat a încercat să-și recupereze romanul de la Arhivele Statului, dar i s-a comunicat oficial că acel corp delict dispăruse din dosarul penal și că nu era de găsit.

În anii '90, doamna Silvia Colfescu, directoarea Editurii Vremea, a cercetat Arhivele, fiind prima editoare a documentelor Procesului Noica–Pillat[1], iar cu acea ocazie, la rugămintea familiei, a făcut demersuri pentru recuperarea cărții *Așteptând ceasul de apoi*, angajându-se să o publice. La acea dată, a primit răspuns negativ din

1. *Prigoana. Documente ale Procesului C. Noica, C. Pillat, N. Steinhardt, Al. Paleologu, A. Acterian, S. Al-George, Al. O. Teodoreanu etc.*, Ed. Vremea, București, 1996; ed. a II-a, 2010.

partea oficialităților, fiind informată că manuscrisul fusese distrus.

Tot în anii '90, scriitorul și sociologul Stelian Tănase a studiat Arhivele în vederea elaborării unei cărți despre procesul intelectualilor[1] și a încercat, la rândul său, să dea de urma romanului pierdut. I s-a răspuns că manuscrisul fusese ars. În aceeași perioadă, cercetătoarea Carmen Brăgaru, documentându-se pentru teza sa de doctorat având ca subiect destinul și opera lui Dinu Pillat[2], a parcurs cu meticulozitate documentele procesului, nereușind să afle nimic despre cartea dispărută din dosarul penal.

Trebuie subliniat apoi faptul că, după 27 de ani de la condamnarea intelectualilor din lotul Noica–Pillat, „în ședința publică din 10 martie 1997, Curtea Supremă de Justiție a admis recursul în anulare declarat de procurorul general împotriva sentinței nr. 24 din 1 martie 1960 a Tribunalului Militar al Regiunii a II-a Militară și deciziei nr. 77 din 7 aprilie 1960 a Tribunalului Suprem – Colegiul Militar [...]. Au lipsit toți intimații inculpați, 11 fiind decedați".

După examinarea corpurilor delicte, respectiv studiile lui Constantin Noica, *Anti-Goethe* și *Povestiri din Hegel*, romanul lui Dinu Pillat, *Așteptând ceasul de apoi*, romanul

1. Stelian Tănase, *Anatomia mistificării*, Ed. Humanitas, București, 1997; ed. a II-a, 2003.

2. Carmen Brăgaru, *Dinu Pillat, un destin împlinit*, Ed. DU Style, București, 2000.

lui Mircea Eliade, *Pădurea interzisă*, cartea *Ispita de a exista* a lui Emil Cioran şi articolul acestuia, intitulat *Scrisoare către un prieten din depărtare*, răspunsul lui Constantin Noica la articolul menţionat şi introducerea lui Vintilă Horia la *Antologia poeţilor români din exil*, Curtea Supremă de Justiţie din 1997 a apreciat că acele scrieri nu conţineau „idei legionare, potrivnice ordinii sociale existente atunci în România [...]. Dimpotrivă, tematica abordată, ca şi ideile dezvoltate în cuprinsul scrierilor menţionate demonstrează cu elocvenţă caracterul lor artistic de valoare, realizat de autori cu mijloace de creaţie specifice, unele originale, iar altele inspirate din proza străină ce s-a bucurat de incontestată apreciere din partea criticii literare universale" (vezi şi pp. 2–168, vol. VIII).

Criticul literar George Ardeleanu, cel mai recent căutător al manuscrisului lui Dinu Pillat, a povestit cu diferite prilejuri legate de această temă următoarele:

„În decursul anului 2004 (am continuat şi în 2005), am avut prilejul să consult la CNSAS Dosarul procesului «Noica–Pillat», un dosar imens, de 21 de volume (6356 de file). La CNSAS acest dosar poartă două numerotări consecutive: P (Fond Penal) 118988, respectiv P 336. Scopul studiului era redactarea unei teze de doctorat consacrate lui N. Steinhardt[1], inculpat, după cum se ştie, în acest proces. Ştiam câte ceva despre

1. George Ardeleanu, *N. Steinhardt şi paradoxurile libertăţii*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2009.

cazul romanului *Așteptând ceasul de apoi* de Dinu Pillat, principalul cap de acuzare în procesul acestuia. Știam că fuseseră confiscate două exemplare, după cum aflasem – chiar din documentele procesului – că unul din exemplare fusese distrus, iar altul păstrat pentru a constitui «corp delict» în proces.

Ei bine, în deschiderea primului volum al procesului există un opis de 19 pagini, în care sunt menționate documentele din primele opt volume. În acest opis, la volumul 6, sunt menționate următoarele documente: *Ordonanță de atașare la dosar a corpurilor delicte,* filele 1–3, *Anti-Goethe* de Constantin Noica, manuscris și dactilogramă, filele 4–338, și lucrarea *Așteptând ceasul de apoi* de Dinu Pillat, dactilogramă, filele 339–507.

Eram încântat, crezând că am descoperit ceea ce se credea pierdut. Extrem de emoționat, cu mâna pe telefon să-i spun doamnei Monica Pillat marea veste, am cerut volumul 6. Deziluzie totală! Volumul 6 nu corespundea deloc cu opisul, în loc de 507 existau doar 84 de file, iar documentele erau altele decât cele specificate în opis. Era singurul caz de acest tip, toate celelalte volume corespunzând cu opisul. Mai mult decât atât, toate volumele (mai puțin volumele 20 și 21, consacrate Recursului în anulare din 1996–1997) au copertele uzate, hârtănite și inscripționate cu formula *Republica Populară Romînă* (logic, de vreme ce procesul a avut loc în 1960). Volumul 6, în schimb, avea copertele nou-nouțe și era inscripționat cu *Republica Socialistă România* (ceea ce nu mai este… logic). De aici o serie de noi supoziții,

deziluzii și așteptarea timorată a unei «revelații» care întârzia să apară."

Minunea s-a petrecut însă pe 1 martie 2010, când în sala de lectură a CNSAS, cu ocazia lansării ediției a II-a a cărții lucrate de doamna Silvia Colfescu, *Prigoana. Documente ale Procesului C. Noica, C. Pillat, N. Steinhardt, Al. Paleologu, A. Acterian, S. Al-George, Al. O. Teodoreanu etc.*, o cercetătoare a instituției-gazdă, doamna Raluca Spiridon, a adus vestea descoperirii romanului lui Dinu Pillat în Fondul Bibliotecii CNSAS din sediul Arhivelor de la Popești-Leordeni.

La 10 martie 2010 mi s-a înapoiat manuscrisul ținut 51 de ani în detenție. Recunoștința mea se îndreaptă către doamna Silvia Colfescu și către toți cei care, în decursul timpului, au încercat să dea de urma acestui roman atât de drag tatălui meu, pentru care el și prietenii lui au suferit torturi de nedescris. Mulțumesc, de asemenea, domnului Dragoș Petrescu, președinte al CNSAS, și domnului Virgil Țârău, vicepreședinte al CNSAS, precum și doamnelor cercetătoare Cristina Anisescu și Raluca Spiridon, care m-au ajutat să intru în posesia cărții.

Pentru evitarea unor posibile nedumeriri din partea istoricilor și cercetătorilor literari, aș vrea să fac, în încheiere, o remarcă: decalajele temporale sau anacronismele prezente în roman[1] se datorează faptului că, în

1. Cum ar fi: anul apariției *Istoriei literaturii române* de G. Călinescu, anul apariției *Istoriei filozofiei contemporane*, vol. I, de P.P. Negulescu, anul primei reprezentații a *Scrisorii pierdute*.

mod evident, *Așteptând ceasul de apoi* nu este un document istoric, ci o ficțiune, în care datele reale sunt relativizate. Nicăieri în roman nu se precizează intervalul de timp al desfășurării acțiunii, iar aluziile la personajele și evenimentele care au inspirat construcția epică servesc coerenței viziunii literare, nu rigorii cronologice reale.

Am speranța că reacția publicului cititor la această carte, scoasă la lumină după atâta amar de vreme, va da în sfârșit răspuns întrebării de demult a autorului:

Nu știu când și cum va ajunge să apară acest roman, ce anume îi va fi dat să însemne în planul relativ al contemporaneității noastre literare și, mai ales, în absolutul creației epice.

a întrebarea:

– Arunci tu, sau să luăm pe unul întâi?

– Te las pe tine...

Nicoară se trase un pas înapoi, destinzându-şi braţul cu gestul unui aruncător cu discul. Dar, ce se întâmpla deodată?

Nu mai era nimic din ceeace fusese până atunci. Ştefănucă se aşeza în stradă, apucat de braţ. În nedumerirea lui desăvârşită, nici o ajunse să răspundă individului, care îl ameninţa cu cuvintele:

– Să nu încerci cumva să te smucegti sau să faci [illegible] ai de dracul. Să fim înţeleşi!

x x x

x x x

În carcera străină, Ştefănucă se simţea înmormântat de viu. Un întuneric greu, apăsător, necunoscut încă pentru el. Lipsa de aer îl înăbuşea. Nu putea să stea decât în picioare, cu trupul constrâns într-o rigiditate, care îl dusese cu încetul la amorţire, în timp ce mâinile abia îl mai ţineau, gata să se taie. Apoi, greu urletele unui, mişte urlete scoase parcă de un animal pradă înjunghierii, care îl pătrundeau de fiecare dată până în măduva oaselor, prelung şi ascuţit.

Ştefănucă îşi duse mâna la fruntea asudată rece, de unde o [illegible] încet pe faţă, cu nevoia de a reconstitui prin pipăit identitatea trăsăturilor sale. Totul nu ajungea încă să încapă în logica minţii. Fusese Duminecă seara la teatru, aşa cum hotărâse Rotaru. La chiria atentatului însă, în locul explozivei aşteptate, urmase lungul [illegible] dela capătul străzii Antim, când un necunoscut pusese mâna pe el, să îl predea într'un loc [illegible] cu ofiţeri de serviciu şi colegi [illegible] unde i se scoaseseră ireturile dela pantofi şi apoi i se închisese uşa aceasta pe piept, fără să fie întrebat nimic. Ce era adevărat din toate ceeace trăia în momentele de faţă şi urmau mai departe gimnastica în gol, încercând în zadar să se prindă de bara de trapez a unei certitudini.

Într'un târziu, aţipit, capul lui Ştefănucă alunecă pe piept, [illegible] fusese răpit cunoştinţă.

x x x

x x x

În sfârşit, la lumina zilei, coşmarul carcerii din beznă [illegible] la început să se risipească. Ţăndurile, coordonate la loc, dădură lui Ştefănucă o oarecare prezenţă de spirit, binevenită pentru [illegible] a lui. Foarte curând însă, răgazul de destindere al nervilor

Pagini din manuscrisul lui Dinu Pillat, purtând ştampila Ministerului Afacerilor Interne al R.P.R. Corecturile aparţin autorului.

şi nu lipsească dela masă.

x x x

x x x x x x

La auzul soneriei de afară, Raluca Holban îşi simţi inima [illegible] în clipele aşteptării de apoi, nu găsi puterea să se mai ridice de pe scaun, temându-se ca nu cumva să se amăgească din nou cu iluzia că este Ştefănucă.

La intrarea băiatului în sufragerie, Raluca Holban aproape că nu îşi crezu ochilor. Gâtuită, ajunse numai să întindă mâinile. Dar, ce era cu Ştefănucă? În loc să vină la ea, să o îmbrăţişeze cum abia să apună ceva, se aşezase la masă, în faţa tacâmului său, rămânând aco o încremenit.

– Ştefănucă... Ştefănucă...

Rugămintea, abia auzită printre lacrimi, era poate şi de [illegible] a se încredinţa că nu visează cu ochii deschişi.

Abia într'un târziu, după ce îşi mai veni în fire, instinctul de mamă îi sugeră să găsească întrebarea simplă a întâlnirii în normal:

– Ştefănucă, nu vrei să mănânci ceva?

Băiatul tăcu mai departe, parcă nici nu auzise întrebarea. Ceea ce surprindea acum la el nu era stările de slăbiciune, [illegible] la un om abia ieşit din închisoare, cât însăşi schimbarea fizionomiei: privirea în gol, trăsăturile cu o rigiditate de mască, gura cuţinată până la desfiinţarea buzelor. Raluca Holban simţea că Ştefănucă nu îşi dă încă bine seama că se află acasă, la masa sufrageriei ei obişnuită, împreună cu ea. Dar, ce putuse să se întâmple, să ajungă într'un asemenea hal? Nu era bolnav? După câte îndurase, nu [illegible] încăpea îndoială că nervii lui nu aveau cum să mai fie întregi. Şi dela un ceas la altul, amintirea cuvintelor lui Sebastian Lumutu, dela ultima convorbire la telefon, căpătă deodată un înţeles altfel de greu în mintea Ralucăi Holban. Nu i se făcuse oare aluzie la starea sănătăţii băiatului, atunci când venise vorba de pretextul sub care urma să i se îngăduie eliberarea? Aşa dar, pretextul fusese o realitate...

Îngrijorată, Raluca Holban se aplecă peste masă:

– Dragul mamei, ce este cu tine? Nu te simţi bine?

Ştefănucă se ridică, fără să răspundă nici deastădată. Ajuns în dreptul Ralucăi Holban, o sărută în trecât, mai bine zis îşi lipi o clipă buzele închise de fruntea ei fierbinte. Apoi, părăsi sufrageria, tot ca un robot.

x x x

x x x x x x

Notă asupra ediției

Am editat manuscrisul tatălui meu folosind în general ortografia și normele gramaticale în vigoare. Totuși, pentru păstrarea atmosferei acelui timp, nu am modernizat nici anumite forme lexicale (*mosafir*, *fotel*, *dispoziţiune* etc.), nici grafia unor cuvinte (*chaise-longue*, *volley*, *crocket*, *cassă* etc.) și, exceptând câteva cazuri în care sensul ar fi fost ambiguu, în construcții de tipul „am așteptat pe X", „am dat lui Y" nu am anticipat complementul prin pronume („l-am așteptat pe X", „i-am dat lui Y"), potrivit normei de azi.

Pe de altă parte, am schimbat *a desemna* în *a desena* atunci când apărea cu acest sens, pe care cititorul actual s-ar putea să nu-l mai discearnă în prima formă, azi învechită; la fel, am trecut *a răbda locului* în *a răbda să stea locului* și *a-și da părerea* în *a-și da cu părerea*. În unele cazuri, am schimbat *datorită faptului că* în *dat fiind că* sau în *pentru că* și *datorită* în *din cauza*, variantele din urmă fiind mai potrivite în context.

Am înlocuit peste tot *Gramama* cu *Granmama*. De asemenea, am îndreptat câteva pleonasme.

Se înțelege că toate aceste intervenții – precum și altele, mărunte, pe care nu le mai consemnez – sunt risipite în puține locuri din text.[1]

Toate notele din subsolul romanului îmi aparțin.

M. P.

1. Intervențiile editoriale menționate mi-au fost sugerate de Ioana Pârvulescu, bună cunoscătoare a literaturii epocii în care se înscrie romanul, căreia țin să-i mulțumesc pe această cale.

Așteptând ceasul de apoi

PARTEA ÎNTÂI

Capitolul I

În tropotul obosit al celor două mârțoage, căruța își urma drumul în noapte, în golul câmpurilor fără sfârșit. Țăranul nu primise decât în silă să ia cu el pe cei trei studenți, după câte se întâmplaseră la târg. De la începutul drumului, tăcea mereu, încremenit ca o momâie în dosul cailor care nici nu păreau că sunt mânați de cineva.

Rotaru, student în ultimul an la Medicină, se aplecă din nou asupra rănitului întins în fundul căruței, sub un braț de fân. După ce îi luă pulsul, se trase înapoi.

— Are febră mare! Bine însă că altfel s-a mai liniștit. Delirul său, cu citatele din Apocalips, a fost dramatic...

— Nu mi-am închipuit niciodată că în subconștient poți să ai memoria unor texte într-o asemenea măsură, observă al treilea dintre studenți, care urma Teologia, ca și individul rănit.

Rotaru nu mai spuse nimic, cu atenția furată de o stea care cădea prelung în adâncul nopții de iulie. Tăcerea se închegase la loc peste tropotul copitelor, lăsând gândurile într-o stare de amorțire, ca și trupurile înghesuite laolaltă în spațiul prea strâmt al căruței.

— Ah!... Îl vedeți?... Îl vedeți?... Îngerul... Iese din templu și strigă cu glas mare celui ce șade pe nor: pune

secera și seceră, fiindcă s-a copt secerișul pământului... Uitați-vă!... Uitați-vă cum sunt aruncați ciorchinii în teascul cel mare al mâniei lui Dumnezeu!... Sângele... A ieșit sângele din teasc până la zăbalele cailor!... începu rănitul să se zbată din nou.

Rotaru apucă brațul căruțașului, să oprească mârțoagele.

— Mă tem de-o hemoragie. Cât poate să mai fie până la dispensar?

Celălalt teolog dădu din umeri: se afla pentru prima oară prin părțile locului, așa că nu avea cum să cunoască drumul până la dispensarul satului, unde Rotaru își făcea stagiul de practică.

De fapt, întrebarea fusese pusă țăranului, care nu răspunse decât într-un târziu, după ce se uită la cadranul cerului:

— Pe la miezul nopții o da Dumnezeu să ajungem...

Rotaru duse încă o dată mâna la pieptul rănitului: inima acestuia bătea tot mai surd. Nu rămânea timp de pierdut. Așezându-se la loc, cu genunchii la gură, în coasta rănitului toropit de febră, se pomeni blestemându-și clipa în care se apucase de Medicină. Poate că altfel nu s-ar fi simțit atât de răspunzător de viața camaradului, nu ar mai fi avut luciditatea profesională a gravității cazului său, dublată de conștiința că nu este în stare să facă nimic pentru el. La prima hurducătură a căruței care pornise din nou, se întoarse fără voie spre celălalt teolog. Aproape nu-și crezu ochilor când îl desluși în genunchi, cu capul plecat și mâinile împreunate. Desigur, se ruga. De ce, în aceeași clipă, nu putea și el să facă la fel? Hotărât,

Luther avea dreptate crezând în predestinare: sunt oameni înzestrați de la început cu harul lui Dumnezeu, pe când alții nu ajung niciodată să aibă parte de el, refuzându-li-se de la naștere dreptul la mântuire. Dacă lucrurile stăteau astfel, ce valoare puteai să mai atribui justiției metafizice a creștinismului? O clipă, ținu să-și întrebe camaradul, dar se gândi că rugăciunea acestuia trebuie respectată. În bălăbănirile căruței, nedumeririle se destrămară apoi cu încetul, pentru a face până la urmă loc numai impresiilor puternice de peste zi.

Pentru a li se zădărnici întrunirea care începuse pe oborul iarmarocului de la capătul micului târg evreiesc, ce minte bolnavă de frică răspândise din senin zvonul că veniseră să dea foc dughenelor îmbâcsite? Rotaru nu mai văzuse niciodată un asemenea fenomen de psihoză colectivă. Își aminti că făcuseră senzație de când sosiseră în coloană de marș, disciplinați ca o unitate militară. Forfota iarmarocului, cu tocmeli și aldămașe, se potolise cu încetul. Mulțimea pestriță de țărani, în cuprinsul căreia deosebeai ușor prezența negustorilor evrei cu șapcă și cizme, sfârșise prin a se îmbulzi în jurul grupului, ca la cine știe ce comedie de bâlci. Andrițoiu, studentul care zăcea acum rănit pe fundul căruței, luase cuvântul, vorbind oamenilor ca din Apocalips. Atunci, de undeva, din capătul uliței, izbucnise un glas sfâșiat de femeie, urmat curând de tumultul unor vociferări isterice. Rotaru nu reținuse cuvintele în jargon. Înțelesul lor era însă al unui strigăt de alarmă, prevestind incendierea târgului. Să fi fost o manevră organizată? În orice caz, în aceeași

clipă, câțiva jandarmi se arătaseră din mai multe părți, gata să-și facă loc prin mulțime cu paturile de armă. Bătaia începuse fără alte preambuluri, cuprinzând repede toată aria iarmarocului. O larmă asemănătoare grindinei, cu țipete și înjurături amestecate de-a valma, se ridicase asurzitoare în coasta târgului, care își oblonise îndată dughenele. Cine trăsese primele focuri? Greu de știut. La un moment dat, pe când se lupta să iasă din încleștarea unui grup de oameni, Rotaru văzuse în apropiere pe Andrițoiu grămadă la pământ, cu celălalt camarad, de la Teologie, străduindu-se să-l ajute. Fusese împușcat în burtă. Cu mare greutate, amândoi transportaseră apoi rănitul printre căruțe, ocolind locurile de încăierare, până la marginea oborului. Acolo, numai sub amenințarea revolverului lui Rotaru un țăran se lăsase hotărât să facă drumul cu ei.

*

* *

— Mă scuzați, doctorul Weissman nu mai lucrează aci?

Rotaru tresări de pe scaun. Ațipise, cu bărbia în piept, în camera de consultații a dispensarului. După sosirea de la miezul nopții, se grăbise să dea primele îngrijiri efective bietului Andrițoiu, slăbit rău de tot ceea ce însemnase pentru un om în starea lui drumul cu căruța. Telefonase apoi unui coleg de la spitalul orașului, cerând o ambulanță. Andrițoiu trebuia operat fără întârziere. Mașina, venită într-un târziu, în cursul dimineții, nu plecase decât cu puțin timp în urmă.

Celălalt teolog întovărășise rănitul, hotărât să-l asiste până la capăt. Cu părul năclăit, cu obrajii nebărbieriți de două zile, Rotaru nu putea să facă în clipa aceea decât o impresie dintre cele mai proaste. În picioare, se înclină ușor stânjenit:

— Îmi dați voie să mă prezint: Rotaru! Sunt detașat provizoriu în locul lui Weissman. Știți, în cadrul practicii de vară, pe care ne silește Ministerul s-o facem la sate... Doamna Răutu, dacă nu mă înșel?

Rotaru fusese prevenit de Ghiță, sanitarul, că Adina Răutu sosise cu soțul ei la moșie, așa că putea să se aștepte oricând la o vizită, știindu-se că dispensarul constituia una din operele ei de binefacere.

Soția ministrului Sebastian Răutu, o femeie de vreo cincizeci de ani, își arăta vârsta sub borurile largi ale pălăriei de pai. Rochia subțire de vară, croită după factura unui model indicat mai degrabă pentru o fată tânără, nu o prindea câtuși de puțin, punând în valoare îngreunarea adipoasă a trupului. Tot atât de stânjenită ca Rotaru, Adina Răutu își plimba acum privirea prin încăpere, ca și cum vedea pentru prima oară lucrurile de acolo: canapeaua de piele; dulapul de sticlă cu seringile pentru injecții, instrumentele de mică chirurgie și flacoanele de medicamente; portretul Reginei, parcă presărat cu pistrui de excrementele muștelor; masa cu o scrumieră plină cu mucuri de țigară, un pahar cu apă și volumul *L'homme, cet inconnu*[1] al doctorului Alexis Carrel... Într-un târziu, spuse cu un zâmbet silit:

1. *Omul, acest necunoscut (fr.).*

— Cred că faci treabă bună cu dispensarul nostru.

Strâmbătura gurii lui Rotaru dezvălui o dantură urâtă:

— Ce treabă? Dispensarul este mizerabil utilat. După câte am simțit, stocul de medicamente a fost trocat de Weissman fără rușine. În ultimul timp, ajunsese să facă injecții cu apă distilată. Nu am nici neosalvarsan, nici acid nicotinic, nici chinină, adică nimic din ceea ce este esențial aci. Și apoi cum să fac singur față nevoilor unei circumscripții medicale cuprinzând nu mai puțin de cinci sate? Judecați și dumneavoastră!

Adina Răutu plecă ochii. I se vorbise pe un ton cu care nu era obișnuită. Se simțea atinsă în susceptibilitatea ei de fondatoare a dispensarului. Articulă cu greu:

— Lasă, toate sunt remediabile!

Rotaru făcu un gest cu mâna, care spunea mai mult decât orice.

Învingându-și antipatia pentru tânărul doctorand lipsit de maniere, Adina Răutu încercă să fie amabilă:

— Domnule doctor, nu vrei să iei un aperitiv cu noi, la conac? Cu acest prilej, putem să dezbatem lucrurile pe îndelete.

Rotaru se aștepta atât de puțin la o asemenea propunere, încât nici nu știu ce să răspundă pe moment. Ca printr-un făcut, tot satul întâmplându-se să fie ieșit la prășitul porumbului, nu i se găsea nici un bolnav în sala de așteptare, sub pretextul căruia să scape de invitație. Până la urmă, fără să aibă încotro, se văzu silit să primească. Își scoase halatul de consultații, rămânând în hainele sale negre, ușor lustruite. Numai gulerul răsfrânt

al cămășii, de o curățenie îndoielnică, și pantofii de tenis îl mai acomodau, ca ținută, la ziua de vară.

Afară, pe când începură să umble prin praful gros al uliței, cu soarele arzător al amiezii în creștet, Adina Răutu legă vorba din nou:

— Și în ce anume vrei să te specializezi, domnule doctor?

— În endocrinologie.

— Interesant.

Interesant... Rotaru se revedea seara, în încăperea scundă, citind din tratatul Simonnet-Brouha la lumina chioară a opaițului, pe când alături se auzeau, în răstimpuri, gazdele horcăind prin somn în aerul greu. Numai atunci mai izbutea să se integreze cât de cât în destinul specialității viitoare, care aproape că începuse să i se pară o himeră după această lună de ieșire din civilizație. Se simțea făcut pentru experiențe de laborator, sortit, poate, să ajungă un alt Columb pentru continentul fiziologiei omului, încă nedescoperit pe deplin, de pe latitudinea glandelor. În loc să aibă însă răgazul de a lucra în direcția specialității propuse, se vedea silit să își cheltuiască energia în deșert, cu combaterea sifilisului fără neosalvarsan și a pelagrei fără acid nicotinic. Interesant...

Adina Răutu nu mai spuse nimic. Își dădea seama instinctiv că toate bunele ei intenții se deformau în celălalt, refractate ca de o prismă spartă. Tăcu resemnată, cu acea conștiință a singurătății pe care o avea ori de câte ori încerca să stabilească o punte de apropiere cu oamenii și se vedea silită să recunoască zădărnicia lucrului.

Ajunseseră între timp în parc, pe aleea umbrită de coroanele stufoase ale castanilor. În dreapta se vedea suprafața gazonului lucios, proaspăt stropit cu furtunul.

Ce făcea Andrițoiu în clipa aceea? Operația luase, oare, sfârșit? Scăpase totuși cu bine? Gândurile lui Rotaru se învârteau stăruitor în jurul camaradului rănit, pentru a ieși măcar cu ele din ambianța domeniului familiei Răutu.

— Sebasto, îți prezint pe noul nostru doctor de la dispensar. L-am invitat la un aperitiv, să ne cunoaștem mai bine. Îl las cu tine până sfârșesc ceva la bucătărie.

După ce se așezară în scaunele de pai, care se găseau la îndemână pe cerdacul conacului, Sebastian Răutu întrebă la întâmplare, numai pentru a spune ceva:

— Ei, cum găsești lucrurile pe-aici?

— Găsesc că sunt ceea ce se rezumă să fie: mizerie.

— Ce vrei, mizeria este o imanență a vieții sociale!

— Bine, dar...

— Iartă-mă că te întrerup! Faci cumva politică?

— Da. Adică nu chiar...

— Cum? Nu înțeleg.

— Să vedeți, fac parte din mișcarea Vestitorilor.

Fruntea lui Sebastian Răutu se încreți, în timp ce mâna cu țigara i se opri în aer. Așadar, ca printr-un făcut, se vedea confruntat din nou cu problema pe care încercase s-o uite cu numai câteva clipe în urmă.

— Ei, și? Cum adică? De ce crezi că nu faci politică militând în rândurile Vestitorilor?

— Vedeți, cred că politica în țara noastră înseamnă *Scrisoarea pierdută* a lui Caragiale. Chiar și azi, deși aparența

lasă poate altă impresie datorită evoluției formale a lucrurilor. Mișcarea Vestitorilor nu se socotește un partid politic de teapa celorlalte, care să corespundă mentalității de continuitate în oportunism și compromis a regimurilor parlamentare de la noi, cu realitatea exprimată de vorba cetățeanului Mitică: „Pleacă ai noștri, vin ai noștri..." Noi încercăm să prefigurăm un om nou.

Sebastian Răutu ascultase cu buzele strânse, fără să-și privească interlocutorul, amânând aprinderea altei țigări, până când Rotaru sfârși ceea ce avea de spus. În ascuțirea figurii, nasul i se desena acum și mai proeminent.

— Sunt de acord cu dumneata într-o singură privință. Într-adevăr, *O scrisoare pierdută* ne definește moravurile politice de ieri și de azi. Și eu aș merge chiar mai departe, susținând că opera comică a lui Caragiale urmează să ne reprezinte în aceeași măsură și mâine. Dar, pentru aceasta, de ce să te scandalizezi? Cațavencu, Tipătescu, Pristanda ne sunt endemici. Ce vrei? Suntem în țara românească, la periferia Orientului... Și apoi, oportunismul și compromisul, formele de manifestare ale geniului nostru de lichele iremediabile, nu trebuie să uităm că ne-au salvat totdeauna ca stat. Ce v-a venit din senin să vă revoltați că ne-a fost dat să avem ca cetățean pe Mitică, iar nu pe Iisus? Nu vă dați seama de ridicol?

Sebastian Răutu, care se încălzise treptat, se întrerupse la intrarea servitoarei cu tava cu aperitive.

— Te rog, servește-te!

Fără nici o plăcere, Rotaru luă cu o mână paharul întins și prinse, cu cealaltă, o măslină în vârful scobitoarei.

Dar, chiar în clipa aceea, se auzi rostogolirea unor roți de trăsură dinspre intrarea parcului.

— Ah, trebuie să fi sosit mosafirii!

Cu o senzație de ușurare, Rotaru spuse în grabă, așezând paharul la loc pe tavă:

— Eu am să vă las.

— Bun. Nu te mai reții, că este târziu. Ne mai vedem însă, cât mai stau pe-aici. Știi cum să ieși din parc?

— Da. Vă salut.

Rotaru se depărtă, fără să o ia însă pe unde venise de teamă să nu dea de mosafirii proaspăt sosiți. Știind că zidul din jurul parcului are o portiță dosnică, ce răspundea pe o latură a satului, se înfundă pe niște alei scunde de arțar și nimeri ieșirea fără să rătăcească prea mult. Încerca să se gândească numai la Andrițoiu, dar, în loc să-l vadă pe el, așa cum fusese luat de ambulanță, cu privirea rătăcită, cu tot sângele scurs din obraji și buzele învinețite, era urmărit mai departe de capul lui Sebastian Răutu. Ca un ac de gramofon rămas împiedicat pe cercul de sunete al unei plăci defecte, mintea lui se oprise la o frază peste ale cărei cuvinte nu ajungea să treacă: „Cațavencu, Tipătescu, Pristanda ne sunt endemici. Ce vrei? Suntem în țara românească, la periferia Orientului…“

Găsind portița încuiată, Rotaru se văzu silit să sară peste ea. Ulița satului era goală, cum o lăsase la dus. Numai o găină ieșise de-a curmezișul, căutând prin praf ceva de ciugulit.

*
* *

În sufrageria conacului, abia dacă se mai simțea zăpușeala de afară. După alungarea muștelor, ferestrele fuseseră închise și storurile lăsate.

Intrând în sufragerie, Adina Răutu indică locul fiecăruia. Gazdele se așezară la capetele mesei, Grigore și Raluca Holban în dreapta, iar colonelul Ioanid în stânga lor.

Pe când servitoarea aducea primul fel, Sebastian Răutu își înăbuși un căscat de plictiseală. De câte ori veneau la țară, din inerția unei tradiții, chemau la masă pe vecinii lor de moșie. Apoi nu se mai vedeau cu ei până în vara anului următor, când masa se repeta aidoma. Deși de vreo cincizeci și ceva de ani, deci de o vârstă cu Sebastian Răutu, Grigore Holban arăta mai degrabă dintr-o generație cu tatăl acestuia. Chel, fără culoare, cu guler înalt, de modă veche, umblând îmbrăcat numai în haină neagră și pantaloni vărgați. Își făcuse studiile universitare la Paris, unde se specializase în istoria antică a Orientului. După Primul Război Mondial, tatăl său, membru al Academiei și fruntaș cu prestigiu al fostului partid conservator, sfârșise prin a determina cercurile în drept să înființeze un post de conferențiar la Secția de istorie a Facultății de Litere din București. Dar cariera de profesor universitar a lui Grigore Holban nu ținuse mult timp, datorită faptului că nu se găsea nimeni amator să audieze cursurile unei specialități lipsite de orice interes

contingent. După suprimarea conferinței, efectuată sub pretextul unor economii bugetare, se retrăsese pentru totdeauna la moșie, luându-și cu el și întreaga bibliotecă. De atunci trăia acolo ca un huhurez, preocupat numai de studiile sale. Uneori, Sebastian Răutu și ceilalți profesori se pomeneau cu câte o broșură subțire, extrasul unui articol publicat de Grigore Holban în revistele de specialitate din străinătate. Soția cu cei trei copii veneau să stea cu el pe răstimpul vacanțelor de vară, rămânând încolo cu casa la București. Pentru Sebastian Răutu, Raluca Holban prezenta un interes mult mai redus. Un model de virtute casnică, cu un rest de romanțiozitate din epoca de la începutul secolului.

Colonelul Ioanid nu avea nimic din specificul militarului de carieră. De fapt, era pensionar de un deceniu și trăia la moșie aproape tot anul. Burlac, cu teorii misogine pline de haz. Fumător de pipă. Obișnuit să bea zeci de ceaiuri pe zi, pe care și le pregătea singur la samovar. Nu citea decât cărți de călătorie. Mare șahist, era găsit adesea cufundat de unul singur într-o partidă începută cine știe de când, reconstituind după tratate de specialitate lovituri consemnate ca memorabile. Cum reprezenta „o figură" în județ, Sebastian Răutu se ținuse de el să facă politică în cadrul organizației locale a partidului. Colonelul sfârșise prin a primi de hatârul șefului, fără să înțeleagă însă a sacrifica prin aceasta comoditatea tabieturilor sale. Numai în toiul alegerilor se vedea silit să se miște cu mașina prin județ, alături de Sebastian Răutu. La întruniri, rămânea placid, pe undeva în preajma șefului,

izbutind totdeauna să se sustragă cu o glumă dacă i se propunea cumva să ia cuvântul.

Sebastian Răutu începu prin a se adresa lui Grigore Holban, care mânca cu nasul în farfurie:

— Ei, coane Grigore, la ce mai lucrezi?

— La ceva extrem de interesant. Din păcate, nu am la îndemână toată bibliografia necesară. Am comandat la Londra ce îmi mai lipsește, dar nu am primit încă nimic. Studiul meu se intitulează *Influența școlii filozofice reformate a lui Mo-Tseu asupra jurisdicției imperiale din epoca dinastiei Han.*

Pe scaunul de alături, Raluca Holban roși până la rădăcina părului observând că atât Sebastian Răutu, cât și colonelul Ioanid abia își stăpâneau râsul.

Adina Răutu, care fusese până atunci cu gândurile în altă parte, avu deodată prezența de spirit a impasului. Se grăbi să schimbe vorba, întrebându-și prietena:

— Dragă, ce s-a întâmplat anul acesta că nu sunt și copiii cu voi?

Raluca Holban șovăi cu răspunsul. Cum să mărturisească adevărul, împărtășindu-le pe față refuzul băieților de a o întovărăși, ca în vacanțele fiecărui an, sub cuvânt că se socoteau mobilizați în serviciul mișcării Vestitorilor pe tot răstimpul campaniei electorale? Sebastian Răutu ar fi început, desigur, cu ironiile. Și dacă acelea pe seama bietului Grigore se învățase să le sufere, cu inima strânsă, unele pe seama lui Ștefănucă și Lucian chiar că nu știa cum ar fi fost în stare să le rabde în tăcere.

— Liliana este cu noi, numai că a rămas acasă, gândindu-se că nu avea rost să vină singură, fără frații ei.

Cât despre băieți, mai întârzie încă prin București. Cu cât cresc, cu atât copiii îți scapă mai mult.

Adina Răutu mai întrebă într-o doară:

— Ștefănucă nu urma să dea bacalaureatul?

— Nu. Mai are un an.

Sebastian Răutu crezu că este cazul să spună și el ceva:

— Pe Ștefănucă nu-l știu prea bine. Despre Lucian însă pot să mă pronunț în deplină cunoștință de cauză. Este cel mai bun student din câți am avut în ultimul timp. Un cap limpede. Serios. Organizat. Poate încă prea puțin personal în păreri, resimțindu-se de pe urma influenței anumitor lecturi. Dar aceasta este ceva inerent vârstei. La seminar, ia totdeauna cuvântul. Sigur pe el, aproape prezumțios. Îmi place!

Pe când se schimbau farfuriile, colonelul Ioanid deschise vorba asupra unui subiect care îi stătea pe limbă de la sosire. Tot așteptând nerăbdător să se sfârșească întrebările și răspunsurile de circumstanță, se foise pe scaun într-o asemenea măsură, încât fata care servea la masă fusese îndreptățită, în felul ei, să-l creadă muncit de crampe.

— Ați auzit, desigur, cum înțeleg Vestitorii să facă propagandă electorală! Demagogia pe premise creștine... Este un adevărat scandal! Și când jandarmii, alarmați de caracterul anarhic al întrunirilor, încearcă să împrăștie lumea, propagandiștii răspund cu focuri de revolver. Chiar ieri am auzit că la...

Sebastian Răutu nu îl lăsă să sfârșească:

— După toate aparențele, avem a face cu un fenomen de psihoză mistică. Un tineret dezaxat a căzut victimă

pseudomesianismului lui Toma Vesper. Individul mi-este bine cunoscut, că doar am urmat împreună la Liceul Internat din Iași. Un idiot... Trebuie să vă povestesc o scenă care pune de ajuns de comic în valoare misticismul său, de ereditate sigur sifilitică. Pe-atunci întâmplarea făcuse vâlvă în liceu. Vesper era în clasa a cincea sau a șasea. Ora de religie. Popa vorbește la catedră despre „Minunile în religia creștină". În bănci, o lipsă de interes vecină cu somnul. Nu ajunge popa să sfârșească bine, că, iată, se ridică Vesper: „Părinte, să vedeți, mi s-a întâmplat și mie să trăiesc o minune..." Popa privește cruciș, în timp ce clasa izbucnește în hohote. Dar Vesper nu se pierde cu firea: „În noaptea Învierii, pe când mă întorceam de la biserică, mi s-a arătat în capul satului Sfântul Gheorghe. Armăsarul se frământa pe loc, speriat de balaurul care îl pândea dintr-o latură. Sfântul Gheorghe a ridicat sulița și a străpuns într-o clipă trupul lighioanei..." Puteți să vă închipuiți capul popii! Sfântul Gheorghe să se arate unui mucos dintr-a cincea, nici măcar premiant... Rezultatul: Vesper s-a ales cu nota trei, iar Sfântul Gheorghe a ajuns emblema Vestitorilor.

Sebastian Răutu tăcu. Prins de povestire, lăsase să i se sleiască bucata de friptură. Pe când se grăbea acum să sfârșească restul din farfurie, observă cu nemulțumire că nu avusese efectul așteptat. Femeile rămăseseră pe gânduri, părând a nu pune la îndoială realitatea miracolului. Grigore Holban privea mai departe în farfurie, așa că nu puteai să știi dacă este surprins sau măcar amuzat, în timp ce colonelul se mărginise să exclame stupid:

— Ce chestie!

Pe când se aducea desertul, Sebastian Răutu simți nevoia de a se întoarce asupra subiectului.

— Așa-zisa mișcare a Vestitorilor reprezintă o primejdie mult mai mare decât pare la prima vedere. În public, caută să mistifice lumea cu demagogie pe premise creștine, cum spunea colonelul. În cerc închis însă, lucrurile se întâmplă cu totul altfel. Sunt organizați în grupe de șoc. Au arme. Se pregătesc să răstoarne ordinea politică a formei noastre de stat, fără să le pese de consecințe. La Siguranță ne vin mereu rapoarte din partea agenților strecurați printre ei. Nu este de glumit. Trebuie luate măsuri.

Raluca Holban tresări neliniștită. În timp ce își lua o felie de pepene, mâinile ei avură un tremur ușor:

— Ce măsuri?

— Dizolvarea mișcării în preziua alegerilor. Anularea listelor sale de candidați. Sigilarea sediilor. Arestarea conducătorilor instigatori. Aproape toți membrii guvernului au ajuns la concluzia mea. Mai rămâne să-l hotărăsc pe primul-ministru. În tembelismul său senil, își închipuie și acum că mișcarea Vestitorilor nu este decât un joc inofensiv de copii…

Colonelul Ioanid se amestecă în vorbă:

— Bine, dar cum să luăm o asemenea măsură înainte de-a avea împuternicirea unui vot al Parlamentului? Cazul mi se pare fără precedent.

— Forma este lucrul cel mai ușor de găsit. Dizolvarea poate să se facă de-a dreptul prin dispozițiunile unui jurnal al Consiliului de Miniștri. Nimic mai simplu.

Întârziind să înceapă pepenele, Sebastian Răutu urmă peste o clipă pe alt ton:

— Ceea ce mi se pare mai penibil este însăși structura vieții sociale dorite de tineretul Vestitorilor. Lumea „omului nou". O uniformizare absolută. Nu mai ai dreptul să vezi și să judeci decât printr-o singură prismă, care ți se impune din oficiu. Pluralitatea punctelor de vedere, punerea în ecuație a problemelor, dialectica inteligenței se condamnă ca generatoare de haos. După câteva milenii de evoluție a gândirii, forma ideală a societății să ni se reveleze deodată în stupul de albine sau mușuroiul de furnici?

Adina Răutu se uita tot mai nedumerită la soțul ei. O surprindea înverșunarea lui asupra problemei Vestitorilor acum, la masă, cu niște oameni fără preocupări politice. De totdeauna, îl știa eminamente sceptic, când nu era de-a dreptul cinic. Judeca totul cu un umor al lui. Nu dramatiza niciodată. Atunci?

Capitolul II

De câteva nopți începuseră marile vânturi de toamnă. În lungile sale insomnii, Raluca Holban auzea mereu foșnetul copacilor din parc umplând întunericul: ceva ca niște haotice acorduri de orgă.

Peste zi, un cer tulbure închidea atmosfera. Toamna, mai mult decât oricând, castelul izbutea să fie în nota peisajului, cu aparențele sale de cavou istoric. Fără nici o legătură cu arhitectura solului, reședința de la moșie a familiei Holban putea să aducă aminte contemporanilor actul de excentricitate al cutărui miliardar american care a ținut să cumpere, să demonteze și apoi să reconstituie, pe meleagurile sale de peste ocean, un autentic castel de Ev Mediu francez. De fapt, zidurile masive și posomorâte, cu ogive gotice, fuseseră ridicate cu stângăcie de un strămoș din partea Ralucăi Holban, strămoș cu ceva sânge polonez, care înțelesese pe vremea domniei lui Ștefan cel Mare să se conformeze marelui stil feudal. Așezat în ținutul de stepă al Moldovei de Nord, aproape de răscrucea hotarelor, simulacrul de castel avusese de suferit de-a lungul anilor toate încălcările istoriei acelor locuri, părăginindu-se majestuos peste împilări și pângăriri. Din toate reparațiunile făcute, ultima și cea mai

substanțială se impusese cu prilejul hotărârii luate de Grigore Holban de a se retrage la moșie. Tavanele grele nu mai amenințau acum să se prăbușească asupra încăperilor neobișnuit de cuprinzătoare.

În cenușiul acelei dimineți de toamnă în care galbenul frunzelor din parc ajunsese să aibă reverberări de lămpi aprinse în plină zi, Raluca Holban simțise deodată o tulburătoare identitate de atmosferă cu o epocă de mari sfâșieri din copilăria ei. Cum mai puteau să stăruie amintiri de la vârsta de cinci ani? Și ce neașteptată intuiție o făcea, după atâta amar de ani, să se regăsească fetiță, să-l regăsească pe tata Andu din zilele sfârșitului său de leucemie, să retrăiască lucrurile de atunci, deopotrivă în amândoi? Pradă unei neliniști apăsătoare, lăsase gospodăria în grija slugilor și se închisese singură în odaie, unde se pomeni într-un târziu scriind cu sufletul în reflux:

1892. Era ultima toamnă. Andu o știa bine. Suferea de un cancer al sângelui, într-una din formele care nu lasă răgaz. Stătea ca de obicei în chaise-longue, *cu basca în cap și mantaua pe el, înfășurat într-un mare pled vărgat, așa că nu avea cum să simtă răceala vâscoasă a dimineții. Palma unei frunze de castan căzuse la întâmplare pe picioarele sale, rămânând acolo, ciudată, ca o mână de ființă preistorică. Pe sus, corbii tot scormoneau tăcerea. În ceața scămoșată dintre copaci, castelul din față se desena ca un vas-fantomă.*

— Tata Andu!

Vocea de copil venea pe alee, rostogolindu-se ca o castană. Și, peste o clipă, se ivi lângă chaise-longue *făptura de o șchioapă a Ralucăi:*

— Tata Andu, când plecăm cu gâștele sălbatice?

Cu o zvâcnitură de deget, întrebarea întoarse de-a valma zilele unui an întreg. Era tot toamnă, Andu, cu fetița de mână, o pornise pe câmp. Gerul își pierduse de mult fluiditățile marine, desfășurând o opacitate de plumb pe întinderea stepelor cu recoltele strânse. Un vânt larg umfla pieptul. Câinii de vânătoare alergau departe înainte, adulmecând urma pe miriștile pustii. Andu simțise nevoia să umble cu pași mari, așa că de la o vreme o luase pe Raluca în spate, cu picioarele pe după gâtul său. Și, deodată, vocea de sus izbucnise, cu degetul întins:

— Tata Andu, ce-i acolo?

Un cârd de gâște sălbatice trecea sub cerul coborât, vâslind dinspre stufărișul iazurilor. O fulguranță de alb, ireală în scrumul anotimpului. Și aripile se și stinseră pe orizont.

— Niște gâște sălbatice în drum spre țările calde. Vin de sus, de la miazănoapte, de unde le-au gonit întunericul și frigul...

Întorcându-se prin înserarea timpurie, Andu se trezise spunând Ralucăi povestea Selmei Lagerlöf cu uimitoarea călătorie a lui Nils Holgersson cu gâștele sălbatice.

— Tata Andu, hai să plecăm și noi cu gâștele sălbatice, ca băiețelul.

— Acum este prea târziu. Au plecat toate. Lasă, la anu'...

— E mult la anu'?

— Un an...

— Un an? Cât e un an? Cât castelul, cât cerul, cât biserica? Cât?

Lângă chaise-longue, *Raluca aștepta mereu. Tăcerea lui Andu o făcu să creadă că nu auzise întrebarea:*

— Tata Andu, când plecăm cu gâștele sălbatice? Când?

— Cum să plecăm, Raluca? Nu vezi că tata este bolnav?

— Bine, dar în țările calde nu sunt doctori?

Pe fața de sticlă a lui Andu trecu un zâmbet, ca o părere. Ceața se întețea în jur tot mai apăsător. Oare moartea nu era o destrămare, ca ceața însăși?

Alături, ca un scâncet, vocea Ralucăi:

— Tata Andu, când plecăm? Spune! De ce nu spui?

Golul ceții se umplu pe neașteptate cu dangătul clopotelor de la biserică. Un dangăt prelung, făcut din reveniri care nu lăsau răgaz ecoului să se stingă pe deplin.

— Tata Andu, de ce bat clopotele? tresări Raluca.

— Cine știe? Poate a murit cineva în sat… răspunse Andu, înfiorat și el.

— De ce bat clopotele când a murit cineva?

— Știu eu? Așa este obiceiul. Se anunță o plecare. Așa cum face și locomotiva la ieșirea trenului din gară, sau sirena vaporului când acesta părăsește portul.

— Când mori, pleci?

— Da, într-un fel…

— Cum?

Andu întoarse capul spre Raluca. În aburii ceții, o văzu răsfrântă ca într-o oglindă cu apele ușor stinse: mică de tot, înduioșător comică sub gluga de ploaie ca o scufă de pitic, într-o mână ținea o castană pe care abia putea s-o cuprindă toată.

— Hai, tata, spune, cum?

— Cum, ce? întrebă Andu, ale cărui gânduri se pierdeau de îndată.

— Cum pleci când mori?

— Știu eu, fetița mea? Cum să-ți spun? Ieși din tine, îți lași trupul ca o frunză uscată... Ajungi ceva fără cuprins...

Pentru Raluca, cuvintele lui Andu se alăturau ciudat. Era ca atunci când o auzea pe Granmama vorbind franțuzește.

— Tata Andu, ce-i aia „fără cuprins"? apucă Raluca la întâmplare cuvântul, ca pe un fluture în vârful degetelor.

— Fără cuprins? Ceea ce nu încape în nimic, bunăoară aerul...

Andu nu ajunsese să sfârșească fraza, pentru că dinspre castel începuseră să se ridice chemările lui Granmama:

— Raluca... Raluca... Raluca...

Mâna lui Andu, sidefie în lipsa ei de sânge, făcu o mișcare spre Raluca. Gest de mângâiere? De oprire?

— Uite, tata, castana, până mă întorc! Să ai cu ce să te joci!

În jurul chaise-longue-*ului, singurătatea se refăcu în cercuri.*

Începuse o nouă zi. Andu ședea întins cu basca în cap și mantaua pe el, înfășurat în același mare pled vărgat. Raluca îl lăsase singur, pentru a se duce să înmormânteze o rândunică pe care o găsise moartă pe alee. I-o arătase și lui. Luând pasărea în palmă, i se păruse grea ca o piatră în corsetul aripilor scorțoase.

De dimineață, la ceai, Andu nu fusese în stare să ia nimic. Lipsă de poftă de mâncare? Faringele oprea de la început orice înghițitură, cu praguri fierbinți care se ridicau până în cerul gurii. Gândurile, tot mai subțiri în

articularea lor precară, îl sfârșeau acum ca obișnuitele hemoragii nazale. Cât despre pleoape, căpătaseră o materialitate grea, care făcea ca până și privirea deschisă să însemne un efort.

Ceață? Nu. Cădea seara. Totuși parcă nu era nici aceasta. O clătinare de ape străvezii. În față, vasul-fantomă se scufunda solemn. Copacii înșiși începeau să-și piardă forma. Pledul, mâinile, el? Vru să ridice capul, să miște brațele deasupra apei. Sugrumată în gâtlejul uscat, vocea nu ajunse să strige decât o dată, înainte de înec:

— Raluca!

Apoi, nimic. Numai tăcerea, cântând din orgă deasupra spațiilor fără dimensiuni.

— Tata Andu, ce-i?

Raluca, care alergase din capătul aleii, se uita nedumerită la tatăl ei. Îl trase de braț. Mâna alunecă moale într-o parte. Dormea. O arăta și capul căzut în bărbie. I se păruse numai că fusese chemată. Dar cum dormea așa, cu ochii deschiși? Până și păpușa, când o culca pe spate, își închidea ochii. Cine știe? Poate că oamenii mari dorm cu ochii deschiși, așa cum numai ei sforăie noaptea.

Raluca se depărtă tiptil, în vârful picioarelor, să nu tulbure somnul lui tata Andu.

În patul mare, de două persoane, Raluca se pierdea cu totul. Până mai adineauri, înainte să înceapă sforăitul, mâna lui Granmama o tot căutase în răstimpuri, să vadă dacă nu alunecase prea la margine sau dacă nu se mistuise cumva sub plapuma pe măsura bătrânească a patului.

Raluca se întoarse din nou de pe o parte pe alta, fără să-și găsească somnul. La ferestrele înalte se auzea mereu același fâșâit de aripi. Vântul? Gândurile Ralucăi săreau ca niște lăcuste prin întuneric. Totul fusese ciudat în ultimele zile. O luaseră în grabă de mână când încă nu sfârșise bine mormântul de frunze pentru rândunica moartă, rânduit lângă mormântul mămichii. O duseseră la castel și o închiseseră cu cheia în odaie, unde i se servise și mâncarea. De ce o pedepsiseră când nici acum nu se știa vinovată cu ceva? În zadar plânsese și se zbătuse. Nimeni nu dăduse nici un răspuns întrebărilor ei, nici chiar Granmama când venise seara să se culce, cu ochii plânși și toată numai tremurături. A doua zi rămăsese închisă mai departe. Încercase să se joace cu păpușa, să se uite la cartea cu multe animale. Se plictisise însă repede. Strigase, bătuse cu pumnii în ușă, plânsese din nou. Apoi, într-un târziu, se așezase pe taburetul ei, hotărâtă să țină de urât peștișorului din bocal. Dar peștișorul dormea în apă, cu totul străin de ea. Observase atunci cu mirare că și el ține în somn ochiul holbat, ca tata Andu. Toată amiaza bătuseră clopotele la biserică. Pentru rândunica moartă? Abia pe seară i se dăduse, în sfârșit, drumul. Alergase prin toate încăperile strigând pe tata Andu, să i se plângă în față. De nicăieri nu venise nici un răspuns. În sufragerie luaseră loc la masă numai ea și Granmama. Întrebase din nou de tata Andu. Și, pentru prima oară, Granmama mărturisise cu privirea în farfurie:

— Tata Andu a plecat cu gâștele sălbatice…

Totul se tulburase deodată. În ochii Ralucăi începuseră să înoate de-a valma macaroanele din farfurie, paharul cu

apă, scaunul gol de peste masă, bufetul cu văsăria… Și plânsul se dezlănțuise cu sughițuri. Nu putuse să înghită nimic. Tata Andu să plece cu gâștele sălbatice, fără ea!… S-o lase singură cu întunericul odăilor, cu copacii goi și croncănitul corbilor!… După masă, în prima clipă când simțise că ochii celorlalți nu mai sunt pe ea, se repezise afară, luând drumul spre poarta parcului. Se oprise acolo, cu răsuflarea tăiată. Dincolo începeau câmpul și cerul. În zadar se silise să surprindă ceva mișcându-se pe sus în întunericul tot mai plin. Plecaseră toate gâștele sălbatice. Tata Andu le apucase pe ultimele. Și nu mai rămăsese nici una pentru ea, nici una!

Cu capul în pernă, Raluca plângea înăbușit. Apoi, pe nesimțite, răsuflarea se potoli. Numai uneori, la răstimpuri depărtate, câte un mic sughiț de plâns mai tresălta până la suprafață, ca un ecou târziu.

Plângea? De ce? Nu se auzea de-afară un gâgâit ca o goarnă? Și fluturarea aripilor, aproape de tot, atingând fereastra? Raluca sări din pat, cu lacrimile zvântate din senin. Porni în fugă de-a curmezișul încăperii, până la fereastră. Bucuria o cuprinse toată. Clipi des. O gâscă sălbatică, oprită din zbor, o aștepta acolo. Nici un înger nu putea să fie mai frumos! Bătea din aripi, gâgâindu-și chemarea. Ce să ia cu ea? Își puse la întâmplare gluga de ploaie în cap și pelerina deasupra cămășuței de noapte. Îi veni să sărute păpușa, să-și ia rămas-bun de la peștișorul din bocal, de la Granmama, de la rochița de catifea, de la animalele din carte (măcar de la Hipopotam)… Dar, iată, se și găsea pe spinarea primitoare a gâștei, cu brațele prinse bine după

gâtul ei! Închise ochii să nu amețească. Simțea cum se ridică mereu, în timp ce auzul i se umplea tot mai mult cu un foșnet de aripi, crescând acum de pretutindeni. Îndrăzni într-un târziu să întredeschidă pleoapele. Nu zbura singură. În jur, rânduite în cârduri, fâlfâiau în întinsul aerului nenumărate alte gâște sălbatice. Cât vedeai cu ochii, numai aripi albe, ducând cerul cu ele…

Mâna Ralucăi Holban lepădă creionul, pentru a cuprinde și sprijini fruntea înfierbântată. Când Liliana năvăli în odaie cu telegrama în mână, își găsi mama nemișcată, într-o atitudine care nu te lăsa să înțelegi ce este cu ea.

— Mami, bucură-te! O telegramă de la băieți. Ascultă: „Sosim mâine cu personalul. Trimiteți trăsura gară. Îmbrățișări. Ștefănucă."

Sculată în picioare, cu conștiința reîntoarsă ca prin farmec la prezentul clipei, Raluca Holban apucă telegrama din mâna fetei. Pe buze i se desena un zâmbet nelămurit, parcă străin.

— Eu te las, că mă duc să mă spăl pe cap. Pachița mi-a pus apa de ploaie la încălzit.

Raluca Holban rămase cu ochii pe telegramă. Numai ea știa prin ce griji trecuse până la primirea acesteia. Cu o lună în urmă, ziarele din București menționaseră, tot mai alarmate, incidentele provocate de partizanii Vestitorilor pe întreg cuprinsul țării. Chiar în preajma alegerilor, fusese dată publicității hotărârea Guvernului de a dizolva mișcarea, așa cum preconizase Sebastian Răutu.

Apoi se răspândiseră zvonuri cu privire la percheziții și arestări. Și de la București, mereu, nici un semn de viață, până la vestea de acum, care venea în sfârșit să risipească toate temerile.

Raluca Holban părăsi odaia, simțind nevoia să împărtășească și soțului ei cuprinsul telegramei. Intră la el fără să mai bată la ușă:

— Grigore, am primit o telegramă de la băieți. Vin mâine cu personalul!

Grigore Holban, care lucra la masa de scris, cu capul îngropat după un maldăr de cărți, își ridică privirea tulbure, vădit surprins că nu i se bătuse la ușă. Apoi, că putea să fie sustras de la lucru numai pentru atât. Întorcându-se la fișa redactată după textul din *Tchenli*, se mărgini să bombăne:

— Să vie sănătoși!

*

* *

Peste noapte, odată cu căderea vânturilor, atmosfera se limpezise pe neașteptate. Lumina soarelui, îndulcită de vitraliile toamnei, cuprinsese din nou colțul acela de țară, părând hotărâtă să statornicească la loc vremea frumoasă.

Liliana putea acum să-și reia hamacul în stăpânire, ceea ce nici nu întârzie să facă îndată după sfârșitul mesei. În loc să înceapă lectura cărții luate cu ea, rămase din prima clipă cu ochii pe cerul parcului, unde zeci de berze se pregăteau pentru marele zbor de plecare: spectacol cu ceva solemn ca un ritual.

— Tânără copilă, îngăduie bătrânului tău frate să-și odihnească truditele oase! declamă cu o înclinare ceremonioasă Ștefănucă.

Liliana, care nu simțise apropierea pașilor, tresări și se întoarse într-un cot:

— Acum, că suntem numai noi doi, fără mama care te-a monopolizat de la sosire, să-ți cer socoteală! Ce ți-a venit să te aiurești toată vara cu politica, în loc să-mi ții tovărășie? Nu am avut cu cine să pescuiesc, cu cine să merg călare... De jucat *crocket* numai cu mama știi bine că n-are nici un haz. Ce să mai spun? Halal frate! Am ajuns să constat pe pielea ta adevărul că vârsta te face măgar.

Ștefănucă zâmbi înduioșat. Aci, cu mama, cu Liliana, cu parcul încă plin de ecoul jocurilor din trecut, parcă începea să se simtă din nou copil.

— Ei, ce-ai rămas așa? Mai întâi, dă-mi raportul! Ce filme ai văzut... Cu care fete te-ai mai întâlnit... Hai, ce-aștepți?

— Află că n-am fost la cinema de la plecarea voastră din București, după cum n-am avut nici cinstea și plăcerea să mă întâlnesc cu vreuna din scumpele tale colege.

— Ei nu?!

— Am luat parte la campania electorală.

— Bine, mă, cum poți să-ți pierzi timpul umblând să lipești afișe, să urli cu golanii „Jos cutare" și „Sus cutare", să spargi capete la înghesuială?

Ștefănucă zâmbi din nou. Ce știa Liliana din hamacul ei? Și, la urma urmelor, de ce s-o lămurească? Tot

nu putea să ia lucrurile în serios. Deci schimbă vorba cu înțeles:

— Ah! Am uitat să-ți spun… Ți-am văzut supirantul. Pe Totonel. L-am întâlnit într-o dimineață pe bulevard.

Liliana își bâlbâi cu ciudă suprema invectivă:

— Ești un idiot!

De fapt, de când începuse să se ducă pe la ceaiurile grupului de prietene, adică de anul trecut, din clasa a șasea, Liliana nu întâlnise nici un băiat pe gustul ei. Îi găsea pe toți proști și încrezuți. Odată, la un asemenea ceai, Totonel, un băiat de vârsta lui Ștefănucă, încercase s-o sărute în timpul dansului. Răspunsul fusese prompt: o pereche de palme. Spre necazul ei însă, întâmplarea făcuse senzație, de atunci toți cunoscuții obișnuind să pomenească numele lui Totonel ori de câte ori țineau s-o scoată din sărite.

Pentru a o împăca, Ștefănucă începu cu complimentele:

— Tânără copilă, am impresia că vara ți-a priit de minune. Te-ai bronzat. Ți s-a deschis părul. Și înotul parcă te-a mai tras la strung. Privirile bătrânului tău frate se declară mulțumite.

Liliana roși din nou, de astă dată de plăcere. Înaintea colegelor lăsa să se înțeleagă că nu face caz de fizicul ei. Mai mult, își bătea joc cu fiecare prilej de manifestările cochetăriei. În ascuns însă, se privea adesea în oglindă, cercetându-se încruntată.

— Tânără copilă, un campion îți face cinstea să te provoace la o partidă de ping-pong.

Liliana se desprinse din hamac, afectând sarcasmul:

— Un campion? Ha!... Ha!... Ha!

Apoi amândoi o porniră în fugă, luându-se la întrecere până la masa de ping-pong, care se afla așezată la capătul terenului de *crocket*. Acolo se apucară să întindă plasa. Pe când își ridica paleta, Liliana observă pe Lucian depărtându-se de unul singur spre fundul parcului. Nu putea să-l sufere. Pe cât ținea la Ștefănucă, pe atât de puțin se împăca, în schimb, cu fratele cel mare. Niciodată nu se distrase împreună cu el, parcă bătrân din naștere. În copilărie, când se jucau de-a Pieile-Roșii[1], cu pene în cap și fețele tatuate, târându-se de-a bușilea prin iarbă, trăgând cu arcul în păsările curții, împresurând cu strigăte sălbatice castelul, preschimbat în ochii lor în ferma unor coloniști albi, Lucian se ținea deoparte, bătându-și joc de ei, cu aere de superioritate, până ajungea să le strice dispoziția complacerii în ficțiune. Când își făcuseră, cu puțini ani în urmă, o casă în copac, cu tot dichisul, nici nu avusese tragerea de inimă să urce până sus, să vadă măcar cum stau. Nu călărea cu ei, nu îi întovărășea la pescuit în lunca Prutului. În schimb, domnul gândea... Chiar și în clipa aceea, Liliana îl găsea de luat la palme, cum trecea prin apropierea lor grav și distant, fără să le ia în seamă prezența. În loc să umble ca Ștefănucă, într-o ținută sumară, de sport, era de o eleganță ridicolă, cu fular de mătase petrecut înăuntrul cămășii;

1. În copilăria sa, Dinu Pillat se juca și el, adesea, cu prietenii de-a Pieile-Roșii, scriitorul său preferat din acea perioadă fiind Karl May (1842–1912), autorul celebrelor romane de aventuri *Winnetou, Old Shatterhand* etc.

în niște pantaloni lungi de promenadă, parcă atunci scoși de sub fierul de călcat; cu un model de sandale dezvelind piciorul, ca la o femeie... Puah!

Întorcându-și privirea de la el, Liliana se grăbi să servească prima minge:

— *Play*!

După ce își ocoli fratele și sora, Lucian dădu în aleea mare de nuci, hotărât să facă înconjurul parcului. În familie, un sentiment de apropiere și înțelegere îl lega numai de tatăl său. Existența lui Grigore Holban nu i se părea întru nimic ciudată, cu atât mai puțin demnă de luat în derâdere. Un savant nu putea să trăiască decât ca un schimnic al cărților. Într-o oarecare măsură, fiul se socotea sortit să ducă un gen de viață asemănător. Numai că el, ca filozof, urma să se valorifice cu alt răsunet. În ultimele clase de liceu și apoi în primii ani de facultate, Lucian nu făcuse altceva decât să-și întregească cultura la zi, citind cu o stăruință care îl anemiase și totodată îi stricase vederea. Ambiția lui era să aibă și el un cuvânt de spus în dilemele de orientare ale spiritualității contemporane. Sfârșitul epocii de formațiune intelectuală se întâmplase să coincidă cu anul când mișcarea Vestitorilor începea să câștige teren, polarizând simpatiile tineretului. Deși refractar oricărei forme de disciplină, Lucian nu întârziase să se alăture grupului de militanți de la facultate, încredințat că, în marea criză morală a acelui ceas al istoriei, păstrarea unei atitudini de neutralitate ar fi însemnat pentru el pierderea celui mai interesant prilej de a se afirma pe o idee, mai ales că

se și închipuia singurul în stare să construiască un sistem de gândire politică pe premisele încă nebuloase ale „omului nou".

*
* *

Zilele se păstrau senine, cu un soare blând. În aer pluteau funigei. Frunzele îngălbeneau liniștit, într-o mare pace a firii.

În parc, urma mai departe strânsul nucilor, cu ajutorul unei droaie de copii din sat: unii, urcați în copac sprinteni ca niște maimuțe, scuturau crengile mai înalte, în timp ce alții adunau de pe jos în coșuri. Când văzură însă la capătul aleii pe Ștefănucă și Liliana prinzând o țintă cu cercuri concentrice pe scoarța unui copac și depărtându-se apoi, cu un număr de pași, pentru ca de acolo să se pregătească fiecare cu arcul, nici unul dintre copii nu mai răbdă să stea locului, dând năvală ca la un spectacol de panoramă.

Cu un zbârnâit scurt, săgeata porni din arcul lui Ștefănucă și nimeri într-unul din cercurile periferice ale țintei. Liliana își întinse arcul la rândul ei: săgeata i se înfipse chiar în cercul negru din centru.

— Bravo! izbucni Ștefănucă, gata să tragă o nouă săgeată. Fără voie, simțea însă că jocul nu îl prinde ca altădată: nu mai era în stare să ochească liniștit, nici să mânuiască arcul cu hotărâre. Mai mult, rezultatul însuși îl lăsa acum indiferent. De altminteri, același lucru începuse să se întâmple și la ping-pong, și la *crocket*.

Lua parte la toate într-un fel de inerție, numai de hatârul Lilianei.

— Eu renunț! mărturisi Ștefănucă după ce sfârși cele cinci săgeți pe care le avea fiecare de tras.

— Se poate? Te dai bătut fără să mai încerci nici o revanșă? se miră Liliana, cu obrajii aprinși.

— M-am plictisit... îți recunosc superioritatea, fără rezerve... Uite, mai bine fă instrucție cu copiii! Vă las arcul meu... încercă Ștefănucă să scape, văzând droaia care căsca gura în jur.

Propunerea neașteptată păru să surâdă Lilianei, care puse îndată arcul în mâna unui puști mai răsărit, în timp ce ceilalți șovăiau între a rămâne pe loc și a o rupe la fugă.

Ștefănucă se depărtă spre ieșirea parcului, răscolind cu pasul frunzele uscate. Zilele de vacanță la moșie, de obicei atât de plăcute pentru el, parcă își pierduseră farmecul. Abia aștepta să se întoarcă la București, să fie din nou laolaltă cu camarazii. Stilul de viață eroic, în reprezentările sale cele mai deosebite, îl încântase totdeauna pe Ștefănucă. Pe la doisprezece ani, se visa D'Artagnan din romanul lui Dumas. Împreună cu alți trei colegi, care înțeleseseră la rândul lor să-și însușească câte un rol de mușchetar, se purtase un timp după cele mai stricte reguli ale onoarei cavalerești. Fără știrea mamei, înscris într-un club sportiv, luase pe atunci și lecții de scrimă... Venise apoi epoca romanelor polițiste, cu Sherlock Holmes. De astă dată, Ștefănucă nu avea să se mai conceapă decât detectiv amator. Cu pasiunea cu care alții dezleagă cuvinte încrucișate, începuse să urmărească prin

ziare crimele și furturile enigmatice, întreprinzând în gând ancheta fiecărui caz. Un revolver de alarmă nu îi mai părăsea buzunarul... Ultima lectură hotărâtoare a adolescenței lui Ștefănucă fusese aceea a unui roman de Cronin, *Cheile împărăției*, cu care căpătase deodată revelația fenomenului creștin, cum nu i se mai întâmplase cu nici un alt prilej. Tipul părintelui Chisholm, atât de *altfel* complex prin bunătate, înțelegere și umor, făcuse ca idealurile de virilitate, întrupate până atunci pentru el de eroii atâtor romane de aventură, să i se pară deșertăciuni. Nu se mai gândea decât să ajungă misionar, să se ducă la rândul său cu cuvântul Evangheliei în ultimele ținuturi neconvertite la creștinism. Își făcea planuri cum să treacă la catolicism, știind că în ortodoxie nu sunt misionari. În acest timp, colegul său de bancă, Nicoară, fostul Athos din epoca în care el însuși juca rolul lui D'Artagnan, organiza într-ascuns prima „frăție de cruce" pe liceu. Ștefănucă se înregimentase de la început, dintr-un sentiment de solidaritate colegială. Curând, se întâmplase să fie câștigat de-a binelea, părându-i-se că este vorba tocmai de ceea ce corespundea mai bine cu aspirațiile sale de ultimă oră. Mișcarea Vestitorilor nu se desemna, într-un fel, ca o grupare de misionari laici, care își propunea să reformeze societatea contemporană, în cele mai multe cazuri creștină doar cu numele? O luptă de cruciat îl aștepta chiar cu oamenii din țară, așa că renunțase de la sine la ideea de a urmări același lucru tocmai în China, Africa de Sud sau insulele Polineziei...

Afară, în largul stepei învălurate unde ajunsese tot umblând de unul singur, cu gândurile la camarazii de

la București, Ștefănucă se trezi la un moment dat împresurat de marile umbre ale înserării. Nici nu-și dăduse bine seama când apusese soarele, când apucase să se reverse cireada spre sat, cu tălăngi domoale. Un vânt subțire începea să se facă simțit dinspre malul basarabean al Prutului, înfiorând atmosfera. Ștefănucă luă drumul înapoi, cu mâinile adâncite în buzunare.

Capitolul III

Era aproape ora nouă când Lucian se trezi din somn. Nu părăsi patul îndată, moleșit încă de visul pe care îl avusese spre ziuă. Obsesiile din somn trădau în el o criză sexuală, începută din epoca adolescenței, când își dăduse seama că nu este structurat normal. Prin clasa a șasea de liceu, primele simptome de manifestare apăruseră legate de noul său coleg de bancă, un tip de efeb. Cu nedumerire, dar totodată și cu conștiința unei plăceri tulburi de anticipare a păcatului, se surprinsese îndrăgostit. Izbucnea în adevărate crize de gelozie ori de câte ori avea impresia că prietenul este mai drăguț cu alții. Îl invita la cinematograf. Îi făcea lucrările pentru școală. Îl răsfăța cu împlinirea oricărei dorințe, mai ales că băiatul nu primea nici un ban de buzunar de la părinți. Starea de vasalitate, impusă de o afecțiune atât de ciudată, se vede însă că sfârșise prin a avea și o parte neplăcută pentru colegul lui Lucian, care nu mai răbdase într-o zi:

— Mai slăbește-mă, pentru numele lui Dumnezeu, că prea ești lipicios!

Cuvintele răniseră atât de brutal sensibilitatea îndrăgostitului, încât, de atunci, luase hotărârea de a se refula, începând o luptă surdă cu el însuși.

Sculat din pat, Lucian se opri o clipă în fața oglinzii. Unghiurile cheliei premature, a căror adâncire o urmărea zi de zi ca pe o catastrofă, îl făcură să se întoarcă și mai posomorât. La fereastră, ridică storul peste cenușiul dimineții ploioase. Îl trase însă repede înapoi, cu senzația de repulsie a atingerii unei reptile. Avea fobia răcelii, a umidității, a vâscozității zilelor urâte de toamnă.

Privirea lui Lucian se abătu asupra mesei de lucru, pe care stăteau îngrămădite în teancuri o bună parte din cărțile bibliotecii. Îi erau acolo mai la îndemână pentru nevoile studiului. Simțea că are să dea o operă monumentală, ceva care, în cuprinsul culturii autohtone, nu putea să se compare decât cu ceea ce însemnase în alte planuri *Getica* lui Pârvan, *Spațiul mioritic* al lui Blaga sau *Istoria literaturii române* a lui Călinescu. În clipa aceea, i se întâmpla, pentru prima oară, să își închipuie volumul în vitrinele librăriilor, editat de-a dreptul în limba franceză, în colecția „Bibliothèque de philosophie contemporaine", cu titlul prescurtat: *L'homme nouveau*[1]. Gândul nu îl făcu să zâmbească. I se părea ceva legitim, chiar dacă, până atunci, nu se concepuse tradus într-o limbă de circulație universală. Deși legată de cazul unor coordonate istorice locale, cartea lui urma să ia în dezbatere însuși destinul omului contemporan, venind totodată cu soluția ieșirii din criză. Nu era el sortit să fie profetul renașterii spiritualiste care trebuia să aibă loc?

Imaginea vitrinei cu *L'homme nouveau* se destrămă însă în clipa când Lucian trecu în pat. Se regăsea la capătul

1. *Omul nou (fr.).*

nopții singur, răvășit de spasmele plăcerii, pe malul cearșafului cu care se sfârșeau totdeauna iluziile visului. Apăsă cu ciudă butonul soneriei, să dea de veste că putea să i se aducă ceaiul. După ce intră servitoarea cu tava, Lucian se grăbi mai întâi să se uite prin ziar. Trecu peste prima pagină, în care se publicau mai departe articole panegirice despre defunctul prim-ministru. De o săptămână, de când avusese loc atentatul, nu găseai altceva de citit. Se opri abia la pagina a treia, la declarațiile lui Sebastian Răutu, noul președinte al Consiliului de Miniștri. Era vorba despre decretarea stării de asediu, despre darea în judecată a conducătorilor mișcării Vestitorilor, despre măsurile de ordine care urmau să se ia în universitate.

Lucian începu să amestece încet cu linguriță zahărul în ceașca de ceai. Adversitățile nu îl speriau de obicei, ceea ce nu însemna totuși că se vedea ușor ducând o viață de neajunsuri. Șovăirile nu țineră mai mult decât avu nevoie bucata de zahăr să se topească în ceai. Pentru profeții erelor noi, drumurile sunt totdeauna fără întoarcere. Lucian își bău ceaiul cu un sentiment de tristețe, pe care însă vanitatea de a ști că rolul său are o semnificație de destin îl copleși până la urmă.

*
* *

Ștefănucă se făcu mai mic în bancă, abia acum ascuns cu desăvârșire după spatele colegului din față. Astfel putea să vorbească în voie fără să mai fie observat de la catedră.

Nicoară nu se ferea în nici un fel, deși suplinitorul profesorului de filozofie îl chemase de două ori la ordine.

— Mă, îți spun sigur că s-a predat.

Ștefănucă tot nu era dumirit:

— Bine, dar nu înțeleg de ce.

— Cum nu? De vreme ce autoritățile deschid acțiune publică, ținând cu orice preț să stabilească o complicitate, nu-i rămânea lui Toma Vesper decât să…

Nicoară nu apucă însă să sfârșească.

— Ei, dumneata! Tot nu vrei să taci?

— Cine, eu?

— Da, dumneata! Ce faci pe prostul? Ia poftim încoace!

Nicoară se desprinse greoi din banca prea strâmtă, îndreptându-se apoi spre catedră cu mersul său ușor bălăbănit, de marinar abia coborât pe uscat.

La vederea băiatului care se apropia cu brațele strânse într-o încordare de boxer, suplinitorul se temu deodată să nu fie luat la bătaie în plină clasă. Cu golanii dintr-a opta puteai să te aștepți la orice. Ca atare, îl opri la o depărtare de câțiva pași.

— Te rog să repeți ce-am spus despre etica lui Platon!

În loc să răspundă, Nicoară își ascuți auzul spre băncile din apropiere, așteptând să i se sufle ceva. În aceeași clipă însă, se deschise ușa, cu directorul. Clasa se ridică, într-o zvâcnire de resort. Pe când toți erau încă în picioare, Nicoară se strecură repede la loc.

Directorul trecu la catedră, de unde spuse apoi pe un ton voit sentențios:

— Domnilor, vă aduc la cunoștință că am primit o circulară cu privire la disciplina școlară. Trebuie să

știți că elevii care se fac vinovați de participare la mișcări politice clandestine urmează să fie exmatriculați, fără drept de reînscriere la alte școli. Vă atrag atenția că nu este de glumit. Conform dispozițiunilor, mai rămâne acum să vedem dacă nu umblați cumva cu material propagandistic subversiv.

Directorul se întoarse spre suplinitorul profesorului de filozofie, care încremenise lângă tablă:

— Dumneata supraveghează de-aci să nu dosească nimeni nimic, în timp ce eu am să caut prin bănci.

Controlul începu într-o atmosferă de râsete înfundate. Când dădea peste un pachet de țigări sau un număr din *Gazeta sporturilor*, directorul izbucnea, cu brațele în aer:

— Pușlamalelor! Nu vă este rușine? Parcă nu ați crescut între zidurile unui liceu model...

Totuși nu confisca nimic, trecând mai departe cu acel scârțâit al pantofilor pe care urechile îl cunoșteau bine din orele de teză de la matematici.

— Aha!

Interjecția, articulată de astă dată altfel decât până atunci, făcu loc unei clipe de tăcere.

— Ce să mă mir că te găsesc cu o asemenea insignă! De când ai intrat în școală, ai rămas același element de dezordine, de la care nu poți să te aștepți la nimic bun.

Nicoară își mușcă buzele, abia stăpânindu-se să nu răspundă.

Directorul trecu la Ștefănucă, pe care se mulțumi să-l caute numai prin buzunare. Nu își crezu însă ochilor când văzu insigna Vestitorilor alunecând dintr-o batistă.

— Ei, nu! Îți stă mintea în loc! Bine, Holban, se poate?

Ștefănucă plecase capul sub privirea directorului și a întregii clase. În neștire, tot frământa manualul de etică în mâini.

Directorul își urmă controlul, supărat. Se apucase să cerceteze în bănci numai pentru a împlini o formă, încredințat dinainte că nu are să găsească nimic compromițător. Din senin, realitatea îl dezmințise peste orice așteptări. Ce era de făcut? Dacă raporta lucrurile la Minister, își atrăgea indirect un vot de blam. Pe de altă parte, dacă exmatricularea lui Nicoară nu putea să aducă nici un prejudiciu, nu tot același lucru se întâmpla cu Holban, al cărui nume urma să figureze pe placa de marmură a premianților de onoare.

Directorul nu avu răgazul să judece mai departe, dând deodată de o nouă insignă:

— Așadar… și dumneata?

— Da, și eu! mărturisi Cernat, fără să aibă încotro.

Directorul se întoarse la catedră, unde începu prin a însemna numele elevilor prinși cu insigne. Descoperirea unei ramificații a Vestitorilor la liceul său putea să ajungă o știre bună pentru ziarele de scandal. Nu! Trebuia procedat cu tact. La drept vorbind, insignele confiscate nu reprezentau mare lucru. De vreme ce și Holban se număra printre vinovați, nu era de presupus nimic grav. Măsura cea mai înțeleaptă rămânea tot o mușamalizare a cazului.

— Domnilor, vă dau un ultim avertisment! Acei dintre dumneavoastră care nici de azi înainte nu își bagă mințile în cap au să fie pedepsiți exemplar, cu sancțiunile

prevăzute de Minister. Nicoară, Holban și Cernat, luați aminte! Am să aduc cazul dumneavoastră în fața conferinței profesorilor. În ceea ce mă privește, am de gând să cer de astă dată să vi se treacă vina cu vederea. Să nu o luați însă ca un semn de slăbiciune. Comunicați părinților să se prezinte la mine după-masă, la orele patru!

Directorul se îndreptă spre ușă, luându-și un aer marțial. Între timp, clasa se ridicase din nou în picioare, cu aceeași zvâcnire de resort.

După rugăciune, Ștefănucă nu rămase să mai dezbată lucrurile cu Nicoară și Cernat. Era prea târziu. La ora întoarcerii de la școală se întâlnea de fiecare dată cu sora lui în colțul bulevardului, de unde făceau împreună drumul acasă.

— Hai, frate, că sunt leoarcă! îl întâmpină Liliana, nerăbdătoare, deși pelerina de școală, cu gluga trasă până deasupra nasului, o dezmințea.

Ștefănucă i se alătură fără să spună nimic. Era îngrijorat. Cu Toma Vesper, cu a cărui arestare Nicoară îl pusese la curent, autoritățile aveau acum în mână toată conducerea Vestitorilor. Din nou, un gând de îndoială, cu presupunerea unei ispășiri, se strecură în mintea lui Ștefănucă. Totul pornea de la atentat. Oricât de justificat putea să fie în ochii camarazilor, asasinatul politic nu rămâne mai puțin o crimă. Cuvintele lui Iisus au un înțeles care nu îngăduie nici un echivoc: *Cei ce trag sabia de sabie vor pieri!*

Liliana umbla fără să ia în seamă tăcerea fratelui ei. Începuse să i se facă foame. Cu gândul să ajungă mai

repede, grăbea pasul mereu, călcând, printr-un făcut, în toate băltoacele trotuarului. Timpul o scotea din sărite. De o săptămână ploua întruna. Văzuse toate filmele, la șir, așa că nu mai avea nici unul cu care să-și umple după-masa. Să învețe nu era niciodată în stare mai mult de o oră. Nu rămânea decât să prindă la radio un post cu muzică ușoară, pe care să-l asculte până seara, cu picioarele pe pereți.

Ștefănucă știa, ca toată lumea, că atentatorii declaraseră la interogatoriu că îl împușcaseră pe primul-ministru din inițiativă proprie, fără știrea nimănui altcuiva. Judecaseră asasinatul necesar, însă, după comiterea lui, avuseseră oricum conștiința unei culpabilități, deoarece nu încercaseră să scape cu fuga. Numai al treilea complice, doctorul Rotaru, nu se predase autorităților. Desigur, lucrurile se datorau faptului că nici nu era vinovat. Primul-ministru murise pe loc, din primele focuri ale lui Ifrim și Ionescu, înainte de a apuca să ajungă în raza revolverului lui Rotaru. Deci, cu toate că știau că se condamnă pentru crimă, că se sacrifică fără nici o perspectivă de mântuire, studenții de la Medicină nu pregetaseră să-l suprime pe primul-ministru, care „trăsese primul sabia", cu prigoana începută împotriva Vestitorilor. În actul lor, Ștefănucă sfârșea prin a întrevedea deodată ceva sublim.

— Ah, am uitat să-ți spun! izbucni Liliana. Sâmbătă avem un ceai la Sanda. Nuni își aduce plăcile. Știi că are acum toată seria cu Charles Trenet?

— Eu nu vin. Am să trec numai să te iau.

— Ce? Ai înnebunit?!

— Nu. Dar, de la o vreme, am început să mă cam satur de ceaiuri.

— Înțeleg! Domnul s-a blazat. Află însă că nu se înghite. Dacă nu rămâi la ceai, nu mai vorbesc cu tine.

— N-ai decât.

— Da? Bine! conchise Liliana, gata să plângă ca un copil.

Atentatorii erau într-adevăr sublimi? La capătul raționamentului început de Ștefănucă nu putea să stea altă concluzie. Atunci de ce nu se simțea totuși împăcat în adânc?

— Eu mai fac un ocol până la biserică.

— Ce ți-a venit? se miră Liliana, uitând că se hotărâse să nu mai vorbească cu fratele ei.

Ștefănucă se depărtă cu pași grăbiți, fără să răspundă. Umbla cu fruntea ca o catapultă prin păienjenișul ploii, care se întețea mereu. Rugăciunea avea să-l lumineze pe deplin. Cum nu se gândise mai curând? În biserică îl aștepta adevărul, care nu putea să fie decât unul singur. Ștefănucă alerga acum de-a binelea. Ușa bisericii îl primi însă închisă.

*

* *

Crivina... Periș... Buftea... De la Ploiești încoace, trenul nu mai oprise la nici o stație, gonind în noapte cu pulsul roților tot mai accelerat.

Deși avea loc în compartiment, Rotaru călătorea în picioare. Se simțea parcă mai la îndemână singur, pe

coridorul vagonului. Capul, oglindit în apele negre ale geamului de la fereastră, era aproape de nerecunoscut. Într-adevăr, de când trăia în clandestinitate, Rotaru își lăsase mustăți și barbă, slăbise de i se scobiseră obrajii și căpătase o privire piezișă, de om bănuitor.

Chitila... Trenul trecu mai departe, lăsând gara cu copacii clătinați de vânt și câțiva ceferiști somnambuli. Picăturile unei ploi dese începură să se prelingă de-a lungul geamurilor, să împăienjenească întunericul. Urletul locomotivei răsună o clipă în golul nopții, după care auzul rămase din nou numai cu pulsul roților, stăruitor ca o obsesie.

Nu se împlinea nici o lună de la data atentatului. Rotaru nu se predase autorităților, așa cum găsiseră cu cale s-o facă ceilalți doi camarazi. De ce să răspundă în fața unei justiții sectare de ceva care stă dincolo de înțelegerea ei? Asasinarea primului-ministru, cu alte cuvinte suprimarea unui om pus de-a curmezișul împlinirii unui destin istoric, constituia un act cu totul legitim, care în absolut nu putea să fie condamnat de nimeni. Rotaru fugise de a doua zi în munții Buzăului, aleși de el datorită faptului că era originar de prin părțile locului. Îl adăpostise un pădurar care nu știa mare lucru din ceea ce se întâmplă pe lume. Acolo, în singurătatea înaltă a pădurilor de brad, domnea o liniște solemnă. Nu răzbătea nici măcar ecoul depărtat al gaterelor care funcționau în vale. Cu toamna înaintată, locurile de pășunat se goliseră de stânile de peste vară, așa că întregul munte își recăpătase parcă sălbăticia primordială. Rotaru împărtise

bordeiul cu moș Ștefan, pădurarul. Un bordei în care nu se găseau decât două blăni de lemn și vatra cu ceaunul de mămăligă. Cu pădurarul, învățase să cunoască zodiile cerului, să deslușească urmele din pădure, să înțeleagă boncănitul cerbilor. După zilele de tensiune ale atentatului, viața în natură îl destinsese într-un fel. Rotaru putea să doarmă fără obsesii, să umble cu gândurile limpezi. La numai două săptămâni după venirea lui, vremea urâtă stricase însă echilibrul. O neliniște tulbure îl cuprinsese de la o zi la alta, statornicindu-se odată cu ploaia și ceața sfârșitului de toamnă. Începuse să sufere de apăsarea singurătății. Își pierduse somnul și pofta de mâncare. Îi era mereu frig, în ciuda cojocului de iarnă: ceva care venea din adâncul ființei sale, ca o igrasie a sufletului.

După zece zile, simțind că mucezește de viu, nu mai răbdase să stea locului. Bolnav de nervi, hotărâse să se întoarcă la București, altă pădure în care poate să ți se piardă urma, însă unde, măcar, nu ai toate legăturile tăiate.

Parcul de vagoane al triajului… Zeci de trenuri-fantomă se îngrămădeau, paralele, în aceeași așteptare. Din loc în loc, câte un semafor își holba ochiul cu fosforescențe roșii sau verzi deasupra șinelor lucioase de ploaie. Urletele locomotivelor se încrucișau în noapte. București… Peste câteva clipe, trenul urma să fie în gară. Rotaru încerca un sentiment nou de tristețe. În orașul tuturor amintirilor de student, se vedea coborând de astă dată ca un străin. Cât timp îl sileau împrejurările să nu se demaște, trebuia să ocolească tot ceea ce constituise viața lui până la atentat: spitalul, facultatea, căminul

de studenți. Pentru prima oară, Mia avea să lipsească de pe peronul revederilor. Mia... Idila lor fusese ceva serios de la început. Se logodiseră din primul an de facultate, însă sănătatea fetei, tuberculoasă, cu stadii de ședere prin sanatoriile de la munte, făcuse ca nunta să se amâne mereu. Amintirea substitui deodată geamului ud al vagonului vitrina cofetăriei din colțul Grădinii Botanice, unde obișnuiau să se întâlnească în serile cu ploaie, când nu puteau să se plimbe. Proprietarul cofetăriei, un adventist, își citea Biblia în colțul de la cassă. Cele câteva mese, cu fața de marmură roșie, nu ajungeau parcă niciodată să fie ocupate toate laolaltă, ceea ce făcea ca încăperea cofetăriei să aibă o intimitate deosebită. Prăjitura Miei era totdeauna o savarină, în timp ce a lui, o sarailie. Pendula din perete, care nu mai funcționa Dumnezeu știe de când, scotea cofetăria din temporal, oprită la aceeași oră fără sens: patru și jumătate.

Trenul, cu pulsul roților încetinit de la Podul Grant, opri, în sfârșit. Lumina peroanelor înlocui întunericul, tulburând privirea. După ce ieși din vagon, mai mult împins de călătorii din spate, Rotaru rămase locului, nedumerit. Tot drumul îl furaseră gândurile la întâmplare, așa că nu ajunsese să hotărască nimic. Unde să se ducă până să-și găsească un rost? Se gândi o clipă la Mia, deși era încredințat că poliția o ține sub supraveghere, cunoscându-se legătura dintre ei, de la facultate. Dar dacă, prin absurd, temerile s-ar fi adeverit că merg prea departe, rămânea, în al doilea rând, rezistența părinților fetei, care nu-l priviseră niciodată cu ochi buni, datorită

apartenenței sale politice. Pentru ei era un descreierat, un individ fără garanții de seriozitate în înțelesul strâmt burghez. Și acum, desigur, un asasin ordinar...

Călătorii revărsați din tren îl prinseră pe Rotaru în șuvoiul lor spre ieșire. În dreptul locomotivei, răsuflarea aburilor acoperea forfota peronului. Totul avea, parcă, ceva haotic după armonia severă a pădurilor de brad în care trăise singur, aproape o lună de zile. La debitul din fața sălilor de așteptare, ochii obosiți întâlniră în treacăt afișele ziarelor de seară, cu ultimele telegrame: „Orașul Călărași amenințat de inundații"... „Anglia lansează un nou vas de război"... „Papa s-a însănătoșit"... Așadar, acestea erau lucrurile la ordinea zilei?!

PARTEA A DOUA

Capitolul I

Din capătul străzii, Vasia întoarse capul, uitându-se pentru ultima oară la clădirea impunătoare a căminului de studenți, în fața căreia se strânsese acum plutonul de jandarmi, gata de plecare. Apoi, cu cufărul atârnând greu, își urmă drumul mai departe, prin ploaie, fără să știe unde se duce. Răceala umedă a dimineții îl sili până la urmă să intre în prima bodegă, să se mai încălzească.

O clipă, femeia de la cassă își ridică ochii bulbucați de pe ziarul din față. Judecă clientul dintr-o privire: un om fără căpătâi, a cărui consumație nu era de așteptat să însemne mare lucru. Căscă, își adună falca și durerea de măsea în palmă și se cufundă la loc în lectura crimei pasionale din cartierul Tei.

După ce trecu șovăitor de-a lungul bufetului cu șuncă, salam, cașcaval, chiftele și saramură de pește, Vasia se opri la o masă de lângă sobă, unde își lăsă cufărul și își scoase mantaua îmbibată de ploaie.

Un chelner care se dezlipise între timp de la fereastră se apropie târșâit:

— Ce servește domnu'?

— O țuică fiartă...

Chelnerul se depărtă încet, ștergându-și nasul cu marginea șorțului.

Vasia își trecu mâna peste obrazul neras, peste fruntea înaltă, peste părul ud. Se simțea sleit. Ultimele zile le petrecuse închis din nou. Prima oară fusese arestat acasă, în satul din Basarabia, la data dizolvării Vestitorilor. A doua oară, arestarea avusese loc după suprimarea primului-ministru, când se pomenise ridicat de la cămin, laolaltă cu o serie de alți studenți. O săptămână de anchete fără rost. Îl bătuseră, în câteva rânduri, la sânge. Rămăsese mai mult flămând. Abia eliberat de la prefectura poliției, abia întors de o zi la cămin, urmase pe neașteptate aruncarea în stradă, după evacuarea făcută sub presiunea jandarmilor.

— Poftiți!

Vasia, care începuse să fărâmițeze la întâmplare o scobitoare găsită pe masă, ridică ochii și apucă ceașca fierbinte. Privirea lui observă abia atunci, ca un amănunt, ochiul cu albeață al chelnerului. Neținând seama că are să se frigă bând țuica fără să mai aștepte puțin, o dădu pe gât dintr-o singură înghițitură. Se simți străbătut de un fluid fierbinte care îl arse până la tăierea răsuflării. În moleșirea de apoi, capul căzu greu pe brațele încrucișate pe masă.

— Dumnezeii mă-tii! Te învăț eu minte! urlă comisarul Boian, cu ochii cât niște cepe. Și palma se ridică, gata să lovească obrazul lui Vasia.

Dar, ciudat! Cu palma oprită în aer, comisarul Boian căzu în genunchi. În spatele său, tot în genunchi, se îmbulzea casierul de la rectorat, care făcea plata burselor o dată

pe lună, laolaltă cu ofițerul de jandarmi, sub a cărui conducere se desăvârșise evacuarea căminului...

Abia când Vasia își dădu seama că are în mână un revolver, lucrurile își căpătaseră înțelesul. Toți îngenunchează în fața lui, să cerșească îndurare.

Vasia țintì mai întâi pe comisarul Boian. Capul acestuia se rostogoli la pământ, lăsând trunchiul drept, ca înainte. Chelnerul, cu un ochi prins de albeață și șorțul murdar ca o batistă întrebuințată, luă capul pe tavă cu o îndemânare profesională.

Întărâtat, Vasia întinse revolverul, gata să descarce al doilea foc în trupul care trăia fără cap. Îl împiedică însă o mână din spate.

Trezindu-se, Vasia regăsi, nedumerit, masa cu ceașca de țuică și scobitoarea fărâmițată.

Chelnerul lăsă în sfârșit brațul pe care îl tot zgâlțâia de câteva clipe:

— Hai, nene! S-a făcut târziu! Nu comanzi ceva de mâncare?

Deși ploaia de afară slăbea lumina zilei, împiedicând privirea, din unghiul lui Vasia, să deslușească bine lucrurile de la bufet, imaginea acestora se limpezea totuși acum în el, într-o dilatare fantastică: șunca, salamul, cașcavalul, chiftelele, saramura de pește... Înghiți de mai multe ori în sec, până să dea răspunsul:

— Nu... Nu mai iau nimic...

* * *

În marea sală de așteptare a Gării de Nord, unde venise în cele din urmă să se adăpostească de ploaie și să petreacă timpul până la ora de meditație pe care o avea de dat singurului său elev, Vasia stătea zgribulit într-un colț de bancă, strivind în dinți coji de semințe. Sfârșise ultimul cornet din cele patru cumpărate la coborârea din tramvai. Jos, pe cimentul murdar, cojile se strânseseră în jur fără de număr.

Muzicuța de gură a unui soldat, care aștepta acolo cine știe ce legătură de tren, făcea atmosfera și mai apăsător tristă. Ceasul din perete îi lăsa lui Vasia impresia că abia își mai mișcă limbile, îl făcea să creadă că timpul însuși, nemaigăsindu-și vreun rost, era gata să se oprească pentru totdeauna în cenușiul amiezii ploioase. Gara părea moartă, nici o forfotă, nimic. În sala de așteptare se aflau mai departe, singuri, Vasia și soldatul cu muzicuța, ca niște ultimi supraviețuitori.

Cornetul gol fu mototolit ca celelalte și aruncat pe ciment. Apoi, Vasia se întinse în lungul băncii, cu mâinile sub cap. Dat afară de la cămin, cu bursa tăiată, rămânea să facă față cu ceea ce putea să câștige pe meditațiile de matematică. Trebuia însă neapărat să-și mărească numărul elevilor. Până una, alta, avea de gând să ceară doctorului Proca un avans în contul orelor pe care le dădea băiatului său. Trăi deodată scena în toate amănuntele, văzându-se în odaia lui Vlad, la masa de la fereastră, unde stăteau când făceau lecția. În clipa aceea era singur,

datorită faptului că îl trimisese pe băiat să vadă dacă poate să vorbească cu tatăl său. La fereastră, calcanul de casă care mărginea curtea pe o latură astupa privirea, ca de obicei.

— Ei, ce s-a întâmplat? Am auzit că vrei să-mi spui ceva… întrebă doctorul Proca din ușă.

— Dacă se poate să-mi înaintați niște bani în contul lecțiilor… Am mare nevoie…

Doctorul Proca își scoase portofelul din haină, un portofel gros ca o carte, cu monogramă pe colț. Degetele scurte, cu unghiile retezate până în carne, căutară și desprinseră apoi mai multe hârtii de douăzeci de lei.

— Îți ajunge?

Muzicuța de gură a soldatului se auzea mereu, într-o tărăgănare fără sfârșit. Întărâtat de foamea care îl făcea să aibă adevărate halucinații, Vasia se ridică de pe bancă și începu să se miște cu pași mari. În dreptul ferestrei, regăsi Piața Gării, lucioasă de ploaie. Norii se subțiaseră și nu mai ploua. Întorcându-și ochii la ceasul din perete, Vasia își dădu seama că timpul nu se oprise totuși în loc. Era ora trei și jumătate. Dacă pleca încet pe jos, cu opririle impuse de greutatea cufărului, drumul avea să umple timpul atât cât trebuia pentru a ajunge, la ora hotărâtă, acasă la elevul său.

La simigeria din colțul pieții, unde intră chiar în clipa când se scoteau niște brânzoaice din cuptor, Vasia își cumpără o chiflă cu mărunțișul ultimelor monede din buzunar. Dacă nu s-ar fi încurcat la amiază cu cornetele de semințe, i-ar fi ajuns tocmai bine, cu ceea ce dăduse și pe chiflă, să ia o brânzoaică, una din acele brânzoaice

calde și rumen umflate care umpleau tăvile proaspăt scoase la iveală. Se depărtă cu ciudă, mușcând hulpav din chifla ca o iască.

Când Vasia dădu să intre în casa familiei Proca, servitoarea îi deschise ușa cu cuvintele:

— Domnu' doctor a lăsat vorbă că are să vă spună ceva, așa că treceți întâi pe la el. Domnișoru' Vlad tot nu este acasă...

Nedumerit, Vasia își lepădă cufărul și mantaua într-un colț al vestibulului, îndreptându-se apoi spre salon, unde pacienții așteptau de pe acum în mare număr. Nu apucă însă bine să ia loc pe singurul scaun rămas liber, că se și pomeni strigat din ușă de doctorul Proca:

— Voinov, vino, te rog!

Sub privirile întrebătoare ale pacienților care nu puteau să înțeleagă preferința acordată ultimului venit, Vasia trecu în cabinetul de consultații.

— Dragul meu, știindu-te conștiincios, ni s-a părut ciudat că ai putut să lipsești o săptămână fără să ne previi cu un singur cuvânt.

Vasia își plecă ochii. Pe linoleum se desenau urmele umede ale bocancilor săi.

— Am dat acum trei zile un telefon la cămin, să știu ce se întâmplă cu dumneata. Spre părerea noastră de rău, am aflat atunci că erai arestat...

Mușcându-și buzele, Vasia se uita mai departe la petele de pe linoleum.

— Trebuie să mărturisesc că nu am avut niciodată prilejul să ne plângem de dumneata. Ai fost pentru Vlad meditatorul ideal...

Vasia strânse pumnii.

— Nu am dreptul să judec orientarea dumitale politică. Ca tată, am însă o răspundere cu educația fiului meu. Nu țin să cadă victimă ideilor extremiste. În împrejurările de azi, nu pot să-l las mai departe sub influența exemplului dumitale. Cred că mă înțelegi! În consecință, de acord cu soția, am hotărât să căutăm băiatului pe altcineva...

Doctorul Proca tăcu deodată, străduindu-se, într-o morfolire pufăită, să împiedice stingerea țigării sale de foi. Când își dădu seama că primejdia a trecut, își scoase portofelul din haină, un portofel gros ca o carte, cu monogramă pe colț:

— Să mă achit de ceea ce-ți mai datorez... Cele trei lecții de la începutul lunii... Ține, te rog!

Cu tot sângele în obraz, Vasia apucă banii întinși de mâna doctorului. Apoi, fără nici un cuvânt, plecă repede, trântind ușa după el ca o palmă grea.

*
* *

Era aproape miezul nopții când Vasia nimeri în Cișmigiu. Ieșind de la doctorul Proca, se repezise de-a dreptul să mănânce ceva. Cu foamea potolită, rătăcise în urmă pe străzi, la întâmplare, ceasuri întregi. Nu se dusese să petreacă noaptea în gară de teamă ca nu cumva să dea acolo din nou de soldatul cu muzicuța de gură. În starea lui de acum, melodia tărăgănată a muzicuței, auzită în golul sălii de așteptare, l-ar fi făcut poate, până la urmă,

să se arunce sub roțile primului tren. Cu picioarele de plumb și degetele de la mână sfâșiate de cufărul târât după el, se lăsă sfârșit pe prima bancă întâlnită în grădină. Înainte să închidă ochii, crezu o clipă că stelele de pe cerul limpezit de nori se clatină toate laolaltă, gata să i se prăbușească în cap.

Unul câte unul săreau în aer edificiile orașului. Pretutindeni, numai fum și trombe de moloz. Pe străzi, câinii alergau înnebuniți, schelălăind prelung. Încolo, nici un om, parcă toți căzuseră pradă capcanelor de flăcări.

La o fereastră, privirea întâlni o zbatere de brațe. Era doctorul Proca, aproape de nerecunoscut acum, cu gesturile sale de paiață în delir. Dar nimeni nu avea dreptul să supraviețuiască. Nimeni. La un semn al lui Vasia, flăcările se ridicară până sus, mistuind totul.

În locul ultimelor pâlpâiri de incendiu, mari revărsări de sânge începură să acopere zidurile arse, în timp ce cerul se boltea tot, numai sânge. Splendid. Pentru Vasia, era sublimul genului de feerie. Încântat, dădu să aplaude.

Vasia se deșteptă țeapăn, bătând din palme în neștire. Deasupra lui, cerul ardea. Soarele, roșu ca sângele, aducea cu el o altă zi. Se ridică anevoie, cu senzația unor contuziuni în tot trupul. Se așeză însă repede înapoi, ușor amețit. După ce își mai veni în fire, începu să se frece cu mâinile pentru a se dezmorți. Nu mai vedea acum nici o ieșire din impas. Odată cu pierderea singurului elev, nu-i rămânea decât să plece acasă, până nu apuca să cheltuiască și banii de drum.

Vasia își luă cufărul de jos, îndreptându-se apoi încet spre ieșirea Cișmigiului. De la o simigerie din colțul bulevardului își cumpără un covrig. Mușcând din el, porni mai departe, hotărât să ia tramvaiul pentru gară. După câțiva pași, se trezi chemat de pe celălalt trotuar:

— Domnu' Voinov...

Ștefănucă trecu bulevardul în fugă.

— Ce faci, domnu' Voinov?

Vasia își privea interlocutorul, fără să-l recunoască însă nici de aproape.

— Văd că nu mă ții minte... În primăvară, când cu constituirea „frățiilor de cruce", dumneata ne-ai venit cu dispozițiile de organizare. Acum știi? Împrejurarea avea și haz, că tocmai se nimerise să ne suplinești dirigintele...

— Da! Sigur! Nu ești Holban din clasa a șaptea?

— Pardon, acum dintr-a opta. Dar unde te duci?

— La gară. Plec acasă. Mi s-a tăiat bursa. Sunt dat afară de la cămin. Nu mai am nici o meditație. Ce vrei să fac?

Ștefănucă simți că îl sugrumă revolta. Canaliile! Pentru prima oară, avea în fața ochilor o victimă a prigoanei dezlănțuite împotriva Vestitorilor. Voinov părea adus la starea unui vagabond. Privirea de halucinat. Tras la față. Mâna ușor tremurătoare, care șovăia să ducă restul de covrig la gură. Cufărul... Nu. Trebuia să facă ceva pentru camaradul în mizerie. Era o datorie elementară.

— Ascultă! Nu se poate să pleci! Te iau la noi. Avem unde să te culcăm. Masa, slavă Domnului, nu este o problemă! Ce zici?

Urmă o clipă de tăcere, în care Vasia își duse covrigul la gură, mușcând din el cu o ciudată îndârjire.

— Bine, primesc! sună apoi răspunsul, dat cu o voce neașteptat de scăzută.

— Hai atunci! îl apucă Ștefănucă de braț, făcând cu el cale întoarsă.

Capitolul II

După ce stinse lampa, Ștefănucă se strecură afară, atent să nu se facă auzit până la ușa din hol. La coborârea scării însă, treptele începură să trosnească sub fiecare pas. Dându-și seama că poate să fie surprins dintr-o clipă în alta, Ștefănucă lăsă orice prudență la o parte. După ce sări ultimele trepte de-a valma, se încălță într-o doară și o zbughi pe ușă, fără să mai răspundă mamei care, trezită de pașii lui, ieșise din odaie, bâjbâind pe întuneric până la balustrada scării.

Orașul părea mort în adâncul nopții reci. De nicăieri nici un claxon de automobil, nici un huruit de tramvai, nici un ecou de pas.

Din capul locului, Ștefănucă își făcu semnul crucii, după care se depărtă repede, parcă grăbit de cineva din urmă. Nu scurtă drumul pe bulevard, ci o luă pe niște străzi dosnice, unde nu era de așteptat să se întâlnească cu nimeni. În noaptea aceea, echipe ale „frăției de cruce" urmau să acopere zidurile orașului cu afișele Vestitorilor. Micul lor grup primise în grijă cartierul Grădinii Botanice. Lipirea afișelor trebuia începută după miezul nopții, când mișcarea înceta pe străzi.

Aproape de podul Cotroceni, Ștefănucă își recunoscu camarazii: cu o găleată și ceva ca o bidinea.

— Am înghețat de când te tot așteptăm! izbucni Nicoară la vederea colegului.

— Bine, dar nu este încă douăsprezece!

— Ți-a stat ceasul... Hai acum, să sfârșim mai repede, că ne ia naiba! Pe drum, a trebuit să mă feresc în două rânduri să scap de controlul patrulelor! se amestecă în vorbă Cernat, ridicând găleata.

De fapt, nu era nimic adevărat, ceea ce nu însemna totuși că în mintea sa lucrurile nu avuseseră loc. Ori de câte ori trecea printr-o împrejurare deosebită, Cernat avea obiceiul să-și închipuie realitatea cât mai dramatic, înțelegând să-i facă și pe ceilalți s-o vadă ca el. Ieșirea pe teren cu lipirea afișelor nu putea să fie decât plină de primejdii.

— Parcă ți-e frică! îl împunse Nicoară, mișcându-se din loc.

— Frică! Mie? Nu mă cunoști!

Un fluierat de sergent, care se auzi pe neașteptate de undeva din cartier, îi făcu pe băieți să grăbească pasul, tăindu-le totodată vorba.

La primul colț de stradă, Nicoară hotărî:

— Ștefănucă, stai aci! Iar tu treci de pază în celălalt capăt, ca eu să mă apuc liniștit de lipirea afișelor.

Ștefănucă rămase locului, cu auzul dilatat în noapte. Pretutindeni, aceeași tăcere. Nori groși vătuiau orașul.

— Hai!

Ștefănucă tresări speriat, crezând că este vorba de vreo amenințare. O porni în fugă spre Nicoară, care îl primi însă senin, cu întrebarea întinsă în vârful bidinelei:

— Ei, ce zici?

Pe zidurile din jur se vedeau din loc în loc afișele cu Sfântul Gheorghe omorând balaurul. Nici un cuvânt de propagandă. Liniile vorbeau singure: aureola de sfânt, brațul care împlânta sulița, calul în salt, șarpele.

— Mă gândesc la mutra autorităților când au să se pomenească de dimineață cu afișele noastre. Numai să nu ajungă să le rupă până atunci... își dădu cu părerea Cernat, care se apropiase și el văzând că Ștefănucă își părăsise postul.

— Parcă pot jandarmii într-o noapte să facă față pretutindeni?

Luând altă stradă la rând, de astă dată una mai scurtă, băieții nu mai găsiră de cuviință să rămână nici unul de pază. Pe când lipeau afișele, vorba se lega din nou.

— Mă întreb dacă scandalul ce are să înceapă pe socoteala afișelor nu poate să facă vreun rău celor închiși, mai ales acum, înaintea procesului! gândi Ștefănucă tare.

Rămânând cu bidineaua în aer, Nicoară întârzie să o treacă peste afișul așternut de Cernat:

— Doamne, ce înseamnă să fii guguștiuc! Păi afișele sunt tocmai în vederea procesului! Trebuie pusă capsa, să se simtă că putem să ne mișcăm chiar când conducătorii ni se găsesc în fundul închisorii. Ai prins mișcarea?

Ajunși la capătul străzii, băieții se pregătiră să lipească un număr de afișe și de-a lungul gardului care înconjura Grădina Botanică. Dar nu apucară să treacă bine linia tramvaiului, că auziră pasul cadențat al unei patrule, apropiindu-se de sus. Fără să mai piardă timpul, lepădară

găleata pe trotuar și dădură să sară gardul în grădina cufundată în beznă. Nici nu luară seama la ceea ce li se striga din urmă. În schimb, focul de armă, descărcat peste câteva clipe, le răsună asurzitor în timpan. Se ghemuiră după primul copac, cu răsuflarea tăiată.

Nicoară, care își reveni în fire înaintea celorlalți, articulă în șoaptă:

— Lăsăm afișele aci. Dacă ne prind dracului, cel puțin să nu le găsească la noi! Să ne risipim acum care încotro, pe ieșirile de dincolo...

*
* *

Îngrijorată de cine o ștersese din casă în miez de noapte, pe furiș, fără să țină seama de întrebările ei, Raluca Holban nu-și mai găsea liniștea să adoarmă la loc. Își pusese, pe rând, toate ipotezele. De la început, o scosese din cauză pe Liliana, pe care o socotea fată cuminte. Apoi pe Lucian, la a cărui ușă întrevăzuse o dungă de lumină, dovada cea mai bună că era în odaie. Rămâneau Ștefănucă și străinul. Cu Ștefănucă crezuse că avea să se lămurească ușor. Dar, când să intre la el în odaie, se lovise de obstacolul ușii încuiate. Pentru ca Ștefănucă să plece de acasă în toiul nopții fără să spună nimic trebuia să fie vorba de ceva grav, adică de cine știe ce nouă blestemăție politică. Pe de altă parte, străinul trezea bănuieli și mai îndreptățite. Pusă în fața unui fapt împlinit ca aducerea lui în casă, nu putuse la început decât să primească ceea ce hotărâse Ștefănucă de capul

său. Înspăimântată de ideile anarhice ale necunoscutului, se gândi apoi mereu cum să scape casa de el. Mersese chiar până acolo încât își propusese la un moment dat să recurgă la ajutorul soțului ei, cu planul ca acesta să scrie de la moșie că suferă de o criză de apendicită, de unde nevoia să i se pregătească biroul în vederea întoarcerii la București. În cazul unei împrejurări astfel înscenate, nu-i rămânea intrusului decât să plece, mai ales că altă odaie liberă nu se găsea în casă. Abia în fața paginii de scrisoare își dăduse seama de zădărnicia iluziilor ei. Parcă nu-și cunoștea soțul de ajuns! Grigore s-ar fi mărginit să arunce rugămintea la coș, supărat că poate să fie amestecat în punerea la cale a unor asemenea farse.

Raluca Holban era hotărâtă să dea de capătul adevărului, să rămână trează până la întoarcerea celui plecat. Caloriferul se răcise de mult și neliniștea întețea frigul. Nu se auzea nimic, până și Tan, motanul de angora, sfârșise de tors în somnul adânc.

Toate erau ca atunci, în după-masa aceea posomorâtă. Sala cancelariei... Directorul liceului vorbind despre sancțiunile prevăzute pentru copiii care nu înțeleg să se astâmpere cu mișcarea Vestitorilor... Cei câțiva părinți, cu frunțile plecate... Ploaia de afară...

Ridicându-se din capătul mesei, care părea și mai lungă cu atât de puțini în jurul ei, directorul făcu semn cu degetul Ralucăi Holban să vină la fereastră. De-acolo, văzu în maidanul de jos pe Ștefănucă, legat la ochi, în fața unui pluton de jandarmi gata să tragă. Un câine jigărit, care avea însă

capul lui Vasia, pândea după o grămadă de gunoaie. Totul desenându-se într-un cenușiu murdar, de proastă fotografie la minut.

Raluca Holban dădu să strige, dar buzele i se mișcară în gol, mute.

De alături, ordinul directorului izbucni ca o detunătură, sfârâmând fereastra:

— Foc!

În urmă, lucrurile i se învălmășiră înaintea ochilor, începând să se învârtească, odată cu ea, până nu mai rămase nimic.

*

* *

Când Raluca Holban se trezi din somn, o izbi mai întâi destrămarea luminii electrice în atmosfera tulbure a începutului de zi. Se ridică într-un cot, uitându-se încă nedumerită la amănuntele familiare din jur. Pipăi cu privirea patul răvășit de zvârcolirile ei prin somn, motanul ghemuit la picioare, dulapul cu oglinda ovală, scrinul și fotelurile, etajera cu cărți. Numai târziu își veni în fire, recâștigată pe deplin de realitatea de aievea.

Dumnezeule, ce coșmar înspăimântător! Încă unul ca atâtea care o făceau să sufere aproape noapte de noapte. Desigur, absurdul lor sinistru nu era niciodată arbitrar. În toate se arătau aceleași semne. Dacă mai ținea mult, înnebunea.

Până să pună un capot pe ea, i se făcu pielea de găină sub cămașa subțire. Ridicând storul de la fereastră, dădu

de prima zi de iarnă cu ninsoare. Viscolea. Strada nu mai era de recunoscut în învălmășirea haotică a troienelor de zăpadă.

După ce părăsi odaia, Raluca Holban se duse să bată la ușa lui Ștefănucă, dar nu primi nici un răspuns. Trecu apoi la baie, unde îl găsi spălându-se pe dinți.

— Bună dimineața, mami!

— Bună dimineața!

— Ce este cu dumneata?

— Nu prea am dormit bine.

Ștefănucă nu îndrăzni să întrebe mai departe.

— Ștefănucă, mă iubești?

Drept răspuns, băiatul își sărută mama pe frunte.

Ștergând cu mâna clăbucul pastei de dinți care i se imprimase ca o pecete sub sărutul apăsat, Raluca Holban urmă, cu vocea scăzută:

— Dacă mă iubești cu adevărat, am să te rog ceva. Lasă-te de politică! Sfârșește cu mișcarea Vestitorilor! Nu mă mai simt în stare să o duc cu inima veșnic sărită de grija ta…

În oglindă, trăsăturile lui Ștefănucă se aspriră, în timp ce peria de dinți rămase în aer, cu gestul frânt al mâinii. Oare mama lui știa ce fusese cu plecarea de peste noapte? Nu încăpea îndoială. Altfel ce rost să aibă o asemenea rugăminte, grea de subînțelesuri?

— Mami, cum să te fac să înțelegi? Pentru mine, mișcarea Vestitorilor este totul. Nu pot să renunț în ruptul capului. Crede-mă însă că nu ai de ce să-ți faci griji. Sunt de ajuns de prudent…

Abia stăpânindu-și plânsul, Raluca Holban ieși fără să scoată un cuvânt. Se duse de-a dreptul la ea în odaie, unde căzu pe fotel. I se spulberase ultima speranță. Doamne! Nimeni nu se gândea la ea. Nimeni. Toți trăiau după bunul lor plac, fără să le pese dacă o calcă pe inimă. Simțea că paharul amărăciunilor se umpluse până la ultima picătură. La urma urmelor, era o biată femeie, nu o sfântă, să rabde senină până la capăt.

Prin păienjenișul lacrimilor, Raluca Holban se uita pierdută în jur, așteptând parcă un sprijin de la lucrurile mute. Nici măcar Tan nu o încălzea cu prezența lui, depărtat în somn ca în moarte.

Capitolul III

Vasia nu se culcă îndată. Simțea mereu nevoia să se obișnuiască cu amănuntele biroului lui Grigore Holban.

Încăperea era mare, cu tavan înalt. Perdele grele îmbrăcau ferestrele. Mobila masivă, alcătuită dintr-o bibliotecă, o masă de lucru, un scrin, câteva foteluri și o canapea, abia ajungea să umple spațiul. Un covor pe care pașii se stingeau, înăbușiți, acoperea parchetul în întregime, până la ușă. Într-un colț, cufărul rudimentar al lui Vasia stătea tot atât de stingher ca și stăpânul său. Pe pereții tapetați atârnau câteva portrete de familie, în cadre aurite: uleiuri cu tonurile înnegrite de vreme.

Vasia se ridică din fotel, atras ca de obicei de harta veche a Mesopotamiei, așezată sub sticlă, într-un chenar potrivit, în adâncul bibliotecii. De la pergamentul hărții, privirea alunecă apoi pe rafturile cu cărți. Se găseau acolo, amestecați de-a valma, Henry Bataille, Maurice Maeterlinck, Paul Bourget, Henri de Régnier... Aproape numai literatură franceză de la începutul secolului, din care puteai să reconstitui ușor gusturile literare ale Ralucăi Holban adolescentă.

Vasia întoarse spatele bibliotecii, trecând la masa de lucru, unde îl aștepta cealaltă curiozitate: bocalul cu pești.

Rămase un timp să privească imobilitatea peștișorilor roșii în transparența apei. Niște bibelouri prea puțin deosebite de acelea de porțelan din dulapul de sticlă din hol sau de pe bufetul din sufragerie. Nimicuri delicate pentru gratuitatea văzului, ca tot ceea ce întâlneai în casa Holban.

Totul era încă nou pentru Vasia, începând cu însăși împrejurarea de a locui singur într-o odaie. În copilărie, acasă, în sat, dormea grămadă cu părinții și ceilalți frați. În anii de mai târziu, la Liceul Internat și apoi la căminul de studenți, avusese parte de un dormitor comun cu cel puțin alți patru. În sfârșit, chiar cu vreo zece zile în urmă, ajunsese să se culce pe o bancă în Cișmigiu. Existența i se schimbase acum, ca prin farmec. Deși ușurat de întorsătura neașteptată a lucrurilor, îl supăra ca un compromis faptul că primise adăpostul casei Holban. Gazdele sale nu se înglobau și ele în categoria protipendadei burgheze, care trebuia exterminată cu etuva revoluției? De când trăia în mijlocul familiei Holban, putea să-și dea seama mai bine ca niciodată de zădărnicia existenței luxos parazitare a unor asemenea oameni. La drept vorbind, ce era fiecare, judecat în parte? Bătrânul, un maniac care se închisese la moșie în turnul de fildeș al bibliotecii. Mama, o cucoană care își ucidea timpul făcând dulcețuri și alintându-și pisica. Băiatul cel mare, un filozof închipuit, cu ceva artificial, de plantă de seră. Fata, varianta umană a unui pechinez de salon. În sfârșit, Ștefănucă, deși îndatoritor, nu putea să fie conceput ca un exemplar străin de seria familiei. Impresia de ansamblu

se întregea cu harta Mesopotamiei, cu bocalul cu pești, cu tapetele, perdelele și covoarele care căptușeau fiecare încăpere. Odată instalat în casa familiei Holban, pentru a se simți totuși împăcat într-un fel, Vasia crezuse că este bine să știe toți, din prima zi, cu cine au a face. Și, cu prilejul orelor de masă, vorbise deschis, începând prin a mărturisi că se alăturase Vestitorilor numai pentru a ajunge cu ei la revoluție. Spre deosebire de alții, nu înțelegea să-și facă iluzii cu vreo nouă organizare politico-socială, socotind că nu este nici cine s-o realizeze, nici cine s-o merite. Avusese de ajuns sub ochi cazul părinților săi. Deși trăiau ca vitele, asemenea celorlalți țărani din sat, se resemnau până la împăcare cu jugul destinului, pecetluindu-și răbdarea cu judecata tâmpă: „Așa a vrut Dumnezeu!" Nu ieșeau niciodată din inerția pasivității lor. Dacă aceasta era realitatea, o revoluție nici nu trebuia să vină cu reforme în folosul poporului. Singurul lucru de făcut rămânea suprimarea instituțiilor în vigoare: nu numai a formelor în sine, ci și a oamenilor care le reprezintă organic.

Când Vasia se culcă, într-un târziu, patul îl primi moale, cu cearșafuri foșnitoare în curățenia lor scrobită.

*
* *

Așezată în fotelul de la fereastră, Raluca Holban stătea cu Tan pe genunchi. Declinul zilei de iarnă adâncise umbrele în jur. Afară, nici nu puteai să deslușești dacă mai ninge.

Mângâind motanul într-un fel de inerție a plictisului, Raluca Holban își măsura singurătatea. Vine o epocă, între cincizeci și șaizeci de ani, odată cu care viața femeii începe să intre într-un unghi mort al urâtului. Este vârsta când nu mai aștepți nimic din partea bărbatului, când copiii au crescut mari, când nici măcar nu mai ai tragerea de inimă de a păstra sau lega o prietenie. Zilele ajung niște simple file de calendar.

Raluca Holban îl dădu pe Tan la o parte, să aprindă lampa. În fața scrinului din lemn de mahon, ochii i se opriră pe un caiet cu scoarțe negre. Îl luă cu ea, întorcându-se apoi îndărăt în fotel. Nevoia de a scrie, care o cuprinsese pe neașteptate, într-o zi din toamna trecută, se impusese de mai multe ori de atunci încoace, revelându-se o luptă cu timpul. Act de strictă intimitate, scrisul nu se lega la Raluca Holban de nici o veleitate de publicare. Începu să citească de unde apucase să deschidă caietul. Fiecare frază atingea clape de pian în sufletul ei.

1900. Streșinile înalte ale casei din strada Batiștei bolboroseau mereu, neliniștind urechea Ralucăi cu impresia că ploaia nu are să mai ia niciodată sfârșit. Din hol, pendulul bătu încă un ceas de nesomn: sunetele de citeră lovită, care constituiau un acord de o ciudată dizarmonie, se risipiră în întuneric, pentru a lăsa apoi încăperile să audă din nou numai trosniturile mobilelor, ceva ca un oftat al lemnului bătrân. Atunci i se păru Ralucăi că Granmama vorbește de una singură în odaia ei de alături, așa cum o mai surprinsese o dată, cu două nopți în urmă. Cu inima strânsă,

se dădu jos din pat și bâjbâi prin întuneric până dincolo, unde aprinse lumânarea de pe masa de noapte. Ca și ultima oară, își găsi bunica în capul patului, cu privirea sticloasă și pungile obrajilor împurpurate. Apucase bastonul de alături, desigur cu gândul să se sprijine la coborârea din pat. Picioarele betege, care se încurcaseră în răvășirea cearșafurilor, o țineau însă mereu locului, în timp ce mâna descărnată păstra bastonul, fără să mai știe ce să facă cu el. Cuvintele învălmășite trădau una și aceeași obsesie:

— Hai, Raluca!... Hai odată!... Trebuie să mă îmbrac... Adu-mi din dulap rochia de catifea cu volănașe la gât!... Hai, ajută-mă!... Nu vezi că sunt așteptată?... Cupeul este la poartă...

Apoi, întorcându-se spre un ungher al încăperii cu totul cufundat în întuneric, spuse, parcă, cuiva:

— Numai puțin... Vin îndată!... Doamne, ce cai!... Se cunoaște vizitiul...

Tremurând în neștire, Raluca apucă brațul lui Granmama:

— Liniștește-te! Ai visat cine știe ce... Nu a venit nimeni să te ia. De ce să te îmbraci? Este noapte. Culcă-te!

Bunica izbucni în niște hohote subțiri:

— Hi! Hi! Hi! Noapte? De unde o mai scoți, fata mea? Nu vezi? Cupeul nici nu are felinarele aprinse... Hai, adu-mi rochia, că întârzii...

Din hol, pendulul se făcu auzit ceva mai stins decât în odaia Ralucăi: ecoul unor sunete de citeră lovită, constituind un acord de o ciudată dizarmonie.

Așteptau cu toții în hol. În jilțul ei, o mobilă tot atât de puțin obișnuită ca o strană de mitropolit, Granmama

părea că renunțase, în sfârșit, să mai pună întrebări. Amuțise cu bărbia în piept, cu mâinile strânse cuminte pe batista de dantelă din poala rochiei de catifea. Unchiul Olimpiu, noul tutore al Ralucăi, omul căruia i se datora întregul complot pus la cale pentru internarea bunicii la azil, umbla în sus și în jos, sâcâind auzul cu ghetele sale cu scârț. Mătușa stătea așezată la masă, fără să știe ce să facă cu mâinile: când și le împreuna, când își trăgea degetele unul câte unul, când întindea palmele uitându-se la ele de parcă și le vedea atunci prima oară.

Cu ochii în lacrimi, Raluca se întoarse din nou la fereastră. Dacă în locul cupeului care urma să o ia pe Granmama la azil ar fi văzut pe strada scăldată în soare că se apropie un dric, sfâșierea ei nu ar fi putut să fie mai adâncă. Silită de unchiul Olimpiu, primise rolul să o ajute pe bunică să se obișnuiască cu ideea plecării, speculând delirul ei cu cupeul. Ca printr-un făcut însă, Granmama nu mai avusese de două zile nici o criză. Era aceea de totdeauna, pe deplin conștientă de ceea ce se întâmplă în jur. De dimineață, când Raluca încercase s-o hotărască să se îmbrace cu rochia de catifea pentru plecarea în cupeu, se arătase cu totul nedumerită:

— De ce rochia de catifea? Ce cupeu? Unde să plec? În cupeu știu că se merge la nunți sau înmormântări…

Până la urmă, se lăsase totuși îmbrăcată cu un zâmbet stânjenit, fără să înțeleagă nimic. În ținuta de gală a rochiei de catifea, care o făcea să aibă un aer ușor solemn, fusese așezată în hol, cu lucrurile strânse într-un geamantan. La întrebările ei neliniștite, unchiul Olimpiu dusese de fiecare dată degetul la gură:

— Sst! Surpriză! Cupeul… Ai să vezi!

Apoi nu se mai făcuseră auzite decât ghetele cu scârț.

Însă înainte ca Raluca să se miște de la fereastră, la oprirea cupeului de lac negru, unchiul Olimpiu, care simțise tropotul cailor de la capătul străzii, se apropie repede de Granmama, frecându-și mâinile:

— Hai! Bucură-te! A sosit cupeul. Mergem!

Trezită din toropeala ei, bunica se ghemui în jilț, aducându-și totodată pe genunchi bastonul cu mâner de argint, care nu o mai părăsea de când i se betegiseră picioarele:

— Nu! Lăsați-mă în pace! Nu mă mișc de-aci!

Unchiul Olimpiu își pierdu răbdarea:

— Dacă nu vrea să înțeleagă, trebuie să o luăm pe sus.

Și întorcându-se la slugile casei, îmbulzite la ușă, nu șovăi să strige:

— Gheorghe, Anica, veniți să mă ajutați!

Raluca părăsi încăperea. O luă fuga pe scara podului în sus, să fie cât mai departe. În urmă, vocea octogenarei, cu un timbru ascuțit, cu totul străin ei, o ajungea, străpungând pereții:

— Nu! Nu vreau! Să nu îndrăzniți să mă atingeți! Raluca, unde ești? Nu!

Raluca înainta cu pași șovăitori. La poarta grilajului de fier care înconjura parcul azilului nu o oprise nimeni. Pe nicăieri, nici o mișcare. Mirosul dulceag al teilor proaspăt înfloriți ținea parcă sub cloroform locul care se întindea până la zidurile clădirii, de un alb mohorât ca mucegaiul. Impresia se întări pe deplin ceva mai încolo, când ochii întâlniră

prima ființă: o babă adormită pe bancă, cu gura căscată ca a unui mort înainte de a i se ridica bărbia.

După ce rămase o clipă locului în holul de la intrarea azilului, negăsind pe cine să întrebe de odaia lui Granmama, Raluca începu să urce scara. La primul etaj, un indicator cu mențiunea „Infirmeria" o făcu să se înfunde într-un coridor întunecos, cu uși de o parte și de alta. Se opri, în sfârșit, la una din ele, pe care stătea scris „Medic de serviciu". Își luă inima în dinți și bătu încet: nici un răspuns. Încercând ușa, dădu înăuntru. De pe o canapea de piele, dintre acelea obișnuite camerelor de consultații, se ridică un individ cu termometrul în gură. După halatul alb, nu încăpea îndoială că era medicul azilului. Prin semne, o lăsă pe Raluca să înțeleagă că trebuie să aștepte până își ia temperatura. Stânjenită, aceasta începu să-și plimbe privirea de la goliciunea pereților la hârtia de prins muște, care spânzura de lampa cu becul aprins ziua în amiaza mare.

— Hm! Iar 37,3... Da! Ce dorești, duduie? articulă doctorul cu o voce încleiată.

— Să vedeți... Vreau să știu numărul camerei ocupate de bunică-mea, care a fost internată ieri la amiază...

— Ha! „Madam Cupeu"... Mi-a spus domnul care a venit cu ea. Un început de scleroză a creierului. Ce să faci? Bătrânețea... Unii fac pe ei... Unii dorm toată ziua... Unii încep să vadă cupeul-fantomă.

Tot privindu-și termometrul, doctorul vorbea pe un ton pe care nu știai bine cum să-l iei.

— Camera de la numărul opt...

— Mulțumesc... Scuzați-mă... murmură Raluca, observând în clipa în care se pregătea să închidă ușa în urma ei că doctorul își pusese din nou termometrul în gură.

Camera numărul opt. Cu mâna pe clanță, Ralucăi i se tăiase răsuflarea. Când îndrăzni într-un târziu să deschidă ușa, ochii îi căzură mai întâi pe rochia de catifea, care părea acolo, desfoiată pe scaunul rudimentar al camerei de azil, ceva cu totul absurd, un vestigiu de carnaval. Granmama era în pat, moțăind cu capul răsturnat pe o pernă ridicată în spatele ei. Alături, pe masa de noapte, o farfurie cu niște cartofi fierți stătea neatinsă. Pe fereastra deschisă, se făcea simțit mirosul dulceag al teilor înfloriți.

Când Raluca se lăsă ușor pe marginea patului, Granmama își zbătu pleoapele cu greutate.

— Raluca... Raluca... De ce m-au adus aci? De ce? Ce-am ajuns să-mi sfârșesc zilele la azil? Trebuie să mă iei chiar acum.

Mâna lui Granmama, încleștată pe a Ralucăi, tremura toată.

— Am vrut să plec singură azi-noapte. Nu m-au ținut picioarele...

Raluca se ridică încet. Ferindu-și ochii de privirea lui Granmama, nu avu cum să vadă că prin ceea ce începea să spună înlătura de pe fața ei masca cu schimonoselile neliniștii.

— Bine... Am să te iau de aci. Mă duc să vorbesc cu doctorul. Să nu ai nici o grijă...

Raluca se îndreptă spre ușă, abia mișcându-și picioarele. Odată afară însă, se năpusti de-a lungul coridorului întunecos, coborând apoi scara câte două trepte, de-a valma. Ca năucă, nu mai văzu nimic când trecu în fugă pe lângă

baba adormită pe bancă, cu gura căscată ca a unui mort înainte să i se ridice bărbia.

Granmama se înalță din adâncul patului, uitându-se cu ochii holbați la cupeul oprit aievea la ușă. Începu să strige ca și în alte rânduri, fără să-și dea seama că se află la azil:

— Raluca!... Raluca!... Vino să mă îmbraci!... Rochia de catifea... Mă așteaptă cupeul...

Simțind că nimeni nu mișcă de nicăieri, încercă să se scoale de una singură. Picioarele i se zbătură în cearșafuri, în timp ce mâna i se întinsese înfrigurată după bastonul din preajmă. Când ajunse, într-un târziu, pe marginea patului, răsufla greu. Se gândi să aprindă lumânarea și pipăi suprafața mesei de noapte, în căutarea cutiei de chibrituri, fără s-o nimerească însă la locul știut. În prima încercare de a se ține pe picioare, bine sprijinită în baston, i se păru că parchetul nu mai are nici o stabilitate: se mișca sub ea ca o apă învălurată. În urechi stăruiau sunetele de citeră lovită ale pendulului, vestind o oră necunoscută, cu bătăi fără sfârșit. Atunci, prin întunericul subțiat până la transparență, Îngerul coborât din cupeu se apropie să o scape de împleticirea în gol.

— Domnu' doctor, bătrâna de la numărul opt a murit! Am găsit-o adineauri zăcând pe jos, aproape de ușă... spuse sora, încă buimacă.

Medicul azilului, care tocmai se pregătea să-și ia temperatura de dimineață, murmură pentru el, cu ochii la termometrul din mână:

— Cupeu... Cupeul-fantomă... A luat-o, în sfârșit...

*
* *

Întoarsă în sufragerie, Liliana nu se apucă de învățat, adică de redactat fițuicile pentru teza de istorie de a doua zi. Se trânti pe pat, unde rămase apoi cu capul sprijinit într-un cot. Era atât de nedumerită, încât uneori și sprâncenele i se ridicau ușor, într-un semn de întrebare. De la venirea lui Vasia în casă, trăia cu senzația că universul se rezumă la el. Ajunsese să aștepte cu înfrigurare orele de masă, când avea prilejul să-l admire în voie. Nu izbutea încă să știe ce anume o tulbura mai mult. Privirea metalică, totuși cu ceva nostalgic în străfunduri? Trăsăturile răvășite, atât de puțin obișnuite la un tânăr? Vocea ușor guturală, joasă ca o notă de violoncel? Sau, mai presus de toate, energia care se desprindea din întreaga lui ființă, copleșindu-te?

Liliana tresări, cu urechea la pândă. Recunoștea pasul apăsat al lui Vasia. Părăsi patul dintr-un salt și se repezi afară.

— Unde pleci?

După ce puse întrebarea, Liliana dădu să fugă înapoi, speriată de îndrăzneala ei fără precedent. Nu ajunse însă s-o facă, simțindu-și picioarele țintuite locului.

Vasia, care roșise din nou, cum i se întâmpla de obicei când se întâlnea prin casă cu Liliana, mărturisi, luat prin surprindere:

— Mă duc să mă plimb. Îmi place zăpada…

Liliana ridică ochii. Răspunsul îl punea pe Vasia într-o lumină nouă. Acum parcă nu mai avea nimic înfricoșător, care să-l țină departe de ea. Prilejul nu trebuia scăpat.

— Pot să te întovărășesc?

— De ce nu?

— Bun. Atunci așteaptă-mă numai o clipă, până mă îmbrac.

În timp ce Liliana se mistui, Vasia rămase pe loc, nedumerit. Propunerea venise atât de repede și pe neașteptate, încât nici nu-și dădea bine seama cum apucase s-o primească.

— Sunt gata, haidem!

Afară, după ce trase în adâncul plămânilor aerul rece cu zimți de ninsoare, Liliana întrebă curioasă, silindu-se să se țină în pas cu Vasia:

— Pe unde ai de gând să mergem?

— Pe undeva la marginea orașului. Nu pot să sufăr străzile din centru.

— De ce?

— Tu nu poți să înțelegi... De câte ori mi se întâmplă să trec prin fața unei statui sau pe lângă zidurile edificiilor publice, îmi pare rău că nu am ceva la mine cu care să arunc totul în aer.

— De ce?

— Ți-am spus că nu ești în stare să înțelegi!

— Vasia, trebuie să-ți mărturisesc ceva... o prostie. Dar nu face nimic. Poate că are să te amuze. Revoluția de care vorbești când stăm la masă mă face să mă gândesc la unele coșmaruri pe care le aveam în copilărie, după ce o guvernantă de-a noastră, baptistă sau așa ceva, ne citea Apocalipsul...

Liliana se uită la Vasia cu coada ochiului. Nu zâmbea. Caracterul aspru al frumuseții băiatului se definea

parcă mai bine cu părul albit de ninsoare, cu pielea feței ca un bronz, cu gulerul mantalei ridicat peste încleștarea hotărâtă a bărbiei.

Cu o pornire caldă, Liliana îl apucă de braț:

— Ești un om foarte singur.

— Să nu crezi că aceasta mă stânjenește. Dimpotrivă! Singurătatea îmi dă conștiința unei libertăți și independențe absolute.

Liliana nu mai spuse nimic. De teamă să nu rupă cumva unitatea de atmosferă a mersului în doi.

La rândul său, Vasia nu făcea decât să se mire la tot pasul că o ține pe Liliana la braț, că își pune mintea cu gândurile ei de copil.

Ningea mărunt și des: o dantelare fină care împăienjenea privirea. Până și plăcerea de a simți vânturarea fulgilor se întâmpla pentru Vasia să fie mai deplină acum decât de dimineață, când se plimbase de unul singur.

Umblând mereu, ajunseră pe nesimțite departe de centrul orașului, în locuri unde Liliana nu mai călcase niciodată. Străzile se îngustaseră și casele căpătaseră dimensiunile din târgurile de provincie. Mașini nu mai erau de văzut pe nicăieri. Cât despre tramvaie, abia se auzeau. Pe aci, iarna părea gata să mistuie totul sub zăpadă. Dacă mai ningea mult, într-o zi sau două nu avea să se mai cunoască nimic.

— Pe unde suntem?

— Aproape de platoul Cotrocenilor.

După un nou răstimp de tăcere, chiar la marginea platoului, Liliana se pomeni pentru prima oară întrebată ceva de Vasia.

— Ai avut vreodată prilejul să umbli cu sania pe o mare întindere?

— Nu. De ce?

— Nu știi ce beție poate să fie de-a goni cu sania pe o stepă ca o mare albă!

De fapt, gândul lui Vasia se lega de o amintire plăcută numai în parte. Pe atunci era copil, în clasele primare, acasă, în sat. O iarnă grea, cum se întâmplau să fie toate pe pământul blestemat al Basarabiei. Prima criză de epilepsie a fratelui mai mare. Din senin, nenorocitul căzuse pe jos, cu ochii peste cap, cu strâmbături și spume la gură, rămânând apoi de ceară, în nesimțire. Mama, o femeie cu superstiții, ca toate babele de la țară, dăduse îngrozită să alerge la preot, cu gândul să-l scape pe băiat de duhul necuratului. Dar popa tocmai se nimerise să lipsească din sat. Primul târg cu medic se afla la o depărtare de vreo zece kilometri. Tatăl umblase năuc să împrumute un cal, pe care-l înhămase apoi la sanie. Pentru a scăpa de acasă, unde femeile din vecini se și strânseseră ca la mort, Vasia se rugase să fie luat și el. Tatăl, numai căciulă și suman, nu slăbise calul din bici. În goana saniei, frigul tăiase obrajii lui Vasia. Încolo, fusese bine. Nu mai rămăsese loc pentru nici un gând. Vasia se simțea ca vântul pe albul întinderii fără hotar. O senzație de cuprindere a largului ca nimic altceva.

— Se deșteaptă rusul din tine! glumi Liliana de alături.

— Da. Rusul din mine! răspunse Vasia ca un ecou, cu privirea destrămată în înserarea de scrum.

PARTEA A TREIA

Capitolul I

Lucian plecă de acasă fără nici o plăcere. Nu putea să sufere iarna. Își dorise totdeauna o țară cu clima caldă tot anul. În lunile cu zăpadă, aproape că nu mai părăsea casa. Stătea la el în odaie, numai în pijama, cum se scula dimineața din pat, obișnuind să citească sau să lucreze ghemuit pe o pernă, jos, pe covor, lângă calorifer. În oraș nu ieșea decât rareori, când se întâmpla să aibă vreo oră de seminar la facultate. Apoi, la întoarcere, abia mai întârzia pe la anticarii din drum.

Lucian își înfundă căciula peste urechi, făcând să nu i se mai cunoască decât ochelarii din cuprinsul figurii de tapir. Pentru el, ieșirea de acum era a doua de peste zi, deci ceva cu totul neobișnuit. De dimineață, la sfârșitul orei de seminar de la estetică, Darie îl chemase la Lică, pe după-masă, la cinci și jumătate. I se dăduse să înțeleagă că avea să se dezbată problema redactării unei reviste. Vintilă Oprea, Vintilică sau pe scurt Lică, la care urmau să se întâlnească toți, îl indispunea pe Lucian în primul rând prin fizicul său. Vegetația părului se întâmpla să ia la el o formă aproape monstruoasă, îmbrăcând capul într-o adevărată cască de șuvițe, dând sprâncenelor o grosime de mustăți, îmbâcsind fața cu atâta putere, încât

nu puteai să o discerni niciodată bărbierită, răzbind stufos până în scobitura gâtului și pe dosul mâinilor. Când se cunoscuseră, în primul an de facultate, Lică nu întârziase să se recomande cu ceea ce socotea că fusese marea întâmplare a adolescenței sale provinciale:

— A fost când cu viscolul de pomină, de acum doi ani. Ce mai încolo și-ncoace, pot să zic să nămeții împotmoliseră viața și chiar moartea în Pitești, ceva ce nu mai apucaseră, de când erau, nici cei mai în vârstă dintre pensionarii orașului. Să fiu al dracului dacă zăpada viscolită nu atingea în bună parte înălțimea streșinilor! O săptămână nu a mai trecut un tren, ceea ce înseamnă o nenorocire fără seamăn într-un oraș de provincie, unde numai ora de sosire a trenurilor de persoane mai dă oamenilor iluzia unui contact cu restul planetei… Apoi ce să mai spun de aprovizionare? Cine a mai avut pe acasă câte un porc a fost silit să-l taie cu acest prilej. Trebuie să mărturisesc că tăierea unui porc mi s-a părut totdeauna un lucru măreț, demn de un cânt de epopee, mai ales dacă omul care face treaba se pricepe să o facă bine. De aceea am stat o dimineață întreagă să mă uit când vecinii noștri au găsit și ei de cuviință să-și taie porcul. În timp ce despicarea porcului se desăvârșea în curte cu tot dichisul, mortul din casă rămăsese singur, cu lumânările aprinse și oglinzile acoperite cu cearșafuri. Oamenilor le murise tatăl în ajunul viscolului. După patru zile, era încă acolo, neputând să fie înmormântat dat fiind că nu aveai cum să răzbești până la cimitirul de la marginea orașului. Începuse să miroasă și rudele nu mai știau ce să

facă cu el. Dar să mă întorc la porc. Toată carnea, de la șunci la cârnățărie, a fost strânsă până la urmă într-o copaie. Din câte am prins să aud, avea să fie pusă la rece pe micul balcon de la etaj. Ce mi-a venit când m-am hotărât deodată să întreprind furtul nu aș putea bine să spun. Nevoia de a rupe, în sfârșit, cu o senzație tare monotonia atâtor ani de plictiseală, sau numai de a face bani cu vânzarea clandestină a cărnii, ajunsă pe neașteptate la mare preț? M-am asociat cu un coleg de clasă, îndopat ca și mine cu romane polițiste. Pe la unsprezece seara, cu măști pe față, ne-am strecurat în curtea vecinilor, aducând cu noi o scară. Firele electrice, smulse în timpul viscolului, nu apucaseră să fie reparate și în partea noastră de oraș, așa că domnea în jur întunericul cel mai deplin. Am ajuns în dosul casei, am proptit scara, am trecut pe balcon și am găsit copaia acoperită cu un cearșaf, la locul bănuit. Totul mergea aproape prea ușor, surprinzător de simplu. La ridicarea copăii, nu a trebuit să ne opintim peste măsură, parcă nici nu era vorba de carnea unui porc despre care se spunea că avusese, viu, o sută cincizeci de kile. Când ne-am întors pe scară, de astă dată ceva mai greu, la nu știu ce mișcare am văzut deodată că alunecă din copaie, de sub un colț al cearșafului, capătul unui picior cu o gheată. Ce să mai lungesc lucrurile cu groaza noastră… În copaie, în loc de porc, se găsea mortul, pus desigur acolo peste noapte să nu mai împută casa…

Lucian nu știuse la început ce să creadă despre noul său coleg. Totul părea să fie numai o glumă de prost gust.

Nedumerit, îl întrebase și pe Darie, să vadă ce spune despre mărturisirea lui Lică. Darie, care privea totdeauna lucrurile cu o seriozitate pedantă, ținând să găsească în orice dedesubtul unor semnificații de dramă creștină, răspunsese fără să stea prea mult pe gânduri:

— Se spune că Dostoievski s-a dus odată la Turgheniev, pe care îl disprețuia de pe poziția unei cu totul alte structuri morale. L-a găsit la ceai, înconjurat de câțiva admiratori. Fără alte preambuluri, a început să i se spovedească, povestind fapta cea mai urâtă din viața lui: cum a siluit o fetiță de șapte ani. Spovedania făcută de el tocmai unui om ca Turgheniev nu poate să fie înțeleasă decât ca un act de umilință creștină. Schimbând tot ce este de schimbat, cine știe dacă nu se întâmplă să fie vorba de ceva asemănător cu Lică...

Lucian aproape că nu-și crezuse urechilor. Era un record de mistificare: Dostoievski și Lică...

Lucian se opri la stația de tramvai, unde lumea se înghesuia în așteptare. Ningea mereu, încet și liniștit. Deși vagoanele nu mai circulau decât cu plugul în față, liniile se înzăpezeau repede la loc de la sosirea unui tramvai la altul.

*
* *

Când intră în odaia lui Lică, Lucian observă că este ultimul venit. Și totuși nu, dat fiind că mai lipsea Stanian. Cu paltoanele pe umeri, Lică, Darie și Serafim stăteau așezați în jurul mesei, părând că joacă poker cu o mână moartă. Cărțile de joc aveau însă

mai mult rostul de a figura drept alibi pentru cazul vreunei descinderi.

După ce lăsă șoșonii la ușă, Lucian dădu mâna cu fiecare. Apoi se așeză pe locul cedat de gazdă, un scaun grosolan de bucătărie.

Nemaiavând pe ce să stea, Lică se apucă să adune un braț de volume pe care și le clădi în urmă sub șezut.

— Eu spun să începem fără să-l mai așteptăm pe Stanian. Ce Dumnezeu, ședința era hotărâtă pentru cinci și jumătate! își pierdu răbdarea Serafim.

Lucian se strânse mai bine în palton, pătruns de răceala odăii lipsite de orice încălzire. Îl usturau ochii și i se îneca răsuflarea de fumul țigărilor.

— În urma achitării lui Toma Vesper, putem să ne luăm din nou libertatea de acțiune. Din câte v-am pomenit de dimineață, știți în principiu despre ce este vorba. Am primit instrucțiuni să scoatem o revistă care să oglindească ideologia Vestitorilor, însă bineînțeles așa ca Cenzura să nu aibă cum să se lege de noi. Lucrurile trebuie să se întrevadă mai degrabă din lectura printre rânduri.

— Și fondurile? întrebă pe neașteptate Lică, adunându-și cu pieptenul șuvița de păr care i se tot lăsa ca o virgulă pe fruntea îngustă.

— Nu te privește! Ceea ce interesează acum este să facem sumarul primului număr. Revista trebuie să apară până la Crăciun.

— Totuși, vorbind serios, cum credeți că putem să facem ceva? Înseamnă să ne închipuim că Cenzura este o instituție de sugaci. Nu trebuie să luăm lucrurile chiar atât de ușor, că ne ardem la sigur!

Degetele lui Darie începură să bată darabana pe marginea mesei. Nu putea să sufere întreruperile. Stăpânindu-se totuși până la urmă, se mulțumi să răspundă uscat:

— Să nu uităm că noul șef al Cenzurii se întâmplă să fie un cunoscut al familiei Holban.

Deși se simți privit de toți, Lucian tăcu mai departe, jucându-se cu asul de treflă. Se întreba însă nedumerit, poate pentru a suta oară de dimineață încoace, cum de se ajunsese la cunoașterea raporturilor de vecinătate, la țară, dintre colonelul Ioanid și familia lui.

Darie, care își scosese între timp din buzunar un creion și hârtie, rupse tăcerea:

— Ei, Lică, ce scrii?

— Nu știu.

— Nu se poate. Găsește ceva! Nu avem timp de pierdut.

— Hm... Poate ceva în legătură cu criza democrației...

Lucian ridică ochii de pe asul de treflă. Simpla enunțare a temei, cu titlul plagiat aproape fără înconjur, îl dusese cu gândul la un binecunoscut articol al profesorului de metafizică. Lică nu se dezmințea cu nici un prilej...

— Tu, Holban, la ce te-ai gândit?

Lucian nu era încă hotărât. Pentru a preveni totuși orice încălcare a sferei de probleme care socotea că i se găsește rezervată în exclusivitate, răspunse fără întârziere:

— Ceva despre coordonatele morale ale omului nou.

Darie trecu la Serafim, care își rodea unghiile:

— Tu?

— Știi că am de mult în cap ideea unui...

Niște pași în gang îl întrerupseră pe Serafim, făcându-i totodată pe toți să apuce cărțile de joc.

Bătaia în ușă luă tot sângele din obrajii lui Lică. Fără să aibă încotro, se duse să deschidă, cu pași șovăitori.

Băieții nu izbutiră să vadă apoi cine este afară, dat fiind că Lică astupa voit ușa întredeschisă. Auzeau numai cum schimbul de cuvinte în șoaptă se îngroașă mereu.

La un moment dat, Lică împinse ușa la loc, dând să se întoarcă la masă. Dar nu apucă bine să facă un pas, că ușa se deschise din nou, cu un cap îmbrobodit de femeie.

— Dacă nu te răzgândești până diseară, nu mai pui mâna pe mine. Bagă la cap!

Lică se aprinse:

— Ieși afară, putoarea dracului!

Piciorul însă nu mai ajunse ținta; femeia o și zbughise îndărăt, în gangul întunecos. Înjurând printre dinți, Lică închise de astă dată ușa cu cheia. Cu o mână ușor tremurătoare, începu apoi să-și adune cu pieptenul șuvițele părului căzut. Abia când prinse a se mai liniști puțin, bolborosi ca o scuză:

— O smintită din cartier care-mi tot cere de pomană…

Serafim nu putu să se oprească de a face cu ochiul lui Darie. Scena îl amuzase la culme. O socotea totodată bună să mai taie cu ea din nasul lui Lică în rivalitățile lor de la facultate.

Darie rămăsese în schimb paralizat. Ședința, care se desenase rău de la început prin temerile formulate de Lică, era amenințată să degenereze cu totul în urma alunecării atenției pe panta deschisă de trivialitatea incidentului. Cum nu avea umor, mai ales în împrejurări pe

care se obișnuise să le învestească cu o oarecare solemnitate, Darie suferea de-a dreptul senzația unei profanări. Primul gând fu să înceapă cu o morală, dar până la urmă înțelese că nu cu aceasta putea să schimbe ceva. Luă lucrurile de unde căzuseră în suspensie, întrebându-l pe Serafim, ca și cum nu se întâmplase nimic:

— Ei, spune mai departe! Ce vrei să scrii?

— Ah, da... Ceva tare. Vreau să las la o parte orice sentiment de pudoare națională, pentru a stabili că răspunderea tuturor nenorocirilor care ne-au stricat istoria și cultura o poartă numai și numai gelatinozitatea structurii noastre morale. Vreau...

Când se înfierbânta pe o idee, Serafim o ținea de obicei mult și bine, verva polemică cu care începea să se desfășoare pe neașteptate făcându-te să uiți înfățișarea lui de lălău, cu ticuri de copil cretin, ca roaderea unghiilor.

— Și cu ce titlu te trec pe sumar? îl întrerupse Darie, punctându-și nerăbdarea cu creionul.

— Nu am încă nici unul de ajuns de bun. Până mâine găsesc însă ceva care să meargă.

— Fie. Rămâne acum Stanian...

Lucian nu mai urmări cuvintele lui Darie, cuprinzându-și capul în palme. Îl dureau tâmplele. Nasul i se înfundase de tot. Mai mult, parcă îl ținea și un junghi în vârful plămânului...

* * *

Lică rupse cu ciudă coala de hârtie. Starea lui de nervi era o urmare a scenei cu Paraschiva, la care băieții

se nimeriseră să fie martori. Cât încercase totdeauna să salveze aparențele, mințindu-i pe ceilalți tot atât cât se amăgea el însuși, pentru ca putoarea să strice deodată totul! Dacă ar fi avut atunci ceva sub mână, ar fi fost în stare s-o ucidă pe loc, fără șovăire. Putoarea! Parcă nu observase apoi atitudinea voit nepăsătoare a lui Holban, care îl umilise cu forma unui dispreț și mai greu de îndurat de cum fusese cazul zâmbetului cu înțeles schimbat de Serafim cu Darie? Era ușor pentru alde Holban să se țină cu nasul pe sus. Te naști cu toate plocon din oficiu. Cu un nume cu trecere în protipendada țării și cu bani căcălău. Pe când el... Nu reieșea însă din atâtea romane sau exemple ale istoriei că marile ascensiuni le dobândesc de obicei tot eroii plebei, cu voința lor oarbă și lipsa de scrupule? Nu era o simplă mângâiere. Nici cazul său nu îl dezmințea decât în parte. Dacă stătea să judece la rece, trebuia să recunoască drept un adevăr faptul că, măcar la început, tot dăduse cât de cât lovitura, de vreme ce el, fiul unui amărât de funcționar din Pitești, un tânăr fără mare lucru de capul său, abia ieșit din liceu și pripășit în București, ajunsese să se vadă publicat în *Revista Fundațiilor Regale* cu un articol despre Nietzsche, intrat sub pielea unui om ca profesorul de metafizică! Cu toate acestea, era încă silit să locuiască într-un fund de mahala, să nu mănânce altceva decât iahniile de fasole servite în contul găzduirii, să se mulțumească la pat cu o femeie ca Paraschiva, spălătoreasa din vecini, care îl seca și de tot mărunțișul de buzunar. Dându-și repede seama de realitate, nu întârziase să tragă concluzia de ordin general

că oamenii de litere sunt sortiți să moară săraci în țara românească, dacă nu aveau cumva norocul să se nască cu case și moșii. Tot numai prin politică era de parvenit, așa că se grăbise să se înregimenteze în mișcarea Vestitorilor, formațiunea politică de ultimă oră. Până la alegeri, făcuse chiar exces de zel. Temperament de cabotin, alternase ușor atitudinile marțiale cu cele evlavioase, după natura momentului. Și, un timp, aceasta îl și amuzase. În general, spre deosebire de cum stăteau lucrurile în celelalte partide, mișcarea Vestitorilor i se părea binevenită prin lipsa unor concurenți favorizați. Într-adevăr, mai toți membrii erau tineri, deopotrivă de necunoscuți în viața publică a țării. În ziua venirii la putere, când urma să se constituie o elită prin simpla repartizare în posturile de conducere, el avea să se numere printre primii care să pună mâna pe ceva, datorită faptului că știa să se bage. Nu era un simplu papă-lapte idealist, ca mai toți ceilalți. Ca discipol al profesorului de metafizică, putea chiar să spună că își făcuse o mică platformă de privilegiat pentru viitoarele promovări. Măsurile luate de Guvern împotriva Vestitorilor veniseră însă pe neașteptate să spulbere iluziile, impunându-i totodată lui Lică o revizuire a întregii sale strategii de parvenire. Își schimbase mai întâi atitudinea față de profesor, care fusese arestat, apoi eliberat după un scurt timp, alegându-se în orice caz, din toată povestea, cu ziarul suspendat. A te mai învârti acum în jurul lui însemna să te compromiți în ochii din ce în ce mai circumspecți ai oficialității, așa că se lepădase de el ca de dracul, începând chiar să-l

vorbească de rău. Numai de la ședințele camarazilor nu izbutise încă să se sustragă, de teama răzbunării unor fanatici ca Darie. Planurile cu revista îl îngrijorau mai mult decât lăsase să se întrevadă în cursul ședinței de după-masă. În loc să mulțumească lui Dumnezeu că nu aveau nici unul cazier la poliție, băieții își căutau răul cu lumânarea. A refuza să dea un articol putea să trezească cine știe ce bănuieli. Pe de altă parte, a scrie ceva era curată prostie. După multe deliberări, se gândise să scape de răspundere parafrazând un articol al maestrului său, cu paradoxuri pline de echivoc asupra dictaturii totalitare. Dar cum să scrii fără un lemn în sobă, cu stomacul întors pe dos de aceeași iahnie de fasole, urmărit de amintirea capului Paraschivei bombănind în ușă?

Întărâtat, Lică începu să rupă și a doua coală de hârtie, deși pe aceasta nici nu apucase măcar să scrie un cuvânt. Când se ridică apoi de la masă, privirea tulbure i se opri pe cromolitografia din perete, singurul lucru care mai împodobea goliciunea încăperii. Era o imagine a lui Napoleon urmărind cu generalii desfășurarea bătăliei de la Waterloo. Cumpărată de la un bâlci, încă din anii liceului, această copie țipătoare îi ținea lui Lică loc de icoană. Napoleon rămânea pentru el întruparea celui mai strălucit destin de ambițios. Nu concepea să locuiască undeva fără să-l aibă sub ochi.

Lică învârti becul din tavan. I se făcuse silă o dată mai mult și de acest amănunt al mizeriei: să nu aibă un comutator de la care să stingă lumina. Pe întuneric, începu să-și scoată bocancii și hainele, intrând apoi sub plapumă

pe jumătate îmbrăcat, să nu-l pătrundă frigul. Nu apucă însă să se întindă bine, că simți ceva pe gât. Sări din pat și învârti becul la loc. La lumina slabă, strivi o ploșniță în cleștele unghiilor.

Capitolul II

Lucian aștepta de o oră să intre în biroul colonelului Ioanid. La prima întrevedere, se bucurase de o primire dintre cele mai binevoitoare. Colonelul ținuse parcă să se scuze de numirea lui la Cenzură, mărturisind că se învoise asupra postului numai pentru un scurt răstimp, de hatârul primului-ministru. Îi dăduseră aproape lacrimile când povestise că nu ajunge să mai joace nici o partidă de șah. Deși nu avea prea mult de lucru, tot ceea ce rămânea de făcut găsindu-se dat funcționarilor în subordine, se vedea totuși reținut de dimineață până seara. Abia la sfârșit se pusese și problema revistei. Auzind că este vorba de un săptămânal cultural, al cărui redactor responsabil urma să fie însuși Lucian, colonelul își dăduse consimțământul pe loc. Adăugase însă că eliberarea autorizației de publicare avea să întârzie câteva zile dat fiind că dispozițiunile prevedeau ca un cenzor să facă mai întâi un referat pe baza materialului prezentat.

Ușa biroului se deschise într-un târziu, cu un tânăr spelb care îl pofti pe Lucian înăuntru.

După o strângere de mână, de astă dată vădit lipsită de căldură, colonelul Ioanid se așeză la loc, tușind în silă. Apoi, fără să ridice privirea de pe dosarele din față, începu cu o oarecare greutate:

— Dragă Holban, nu mi-am crezut ochilor citind referatul cenzorului. Înțelesesem că este vorba de cu totul altceva când ai venit acum câteva zile. Pentru a mă lămuri, m-am apucat să cercetez eu însumi cum stau lucrurile. Și, drept să spun, concluziile referatului mi s-au părut pe deplin îndreptățite. Uite, dacă vrei, să luăm fiecare articol în parte. Să începem chiar cu al dumitale: „Arhetipul moral al omului de mâine". O iei de departe, cu omul Antichității grecești, al Evului Mediu, al Renașterii, al Revoluției Franceze... Ajungând la secolul nostru, îți trădezi și teza propagandistică. Poftim: „În absolut, ce înseamnă democrația și civilizația mașinistă? Nimic. Nici măcar nu mai este cazul să vedem structurându-se un nou tip de om. Contemporanul nostru, care se crede liber și emancipat, stăpân al planetei prin toate invențiile tehnicii moderne, nu apare decât ca protagonistul unei triste pantomime. În ciuda unei evoluții milenare, necesitatea de bază a existenței noastre sociale rămâne aceeași, așteptându-și însă rezolvarea. Ne trebuie Hristoși în serie, nu altceva. Arhetipul moral al omului evanghelic să ajungă o realitate colectivă..." Mă opresc. Pălărie într-un picior, ghici ciupercă ce-i? „Omul nou" al Vestitorilor, o pramatie bine-cunoscută de organele Siguranței! Cum credeți că merge să vă mai tolerăm mistificările cu care ați ajuns unde se știe?

Și brațele scurte ale colonelului Ioanid, aducând cu niște aripi de pinguin, își abătură nedumerirea în aer.

— Să trecem peste diversiunea nebuloasă a articolului „Înțelegând pe Kierkegaard". Ce rost are interesul

manifestat din senin pentru un mistic danez care văd că nu face altceva decât să delireze despre „existență", „neant" și „disperare"? Nu înțeleg... Mai limpede stau în schimb lucrurile cu articolul „Să ne reabilităm în istorie". Judecă și dumneata, fără părtinire! Cum poate un român, care se mai pretinde și patriot, să spurce într-un asemenea hal istoria țării sale? Ascultă numai puțin: „Poporul român nu are încă o istorie adevărată. Ne-am mărginit totdeauna să trăim vegetativ, în inerția împrejurărilor, fără să ne concepem un destin eroic. Am răbdat toate jugurile străine cu o resemnare care trece drept suprema noastră înțelepciune. Ne-am strecurat în timp numai cu umiliri și trădări. Nu ne-au cutremurat revoluții, după cum nu am dus nici un război în stil mare. Scuza cronicarului Miron Costin – «Nu este vremea sub om, ci bietul om sub vremi» – nu poate să fie admisă ca un inexorabil al istoriei. Suntem victima golurilor noastre psihologice, nu a unor fatalități de alt ordin. Pentru a se schimba destinul în lume, pentru a face saltul în istorie, nu ne rămâne decât calea restructurării sub zodia unui nou mesianism." Și bătaia de joc se întinde pe încă trei pagini. Ei, ce zici?

Văzând că Lucian nu răspunde nimic, colonelul Ioanid urmă peste o clipă:

— Articolul „Împlinirea în religie" alunecă pe aceeași pantă. Iată, la întâmplare: „Un popor își definește spiritualitatea după gradul de fervoare religioasă. Or, dacă stăm să ne judecăm sub acest raport, trebuie să ne recunoaștem cu totul sterili. Românul nu este mistic,

de unde și lipsa oricărei drame de conștiință religioasă în istoria și cultura noastră. Totuși un mesianism național nu poate să fie conceput fără o împlinire mistică în religie." În sfârșit, articolul „Consecința ultimă a democrației", umblând cu sofisme bătătoare la ochi, dezvăluie la rândul său apele în care ține să vi se scalde revista. Ascultă puțin acest raționament: „Un partid politic trebuie să fie dogmatic, exclusivist și intolerant. Dacă tranzacționează cu adversarii, își pierde însăși rațiunea existenței sale polemice. În politică, fanatismul este singura atitudine cu valoare etică. Spiritele liberale care văd formula fericirii în democrație condamnă de obicei pe extremiști, de teama absolutismului. Nici un om cu intuiția fenomenului istoric nu poate să scape însă din vedere că ideologiile totalitare desăvârșesc însuși procesul de evoluție al democrației. Dictatura nu se impune neapărat prin lovituri de stat. În ziua când un partid câștigă puterea prin sufragiul majorității, adică prin ceva echivalent cu un plebiscit, sistemul pluralității partidelor politice este virtual desființat, datorită faptului că nu i se mai simte nevoia. O judecată elementară te face să înțelegi că viața politică normală duce de la sine la dictatură..." Poftim... Mai spune ceva!

Lucian tăcea mereu. Își mutase privirea asupra portretelor familiei regale, atotstăpânitoare pe peretele din față. Prostia cu care avea senzația că este strivit de o jumătate de oră de colonelul Ioanid îl făcuse să piardă încă de la început îndrăzneala oricărei luări de atitudine.

— Dragă Holban, nu vă mai jucați cu focul! Ați avut noroc că s-a întâmplat să fiu eu aci. Altfel, imprudența articolelor putea să vă coste. Crede-mă!...

*
* *

— Ei, ce se-aude? întrebă Lică, apucând pe Lucian de braț, să-l oprească.

— Nu ni se dă autorizația... Vin chiar acum de la Cenzură.

— Ce vorbești? se bătu Lică peste gură. Nu v-am spus de la început că nu are să iasă nimic? Înțelege-te însă cu nebunii...

Un gând de luare în bătaie de joc încolți deodată în mintea lui Lucian. Cu o plăcere perversă, se pomeni denaturând un adevăr care tot nu avea cum să fie verificat.

— Află că articolul tău l-a supărat pe colonel mai mult decât toate.

— Al meu? Nu se poate!

— Colonelul spunea că celelalte bat câmpii în gol, pe când al tău se simte că vrea să facă logică cu cioara vopsită. Ți-a găsit și sursa într-un articol al profesorului...

Lică simți că i se taie picioarele. Era prea de tot! Și tocmai Holban să fie acela care să-l înștiințeze, aproape cu un zâmbet de jubilare pe buzele subțiri! Recunoscându-și plagiatul prin însăși natura întrebării, exclamă fără voie:

— Bine, mă, dar de unde până unde un Moș Teacă să simtă...

— De... Fiecare regulă cu excepțiile sale... Colonelul Ioanid este un intelectual subțire... Unde mai pui că se găsea și abonat la ziarul profesorului...

— Ei, nu!

Lucian mai șovăi o clipă. Apoi, cu intenția de a duce minciunile la apogeul loviturii de grație, adăugă într-o doară:

— Cred că de azi înainte suntem și noi înregistrați pe listele de suspecți.

— Parastasul mă-sii! Anafura și grijania...

Lucian nu apucă să audă mai departe, prefăcându-se grăbit să ajungă în sala de curs. Rămas singur, Lică nu știu pe moment ce să facă. Înjurăturile îl descărcau prea puțin. Își mușcă buzele și trecu din holul facultății în stradă, să se răcorească în frigul care se întețise odată cu înserarea.

După câțiva pași, îl întâmpinară strigătele tot mai deslușite ale vânzătorilor de ziare, năvălind dinspre Calea Victoriei:

— *Ultima oră*... Darea în judecată a lui Toma Vesper... *Ultima oră*...

Lică se scotoci prin buzunare după un leu. Apoi se repezi să smulgă și el ziarul din mâna unui băiat, care striga mai departe cât îl ținea gura. La vitrina luminată a unei florării, începu să citească: „În ultimele două săptămâni, cu prilejul unor descinderi făcute în Capitală și alte orașe din țară, organele Siguranței au găsit un întreg material de propagandă subversivă, arme și muniții, care arată că fosta mișcare a Vestitorilor își duce mai

departe activitatea criminală de subminare a ordinii de stat. Față de această stare de lucruri, parchetul a deschis din nou acțiunea publică împotriva lui Toma Vesper, conducătorul Vestitorilor, achitat cu două luni în urmă în procesul atentatorilor la viața fostului prim-ministru." Lică strânse ziarul în buzunar. Înțelegea că Guvernul era hotărât să suprime mișcarea cu orice preț. Darea în judecată a lui Toma Vesper nu putea să însemne decât începutul unui nou val de teroare. Parcă nici el nu se mai vedea acum scăpând cu bine, mai ales dacă se adeverea ceea ce spusese Holban cu listele de suspecți. I se părea cu totul absurd să sufere vreun neajuns când nici măcar nu apucase să tragă un folos de pe urma mișcării. Cum se întâmplase să socotească lucrurile atât de prost? Nu rămânea decât o portiță de scăpare. Și planul, care de mai mult timp încolțise sub o pojghiță de rușine, crescu deodată până la hotărâre. Avea să se facă agent informator.

Liniștit, Lică își urmă drumul sub ninsoarea care începuse din nou, cu fulgi rari.

*
* *

În clădirea în care Victor Stanian își avea închiriată odaia, treptele scării abia se deslușeau în întuneric. Ajunși la capătul celor patru etaje, gâfâind de-a binelea după urcarea pe bâjbâite a atâtor trepte, Darie și Serafim se opriră la prima ușă de pe coridor, unde bătură apoi încet.

— Cine este? răsună dinăuntru vocea lui Stanian.

— Noi, oameni buni!

— Intrați!

Încăperea era cuprinzătoare, deși la prima vedere nu lăsa această impresie datorită învălmășirii lucrurilor dinăuntru. Într-un colț, un pian cu lacul scorojit, singurul obiect de zestre al Marianei. Pe primul scaun, un lighean, în jur cu o găleată și câteva căni. Urma la rând un dulap de sârmă, servind drept cămară. Apoi maldăre de cărți până la masa de la fereastră, pe care tacâmurile se încurcau de-a valma cu lucrurile de scris ale lui Stanian. În fața dulapului de haine, căruțul copilului. Pe marginea patului, Mariana îl alăpta pe Victoraș. Alături, o lampă cu petrol ținea loc de sobă și mașină de gătit. În singurul fotel din odaie, Stanian fuma lungit cu picioarele pe scaunul de la masă.

Pentru Darie și Serafim, tabloul nu era nou, așa că luară loc fără să se simtă stânjeniți, unul trăgându-și scaunul de sub picioarele lui Stanian, iar celălalt lăsându-se pe pat lângă Mariana.

— Ce este cu tine, băiatule, de te-ai dat la fund de-o săptămână? întrebă Darie.

Până ca Stanian să răspundă ceva, soția o și luă înainte:

— Ce să fie? L-am pus să-și caute un serviciu. Nu o mai scoatem la capăt. Cel puțin în ultimul timp, banii de pe orele de gimnastică s-au dus numai pe doctor. Nu știu ce este cu Victoraș. O ține dintr-una într-alta. Acum are ceva la ochi…

Serafim, surprinzându-se cu privirea oprită pe sânul revărsat al Marianei, se grăbi să se întoarcă la Stanian:

— Mă, drept să spun, nu prea te văd funcționar! Dar mai știi? Poate că scoți o „experiență" și din roaderea turului de pantalon pe un scaun de birou...

— În loc să mă sprijiniți, vă bateți joc de el. Așa chiar că nu are să se mai apuce de nimic! izbucni Mariana, cu bruma de pistrui deslușindu-i-se deodată ca o eczemă în aprinderea obrazului.

Darie se amestecă și el în vorbă:

— Nu era mai bine dacă făceai și tu seminarul pedagogic? Uite, la toamnă, se ține capacitatea. Dacă tot este vorba să faci muncă de profesor, de ce să nu fii în specialitatea ta? Cât ai să te mai aiurești cu suplinirea orelor de gimnastică?

— Dar mai slăbiți-mă, pentru numele lui Dumnezeu! Sunt doar major și vaccinat! Știu eu ce fac!

Apoi, pentru a schimba vorba, Stanian întrebă ceva mai liniștit:

— Nu mi-ați spus ce se aude cu Cenzura.

— Ah, da! Pentru aceasta am și venit. Nu ni s-a dat autorizația. Sunt mai deștepți decât ne închipuiam.

Mariana se ridică de pe pat, dezlipindu-și copilul de la sân:

— Foarte bine! Cred că acum aveți să vă liniștiți. Nu vedeți că nu mai este de glumit? Dacă și Toma Vesper...

Nu avu însă răgazul să ajungă până la capăt din cauza lui Victoraș, care începuse să plângă până la învinețire.

— Nevastă-mea nu este în stare să simtă frumusețea lui *vivere pericolosamente*[1]!

---

1. *A trăi primejdios (it.).*

— Hm... *vivere pericolosamente*... bombăni Mariana cu un nod în gât, tot încercând să potolească copilul.

La început, până la căsătorie, îi plăcuse și ei să gândească în spiritul lui. Realitatea căsniciei o dăduse însă cu capul de prag. Ce înțelegea Victor prin *vivere pericolosamente*? Pe lângă acrirea în mizeria existenței de fiecare zi, amenințarea închisorii? Aceasta?

Stanian trecuse între timp la altceva, de teamă să nu toarne gaz peste foc:

— Încolo, ceva nou pe la facultate?

— Nimic! răspunse Darie, răsfoind o carte de Șestov, *La nuit de Ghetsemani*[1], ochită ceva mai înainte printre volumele de jos.

— Cum nimic? Și seminarul de dimineață? se miră Serafim.

— Ah, da! Adevărat! A avut Lică lucrare. Îți închipui spectacol!

— Ce lucrare?

— „Psihologia femeii"... Ce mai încolo și-ncoace, nimic serios. La critică, primul a fost Holban, care s-a întrecut. Deși avea dreptate, putea totuși să o lase mai moale. Nu găsesc că face să ne mâncăm în lume noi între noi, cei din mișcare...

Mariana nu mai auzi restul. Îi sunau urechile. Totul i se învârtea în cap tulbure, la întâmplare. Și parcă o stăpânea și o senzație de greață. Să fi rămas din nou însărcinată? Aceasta îi mai lipsea acum! Avea să știe abia peste

1. *Noaptea de la Ghetsimani (fr.).*

câteva zile. Aplecată pe căruțul copilului, care adormise sugându-și degetul în legănatul și sâsâitul ei, simțea cum oboseala i se ridică din șale în spinare, în ceafă, în brațe.

Nu ți-aș scrie poate nici acum acest rând,
dar cocoși au cântat de trei ori în noapte –
și-a trebuit să strig:
„Doamne, Doamne, de cine m-am lepădat?"

Sunt mai bătrân decât tine, mamă,
ci tot așa cum mă știi:
adus puțin din umeri
și aplecat peste întrebările lumii.

Nu știu nici azi pentru ce m-ai trimis în lumină.
Numai ca să umblu printre lucruri
și să le fac dreptate spunându-le
care-i mai adevărat și care-i mai frumos?
Mâna mi se oprește: e prea puțin.
Glasul se stinge: e prea puțin.

Versurile o făcură pe Mariana să tresară o clipă. Era ceva din Blaga. Îi recunoscuse îndată frazarea sibilinic solemnă, orchestrând ca de obicei mari neliniști și nedumeriri metafizice. Cum se ajunsese de la lucrarea de seminar a lui Lică la Blaga? Și când începuse Victor să recite? Fără îndoială, se ținuseră băieții de el, cum sfârșeau prin a o face totdeauna. Cititor pasionat de poezie modernă, Victor știa pe de rost o mulțime de versuri cu care îi plăcea să se producă oricând, fără să se lase prea mult rugat.

De ce m-ai trimis în lumină, Mamă,
de ce m-ai trimis?

Atenția Marianei se risipi din nou în golul marii oboseli. Pleoapele stăteau gata să i se închidă. În auzul aproape stins, mai răzbi ca dintr-o depărtare:

Trupul meu cade la picioarele tale
greu ca o pasăre moartă.

Apoi nimic n-o mai scoase pe Mariana din toropeala ei. Nici chiar mișcarea de plecare a băieților cândva, într-un târziu.

Pe coridor, în capul scării, Darie spuse încet lui Stanian, luând seama să nu se mai facă auzit dinăuntru:

— Joi după-masă, la cinci, ținem ședință la mine. Nu admit să mai lipsești.

— Nici o grijă.

— Până atunci îți sfârșesc și cartea lui Șestov.

— Poți s-o ții cât poftești!... Ascultă, nu am vrut să întreb în fața Marianei. Cum stau lucrurile cu Toma Vesper? Se mai știe ceva de el?

— Este tot la Jilava, în faza de instrucție a procesului... răspunse Darie, încercând să bage cartea împrumutată în buzunarul paltonului.

— Ordinele care ni s-au trimis de la el din închisoare cer să nu facem nici o mișcare. Însăși atitudinea lui de acum, după câte se spune, este cu totul alta decât data trecută... intră și Serafim în vorbă, zgribulit în paltonul care abia îl mai încăpea, din ultima clasă de liceu.

— Da! întări Darie, deși se simțea că vorbește greu, ferindu-se parcă să adâncească lucrurile. Poți să-ți închipui că refuză să se apere! Este hotărât să tacă de la început până la sfârșit. Am auzit și un zvon că, dacă scapă cu viață din condamnarea care i se pregătește, are de gând să se călugărească…

— Să se călugărească?! întrebă Stanian, necrezându-și bine urechilor.

— Hai că s-a făcut târziu! Bună seara! închise Darie vorba, împingând pe Serafim înaintea lui, pe scară în jos.

Stanian se întoarse în odaie, unde o găsi pe Mariana dormind așezată, cu bărbia în piept. Se trânti la loc în fotel, cu mâinile în buzunar, înfrigurat de cât stătuse afară cu băieții. Toma Vesper… Ce om! Înainte de alegeri sau după dizolvarea Vestitorilor, sau chiar și mai târziu, în urma achitării sale în procesul împușcării fostului prim-ministru, putuse oricând să dea o lovitură de stat, cu atât mai mult cu cât era limpede că tot ce avea țara mai dinamic în rândurile tineretului l-ar fi sprijinit cu orice sacrificiu, până la capăt, pe el, trimisul Sfântului Gheorghe, cum se credea singur, fără nici o umbră de îndoială. În loc de aceasta, așteptase cu brațele încrucișate să fie aruncat în închisoare. Ce însemna apoi hotărârea de a păstra tăcerea? A nu vorbi la procesul care urma să i se însceneze era a se recunoaște vinovat, a căuta cu orice preț o ispășire în greaua condamnare care îl aștepta fără doar și poate. Și, în sfârșit, călugăria, în cazul unei supraviețuiri… De ce? Pe albul mohorât al peretelui din fața ochilor nu se înscria nici un răspuns.

Capitolul III

Lucian izbutise să ocupe un loc chiar în primele bănci ale amfiteatrului, ceea ce însemna mare lucru la cursul profesorului de metafizică. În curând, cel mult într-un sfert de oră, auditoriul avea să cuprindă într-o revărsare compactă ultimele spații libere din sală, căptușind pereții, încercuind catedra, astupând intrările. De pe acum, paltoanele lepădate pe pragul adâncit al ferestrelor se îngrămădeau într-o proporție demnă de garderoba unui teatru.

Stând și așteptând, Lucian se apucase să se încălzească pe caietul de notițe. Semnătura, care lăsa impresia unui scris cu litere gotice, se multiplica pe coloane întregi, sfârșind treptat prin a umple golul paginii. Obosit ca de un efort, Lucian lăsă creionul din mână și ridică ochii. Darie încerca să răzbească spre băncile din fundul amfiteatrului, urmărind desigur să ajungă la grupul studenților care se deosebeau prin portul lor național. Serafim, Stanian și Lică rămăseseră jos, foindu-se printre întârziații dintre ușă și catedră. Evreii nu păreau să bănuiască însă nimic din ceea ce se punea la cale împotriva lor. Pe rândul lui Lucian, bunăoară, a treia colegă din dreapta, Nachmanson Juditha, își ascuțea creionul, pregătindu-se să ia notițe ca la toate celelalte ore de curs. De ce nu o prevenea cât nu era prea târziu? Privirea lui Lucian se

întoarse neliniștită la catedră. Rosner, care tocmai intrase pe ușă, căuta din ochi un loc pe undeva. De ce nu îl prevenea măcar pe el? Erau doar prieteni din liceu. La patefonul său se inițiase în muzica lui Stravinski și Honegger. De la el împrumutase opera lui Spengler, *Untergang des Abendlandes*[1], din care își scosese fișe un an întreg. În virtutea cărei inerții mai stătea locului, lăsând lucrurile să se întâmple în voia lor? Și lașitatea are o limită.

Din fundul amfiteatrului se ridică deodată vocea lui Darie, înfiorătoare ca o trâmbiță:

— Să iasă jidanii afară!

O clipă, sala încremeni într-o tăcere înghețată. Apoi, ca la un consemn, scandarea începu deopotrivă din toate colțurile amfiteatrului:

— Jos ji-da-nii!

Imperativ, dramatic, absurd. Cu fiecare clipă, corul câștiga în amploare, încărcând atmosfera. Mulțimea vibra acum toată, la unison:

— Jos ji-da-nii!

Lucian își reluase iscălirea numelui, întregind ultima coloană:

— Dă-mi voie să trec!

Lucian făcu loc Judithei Nachmanson, fără să îndrăznească a o privi în față. Abia după depărtarea ei ridică ochii, apucând să vadă cum se strecoară spre ușă, cu capul în pământ. Nu era singura. Pe urmele ei, vreo alte zece fete și doi băieți se grăbeau să părăsească sala. Ieșiseră toți evreii? Sutele de ochi păndeau ca la o vânătoare.

---

1. *Declinul Occidentului (germ.).*

Lângă catedră, întors de astă dată cu spatele la sală, Rosner stătea nemișcat, închipuindu-și poate că se pierde acolo, în grupul îngroșat al întârziaților. Doamne, ce mai aștepta? Cu inima strânsă, Lucian nu prinse bine să se întrebe, că răspunsul se și confirmă pe loc, în fața ochilor. Asurzit de scandarea unanimă, nu putu să audă nimic din schimbul de cuvinte deschis de Stanian. Înainte ca totul să sfârșească învălmășit pe pragul ușii, întrevăzu însă capul evreului, cu ochelarii săriți de pe nas, schimonosindu-se sub grindina de pumni.

Lucian își părăsi locul, răzbi cu greu afară din sală și îl ajunse pe Rosner în capul scării:

— Țineam să-ți spun...

Cuvintele i se opriră în gâtlej înainte chiar ca răspunsul lui Rosner, bolborosit prin dantura știrbită, să rupă toate punțile de legătură:

— N-avem ce să mai vorbim unul cu altul...

Ce să spună evreul bătut, cu părul răvășit pe frunte, cu privirea mioapă pâlpâind în gol, cu nasul și gura mânjite de sânge, cu cravata spânzurată în lături? Ce să spună? Orice cuvânt de scuză sau compătimire nu putea să însemne decât o umilire mai mult pentru bietul om.

Pe când Rosner cobora scările cu pași repezi, Lucian se întoarse, mușcându-și buzele. Din amfiteatrul de la capătul coridorului veneau până la el ropotele aplauzelor cu care auditoriul primise totdeauna intrarea profesorului. Rămase la ușă, nemaiputând să pătrundă înăuntru. Urechea prindea frazele la întâmplare, cu o atenție destrămată ca și conștiința:

— Ceea ce spun aci este pilda vameșului și a fariseului. Atitudinea fariseului era a sfântului, care afirma că nu cedează păcatului, că este tare. Ei bine, a fi prea tare este un păcat mai grav decât a fi prea slab, pentru că a fi prea tare te poate duce pe drumul înfruntării lui Dumnezeu, pe câtă vreme a fi prea slab nu te poate duce pe acest drum. A fi prea tare te poate scoate din domeniul transcendenței și te poate trece în panteism, în imanentism... și cu totul alte imagini și alt echilibru... Pentru mine nu există metafizic putință de echilibrare în afară de formula transcendenței, nu există putință de echilibrare decât prin ceva în afară de tine însuți. Orice încercare de a te echilibra prin tine însuți nu duce nicăieri; este, cum vă spuneam, ca șarpele care își mănâncă singur coada, cât va putea să o mănânce...

Când Lucian întoarse capul la stânga, dădu cu ochii de Stanian, care asculta și el, înghesuit în ușă. Nemairăbdând să stea locului, îi făcu un semn cu mâna peste umărul a doi colegi, cu subînțelesul că are ceva de vorbit. Apoi, afară, pe coridor, îl întrebă întărâtat:

— Bine, omule, ce v-a venit cu Rosner? Atâția împotriva unuia singur!...

Stanian, care părea obosit, răspunse fără să-l privească în față:

— Ce era să facem, dacă nu a înțeles să iasă din sală?

— De la Lică, hai să spun, te aștepți la orice... Dar tu...

— Ce vrei? A fost un moment de frenezie antisemită a sălii întregi. Cum puteam să mă sustrag? Știi bine că nu înțeleg să umblu cu jumătăți de măsură, că atunci

când trăiesc un lucru, îl trăiesc fără rezerve, până la capăt. Recunosc că am fost crud într-un fel, pentru că după mine au tăbărât și ceilalți. Dar așa trebuia să se întâmple. Palmele mele au împlinit o funcțiune istorică.

Stanian se încălzise treptat:

— Profesorul are dreptate când susține că este o necesitate ca evreii să sufere mereu. Rasa lor stă sub pecetea unui blestem de când l-au răstignit pe Iisus. Ei nu pot să se asimileze cu noi, pentru că în toate planurile se revelă o desăvârșită „incompatibilitate de umoare" între evrei și creștini. Evreii sunt sortiți să rămână niște alogeni, niște ireductibili fermenți de descompunere în orice comunitate s-ar afla pe glob, iar nouă, creștinilor, ne este dat să reacționăm după împrejurări, să fim instrumentul damnării lor până la sfârșitul lumii...

*
* *

Singura rudă pe care Lică o avea în București era o mătușă după tată. Tanti Mița, cum i se spunea în familie, se pricopsise de timpuriu, căsătorindu-se cu un negustor de coloniale din Piața de Flori. La numai câțiva ani după nuntă, îl îngropase și îl moștenise fără concurența altor succesori. Femeia își ascuțise cu vârsta spiritul comercial, învățându-se să investească banul câștigat la prăvălie în afaceri cu randament. Astfel, pusese mâna pe niște grădini de zarzavat la capătul șoselei Vitan, de pe care lua arenzi bune. Zgârcenia crescuse însă în raport cu averea. Trăia strâns, aproape fără să cheltuiască un ban.

La ea se ducea acum Lică, vizitator periodic, obsedat de ideea de a o moșteni. Mergea liniștit, fără grabă. Scoaterea evreilor din sala de curs, pumnii repeziți lui Rosner, totul îl îndestulase cu o senzație de mulțumire cu desăvârșire nouă. Deși intrase de o săptămână în solda poliției, nu putuse să se împiedice de a se alătura băieților în tulburarea antisemită pe care aceștia o puseseră la cale. Ce triumf, să vezi pe Juditha Nachmanson, pe Angelica Goldstein, pe Idda Avramescu și pe celelalte Rifce din anul lor părăsind amfiteatrul ca niște curci plouate! Ele, care făceau totdeauna pe deșteptele, revendicându-și cu un tupeu fără seamăn monopolul tuturor ideilor în ședințele de seminar sau la examene... Ce triumf să-l scoți pe Rosner în pumni, în văzul sălii întregi! Pe el, estetul ultradecadent, care îi disprețuia ca retrograzi și obscurantiști... Mama lor de jidani!

În bulevard, Lică nimeri peste o înmormântare, desigur un mort de seamă, dacă avea și fanfară. Înghiți în sec de poftă când văzu colivele duse solemn, pe tăvi mari de argint. Îmbrăcămintea cioclilor, cu bicorn și redingotă neagră, îl înfioră, ca de obicei. Era pentru el cea mai ciudată dintre uniforme. Dricul, tras de patru cai în valtrapuri, nu lăsa să se întrevadă sicriul datorită coroanelor de flori care îl acopereau cu totul. Lică se rândui în convoi, simțind nu știu ce plăcere să facă drumul până la Piața de Flori în ritmul marșului funebru, pe urmele dricului cu clătinări încete. Nu îl răbdă însă curiozitatea să nu întrebe pe primul domn de alături:

— Vă rog... Cine este mortul?

Fără să fie mirat că poate fi cineva în convoi care să nu știe numele celui dus la groapă, omul întrebat se întrerupse din vorba legată cu niște cunoscuți pe socoteala moștenirii mortului, pentru a răspunde într-o doară:

— Tase Popescu...

Lică avu o strâmbătură de dezamăgire. Tase Popescu... Nu auzise niciodată vorbindu-se de el. Și ce colive, ce flori, ce muzică pentru un necunoscut de rând!

Un clopoțel se clătină repezit când Lică dădu să deschidă ușa prăvăliei din Piața de Flori. Ca de obicei, în jurul orei de închidere nu mai domnea înăuntru nici o mișcare. Tanti Mița făcea cassa, adunând banii în fișicuri, în timp ce Niță, singurul vânzător, un nepot de-al zecelea neam, cântărea niște cașcaval unei cliente.

— Bună ziua, tanti! Văd că afacerile merg strună. Nu mă împrumuți și pe mine cu ceva? Ai banii înapoi într-o săptămână, pe onoarea mea!

Tanti Mița tresări ca în fața unui hoț, acoperind repede fișicurile de bani.

— Ce afaceri? Nu vezi prăvălia goală? Și ce mai pică, pe ici, pe colo, se duce în marfă și la fisc. Nu mă aleg până la urmă cu nimic.

Cu o privire lacomă, Lică cântărea rafturile pline fără să ia seama la ceea ce spunea tanti Mița. Aruncase vorba la întâmplare, ca o nadă, știind bine cât era de greu să scoți un ban de la ea. Se servi într-o doară cu un pumn de stafide, după care se grăbi să spună ceva, pentru a preveni orice observații.

— Ehei, degeaba vorbești dumneata! Cu marfă ca aceasta nu rămâi pe drumuri...

Tanti Mița, care începea să se simtă prost de câte ori i se pomenea de avere, se văzu silită să schimbe vorba:

— Ei, ce mai e nou cu politica?

Nepotul o scutea de nevoia de a cumpăra ziare. Prin el, ajungea totdeauna să știe cum mai stau lucrurile pe piață, ce crime se mai întâmplaseră în Capitală, câte zile mai are Guvernul.

— Îi ia dracul pe jidani! Azi i-am dat afară de la cursuri. Dacă merge tot așa, mâine îi vedem scoși din comerț, poimâine din bănci, răspoimâine din publicistică.

— Ce vorbești? Adevărat?

— Nu are să fie tocmai ușor, pentru că Guvernul este în solda marii finanțe evreiești. Până la urmă însă, lucrurile tot se schimbă după imperativul ceasului. Nu vezi? Omenirea merge spre dreapta. Antisemitismul aduce soluția ieșirii din criză.

Lică se întoarse pe neașteptate de la tanti Mița la Niță:

— Taie-mi, te rog, niște felii de salam, însă, vezi, ceva mai gros.

Apoi, fără a da răgazul lui tanti Mița să se împotrivească, intră din nou în subiect:

— Până când să ne tot încalece jidanii? Nu poți să te miști la tine în țară fără să te lovești de ei. Ne prostesc în toate domeniile cu experiența lor în matrapazlâcuri.

După ce îmbucă o felie de salam, Lică se apropie de Niță cu o familiaritate autoritară:

— Poți să tragi obloanele, că mă servesc și singur.

Tanti Mița nu mai răbdă:

— Dar mai sfârșește, omule, cu obiceiul să tot ciupești, că mă lași fără marfă. Sau atunci, plătește!

— Și așa cu jidanii... Ce-ai spune dumneata să mă vezi într-o zi la oficiul de românizare a dughenelor de pe Lipscani, pe-aci, aproape? întrebă Lică, strecurându-și o lămâie în buzunar.

* * *

Stanian nu își găsea somnul. Stătea întins pe spate, cu ochii deschiși în întuneric. Nu putea să facă nici o mișcare, împovărat dintr-o parte de Mariana, care adormise cum pusese capul pe pernă. În încăpere mai stăruia un miros de prăjeală de la masa de seară, parcă mai greu de îndurat acum, când atenția nu mai era prinsă de nimic. Încetaseră pe rând ultimele zgomote: mașina de cusut din camera croitoresei de alături; cearta perechii care stătea deasupra lor; cântecul de acordeon al ciudatului chiriaș de la capătul coridorului, supraviețuitor al unei proaspete încercări de sinucidere; pașii întârziaților pe scară.

Stanian recitise până târziu ceva din Kierkegaard, ajungând pentru prima oară să-l înțeleagă în problema căsătoriei. De ce nu știuse și el să se oprească la timp, în clipa intuirii absolutului, când totul mai avea o valoare de miracol? Ce adâncime în gestul lui Kierkegaard de a rupe logodna cu Regina Olsen tocmai când amândoi se iubeau mai mult! Chiar dacă filozoful danez suferise apoi tot restul vieții de obsesia a ceea ce făcuse ca o presimțire a incompatibilității „esenței" sale la tiparul căsătoriei, putea să fie împăcat că identitatea ideală a iubirii fusese păstrată. Pentru Stanian, iubirea rămânea capitolul unei experiențe ratate. A mai lua vreodată lucrurile de la capăt,

cu altă femeie, i se părea ceva lipsit de sens. Tot la aceeași alterare se ajunge până la urmă. Chiar și simpla practică a actului sexual închidea de totdeauna pentru el un germen de suferință, prin perspectiva acelui *post coitum triste*. Senzația de scrumire a cărnii, după arderea în spasmul suprem, îl făcea de fiecare dată să se hotărască pentru asceză. Dacă nu putuse încă să o realizeze, aceasta se datora numai scrupulelor sale față de Mariana, care nu trebuia în nici un caz să știe ce se întâmplă cu el. În mișcarea de zigzag a gândurilor, se reconstitui cuvânt cu cuvânt una din frazele auzite de dimineață la curs: „Orice încercare de a te echilibra prin tine însuți nu duce nicăieri; este, cum vă spuneam, ca șarpele care își mănâncă singur coada, cât va putea să o mănânce..." Hotărât, acesta era punctul de plecare al dramei, în toate planurile existenței.

Simțindu-și mâna dreaptă amorțită pe pernă, Stanian o trase de sub cap. Pe când încerca să miște degetele, își aminti de palmele date lui Rosner. Aceste palme împliniseră o funcțiune istorică? Poate. Dar concepția creștină face abstracție de istorie. Desigur, nimic nu se întâmplă fără voia lui Dumnezeu, ceea ce nu înseamnă totuși că omul nu este răspunzător de orice lucru înțelege să facă. Actul de vânzare al lui Iuda, bunăoară, care duce la răstignirea lui Iisus, desăvârșește prorocirile Scripturii, însă Iuda nu rămâne mai puțin vinovat, interzicându-și singur dreptul la mântuire. Evreii trebuie să sufere mereu pentru refuzul de a primi pe Iisus. Totuși, cum să te faci deliberat instrumentul damnării lor dacă știi că prin aceasta contrazici înseși principiile de iubire a aproapelui, pe

care se sedimentează întreg creștinismul? Când îl bătuse pe Rosner, nu se mai gândise la nimic. Tăbărâse pe el, urmat grămadă de ceilalți, lovind ca un nebun. Își înțelesese palmele abia în clipa în care încercase să le găsească o rațiune superioară în fața lui Holban.

Stanian simți nevoia să aprindă o țigară, dar îl opri până la urmă teama de a nu tulbura somnul Marianei. Pradă îndoielilor, avea impresia că este ca o busolă stricată. Experiențele sale de viață, la a căror autenticitate ținea de obicei atât de mult, i se păreau deodată arbitrare și sterile. Pentru a nu se mai minți, pentru a trăi adevărul în sine, oricât de înfricoșător, găsea că nu rămâne decât să aștepte ceasul Judecății de Apoi, când urmau să se limpezească toate înțelesurile, o dată pentru totdeauna.

În golul întunericului, stelele se prăbușeau de-a valma, nu stinghere ca în nopțile târzii de vară. Temeliile se cutremurau din adânc. Trâmbițele îngerești răsunau de pretutindeni, ridicându-se atotcuprinzătoare peste vuietul de valuri sparte. Totul nu ținu decât o clipă.

Timpul se trase înapoi în matca prezentului, așa că trăirea ca anticipare se revelă o simplă halucinație. Încăperea scufundată în întuneric era aceeași, și scâncetul copilului din căruț legă rețeaua realității cu firul sigur al vieții.

Stanian ieși din pat pe bâjbâite, cu pielea înfrigurată toată. Ajuns la marginea căruțului, îl găsi pe Victoraș liniștit. Nici măcar nu-și sugea degetul. După ce pipăi scutecele, să vadă dacă băiețelul nu se udase, se strecură repede înapoi în pat, lângă Mariana, care dormea mai departe.

PARTEA A PATRA

Capitolul I

După ce ieși în stradă, Rotaru se uită mai întâi în jur, să vadă dacă nu are a se teme de nimic. Apoi o porni repede în sus, cu fața ascunsă după gulerul ridicat al mantalei.

De la revenirea lui în București, Rotaru schimbase trei gazde, cu obsesia că pretutindeni este privit cu ochi bănuitori. Se dădea de obicei drept profesor la o școală cu cursuri serale, pentru a lăsa să se înțeleagă de ce iese în oraș numai la căderea întunericului. Ultima oară, luându-se după o adresă din ziar, cu specificarea preferinței pentru „tânăr intelectual sărac", nimerise o mansardă scundă, dar curată. Proprietara, o femeie între cincizeci și șaizeci de ani, a cărei înfățișare îngrijită până la strident lăsa să se întrevadă eforturile de măsluire a vârstei, îl primise cu o familiaritate de bun augur, cerând totodată o chirie derizorie. Abia mai târziu, după o săptămână de la instalarea în noua locuință, când se pomenise într-o noapte cu gazda peste el în odaie, își dăduse seama de scopul ascuns al anunțului din ziar și al concesiilor la chirie. Neavând încotro, se resemnase cu dezgust să fie „pește". Zilele treceau apăsător, fără să se deosebească unele de altele. Deși își făcuse rost de acte de identitate

pe alt nume prin intermediul unui camarad strecurat funcționar la Prefectură, Rotaru nu îndrăznea să umble în oraș ziua-n amiaza mare. Închis la el în mansardă, își petrecea timpul trântit în pat, cu fasciculele de romane senzaționale. Nu putea să citească altceva. Când se întâmpla să sfârșească înainte să se însereze ceea ce avea la îndemână, până să cumpere de la debit urmarea fasciculelor începute, se învârtea prin odaie fără astâmpăr, fumând în neștire, adesea câte un pachet întreg. Apoi, într-un târziu, amețit, se oprea cu coatele rezemate pe pervazul ferestrei, în așteptarea întunericului care să-l scoată, ca un prieten, în oraș. De când se ascundea în București, Rotaru nu izbutea să doarmă decât cu narcotice. Somnul nu-l liniștea însă nici pe departe. Aproape noapte de noapte, era bântuit de unul și același coșmar, cu prea puține deosebiri de amănunt. Mai întâi auzea pașii urcând scara la mansardă. Apoi vedea cum ușa începe să se clatine sub opintirile de afară, până se trezea cu agenții înăuntru. Ghemuit în fundul patului, se lăsa ciuruit de gloanțe, fără nici o mișcare de împotrivire. Se deștepta de fiecare dată într-o sudoare rece, cu mâna întinsă după revolverul de pe masa de noapte. Și îi trebuia un timp până să se dezmeticească la loc, rămânând în orice caz treaz până la ziuă, cu urechea la pândă în tăcerea grea.

După ce își luă de la primul debit noua fasciculă din *Aventurile submarinului Dox* și *Omul cu cinci măști*, Rotaru se îndreptă spre bulevard, unde urma la o anumită oră să se întâlnească cu un camarad. De la întoarcerea lui din refugiul de la munte, reluase cu încetul

legătura cu unii oameni din mișcare, căzându-se însă de acord, ca măsură de prudență, să nu mai fie cunoscut decât sub un nume conspirativ. Astfel, pentru toți era acum camaradul „Sandu".

Pe bulevard, Rotaru dădu de niște jandarmi care legitimau pe trecători. Se întoarse repede înapoi, deși actele nu puteau să-l demaște. După ce ocoli pe câteva străzi dosnice, ieși din nou în bulevard, de astă dată ceva mai jos. Îl surprinse în două rânduri trecerea unor camioane cu sergenți de stradă. Apoi, în dreptul Universității, mai multe patrule care se tot plimbau împrejur, ca pentru a preveni o manifestație. Ce rost puteau să aibă toate aceste măsuri?

Pe când se pregătea să schimbe drumul pentru a doua oară, Rotaru auzi strigăte cu „ediție specială" aproape de statuia lui Mihai Viteazul. Grăbi pasul într-acolo, cu o neliniște surdă. După ce ajunse să pună mâna pe o foaie de ziar, privirea începu să silabisească anevoie:

Comunicat

În noaptea de 25 spre 26 februarie, cu prilejul unui transfer de deținuți de la închisoarea Râmnicu Sărat la închisoarea Jilava, a avut loc o evadare de sub escortă. Profitând de faptul că se găseau transportați într-o mașină deschisă a Prefecturii Poliției, condamnații au sărit din mers la trecerea prin pădurea Țigănești. După somațiile rămase fără răspuns, însoțitorii au fost siliți să tragă, rănind mortal pe Toma Vesper, condamnat la 10 ani închisoare corecțională pentru complot împotriva ordinii de stat, și pe Dumitru Ifrim și Valeriu Ionescu,

condamnați la temniță grea pe viață pentru asasinarea fostului prim-ministru...

Cu ochii în lacrimi, Rotaru abia mai deslușea textul. Nu putea să primească adevărul, deși cuvintele îl cuprindeau negru pe alb, cu cerneala tiparului încă neuscată. Se mișcă din loc, pradă unei întretăieri de sentimente. I se părea urât că nu căzuse și el alături de camarazii cu care pusese atentatul la cale. Rămânând mai departe în viață, avea impresia că se desolidarizase de destinul lor, ceea ce însemna aproape trădare. Pe de altă parte însă, știa bine în clipa aceea că, dacă s-ar fi predat după atentat, s-ar fi găsit și numele său acolo, în ziar, printre cadavre. Nu putea să se împiedice de a avea o bucurie surdă, de natură organică, pentru simplul fapt că trăiește. Ciudat, însăși mișcarea pasului era deodată pentru el ceva extraordinar, unic!

*
* *

La coborârea din tramvai, Stanian nu o luă spre Teatrul Național. Pe drum, citind peste umărul unui domn comunicatul din „ediția specială", nu mai rămăsese loc în el pentru nimic altceva. În clipa aceea, puțin îi mai păsa de rolul său de figurant în *Vlaicu-Vodă*, cu care mai câștiga ceva pe lângă orele de gimnastică, după cum uitase cu desăvârșire rugămintea Marianei de a cumpăra de la farmacie niște ceai de anason pentru crampele lui Victoraș.

La intrarea în facultate, Stanian se pomeni oprit și legitimat. Dacă nu era portarul, care să pună un cuvânt pentru el, rămânea afară, mai ales că, la ora aceea, nu se mai țineau cursuri sub pretextul cărora să pătrundă înăuntru.

Cu răsuflarea tăiată de treptele urcate câte două laolaltă, Stanian ajunse la biblioteca Seminarului de psihologie, unde mai prinse pe Serafim și Darie.

— Ei, ce ziceți?

— Eu unul nu cred nimic din toată povestea! răspunse Darie, care stătea așezat pe un colț de masă, încăpățânându-se mai departe în ideea lui din capul locului.

— Drept să spun, evadarea de sub escortă mi se pare și mie cusută cu ață albă... recunoscu Stanian.

— Totul nu este decât o manevră cu care autoritățile își închipuie că au să ne ia orice speranță. Ascultați-mă pe mine! Aș face prinsoare că nu au îndrăznit să-l ucidă pe Toma Vesper.

— Eu nu știu ce să mai cred... mărturisi Serafim, întrerupându-și roaderea unghiilor, dar din descumpănirea lui se simțea că nu împărtășește ca de obicei punctul de vedere al lui Darie.

— Bine, mă, fiți realiști! Cum să ne mai îndoim de faptul suprimării lui Toma Vesper când se face în jur publicitatea care se face, Guvernul asumându-și pe față riscul tuturor consecințelor? își dădu cu părerea Stanian, înfierbântat.

— Ascultați-mă pe mine! Aveți să vedeți! se mărgini să răspundă Darie, totdeauna sigur pe intuițiile sale.

— Până una, alta, trebuie reacționat într-un fel! O provocare ca aceasta nu poate să rămână fără răspuns! își pierdu răbdarea Stanian, tot umblând în sus și în jos.

— Da, însă nici cine știe cum, după capul fiecăruia. Nu trebuie întreprins nimic fără ordin. Dacă nu rămânem disciplinați, ne ducem dracului.

— Sigur! Mai ales acum, când lupta a ajuns pe viață și pe moarte! îl întări Serafim, începând apoi să-și roadă unghiile și mai înverșunat.

Stanian înțelese că nu mai are nimic de vorbit cu băieții. Atât Darie, cât și Serafim i se părea că nu fac altceva decât să își ascundă lipsa de îndrăzneală cu fraze de tactică politică. Dacă la vestea, caldă încă, a morții lui Toma Vesper aceasta putea să fie atitudinea unora dintre ei, orice speranță era pierdută.

Fără un cuvânt, Stanian ieși din biblioteca Seminarului, trântind ușa înaintea fețelor lungite de surprindere. O luă pe scări în jos tot atât de repede cum le urcase cu numai un sfert de oră în urmă. Afară, observând liniștea din stradă, revolta îi ajunse la culme. Simți nevoia descărcării într-un gest care să-l scoată din complicitatea lașității generale. Prilejul crezu că i se arată la vederea unei patrule de jandarmi.

Cu o voce răgușită, parcă străină de el, fără să-și mai aleagă cuvintele în aprinderea care îl tulbura, Stanian strigă în obrazul jandarmilor:

— Asasinilor! O să ne plătiți moartea lui Toma Vesper! Trăiască mișcarea Vestitorilor!

Cei trei jandarmi înăbușiră ultimele cuvinte, tăbărând pe el. Între timp, câțiva trecători se opriseră în drum, gata să se adune la locul cu pricina. Dar alți jandarmi, venind în pas alergător, nu le mai dădură răgazul:

— Circulați... Circulați...

*
* *

Mariana se lăsă pe pat, sfârșită. Până mai adineauri tot încercase să-l liniștească pe Victoraș, care se zvârcolise de la începutul serii, chinuit de crampe. Acum, când copilul adormise în sfârșit, putea să răsufle și ea. Întinsă pe pat, aștepta întoarcerea bărbatului de la teatru. Ce idee și pe el cu figurația! În loc să-și găsească ceva serios, o tot nimerea anapoda, unde te așteptai mai puțin, de ajunsese pe drept cuvânt de râsul colegilor. Ce securitate puteai să simți alături de un asemenea om? Bineînțeles, Victor avea justificările sale paradoxale: „Viața trebuie trăită în neprevăzutul aventurii"... „A trăi ca oricare funcționar, știindu-te asigurat până și cu ajutorul de înmormântare, înseamnă ratarea"... „Viața trebuie să fie o trăire liberă și autentică, altfel nu are valoare"... Mariana sfârșise prin a cunoaște pe de rost toate aceste fraze, ca și multe altele cu variații pe aceeași temă, dat fiind că era silită să le trăiască trista deșertăciune zi de zi. Realitatea o făcea să nu mai vadă nimic limpede. Își pierduse până și umorul, care constituise mica ei personalitate. Se simțea bătrână. Nu se mai împăca decât cu gândul somnului. Copilul o obosea într-atât, peste toate celelalte, încât nici măcar nu ajungea să aibă sentimentul de plenitudine al maternității.

De afară, răzbea surd pulsul orașului. Desigur, nu era încă prea târziu dacă circulația se mai simțea într-o asemenea măsură. O clipă, atenția Marianei se adună asupra nopții cu mașini și tramvaie, cu restaurante, teatre și

cinematografe, parcă nedumerită deodată că, dincolo de pereții încăperii, care închideau oboseala altei zile la șir, mai putea să fie ceva.

La douăsprezece trebuia din nou să dea copilului să sugă. Gândul o moleși dureros. De fiecare dată, alăptatul era pentru ea o adevărată suferință, după care rămânea slăbită până la pierderea cunoștinței. De la un timp, toate lucrurile căpătau proporții strivitoare. În puținele nopți când i se întâmpla să nu doarmă adânc, se visa sleindu-și puterile cu oprirea surpării unor bolovani cât toate zilele.

Niște pași se făcură auziți pe scară. Cum nu recunoscu însă și pe ai lui Victor, Mariana nu ținu seama de ei. Tresări abia la auzul loviturilor în ușă, care îl treziră și pe Victoraș.

— Cine este? întrebă Mariana cu vocea sugrumată.

— Siguranța! Deschide mai repede, că spargem ușa!

Marianei i se făcu negru în fața ochilor. Numai cu greu găsi puterea să se ridice din pat. Când dădu să deschidă ușa, mâna îi tremura de-a binelea.

Trei vlăjgani pătrunseră în odaie, îndreptându-se apoi fiecare la câte un colț, unde începură să răscolească lucrurile la întâmplare.

Mariana privea prostită, cu mâinile încrucișate pe piept, fără să audă țipetele copilului uitat în căruț. Așadar, de ceea ce se temuse de atâtea ori nu ajunsese să scape până la urmă. Percheziția nu putea să fie decât o urmare a acelui *vivere pericolosamente* despre care tot bătea câmpii Victor.

— Unde-ați ascuns armele? Spune cu binele, că altfel te umflăm! se răsti unul din agenți, pierzându-și răbdarea să tot scotocească în zadar.

— Ce arme? bâlbâi Mariana.

Peste o clipă însă, dându-și seama că nu are la drept vorbind nimic de ascuns, încercă să facă față cu mai multă hotărâre:

— Nu știu ce căutați. Bărbatul meu nu face politică. Are de ajuns cu necazurile sale. Își vede de treabă, cu orele de gimnastică și rolurile de figurant la Național...

— Ei, nu! Știi că ești bine? Poate că de aceea s-a apucat să facă scandal în plină stradă pe socoteala împușcării lui Toma Vesper! se veseli agentul care umbla prin mormanele de cărți.

Tot sângele se scursese din obrajii Marianei. Cu buzele uscate, repetă ceea ce nu ajungea să înțeleagă:

— ...Scandal în plină stradă... Împușcarea lui Toma Vesper...

Între timp, Victoraș țipa mereu, răgușind ascuțit.

— Hai, cucoană, dezmeticește-te! Nu vezi cum se perpelește copilul? se înduioșă cel mai în vârstă dintre agenți, care începuse să sâsâie stângaci pe marginea căruțului.

Capitolul II

Stăteau strânși în odaia lui Ștefănucă, la care alergaseră într-un suflet. Deși mortul nu se afla acolo, cu lumânări la căpătâi, atmosfera era de veghe funebră. Ardea numai lampa mică de pe masa de noapte și se vorbea cu vocea scăzută, aproape în șoaptă.

— Parcă văd aievea cum s-au întâmplat lucrurile… urmă Cernat, tulburat. Mașina de care pomenește comunicatul înaintând repede pe șosea, cu rostogolul farurilor aprinse… Apoi, deodată, oprirea la intrarea în pădure… Jandarmii îmbrâncesc afară pe Toma Vesper și pe ceilalți doi… Ofițerul strigă deținuților s-o ia la fugă, în timp ce însoțitorii se pregătesc să tragă… Salva focurilor de pușcă detună pădurea… Fugarii cad împleticiți… Brațele lui Toma Vesper, cu mâinile prinse în cătușe, au rămas întinse pe asfalt, deasupra capului cu părul în tumult, nemaiajungând pe nimeni…

— Nu! se împotrivi Nicoară. Toma Vesper nu putea să le facă jocul în înscenarea evadării de sub escortă. Sunt sigur că a stat să primească gloanțele în față, fără să se miște.

— Dar cum de l-a părăsit Sfântul Gheorghe? Nu înțeleg. Putea să se întâmple o minune… își dădu Ștefănucă nedumerirea pe față.

Nu răspunse nici unul din ceilalți doi.

— Ce om! murmură într-un târziu Nicoară, dând din cap. Când mă gândesc că am avut prilejul să trăiesc alături de el zi de zi în tabăra de la mare, când începuserăm clădirea bisericii...

— Ce păcat că n-am fost și noi cu tine! îl întrerupse Ștefănucă.

— Să vă spun ceva de-atunci, care-mi stă mereu pe suflet. În programul nostru de tabără, aveam și ore de sport: *volley*, tir. Deși poate cel mai tânăr din toți, ajunsesem să mă impun ca unul din cei mai buni trăgători. Într-un rând, cu un revolver împrumutat de la un student, am doborât un pescăruș care zbura buimac deasupra plajei. Ținând de-o aripă pasărea mânjită de sânge, am dus-o ca un trofeu lui Toma Vesper. Acesta m-a privit drept în ochi – Doamne, greutatea acelei priviri! – și mi-a spus: „De ce să ucizi un pescăruș? Pasărea este nevinovată. Actul tău de cruzime trebuie pedepsit." Seara, în cadrul ceremonialului obișnuit, mi s-a citat cazul pe trupă, hotărându-se ca sancțiune să nu mai lucrez o zi și să rămân consemnat în cort, fără ca nimeni să-mi vorbească.

— Ciudat! se miră Ștefănucă, pătruns. Atâta severitate pentru împușcarea unui pescăruș când, peste un an și ceva, în procesul atentatorului fostului prim-ministru, același om nu are să renege pe acuzați ca pe niște criminali!

— Primul-ministru era vinovat! răspunse Nicoară scurt.

— Dar cred că Toma Vesper mai trebuie înțeles și altfel, în cazul cu atentatorii... se amestecă Cernat în vorbă. Chiar dacă în adâncul său putea să nu admită

asasinatul politic, nu corespundea codului de onoare al camaraderiei să se desolidarizeze public de niște oameni care riscaseră totul pentru cauza Vestitorilor.

În tăcerea de apoi se deslușiră de jos, din sufragerie, cele zece bătăi ale pendulei.

— Să mergem! se ridică Nicoară.

— Nu, mai stați puțin, se rugă Ștefănucă.

— Nu. Este târziu.

Ștefănucă își întovărăși colegii până în stradă. Cerul era acoperit. Departe, se stingea huruitul unui tramvai.

Când să treacă înapoi, Ștefănucă se văzu întâmpinat din sufragerie de mama lui.

— Vino să mănânci. Noi toți am sfârșit masa de mult...

— Nu! Nu mănânc nimic! răspunse Ștefănucă începând să urce scara încet, cu umerii căzuți.

*
* *

Atmosfera din Cișmigiu dezmințea anotimpul în pregătire. Norii stăteau în vârful copacilor, gata să acopere totul cu cenușă. Apa lacului avea ceva din privirea unui orb. Trase pe scânduri, bărcile putrezeau în paragina lor.

Plecând la școală, Ștefănucă se răzgândise la jumătatea drumului și rămase în Cișmigiu. Golul din suflet își găsea, parcă, unele corespondențe în dimineața mahmură. Din ajun, de când luase cunoștință de moartea lui Toma Vesper, păstra aceeași senzație de înec. Într-una din zilele unei vacanțe la mare, tot înotând spre larg, nu-și mai dăduse seama de depărtarea câștigată, așa că la

întoarcere i se întâmplase la un moment dat să nu mai aibă puterea de a ajunge la mal. Din toată întâmplarea, își amintea mai ales zbaterea brațelor în clipa când începuse să se dea la fund. Cu un suprem efort, se încleștase de suprafața apei ca de ceva consistent. În preajma înecului, pierderea oricărui punct de sprijin fusese ultima senzație conștientă, până ce un barcagiu izbutise să-l ajungă și să-l scoată din apă. De când se înrolase în rândurile Vestitorilor, sfârșise prin a crede în realizarea programului lor în funcție de un om care, chiar dacă ajunsese pe banca acuzaților și apoi în închisoare, se găsea totuși prezent undeva, ca un punct cardinal. Or, iată că omul pe care atât el, cât și ceilalți camarazi îl socoteau aproape un sfânt, de unde și încrederea ascunsă în imunitatea ființei sale, nu mai era acum decât un cadavru ciuruit de gloanțe. Ștefănucă încercase la început să se mângâie cu gândul că triumful oricărei revoluții spirituale are la bază, ca unitate de măsură a sacrificiului, moartea. Și totuși, nu îl părăsea senzația de înec. Nu știuse niciodată prea bine cât de puternici erau, pe țară, Vestitorii. Dacă, în ciuda prigoanei dezlănțuite împotriva lor, mai puteau să facă ceva. Își închipuise însă totdeauna că în fiecare oraș, dacă nu și sat, trebuiau să se găsească nenumărați alți tineri care să gândească la fel. De când cu moartea conducătorului, parcă nu mai simțea nici umărul presupuselor mulțimi de partizani.

— Domnu', vă rog, cât aveți ceasul?

Ștefănucă se uită nedumerit la guvernanta cu copil care-l oprise în drum.

— Domnu', vă rog, cât aveți ceasul? întrebă guvernanta pentru a doua oară, mai apăsat.

— Da... Nouă și jumătate...

— Mulțumesc!

Ștefănucă se lăsă pe prima bancă, luând loc alături de un paznic al grădinii, adormit acolo. Nu se așeză însă bine, că văzu, spre surprinderea lui, pe Nicoară și Cernat ieșind din aleea care dădea spre liceu. Amândoi mâncau semințe, deopotrivă pe gânduri.

Ștefănucă se ridică:

— Bună dimineața! Ce s-a întâmplat de vi s-a dat drumul?

— Două zile vacanță pentru dezinfectare. Mateescu are scarlatină! răspunse Cernat, întrerupându-se o clipă din ronțăitul semințelor.

Pe când se depărtau laolaltă, Nicoară aduse și la cunoștința lui Ștefănucă dispoziținea primită:

— Să fii diseară, la nouă, la pădurea Andronache. La locul unde ne-am mai întâlnit în epoca dinaintea alegerilor. Facem un marș de noapte. Îmi închipui că mai știi cum se ajunge.

Ștefănucă se însenină. Un marș... Nu se putea o idee mai bună! Onorurile pentru conducătorul căzut se cuveneau aduse altfel decât cu moleșiri înlăcrimate.

*
* *

Seara mai risipise norii de peste zi. Pe alocuri, cerul chiar lăsa să se vadă câte un licărit de stea.

Ștefănucă mergea repede, uitându-se în răstimpuri la ceas. Casele joase și strâmbe, înghesuite pe marginea șoselei, parcă nu mai luau sfârșit. De după gardurile curților învecinate îl tot lătrau câinii. Încolo, pe drum, nimeni.

Ajuns la canton, Ștefănucă nu-și crezu ochilor când văzu că pădurea începe chiar de acolo. Rămăsese de data trecută cu impresia că partea lungă este aceea de la barieră înainte. După ce mai făcu vreo sută de pași peste calea ferată, coti în pădure, simțindu-se tot mai puțin la îndemână. Din drumul mare, își amintea că se deschide la un moment dat o potecă pe dreapta, până la luminișul cu stejarul cât toate zilele, care îl uimise de la prima vedere ca fenomen al naturii. Se văzu deci silit să o taie pe acolo, bâjbâind prin desișul înfricoșător.

— Stai! Parola!

— „Trăiască Toma Vesper!" răspunse Ștefănucă, tresărind.

— Hai, frate, că ești ultimul!

Cernat, care fusese lăsat de gardă până la completarea numărului de cincizeci de inși, efectivul „frățiilor de cruce" a trei licee strânse laolaltă, o porni repede înainte. Cât stătuse acolo, luând parola cui se apropia să ajungă la locul de întâlnire, mintea lui, totdeauna înfierbântată în împrejurări neobișnuite, îl făcuse să se vadă înfruntând moartea însăși. Datorită faptului că i se dăduse și un revolver, se gândise mereu că primejdia trebuie să fie iminentă. Dacă băieții nu fuseseră prinși unul câte unul din șosea însemna că urmau să fie somați toți împreună, în timpul marșului, din cine știe ce capăt al pădurii.

Coloana lor avea să înainteze însă fără șovăire. Sub focul deschis de mitraliere, aveau să se prăbușească apoi rând pe rând, dând până la capăt onorul lui Toma Vesper. Sublimul scenelor eroice închipuite de el îi umpluse ochii de lacrimi de emoție.

La luminiș, băieții se grăbiră să se alinieze la sfârșitul coloanei de marș, în rând cu Nicoară. O comandă scurtă se făcu auzită și trupurile se încordară pe loc, în poziție de drepți. La a doua comandă, coloana se puse în mișcare ocolind stejarul și apucând apoi drumul care se adâncea în pădure. Din cauze ușor de înțeles, umblau fără să cânte. Unitatea se desăvârșea numai prin cadența pașilor.

Bruma tristeții se scuturase ca prin farmec de pe sufletul lui Ștefănucă. Nici o îndoială, nici o grijă, nici o teamă nu mai putea să stăruie în rândurile strânse, care începuseră marșul în gol. Avea alături umărul lui Cernat. Iar acesta, la rândul său, pe al lui Nicoară. Toți se simțeau deopotrivă unul și același pas. Inima le bătea în același ritm. Respirau aerul nopții cu același plămân.

În Ștefănucă se limpezea tot mai deplin o nouă certitudine. Toma Vesper nu se prăbușise ciuruit de gloanțe în pădurea de la Țigănești, victimă a unei înscenări de evadare de sub escortă. Trăia. Umbla cu ei în noapte. Pasul său îi ducea pe toți, ca un val.

Capitolul III

Dimineața limpede ca o apă scălda orașul într-o lumină nouă, cu atât mai încântător proaspătă cu cât venea după șovăirile atâtor zile cu nor. Pe străzile aproape goale, măturătorii își desăvârșeau treaba începută de cu noapte. Precupeții olteni, cu cobilițele cumpănite pe umeri, își încrucișau larma de strigăte în ritmul pașilor săltați: „Hai la pește, pește, pește!" „Ceapă verde – usturoi, ceapă verde – usturoi!" „Brânză de Brăila, brânză!" – dând atmosferei o notă de târg balcanic.

La ferestre, cearșafurile scoase la aerisit fluturau ca niște steaguri albe.

Lucian, care umbla de obicei cufundat în gânduri, fără să înregistreze ceea ce întâlnea în drum, se surprindea acum întârziind cu privirea pe fiecare amănunt. I se părea că începuse să aibă o psihologie de condamnat la moarte, cu atenția câștigată cu o intensitate absurdă de toate nimicurile decorului cotidian. La drept vorbind, nu era neliniștit de ceea ce putea să i se întâmple în cursul grevei, cât de figura ridicolă pe care avea s-o facă cu acest prilej. Nu se închipuia câtuși de puțin înghiontindu-se cu poliția în ciocnirile mai mult ca sigure și nici măcar nu se vedea strigând ca un scos din minți,

cuprins de frenezia mulțimii în revoltă. Resimțea o senzație de trac ca la nici un examen din viață.

De la împușcarea lui Toma Vesper, Dumitru Ifrim și Valeriu Ionescu, studențimea era în fierbere. Comitetul de conducere al organizațiilor mișcării pe Universitate, din care făcea parte și Darie, ca reprezentant al Facultății de Litere, luase în dezbatere proiectul unei greve de protest. După numeroase consfătuiri, se ajunsese la concluzia că greva nu putea să izbutească decât declanșată prin surprindere, la o oarecare depărtare în timp de la data provocării criminale a Guvernului, adică atunci când autoritățile aveau să se aștepte mai puțin. Data grevei fusese hotărâtă pentru ziua Sfântului Gheorghe, patronul Vestitorilor. Planul, elaborat în amănunt, nu rămânea decât să fie tradus în fapt. Lucian șovăise toată noaptea dacă să ia parte la grevă. Pentru el, acțiunea era lipsită de orice oportunitate politică. Instigatorii la grevă, care constituiau și cele mai bune cadre, se pregăteau să se demaște cu o inconștiență deplină. Până seara, toți aveau să fie arestați din imprudența unui gest cu totul gratuit. În politică, romantismul nu duce decât la prostii. Totuși, în ciuda raționamentului, Lucian simțise mereu că are să rămână solidar. Ajunsese oare victima unui fenomen de contagiune mistică? Desigur, nu, de vreme ce își păstrase luciditatea întreagă, până la capăt, fără să se lase amăgit de patetismele lui Darie, care le vorbise la ultima ședință ca de pe baricade.

Lucian se opri în fața unei cofetării, uitându-se lung la tăvile cu prăjituri, deși propriu-zis nu avea poftă de nimic.

Trecu apoi la vitrina drogheriei de alături, unde rămase din nou locului, cu ochii la orânduirea decorativă a lucrurilor de toaletă. Se gândi să cumpere o loțiune pentru oprirea căderii părului, loțiune pe care nu o încercase încă și de care își adusese aminte văzând sticlele cu reclama cunoscută, între săpunuri și paste de dinți. Mai era însă de așteptat până la ora de deschidere a magazinelor. Pe colțul de stradă al facultății, întâlnind o țigancă așezată pe trotuar cu un coș de ghiocei și violete, întârzie o clipă să întrebe, fără să știe sigur de ce o face:

— Cu cât dai buchetul?

— Cinci lei, conașule…

Lucian se depărtă încet, cu mâinile la spate, urmărit de vocea florăresei care începuse tocmeala:

— Patru lei… Hai, ia cu trei!… Da' cât vrei să dai?… Doi lei… Na, faci safteaua!…

În fața facultății nu se simțea nici o mișcare, ceea ce îl făcu pe Lucian să creadă că autoritățile nu știau încă nimic. Pentru orice eventualitate, organizatorii grevei înțeleseseră totuși să fie prevăzători, lăsând din ajun un număr de studenți ascunși prin closete, să aibă un picior sigur înăuntru.

Când intră în facultate, Lucian dădu mai întâi de Lică. Printre ceilalți, parcă nu recunoscu însă pe nici unul din câți știa că urmau să facă parte din pichetul de greviști de la poarta mare. Înainte de a ajunge să întrebe ceva, se pomeni lovit în creștet. În timp ce mâna tresări spre ochelari, într-un gest reflex de apărare, trupul i se prăvăli moale în brațele a doi agenți care îl înșfăcară apoi de câte o subsuoară.

*
* *

La bufetul din subsolul facultății, Lică își bău paharul până la fund, dintr-o singură înghițitură, după care plescăi apăsat. De mult nu se mai simțise atât de binedispus. Nici în clipa aceea nu putea să uite capul lui Lucian când se prăbușise sub lovitura bastonului de cauciuc. Totul se desfășurase admirabil. Organele Siguranței, prevenite de el din ajun, făcuseră peste noapte o descindere în facultate, punând mâna pe toți studenții rămași acolo. Apoi, din zorii zilei, agenții se grupaseră în jurul său, la intrare. Cum se întâmpla să calce în facultate vreunul dintre băieții desemnați să facă parte din pichetele de greviști, respectivul se și vedea umflat și scos pe ușa din dos. Dintre toți, pe Lucian ținuse Lică să-l frece mai rău. Atrăsese de la început atenția agenților că, la intrarea lui, pe care avea să o semnaleze cu o mimică deosebită, să-l și atingă de la spate, sub cuvânt că individul era în stare să se apere cu revolverul.

— Mă, omule, cum se face că ești liber?

Lică tresări la vocea Elvirei:

— Nu înțeleg. Ce vrei să spui?

— Hai, nu te mai preface!

— Să fiu al dracului dacă știu de ce mă întrebi!

— Uf, greu ești de cap! Mă mir că ai scăpat, pentru că am auzit că Darie și ceilalți au fost arestați de dimineață, încă înainte de-a ajunge să împiedice ținerea cursurilor.

— Ei, și? Ce-am eu cu ei?

— Nu te mai ascunde după deget! Parcă nu știu că erai de-al lor?

— Eu, de-al lor? Ehei, pe vremuri, în tinerețe...

Și, pentru a schimba vorba, Lică urmă repede:

— Păpușo, spune-mi mai bine dacă nu vrei să ieșim diseară la un bar.

Elvira făcu ochii mari:

— La un bar?

— Da, ce te miri?

— Omule, ce se întâmplă cu tine?

— Cum adică?

— Păi, de la o vreme, nu mai ești de recunoscut. Te-ai pus și tu, în sfârșit, la cravată. Și încă ce cravată: mătase naturală... observă Elvira, pipăind materialul. Haine: gomă! Nu mai umbli cu bocancii aceia înfiorători de plutonier-major. Cum ai dat lovitura așa, peste noapte, să ai până și bani de baruri?

— Nu mai încerca să le știi pe toate, că ai să îmbătrânești înainte de vreme... încercă Lică să glumească, tot pieptănându-și părul hirsut. Spune-mi mai bine unde să ieșim diseară?

— Hai la Colorado. Cântă Dinu Șerbănescu.

— Fie și la Colorado... consimți cu un aer blazat Lică, deși nu călcase încă niciodată în vreun bar din București.

— Dar crezi că au să-ți ajungă banii? întrebă Elvira cu o ultimă îndoială.

— Îmi pare rău...

— Ei, nu te mai formaliza! Acum, până una, alta, aș lua un aperitiv. Tot nu am chef să mă duc la italiană...

— Cu plăcere. Uite, avem o masă în fund.

Lică o urmă pe Elvira aprins. Parfumul greu al părului, jocul șoldurilor în mers, scurtimea rochiei care punea

picioarele în valoare, totul îl îmbăta deopotrivă. Apoi mai era și schimbarea de atitudine a fetei. De unde înainte nu-l lua în seamă, de unde abia dacă îl asculta, și atunci cu privirea după alții, se arătase din senin mai mult decât îmbietoare. Cățeaua simțise că are bani... Cu atât mai bine! Îi plăcea lipsa de scrupule, ușurința nerușinată cu care știa să se învârtească această țoapă din Ploiești cu ambiții de lux.

Așezându-se la masă, Lică își frecă mâinile, mulțumit.

— Ei, ce luăm? întrebă Elvira, pe când își căuta oglinda în geantă.

— Eu zic...

O colegă de an, venită cu vești din oraș, îl întrerupse însă pe Lică, oprindu-se la masă:

— Ați auzit ce se întâmplă la Medicină?

— Ce? se grăbi Lică să afle.

— Studenții s-au baricadat de ieri-seară. Poliția îi asediază în toată regula, fără să fi ajuns până acum să pătrundă înăuntru. O coloană de alți studenți, care a încercat să vină în ajutorul celor din facultate, a fost împrăștiată cu gaze lacrimogene. Până și aci, alături, la Științe, studenții au oprit ținerea cursurilor, blocând toate intrările. Dar, pentru moment, văd că sunt lăsați în pace.

— Vax! exclamă Elvira, care în tot acest timp își încondeiase buzele cu un nou strat de roșu.

Sugrumată de revoltă, cealaltă fată se depărtă fără să-și mai ia ziua bună.

— Phii, bine ne mai potrivim! izbucni Lică, lovindu-și palmele una de alta.

— Găsești? De ce?
— Așa! Ei, ce luăm?

*
* *

Întorcând capul, Vasia observă că agenții renunțaseră să se mai țină după el, așa că se opri din fugă, cu răsuflarea tăiată. Alergase chiar ca pentru recordul pe suta de metri, ca atunci când ajunsese să fie campion pe Liceul Internat... După ce se odihni o clipă, își urmă drumul mai departe pe bulevard în sus, de astă dată cu pașii mersului obișnuit. Gândindu-se la toată desfășurarea grevei, ciuda nu putea decât să i se întoarcă într-un sentiment de rușine. Își făcuse la început mari iluzii, deși greva fusese concepută de comitetul de organizare într-un spirit temperat, cu recomandarea de a se evita provocarea minorităților. Mizase însă mereu pe neprevăzutul întâmplării, mai ales că, în asemenea împrejurări, nu știi niciodată până unde pot să ajungă lucrurile.

De cu seară, Vasia rămăsese în Facultatea de Matematici cu o echipă de camarazi. Începuseră mai întâi prin a închide pe oamenii de serviciu în camerele lor de la subsol. Apoi își luaseră primele măsuri de întărire. Poarta mare de pe colțul străzii Edgar Quinet, fiind construită din lemn masiv și totodată prevăzută cu un sistem de zăvorâre de-ajuns de sigur, părea greu de forțat din afară. În schimb, intrările din curte, ca și ușile de la etajele de sus, care făceau legătura cu corpul facultății alăturate, lăsând de dorit, fusese cazul să fie baricadate cu câteva

catedre cărate din sălile de curs. În urmă, începuse așteptarea. În afară de Vasia, care se culcase liniștit în cancelarie, apucând chiar să adoarmă pe două foteluri puse cap la cap, aproape toți petrecuseră noaptea fumând, stând de vorbă sau făcând laolaltă de planton. Într-un târziu, Vasia fusese sculat din somn de un camarad, care alergase să-l înștiințeze că poliția se află la poarta mare. După refuzul băieților de a evacua clădirea, agenții bătuseră în retragere. Până dimineață, domnise apoi o liniște desăvârșită. Lucru ciudat însă, la Facultatea de Litere cursurile nu păreau întrerupte. Îngrijorarea băieților crescuse de-a binelea când văzuseră că se încearcă o pătrundere prin ușile blocate ale coridoarelor de sus. Dar, în urma somațiilor respinse pentru a doua oară, poliția se retrăsese și de acolo. Nedumeriți de cum ajunseseră să se dea bătuți camarazii de alături când de afară nu se simțise nici o presiune, băieții sfârșiseră prin a avea un moral tot mai scăzut. Spre sfârșitul dimineții, observatorii de la ferestre semnalaseră un început de mișcare: cordoane de jandarmi se rânduiseră la fiecare capăt al străzii, în timp ce o cisternă a poliției se oprise aproape de intrarea facultății, chiar pe colț. Vasia se bucurase o clipă, închipuindu-și că autoritățile aveau să schimbe tactica. Spera să se întâmple ceva care să scoată pe băieți din inerția vegetării lor: spargerea ușilor, gaze lacrimogene, măcar un foc de armă. Mereu însă, nimic. În urma intonării, de la ferestrele ultimului etaj, a „Imnului Vestitorilor căzuți", act care avusese drept urmare întreruperea circulației din jurul întregii Universități, așteptarea se făcuse și mai apăsătoare.

Pe la amiază, megafoanele din stradă difuzaseră un apel. După ce se aducea la cunoștința insurgenților că greva încetase pe cale de bună înțelegere în celelalte facultăți, erau somați să deschidă intrările clădirii, în caz că țineau să nu li se aplice vreo sancțiune. Lăsându-se amăgiți, de nevoie, mai toți înclinaseră până la urmă pentru capitulare. Dacă greva se găsea compromisă din capul locului prin ceea ce se vedea cel puțin la Litere, a sta mai departe pe poziție nu mai avea nici o rațiune. Sigur, Vasia nu înțelesese să dea înapoi. Simțind că ceilalți se pregăteau să facă după capul lor, o ștersese la un moment dat dintre ei. Fără să împărtășească nimănui intențiile sale, se puse la pândă, cu revolverul în mână, la fereastra uneia din sălile de curs, ținând ca totul să nu se sfârșească fără să apuce să tragă în uniforma unui reprezentant al autorității. Spre surprinderea lui încântată, identificase în aceeași clipă jos, în stradă, prezența puhavă a comisarului Boian, omul ale cărui palme și înjurături fusese silit să le înghită cu prilejul reținerii la Prefectură, în epoca prigoanei din toamnă. Vasia descărcase trei focuri prin geam, țintind în plin. După ce avusese bucuria să-și vadă victima răsturnată pe trotuar, cu o mână chircită la piept, se grăbise să se strecoare afară din amfiteatru. Trecuse din coridor în closetul din fund, unde își lepădase revolverul după ușă. Apoi se urcase pe fereastră, gata să sară de acolo în curtea Universității. Nu avusese răgazul să șovăie prea mult cu măsurarea înălțimii de peste trei metri, dat fiind că dinăuntru începuseră să se audă voci care trădau că poliția fusese lăsată să intre. Odată jos, își

simțise creierii zdruncinați, însă altfel nu căzuse prost. O rupsese la fugă cât îl ținuseră picioarele. În ciuda unor agenți din apropiere care se luaseră după el, izbutise până la urmă să se piardă, departe.

În loc să se bucure că scăpase cu bine, Vasia nu ajungea să se resemneze în fața eșecului de ordin general. Așadar, nici ziua grevei nu fusese sortită să fie ziua revoluției mult așteptate. Totul luase o întorsătură lamentabilă. Până și fuga lui pe fereastra closetului, final demn de o farsă, nu ieșise din notă. Numai împușcarea comisarului Boian îl mai îndestula într-un fel, deși ziua trebuia să se fi soldat cu o hecatombă de cadavre, nu cu unul singur.

Deasupra orașului se bulbucau nori groși ca niște ciudate trombe de fum, putând foarte bine să reprezinte, în închipuirea lui Vasia, apoteoza unui incendiu apocaliptic. Își mușcă încă o dată buzele. Realitatea spectacolului rămânea a unei furtuni pregătindu-se în mare grabă, ca atâtea altele care tot sfărâmau, de la începutul primăverii, seninul zilelor.

PARTEA A CINCEA

Capitolul I

Senzația de prospețime a clipei îl întorcea pe Rotaru cu gândul la plimbările cu Mia. Primăvara, după orele de curs de la facultate, Grădina Botanică le era de obicei locul de refugiu. Acolo scăpau în sfârșit de cotidian, timpul căpăta o altă fluiditate și fericirea începea naiv și grav. Crengile stufoase ale copacilor, care se închideau peste aleile adânci, făceau să te crezi într-o mare catedrală vegetală, cu cerul abia întrevăzut printre ogivele de lumină ale frunzișului înalt. Umblau cu șoldurile lipite unul de altul, cu câte un braț petrecut strâns după umăr, în lenea deplină a pașilor. Palma lui Rotaru putea din nou să se bucure în voie de amănuntele rotunde ale trupului de fată, dezbărat de grosimea îmbrăcămintei de iarnă. De la o vreme, sfârșeau prin a se așeza pe o bancă, una din acele nenumărate bănci de grădină publică pe care se găsesc gravate nume de amanți și inimi străpunse. Mozolind un fir de iarbă, ea începea să facă planuri, cu capul răsturnat pe umărul lui Rotaru. Nu aveau să se lase niciodată de scrimă... În fiecare vară, urmau să întreprindă o călătorie undeva, departe, începând cu fiordurile Norvegiei... La ei acasă, din proviziile de la cămară, nu trebuia să lipsească ceea ce era mai bun pe lume: salamul

de Sibiu... Ciudat, acolo, și numai acolo, în Grădina Botanică, Mia îndrăznea să vorbească despre viitorul lor! Nu se întrerupea decât atunci când se întâmpla să izbucnească din cine știe ce colț al grădinii țipătul de femeie isterică al păunului. Se ridicau înfiorați de pe bancă și se pierdeau încet pe aleile tot mai bogate în umbră. Veneau apoi săruturile mistuitoare, desăvârșind îmbrățișarea trupurilor... Târziu, la ieșirea din grădină, regăseau amețiți orașul, cu stația de la capătul liniei de tramvai. Fosforescența cerului aducea pe buzele Miei versul lui Rimbaud ca pe o confidență proprie: *Mes étoiles au ciel avaient un doux frou-frou*[1].

— Bună dimineața! Credeam că nu te-ai sculat. Ce mai aștepți?

— Bună dimineața...

— Îmbracă-te, că mă duc să pregătesc cafeaua! Uite ziarul și țigările...

— Bine, bine...

— Atunci, eu mă duc. Vezi să nu întârzii!

— Bine, bine...

Rămas singur, Rotaru se întoarse de la fereastră, cu conștiința din nou coclită. Îi era lehamite până peste cap de atențiile gazdei, care își lua deopotrivă aere de mamă și amantă. Cu intrarea ei în odaie, realitatea prezentului stinsese soarele de mai, după cum făcuse scrum toate amintirile cu Grădina Botanică. Începea o zi ca oricare alta. Aveau să fie aceiași pași în sus și în jos, la

1. Stelele mele pe cer aveau o dulce foșnire *(fr.)*.

capătul acelorași lecturi de romane în fascicule. Aceleași zeci de țigări fumate la șir, până la înec.

Rotaru se lăsă pe pat, cu ziarul în mână. Trecu repede peste primele pagini. Mereu, nimic nou. Când să închidă însă ziarul la loc, îl izbi în fuga ochilor numele Mia la rubrica anunțurilor funerare. Ei, era, desigur, o simplă coincidență. Totuși, înfrigurat, se aplecă să citească în amănunt: „Cu inima zdrobită de durere, pe veci nemângâiații Alexandru și Teodora Streiu anunță încetarea din viață a scumpei lor fiice, Mia, în vârstă de 24 ani. Înmormântarea va avea loc la cimitirul Bellu joi, 6 mai, ora 5 d.a."

Ziarul căzu din mâinile înmuiate. Mia a murit... Mia a murit... Mia a murit... Dar, odată cu articularea mecanică a gândului, se făcu auzit în odaie însuși râsul gâlgâitor al fetei. Mai mult, privirea putea acum s-o deslușească aievea, pretutindeni în jur, răsfrântă parcă de nenumărate oglinzi. Era în rochia ei de seară, de voal alb, cu care Rotaru o văzuse ultima dată la o nuntă. Piruete, într-un vals absurd, de una singură. Mia a murit... Mia a murit... Mia a murit... Avea, ca de obicei, părul zburlit în cârlionți, privirea jucăușă a unor ochi de viezure. Neastâmpărul ei te împiedica să ai imaginea morții, așa cum bunăoară golul albastru al cerului de la fereastră nu putea să fie închipuit în aceeași clipă ca astupat de nori. Mia a murit... Mia a murit... Mia a murit... Gândul nu ajungea să prindă nici o substanță. Numai lacrimile începuseră să se prelingă încet pe obrajii aspri.

*
* *

Din preajma mormântului străin pe marginea căruia se așezase Rotaru, se desfășura Valea Plângerii, cu cimitirul nou. Aproape numai cruci simple, de oameni nevoiași, fără nimic din pompa barocă a arhitecturii mormintelor de mai încoace. Dincolo, în fund, orașul se pierdea cenușiu, desenându-și conturele cu coșuri de fabrici, turnuri de biserică și ziduri de cazărmi. Rotaru însă nu avea ochi pentru nimic. Cu bărbia în pumni, privea în gol...

— Să-i fie veșnică pomenirea!...

Cuvintele tărăgănate ale preotului, deopotrivă cu fumul de tămâie, veneau aduse de câte o adiere. De fiecare dată, Rotaru avea aceeași tresărire. Nu putea să se obișnuiască cu realitatea, deși aceasta îl încolțea tot mai strâns. Din punct de vedere medical, înțelesese de la început că Mia nu era un caz ușor, care să se vindece normal, după câțiva ani de tratament. Fata încercase mai întâi regimul de cură sanatorială. Peste un an, primise apoi să i se facă o instituire de pneumotorax, pentru reușita căruia fusese silită să sufere operația în doi timpi a lui Jacobaeus. Dar nici colapsoterapia nu dăduse rezultate, caverna rămânând deschisă mai departe. În ultimă instanță, o aștepta soluția radicală a toracoplastiei, mutilare la care nu consimțise niciodată. Și totuși, numai cineva la curent cu examenele radioscopice putea să-și dea seama că Mia este bolnavă, într-atât aparențele dezmințeau realitatea. Fata nu tușea, nu avea tenul alterat. Apoi nici nu trăia viața în surdină, ca un tuberculos conștient de starea lui.

Ce adusese din senin deznodământul? Rotaru nu avea cum să știe. Poate o copleșise senzația singurătății, fără perspective apropiate de schimbare. La un tuberculos, moralul face adesea mai mult decât un pneumotorax eficace.

Rotaru scoase scrisoarea Miei, singurul lucru pe care îl mai avea de la ea. Era o scrisoare trimisă din sanatoriu, în timpul verii, când el se afla încă la țară. Scrisoarea rămăsese uitată în buzunarul hainelor. O regăsise în ajun și o recitise de câteva ori, căutând să scape cu ea de realitatea care se refuza înțelegerii. Scrisul repezit al Miei umplea pagina cu rânduri învălmășite:

Dragul meu,

Sunt din nou în sanatoriu, alungată de căldurile din București. Aceleași ore de cură la pat, cu ferestrele deschise pe încremenirea povârnișului de brazi. Aceeași supra-alimentație, dozată cu porția de cinci ori pe zi, reducându-te funcțional la stomac. Aceiași pereți albi, orbitor de albi în goliciunea lor. Aceleași tovarășe, deși altele ca identitate, cu care am stat pat la pat în toate stagiile mele de sanatoriu. Fete vesele, care fac farse de internat și au în cap numai prostii. Ciudat cum nu ajung să fiu ca ele, deși sunt prin structură un om stenic, cu viața pulsând în mine cu inconștiența aceleiași exuberanțe! Nu știu de ce, dar sanatoriul mă deprimă ca nimic altceva. Abia aci încep să mă simt bolnavă. Râsul celor lalte fete, buna lor dispoziție mi se par o stridență, deși știu bine că nu sunt așa ceva. Nici să citesc nu pot. Stau cu gândurile în gol, fără trecut și viitor. Regres în vegetativ

Doamne, cum pot să trăiască plantele? Nici chiar de tine nu ajunge să mi se mai facă dor. Circulă versiunea că ni se pune bromură în ceai pentru calmarea impulsurilor senzuale... Doamne, câte prostii! Presimt că am să fug în curând. Știi bine că în nici un sanatoriu nu am putut să rabd mai mult de...

Rotaru își întrerupse lectura. Un avion trecuse jos de tot, cutremurând cimitirul cu zbârnâitul său asurzitor. Acum se micșora tot mai mult, înghițit de zarea orașului.

— Dumnezeu s-o ierte și s-o odihnească...

Așadar, totul era sfârșit. Nu mai rămânea decât ca pământul să cadă pe sicriul Miei. Rotaru se ridică anevoie, împături scrisoarea la loc și se depărtă încet printre cavouri, ca nu cumva vreun cunoscut să dea acolo de el, la întoarcerea de la groapă.

*
* *

Era poate miezul nopții când Rotaru se pomeni acasă, urcând încet la mansardă. După cimitir, pașii îl purtaseră, pe nenumărate străzi, tocmai în cealaltă parte a orașului, în cartierul Grădinii Botanice, ocolit de el de când se reîntorsese clandestin în București. Regăsise acolo cofetăria unde intra de obicei cu Mia, după cursurile de la facultate, în serile ploioase. Parcă nu se schimbase nimic. Proprietarul, același adventist, își citea mai departe Biblia în colțul de la cassă. La cele câteva mese cu fața de marmură roșie nu stătea nimeni. Prăjiturile așteptau

rânduite pe tăvi, savarinele Miei și saraliile lui... Pendula din perete era oprită la aceeași oră fără sens: patru și jumătate. După ce se dezlipise de la geamul cofetăriei, Rotaru înconjurase pe afară Grădina Botanică, lăsându-și degetele să alunece tot drumul peste zăbrelele gardului de fier. Dinăuntru, răzbise până la el țipătul de femeie isterică al păunului. Nu îndrăznise nici o clipă să ridice ochii la cer: stelele lor căzuseră toate. Până și aerul dulcii înserări îl făcuse să sufere ca o șampanie primită cu sila, tocmai când simțea mai puțin nevoia unei înviorări. La capătul nervilor, se gândise să se predea autorităților, să sfârșească odată cu toate. Numai prea marea oboseală îl împiedicase până la urmă. Gândul unei nopți de anchetă, cu relatarea existenței sale din clandestinitate, în toată multiplicitatea amănuntelor, i se păruse ceva mai copleșitor decât însăși închisoarea pe viață. Într-un târziu, rămăsese pe cheiul Dâmboviței să se uite peste balustradă la apa vâscoasă, care se târa în jos. Nu dăduse urmare impulsului de a se îneca, oprit de dezgustul resimțit pentru murdăria apei. Se regăsise la ușa clădirii unde își avea locuința cu senzația de nedumerire a unui somnambul trezit pe neașteptate. După ce bâjbâise încet până la scară, se descălțase de pantofi, să nu i se audă pașii pe treptele de lemn.

În clipa când deschise ușa mansardei, Rotaru avu o tresărire de groază auzind vocea femeii care îl aștepta la el în pat, cu lampa aprinsă pe masa de noapte.

— Ce este cu tine? Pe unde umbli?

În tonul întrebării se simțea neliniștea așteptării pe ghimpi, dar parcă și ceva ca o amenințare.

Rotaru se lăsă moale pe scaun, uitându-se fără să-și creadă ochilor la femeia cu părul vopsit și pus pe moațe, cu fața dospită, pe care grăsimea cremei de obraz o făcea să aibă o lucire gelatinoasă, cu gâtul stricat de un început de gușă, cu sânii lăbărțați sub transparența cămășii de noapte. Șovăise pe cheiul Dâmboviței să se sinucidă numai pentru că apa i se păruse ceva ca o ladă de lături. În schimb, ca și cum era vorba de ceva mai curat, îndura mai departe viața cu cățeaua aceasta bătrână, mereu în călduri...

— Hai, ce mai stai? Nu te dezbraci? Doar nu era să te aștept cu masa până la miezul nopții. Dacă ții să-ți faci de cap, n-ai decât să rămâi flămând.

Și, după o clipă, cu vocea ușor înecată, femeia urmă:

— Hai, ce faci? Nu vii?

Capitolul II

De câteva nopți, Liliana abia mai închidea ochii. Nu adormea decât spre ziuă, însă nici atunci somnul ei nu izbutea să fie altceva decât o înfiripare șovăitoare, mai bine zis o amorțire a nervilor, cum ți se întâmplă să ai în lungile călătorii cu trenul sau în vreo noapte de veghe funerară. Când se surprinsese prima oară îndrăgostită, Liliana se socotise, cu ciudă, o gâscă, întru nimic deosebită de celelalte colege. Apoi, cu încetul, starea vaporoasă a sentimentelor, care o făcuse la început să aibă senzația a ceva ca o descalificare, se condensase într-o nevoie de apropiere fizică, stăruitoare până la obsesie. Înainte de a se îndrăgosti de Vasia, avusese în principiu o adevărată repulsie pentru reprezentările materializate ale iubirii, pentru ceea ce își închipuia că înseamnă a te săruta sau culca cu un bărbat. În ultimul timp însă, deși tot atât de castă, presimțea instinctiv că numai prin rezolvarea în act iubirea poate să-și capete înțelesul deplin. Fermentarea dorințelor ajunsese să i se cunoască în febrilitatea privirii, în buzele mișcate fără întrerupere, în neliniștea trupului care își pierduse stăpânirea pe mișcări. De aceea și luase obiceiul să se ascundă mereu, fugind de ceilalți ca o vinovată.

Liliana se ridică din pat cu pulsul sângelui în urechi. Simțea că nu este în stare s-o ducă mai departe. Înnebunea. La urma urmelor, rușinea sau teama nu își aveau nici un rost. De ce să nu fie sinceră cu ea însăși? De ce? Întunericul nopții o îndemna ca un complice, slăbind totodată ultimele resorturi de pudoare.

Fără să-și mai caute papucii, Liliana bâjbâi cu mâini tremurătoare după capot. Îl trecu într-o doară peste cămașa de noapte. Apoi deschise ușa încet, să nu se facă simțită, ieșind pe coridor. Parchetul era rece sub tălpile goale. De jos, din sufragerie, începură să se audă bătăile prelungi ale pendulului. Liliana nu le așteptă sfârșitul, furișându-se spre ușa odăii lui Vasia, cu inima gata să i se spargă în piept.

*

* *

Cufundat în urmărirea demonstrației din *Gazeta matematică*, Vasia nu înregistră pendulul din sufragerie, deși bătăile acestuia aveau noaptea o rezonanță deosebită. Gândurile îi aduseseră o ușoară încrețire a frunții. Cum se întâmpla totdeauna când interesul descoperirii unei soluții îl câștiga până la deplina uitare de sine, începuse să roadă capătul creionului din mână. Abia la a treia ciocănitură în ușă, ceva mai apăsată decât celelalte, ridică privirea de pe pagina *Gazetei matematice*:

— Cine este?

Drept răspuns, se pomeni cu Liliana în prag.

Vasia se sculă de la masa de lucru, crezând că are o halucinație. Liliana, numai în capot și cămașă de noapte,

cu picioarele goale, la el în odaie, în miez de noapte! Întinse mâinile cu nevoia de a căpăta o certitudine pe cale tactilă.

Liliana rămăsese cu ochii închiși, încercând să-și regăsească îndrăzneala în întunericul de sub pleoape. Când palmele lui Vasia i se încleștară pe umeri, o străbătu un fior prin tot trupul. Fără să deschidă ochii, își lăsă capul pe spate, cu buzele întredeschise, în timp ce pulsul sângelui dădea un ritm tot mai accelerat clipelor încărcate ale așteptării. Îl simțea pe Vasia gata să o cuprindă, cu răsuflarea învălmășită și trupul încordat ca un arc de boldul dorinței de mascul. Dar, tocmai când se aștepta mai puțin, mâinile băiatului îi căzură de pe umeri.

— Te rog, întoarce-te la tine!

Ochii Lilianei se deschiseră speriați, parcă deodată tulburi, cenușii. Buzele i se mișcară anevoie, dorind să spună ceva, fără a izbuti însă până la urmă. Bărbia începu să tremure ușor.

Atât ajunse să observe Vasia înainte să coboare privirea. Pe urmă auzi fâșâitul capotului, ușa deschisă și închisă la loc. Apoi clipele căpătară din nou identitatea acelora dinainte de venirea fetei, ca și cum nu se întâmplase nimic în golul încăperii.

Vasia se așeză la loc, regăsind cu o privire străină *Gazeta matematică*, bocalul cu pești și toate celelalte amănunte familiare. Își cuprinse fruntea în palme cu o apăsare care încerca să stăpânească zvâcnirea tâmplelor. Nu se culcase niciodată cu o fată. Socotea actul sexual o formă de servitute, o încătușare a cărnii care nu putea decât să reducă

potențialul disponibilității sale anarhice. Încă din epoca adolescenței de la Liceul Internat, când sexualitatea începuse să fie pentru toți obsesia cea mai grea, se hotărâse pentru asceză.

În adâncul tăcerii, răsună pendulul de jos, însemnând cu o lovitură jumătatea unei ore. De astă dată, Vasia îl auzi bine, fără să-și dea seama cât putea să fie ceasul. Mâinile, care sfârșiseră prin a se împreuna de câteva clipe, luptând parcă pe înfundate una cu alta, apucară *Gazeta matematică*, pe când privirea luă de la capăt șirul comunicării lui Barbilian asupra periodicității operațiunilor comutative: „Dar A, B, K fiind un sistem primitiv pentru congruența nX=0, trebuie ca av=Mn=MSv…" Nu mai înțelegea însă nimic. Avea mereu în nări parfumul de animal tânăr al Lilianei. Palmele păstrau încă în ele tiparul umerilor rotunzi, și presimțirea goliciunii zvelte, cu anatomia specifică desenată în forme embrionar crude sub capotul abia mai gros decât cămașa, stăruia ca o senzație mistuitoare, până în ultimul por.

*
* *

Liliana plângea cu capul îngropat în pernă. Plângea în hohote, fără întrerupere, cu acea precipitare pe care o are ploaia furtunilor de vară. Plânsul o zguduia toată, făcând carnea să tremure pe ea. Cu zăgazurile rupte, ființa Lilianei se golea în cascade. Vlăguită, la capătul lacrimilor, rămase gemând înăbușit, cu gândurile ca niște păsări rănite de moarte. O cuprinse apoi bezna. Drum

printr-un tunel fără ieșire. O scufundare într-o mare de catran. Singurătate deplină în noaptea de sfârșit a lumii.

Când se trezi de dimineață, Liliana avu în prima clipă un sentiment de nedumerire observând că soneria ceasului deșteptător nu era însăși trâmbița Judecății de Apoi și că soarele răsărise ca de obicei, atingându-i tălpile dezvelite ale picioarelor. Începea o nouă zi de școală, încă una la rând. Șorțul, servieta cu cărți și toate celelalte o așteptau ca în fiecare dimineață. Desigur, jos, în sufragerie, se făceau pregătirile pentru cafeaua cu lapte.

După ce părăsise odaia lui Vasia, Liliana nu putuse să judece lucrurile, copleșită de umilirea suferită. Izbucnise de-a dreptul în plâns, înecându-se apoi într-un somn greu, cu care pierduse amintirea a tot ceea ce se întâmplase. Abia acum, când toate se legau din nou, în mintea ușor amorțită de șocul din ajun, gândurile i se limpezeau încetul cu încetul. De ce o alungase Vasia? De la un om ca el nu era cazul să te aștepți la prejudecăți burgheze. Atunci? Pe de altă parte, nu putea să creadă că nu simte nimic pentru ea, doar avusese prilejul să-și dea seama cât fusese de stârnit când o apucase de umeri. Atunci? Judecata, ca și privirea începeau să se tulbure din nou în fața golului fără răspuns.

De pe scrin, Mor-Mor, ursulețul de pluș, singurul supraviețuitor din menajeria copilăriei, o privea pe Liliana cu ochii lui rotunzi de porțelan, nemaiștiind de mult cum să-și ajute stăpâna.

Capitolul III

Raluca Holban era una dintre acele ființe cărora primăvara le dă o ușoară moleșire a vitalității, subțiindu-le parcă sângele în vine. Lâncezea toată ziua, fără să facă propriu-zis nimic. Pe când copiii nu mai erau de prins pe acasă, luați de șuvoiul noului anotimp, ea aproape că nu mai ieșea în oraș. Abia dacă spre sfârșitul zilei, odată cu declinul soarelui, cobora în grădină, sub castan. Acum se găsea din nou acolo, așezată într-unul din acele scaune încăpătoare de pai împletit, moștenite de la bunica. Avea cu ea, pe genunchi, caietul cu scoarțe negre. Îi venea însă mereu să caște, în timp ce degetele parcă nu știau ce să facă cu creionul. Nici o transparență pentru adâncul marin al amintirilor. Nimic. Vedea umbra începând să câștige încet întregul colț de grădină și auzea hărmălaia copiilor bătând mingea pe stradă. Numai senzații limitate la perceperea realității imediate. Fusese ea oare aceea care scrisese aievea ceea ce umplea caietul cu scoarțe negre? Ea însăși? Îl deschise la ultimele pagini cu ciudata nedumerire pe care o ai când încerci să te regăsești în cine nu mai ești.

1920. Raluca părăsise plaja mai devreme decât de obicei datorită lui Lucian, care se plânsese că îl doare capul. Urcau

încet faleza sub un cer decolorat de soare. Totul se topea și nimic nu lăsa impresia că mișcă. Privirea ei se întoarse o clipă înapoi, la marea de jos, încercând să găsească un contrast care s-o scape de senzația orbirii. Marea însăși nu mai era însă, la ceasul acela, decât o imensitate de asfalt. Ajunși în sfârșit sus, pe faleză, își urmară drumul spre hotel de-a lungul unor salcâmi acoperiți de praf. Zgomotul formelor de nisip din găletuța bălăbănită de mâna copilului rămânea singurul lucru care stăpânea mai departe auzul. Nicăieri, o cât de mică pată de umbră. Nicăieri.

— Raluca! Hei, copii, stați puțin!...

Raluca se opri cu o tresărire, fără să-și creadă bine urechilor: o voce care să răsune atât de puternic în toropeala străzii și care s-o strige tocmai pe ea!

Prin mărăcinișul uscat al unui dâmb din apropierea hotelului, dâmb îndărătul căruia șerpuia calea ferată spre gară, venea un bărbat înalt, bine legat, cu un cufăr în mână. Dumnezeule, dar era însuși Ioachim Holban, cumnatul ei, pe care nu îți venea să-l crezi pentru nimic în lume frate bun cu Grigore!

Raluca își strânse mai bine halatul de plajă în clipa când se văzu privită de aproape. Lucian, care își desprinsese mâna dintr-a ei, stătea cu gura ușor căscată, uitându-se la omul oprit în fața lor ca un turn.

— Bună ziua, copii! Ce-ați rămas așa mirați? Doar n-am căzut din cer. Am sosit adineauri cu trenul. Pe cuvântul meu...

Da. Era Ioachim. Nebunul familiei, cum îl socotesc toți, afară de fratele său, Grigore, nesurprins niciodată de nimic.

Socrii Ralucăi, care își renegaseră cu hotărâre un asemenea ginere, scoseseră din casă toate fotografiile cu el, lăsând ramele mai departe goale, pe unde apucaseră să fie așezate. După fârșitul studiilor secundare, fiecare dintre băieți primise o moșie. Ioachim o împărțise însă pe a lui la țărani, fără să-și păstreze nici o bucată de pământ, ceea ce făcuse scandal printre latifundiarii epocii. Fusese apoi unul din primii emigranți români în America. Părinții avuseseră prilejul să rupă o fotografie de peste ocean, în care putea să fie văzut ca lucrător în incinta celui mai mare abator din Chicago. De când se afla din nou în țară, se întâmplase să calce o singură dată în casa fratelui său, la aniversarea de patru ani a lui Lucian, când venise cu un cocoș sălbatic împăiat de el, un exemplar cu totul deosebit, pe care spunea că-l vânase în pădurile de pe masivul Barnarului.

— Merg cu voi. Pe unde stați, cred că are să se găsească o odaie și pentru mine. M-am gândit să petrec aci câteva zile, până mă îmbarc la Constanța. Mă înrolez în Legiunea Străină. Luna viitoare sunt în Africa...

Vorbea cu vocea lui obișnuită, ca despre lucrurile cele mai firești. Spunând ultimele cuvinte, luase pe Lucian de mână și o pornise înainte cu el.

Raluca simți deodată nevoia să respire mai adânc, dar aerul în fierbere nu o îndestulă.

După furtuna de peste noapte, norii mai stăruiau groși, dând dimineții o apăsare posomorâtă. Valurile se spărgeau mereu, începând de departe, din larg, așa că albastrul întunecat al apei era tivit pretutindeni cu spume albe. Vuietul

mării umplea auzul asurzitor, făcând pe puținii vilegiaturiști coborâți la plajă să ridice vocea pentru a izbuti să se înțeleagă.

Raluca își întinsese halatul sub ea, pe nisipul încă ud. Ceva mai încolo, Ioachim, aplecat în genunchi, sfârșea de făcut pentru Lucian o cetate cu turnuri și ziduri crenelate. Băiețelul, după ce se uitase un timp la el, fără să-l ajute însă în nici un fel, venise să se așeze pe marginea halatului, rămânând de atunci nepăsător, cu ochii ațintiți la rostogolirea valurilor.

— Ei, cum vă place? întrebă Ioachim într-un târziu, ridicându-se de jos și scuturându-și palmele de nisip.

— Admirabil! se grăbi să răspundă Raluca, îmboldind totodată pe Lucian din spate, cu piciorul, să-l clintească din loc, fără a izbuti totuși până la urmă. Uf, nu știu ce să mă fac cu un asemenea copil! Nu se joacă nici singur, nici cu alții. Abia deschide gura, deși știe să vorbească pentru vârsta lui. Tot stă și privește…

Ioachim era primul om în fața căruia Raluca încerca parcă un sentiment de rușine că nu are un copil mai bine făcut. Tăcu cu un nod în gât, luându-și ochii de pe trupul ușor rahitic al băiatului de la picioarele ei. În aceeași clipă, văzu că la celălalt capăt al plajei, aproape de cherhanaua pescarilor, se întâmplă ceva: o barcă încerca cu greu să iasă la larg, în timp ce mai mulți înotători se strânseseră la mal, arătând cu mâna.

— Mă tem că s-a înecat cineva… își dădu cu părerea Ioachim, așezându-se lângă Raluca cu acea stângăcie în mișcări pe care o au de obicei oamenii clădiți peste măsură de înalți.

— Da, îngrozitor, dacă te gândești cum poate să arate trupul unui înecat... În schimb, sufletul a câștigat acum veșnicia, este la Dumnezeu. Îmi închipui moartea ca pe cel mai desăvârșit extaz...

Țipetele ascuțite ale unor pescărușI se amestecară cu ultimele cuvinte, pierzându-se apoi peste valurile care își detunau spumele.

După ultimele cotituri ale țărmului, farul de la Tuzla, spre care porniseră la plimbare pe faleză, începu să se ridice tot mai înalt în fața ochilor, tulburând privirea obișnuită până atunci cu un ansamblu de suprafețe plane: cer, mare, câmp deschis.

Umblau în tăcere, cu țârâitul greierilor fără de număr în urechi. Aproape tot drumul, Raluca se aplecase să culeagă maci din marginea lanurilor de grâu, însă aceasta mai mult pentru a lăsa impresia că nu se gândește la altceva. Rămânea mereu puțin în urmă, împotrivindu-se cu hotărâre când Ioachim, cu Lucian de mână, o aștepta să-și alăture pașii.

Marea era liniștită, aproape că nici nu o simțeai palpitând de-a lungul falezei, numai culoarea ei mai avea, parcă, ceva tulbure. O briză ușoară aducea de jos, de pe plajă, mirosul pătrunzător al algelor aruncate de valurile din ultimele zile. Soarele se lăsa spre celălalt capăt al pământului, în curând avea să fie roșu ca un mac pe orizontul lanurilor de grâu.

Când intrară în curtea farului, Raluca se simți cuprinsă după umeri de brațul puternic al lui Ioachim, care o întrebă încet:

— N-ai obosit?

— Nu! Nu!... se scutură Raluca, grăbindu-se s-o ia înainte, spre mesele unde se servea lapte bătut.

După ce luară loc, Ioachim își ridică paharul de lapte, cu un zâmbet ușor pe fața arsă de soare:

— Noroc!

— Noroc... răspunse Raluca slab de tot, șovăind apoi să bea.

— Mi se pare că nu prea vă place la nici unul laptele bătut.

Lucian, care abia ajungea cu bărbia la înălțimea mesei, avu o strâmbătură de întărire a presupunerii lui Ioachim, în timp ce cu amândouă mâinile dădea la o parte paharul din fața lui.

— Și chiar ești hotărât să pleci mâine-dimineață? întrebă deodată Raluca, articulând greu, fără să-și ia privirea de pe marea de un verde care bătea acum în cenușiu.

— Da.

— De ce nu rămâi în țară?

Clipele se rostogoleau ca niște valuri.

— Ce să fac aci? Sunt un om care nu poate să se așeze nicăieri.

Orizontul mării era gol, pe toată întinderea.

Plaja rămăsese departe, în urmă, când Raluca își întrerupsese mișcările lungi ale înotului, lăsându-se pe spate, cu brațele larg deschise, gata parcă să cuprindă cerul.

Plutea pe loc, cu ochii închiși, abia clătinată de ușorul balans al apei. Trupul începea să nu mai aibă senzația materialității sale. Ioachim spusese cândva că moartea

înseamnă a ajunge să te simți în Dumnezeu. Nu era acum ceva asemănător cu moartea, sau poate chiar cu ceea ce se întâmplase să trăiască pentru prima oară când rămăsese singură, plutind pe spate, în patul ei de la hotel, după ce Ioachim închisese pentru totdeauna ușa în urma lui?

Gândul la Ioachim o întoarse deodată pe Raluca din pacea nemișcării, trupul i se zvârcoli scurt și înotul începu greu, ca o luptă...

Ochii nu putură să citească mai departe. În grădină, sub castan, se făcuse întuneric. Raluca Holban lăsă caietul pe genunchi, cuprinzându-și apoi fruntea înfierbântată în palmele reci. Tresări însă peste o clipă, la auzul portiței de la stradă. Era Lucian. Se apropia încet, cu mersul său ca pe catalige. După câțiva pași, se opri stânjenit, desigur numai pentru că dăduse acolo de ea. Îngăimă un „bună seara" și se întoarse îndărăt, intrând în casă pe ușa din dos. Gestul de ocolire al băiatului o făcu pe Raluca Holban să înțeleagă încă o dată toată înstrăinarea lui. Poate că tot ea era de vină. La drept vorbind, nu împărtășise niciodată lui Lucian afecțiunea resimțită pentru Ștefănucă, fiul lui Ioachim, deși, altfel, văzuse totdeauna cu aceeași grijă de amândoi.

Portița se auzi din nou, de astă dată după Liliana.

— De unde vii?

Fata avu o mișcare de surprindere, neașteptându-se să mai găsească pe cineva în grădină. După ce își veni în fire, minți într-o doară:

— Am fost pe la Sanda...

Apoi, tot înșurubându-și vârful pantofului în nisipul cărării, își pregăti retragerea cu scuză:

— Mami, eu mă duc în casă, că mai am de învățat.

Rămânând singură, Raluca Holban începu să se gândească la Liliana. De unde, până în toamnă, ajunsese cât de cât să fie prietenă cu fata, de atunci încoace se rupsese din senin orice punte de legătură. Schimbarea nu o privise numai pe ea. Liliana părea alta cu toți deopotrivă, chiar și cu Ștefănucă, cu care se înțelesese totdeauna atât de bine. Nu se mai ducea pe la ceaiurile prietenelor. La școală începuse să ia note proaste. Slăbea mereu. Dacă era întrebată ceva în legătură cu ceea ce se întâmplă cu ea, se supăra roșind toată și pleca trântind ușa.

Raluca Holban se trezi pe neașteptate cu Vasia, care parcă șovăia să treacă în casă. Desigur, portița rămăsese deschisă de nu mai scârțâise ca de obicei. Era deprinsă să-l vadă pe băiat cu fruntea ridicată, sigur pe el, gata să tune și să fulgere cu orice prilej. Acum, adus din spate, se desena mai scund, în timp ce pașii, făcuți de unul singur în întunericul grădinii, păreau ai unui om bătut.

Bieții copii! Un sentiment de compătimire, pe care nu-l mai încercase față de ei, puse deodată stăpânire pe Raluca Holban. Fără voie, surprinsese pe fiecare în intimitatea singurătății lui. Ce dramă ascundeau toți? Doi din cei trei îi erau copii. Totuși, rămâneau pentru ea tot atât de greu de înțeles ca și străinul. Ce avea să facă viața cu fiecare?

Raluca Holban își dădu obosită capul pe spate. Ochii întâlniră sus, printre crengile castanului, o stea licărind subțire.

*
* *

De când își recăpătase libertatea, în urma amnistiei de la 10 mai, Lucian nu mai avea astâmpăr în casă. Dimineața, după orele de seminar de la facultate, începuse din nou să umble pe la toți anticarii, iar după-masă, renunțând să mai calce pe la cursuri, pleca la lacurile de la Băneasa, unde se lăsa tonificat de soare ca un convalescent. Deși materialul cărții i se găsea strâns aproape în întregime, nu mai lucra acum decât anevoie. Fișele erau răsfoite tot mai rar și creionul roșu al adnotărilor rămânea rătăcit de cele mai multe ori printre cărțile învălmășite pe masă. Lucian se plimba totdeauna de unul singur, dat fiind că nu avea propriu-zis nici un prieten. Cu Darie, Serafim sau Stanian era camarad, în sensul că împărtășeau același ideal politic, trăiau istoria de pe aceleași poziții, încolo nimic mai mult. O intimitate altfel de adâncă se stabilise între el și Rosner, singurul cu care îndrăznise până la urmă să vorbească deschis despre drama complexelor sale sexuale, deși știa bine că nu are a face cu un invertit. De când fusese însă bătut cu prilejul reacțiunii antisemite de la facultate, evreul îi întorcea spatele. Lucian căutase prietenia lui Vasia din clipa în care acesta intrase în casa lor. Era parcă ceva magnetic care îl atrăgea la el, dar care totodată paraliza de la început tendința oricăror efuziuni de apropiere. Astfel, nu izbutise să se lege nici cu Vasia și nu o dată se surprindea gelos pe Liliana văzând cât de puțin stânjenită putea să fie sora lui cu ciudatul străin.

Întors de jos, din grădină, unde dăduse de Raluca Holban, Lucian nu se grăbi să aprindă lampa, ci rămase în întunericul odăii, aplecat deasupra ferestrei, cu ochii la primele irizări ale lunii în ascensiune. Nu. Nu mai putea să aștepte masa, ca de obicei. Era prea frumos. Ieși repede, fără să mai spună nimic la bucătărie.

Totdeauna, lumina de fantomă a lunii îl atrăsese pe Lucian, având asupra lui o ciudată putere de fascinare. Copil, în nopțile cu lună plină, se scula tiptil să privească pe fereastră. În primii ani ai adolescenței, luna făcuse din el un somnambul. Prinzând de veste, mama chemase medicul, care vindecase pe băiat numai cu greu, în urma unui tratament psihic. În vacanță, la moșie, se plimba pe lună până în zori, spre mirarea crucită a țăranilor, rămași pe câmp să-și păzească recolta strânsă pentru treierat.

Trecerea unui camion, care cutremură strada, strică o clipă unitatea atmosferei. În urmă, senzația de ireal se rotunji la loc. Rarii trecători își păstrau solemnitatea pasului, parcă pătrunși deopotrivă de împărtășirea aceluiași atotcuprinzător mister, în timp ce zidurile rămâneau mereu ciudate, cu altă față decât aceea, bine cunoscută, de peste zi.

În Cișmigiu, unde Lucian nimeri într-un târziu, spectacolul era de adevărată feerie. Vegetația nu mai avea forme definite, desenându-se în mari diluări de umbre. Versurile lui Mallarmé, poetul de căpătâi al lui Lucian, se articulau de la sine pe buzele amintirii, ca un ecou al atmosferei:

La lune s'attristait. Des séraphins en pleurs
Rêvant, l'archet aux doigts, dans le calme des fleurs
Vaporeuses, tiraient de mourantes violes,
De blancs sanglots glissant sur l'azur des corolles...[1]

Pe aleea pe care o luase de la intrarea în grădină, Lucian nu întâlnea pe nimeni. Era singur cu umbra lui printre crengile răsfrânte ca într-o apă în luciul luminii de lună. De pretutindeni în jur însă, din ungherele lăturalnice, se făcea auzită o foială cu șoapte. În zadar încerca Lucian să iasă din biologic. Noaptea cu lună nu-l mai ducea, ca de obicei, la perceperea misterului cosmic, la metafizic. Umbla crispat, mai nefericit ca niciodată în desperecherea lui.

Îndreptându-se spre lac, Lucian dădu de revărsarea spumoasă a unui liliac proaspăt înflorit. Pe când se plecă să miroasă mai bine parfumul tufei, desluși deodată printre ramuri două umbre care se mișcară la vederea lui, mistuindu-se repede în adâncul întunericului. În răstimpul de o clipă însă, Lucian crezu că recunoaște pe fostul său coleg de bancă, elevul îndrăgit în liceu, cu un soldat. Cu tot sângele zbătându-i-se în tâmple, rămase lângă tufa de liliac, într-o pândă care-l sfârșea.

---

1. Luna se întrista. În lacrimi, serafimii / Cu degetul pe-arcuș, în calmul florilor cețoase / Scoteau visând din muribundele viole / Suspine albe lunecând pe-azurul de corole... (*fr.*)

*
* *

Cursurile de clasa a opta încheindu-se mai devreme, Ștefănucă și colegii săi începuseră să învețe diminețile împreună, în colțul de grădină al casei Holban, pregătindu-se pentru bacalaureat.

Așezat pe marginea mesei de ping-pong, unde își făcuse loc printre caiete și manuale, Cernat se bucura în clipa aceea de onoarea de a reprezenta comisia. Împungând cu degetul arătător spre Nicoară, care mânca semințe în scaunul de pai din umbra castanului, puse întrebarea cu mimica și tonul bine-cunoscut al profesorului de istorie:

— Băiatule, vorbește-mi despre „Domnitorii fanarioți ai Moldovei dintre 1711 și 1744". Cu date. Scurt și cuprinzător. Pe mine știți bine că nu mă duceți...

— Ce, ești nebun? Ce înseamnă aceste întrebări de amănunt? izbucni Ștefănucă, ridicându-se din iarbă, deși întrebarea nu îl privea pe el.

— Întrebarea este prevăzută în programa analitică. Na, uite, dacă nu mă crezi!

— De ajuns pe ziua de azi! La urma urmei, examenele sunt chestie de baftă sau pile... bombăni Nicoară, căscând apoi cu zgomot.

Ștefănucă vru să se împotrivească, mai ales că nu mai putea să învețe decât în tovărășia colegilor. Dar, înainte de a ajunge să spună ceva, Cernat sări de pe masa de ping-pong, hotărând:

— Cinci minute pauză!

Graba cu care își părăsise rolul nu se datora decât împrejurării că dăduse cu ochii de Liliana, la fereastra odăii de sus.

— Nu cobori să facem o partidă de ping-pong?

— Nu!

— De ce?

— Este prea cald.

— Cred și eu! Dacă stai să clocești în casă... Aci, sub castan, nici nu se simte căldura.

— N-am poftă! Și gata... i-o tăie scurt Liliana, părăsind fereastra.

Cernat, care apucase între timp o paletă de ping-pong, servi o minge în gol. Era îndrăgostit de Liliana de când o cunoscuse prin Ștefănucă. Îi făcuse și versuri, la auzul cărora fata pufnise în râs. Nu pierdea totuși speranțele cât timp nu își descoperea un rival.

— Mă, băieți, am o idee! Dacă am face după bacalaureat o excursie în Făgăraș? Noi trei... Și poate cu Liliana, să mai avem pe cine lua în bășcălie...

— Da, ar fi ceva! consimți Ștefănucă moale.

— Și tu? Nu spui nimic? se miră Cernat cu ochii la Nicoară, care mânca mereu semințe.

— Drept să spun, pe mine muntele mă lasă rece. Nu știu, parcă te închide. Marea este cu totul altceva. Am putut să-mi dau seama cât am stat în tabăra noastră de muncă voluntară. Când mă gândesc că acum...

În tăcerea rămasă pe urma cuvintelor cu șirul destrămat, Ștefănucă se întoarse cu gândul la o realitate

care însemna de la o vreme un prilej de neliniște altfel de serios decât bacalaureatul. Nu se mai auzea nimic. Totul parcă se împotmolise. Până și rarele marșuri de noapte, care îi mai țineau umăr la umăr, dându-le totodată sentimentul unei acțiuni, fuseseră oprite de când un grup căzuse, la Băneasa, în mâinile jandarmilor. Dispozițiunile, primite ca un consemn, începeau să se refere tot mai mult la ceva cu care era greu să ai moralul ridicat. Li se recomanda mereu să fie bănuitori între ei, să-și dea seama la timp de trădători. La aceasta se ajunsese...

— Să vedeți ce vis am putut să am azi-noapte... începu Nicoară pe neașteptate. Se făcea că eram la mare ca atunci, în tabără. Se înserа. Cântau cu toții „Cu noi este Dumnezeu, înțelegeți, neamuri, și vă plecați"... După ce și ultimul verset al rugăciunii a răsunat adânc și plin, nu ne-am ridicat ca de obicei, făcând semnul crucii, ci am rămas mai departe cu genunchii la pământ, încremeniți. Simțeam deodată cum se strică aerul. Un miros de cadavre în descompunere. Și întunericul, care se lăsa peste noi odată cu noaptea, se închega parcă numai din corbi...

Nicoară strivi între dinți coaja altei semințe. Apoi, văzând că ceilalți nu spun nimic, adăugă:

— Cred că totul vine din aceea că am mâncat aseară prea multe sarmale.

Pe când Cernat, așezat la loc, pe marginea mesei de ping-pong, între caiete și manuale, se uita mai departe

la picioarele pe care și le bălăbănea încet, Ștefănucă se mișcă de jos, din iarbă:

— Eu mă duc în casă să beau puțină apă. Nu știu, mă înăbuș.

În liniștea grădinii nu se mai auzi apoi decât covorul scuturat dincolo, peste gard, la vecini.

PARTEA A ȘASEA

Capitolul I

După ce sfârși de băut în silă cana cu lapte, Lică se apucă să se spele. Simțindu-și barba, își aminti că era ziua de ras. Dar, înainte de a trece în fața ciobului de oglindă, sprijinit pe masă de *Istoria filozofiei contemporane* a lui Negulescu, deschise larg fereastra, să primenească aerul stătut.

Afară, la soare, se uscau pe o frânghie izmenele și cămășile domnului Păpurică, pensionarul la care stătea în gazdă. Bombonica se încârligase fără rușine, la gardul strâmb de la stradă, cu dulăul măcelarului. Ceva mai încoace, niște găini scormoneau gunoiul care se adunase de o săptămână.

Fără să mai întârzie cu privirea pe fereastră, Lică se întoarse la ciobul de oglindă, unde începu să-și săpunească fața de zor. Când să se bărbierească însă, observă cu ciudă că lama de ras abia mai taie, așa că până la urmă pielea iritată la sânge rămase în bună parte tot atât de aspră.

Fiecare amănunt îl umilea ca o batjocură. Laptele afumat... Curtea care rezuma, la fereastră, atmosfera cartierului de periferie... Rasul fără apă caldă, cu rămășița unui săpun de rufe și o lamă tocită... Își închipuise ca prostul că dă lovitura făcând pe agentul informator. De

fapt, banii câștigați, din care grosul ca primă pentru denunțurile din ajunul grevei, nu-l pricopsiseră nici pe sfertul așteptărilor. Își luase un rând de haine, o pereche de pantofi, niște cravate și își plătise luxul de a speria o dată pe Elvira cu o invitație la Colorado. Atât. Mai rău era că nici nu întrevedea desenându-se vreun nou prilej de primă. Încercase să se arate cu băieții același dinainte, pentru a afla tactica politică pe care aceștia înțelegeau să o aibă pe viitor, dar simțise că nu se mai vorbește deschis în fața lui. Prinseseră oare firul trădării? Stând și judecând, nu prea vedea cum, mai ales că, pentru a se păstra acoperit, pentru a putea să joace mai departe rolul de agent informator, fusese silit să apară și el în câteva rânduri printre inculpații confruntați la Prefectură, înghițind cu acest prilej, alături de toți ceilalți, palmele și înjurăturile anchetatorilor. Mai mult, nu mai călcase pe la facultate până după amnistie, ca lumea să-l creadă arestat.

Lică ieși din odaie, lăsând totul vraiște. În gang, dădu de domnul Păpurică, care își pregătea undițele. Pentru a nu trece fără să schimbe o vorbă, mai ales că prin el ajungea de obicei să fie păsuit la termenele de plată a chiriei, îl întrebă cu un zâmbet silit:

— Plecați la pescuit?

— Da, drăguță. Este păcat să nu mă bucur de vremea frumoasă. Chiar dacă nu am norocul să prind mare lucru, mă aleg cu o zi petrecută la soare, pe malul lacului. Nu știi…

Dar domnul Păpurică nu izbuti să sfârșească, întrerupt deodată de nevasta lui, care spăla rufele la bucătărie:

— Lasă pescuitul la dracu'! Mai bine întreabă pe domnu' Lică ce-are de gând cu chiria, că au trecut două săptămâni de la întâi...

— Nu aveți nici o grijă! Doar nu mă cunoașteți de ieri... Încă o zi.

Afară, în curte, Lică scuipă apăsat, grăbindu-se apoi să ia primul tramvai, numai să scape mai repede de mahalaua lui afurisită.

*

* *

Odată pe Calea Victoriei, Lică începu să bată trotuarul în sus și în jos, între Piața Palatului și Capșa. Umbla încet, pe partea scăldată în soare. Îi plăcea să întârzie cu privirea la vitrinele marilor magazine, să aleagă ceva din toate, bineînțeles numai în gând. Ajuns la Julieta, se oprea de fiecare dată în fața fotografiilor expuse, tot femei lux, una și una, cărora li se dădea și numele. Era doar lumea în care ținea să răzbească, pe care trebuia s-o cucerească. De la fotografii, ochii alunecau mai departe la femeile de pe trotuar. Acum, cu primăvara înaintată, aveau ceva provocator. În îmbrăcămintea subțire, li se desena mai bine forma sânilor, pentru el cel mai tulburător amănunt. Pe lângă Corso, Café de la Paix sau Capșa, nu trecea fără să intre măcar o clipă. Cu aerul unui obișnuit al casei, își arunca privirea în jur, parcă să vadă dacă nu îl așteaptă cineva. De fapt, cum nu venea niciodată să consume ceva, tot astfel nici vorbă de vreo întâlnire. Ținea numai să-și îndestuleze curiozitatea, urmărind cine cu cine stă la masă, mai ales că se învățase să-i știe

din vedere pe mai toți stâlpii de cafenea din lumea boemei artistice. Ieșind afară, aducea apoi vorba, cu primul cunoscut din drum, despre cutare sau cutare, de la a cărui masă dădea să se înțeleagă că se ridicase chiar atunci. Aceasta pentru a lăsa impresia că are relații.

Aproape de ora mesei, Lică își întrerupse plimbarea, să nu întârzie la cantina deschisă de o săptămână în subsolul facultății. La încrucișarea de străzi din capătul Universității, recunoscu mașina președinției consiliului, cu Sebastian Răutu. Abia apucă să salute. Primul-ministru, care tocmai se uita din întâmplare pe partea trotuarului său, răspunse într-o doară. După depărtarea mașinii, Lică își aminti că, tot umblând la soare, pe Calea Victoriei, uitase cu desăvârșire ora de seminar de la sociologie, așa că îl prinse deodată părerea de rău că mai și atrăsese atenția profesorului.

În holul mare de la Litere, domnea o mișcare deosebită, cu revărsarea studenților din sălile de curs. Lică, care își cunoștea toate colegele, găsi de schimbat un cuvânt cu fiecare. Lipicios de felul său, le săruta mâna, le ciupea de obraji, le lua după umăr.

Când dădu în sfârșit să coboare scara la cantină, Lică se întâlni nas în nas cu Darie, pe care nu se aștepta să-l vadă liber. Privirea grea a colegului, cu sprâncenele încruntate, se înșuruba în el ca un burghiu. Încercând să-și vină în fire, îngăimă:

— Ce bine-mi pare! Acum, nu mai lipsește nici unul. Vechea gardă… Când ai ieșit?

Tulburarea lui Lică îi spulberă lui Darie orice urmă de îndoială. Cât stătuse închis, se frământase mereu să

știe care dintre ei putuse să fie trădătorul. De fiecare dată, bănuielile se opriseră, până la urmă, tot la Lică. Ieșit de două zile de la Prefectură, ultimul din toți, își văzuse părerea împărtășită și de ceilalți.

În loc să strângă mâna întinsă, Darie răspunse, scurt, cu două palme, pe care le trase cu toată puterea scârbei resimțite.

— Ce te-a apucat?

Darie, care se pregătea să treacă mai departe, întârzie o clipă:

— Lasă că știi... Și să fim înțeleși: de-acum încolo nu mai ai ce să cauți între noi!

Rămas singur, Lică începu să-și pipăie obrajii. Se gândi că scăpase totuși ieftin. Surprinzător de ieftin. Dacă Darie, care se învățase să judece, ca atâția oameni din mișcare, că orice trădător trebuie împușcat fără șovăire, ar fi tras în el chiar acolo, în capul scărilor? Lică se și vedea mort, pe jos, cu lumea adunată în jur. Fetele hohotind de plâns, decanul și ceilalți profesori, pe care ora întârziată îi mai prinsese în facultate, căutând să-și facă loc până la el... Apoi ziarele cu fotografia lui, sub titlurile cu litere groase: „Odiosul asasinat de la Facultatea de Litere", „Încă o victimă a bestiilor apocaliptice", „Un student cinstit, care este împușcat pentru că a încercat să scape din mrejele demonice ale Vestitorilor"... Efectul de senzație de la Pitești, în cancelaria liceului, la cofetărie, pe stradă... Cei mai mulți, care nici nu știuseră până atunci de acest fiu al orașului lor, se lăudau deodată că îl cunosc de mic... Facultatea cu steaguri negre la poartă... În loc să coboare

la cantină, Lică se întoarse înapoi în stradă. Umbla ușor scrobit, cu ceva ceremonios în toată figura, închipuindu-și că ia parte la propria lui înmormântare după ce trupul fusese ridicat de pe catafalcul care-l ținuse în văzul lumii timp de două zile, în marele hol de marmură.

*
* *

În înserarea străvezie, Lică se apropie încet de casă. După palmele lui Darie, îi pierise orice poftă de mâncare, așa că nu mai luase nimic peste zi. Tot făcând planuri de răzbunare, se văzuse silit să recunoască până la urmă că nu are cum să-și înfunde colegul. Mai mult, din toată afacerea, el putea să cadă prost dacă acei de care ținea cu serviciul ajungeau să afle că fusese demascat de camarazii săi. Ținând să-și schimbe gândurile, bătuse Calea Victoriei fără să mai resimtă însă nici pe departe plăcerea de dimineață. Trecuse apoi pe Bulevardul Elisabeta și sfârșise prin a se învârti în Cișmigiu. Într-un târziu, făcuse calea întoarsă. Deși locuia tocmai în Obor, nu se mai urcase în tramvai, luând drumul pe jos.

Pe când umbla acum scufundat în gânduri, Lică se surprinse că începe să judece altfel lucrurile. Se înfuriase pe Darie, în loc să-și dea seama din capul locului că el fusese vinovatul. Ai dreptul să te porți oricât de urât dacă prin aceasta ajungi să te alegi cu ceva. El își trădase însă camarazii fără nici un câștig de suprafață, așa că nu putea să aibă nici o scuză. Din palmele și cuvintele lui Darie simțise bine că Vestitorii îi puseseră cruce. Pe de altă

parte, nici măcar nu era cazul să se mai bucure mult timp de acoperirea poliției, dat fiind că tolerarea în serviciu i se găsea condiționată de măsura în care notele sale informative lăsau să se întrevadă o cunoaștere apropiată a stării de lucruri. Un gând ascuns îl îndemna să schimbe din nou macazul. Să se recunoască vinovat în fața camarazilor într-o spovedanie patetic creștină. Rămânând mai departe agent, să fie pe viitor de rea-credință cu poliția. La drept vorbind, un trădător revenit la sentimente bune poate să inspire mai multă încredere decât un adept cinstit de la început, care nu a cunoscut încă amărăciunea înșelării de sine.

Când să intre în curtea de acasă, Lică ajunse din urmă pe domnul Păpurică, tocmai întors de la pescuit, cu undițele pe umăr și un coș în mână.

— Bună seara! Ei, ați prins ceva?

— Da, drăguță. Cât să ajungă pentru o mâncărică bună. Ai să guști și dumneata, chiar în seara aceasta.

— Nu, mulțumesc.

— De ce?

— Nu mă simt bine cu stomacul...

— Lasă, îți păstrăm atunci pe mâine.

Când să treacă din gang în odaia lui, Lică apucă să audă vocea spartă a doamnei Păpurică, izbucnind din bucătărie:

— Zău, omule, că nu ești întreg la minte să lipsești până seara pentru atâta nimic de pește!...

În odaie, bâjbâind să aprindă becul din tavan, Lică se pomeni bombănind ca o concluzie:

— Mama ei de viață!

Înainte să se dezbrace, rămase apoi o clipă cu ochii la cromolitografia din perete. Waterloo... Hotărât, Napoleon, chiar pe pragul înfrângerii, era copleșitor! În fața imaginii sale, toate mizeriile zilei îi părură deodată lui Lică niște nimicuri, se șterseră de-a valma.

Capitolul II

După limonada băută în colț, Darie își urmă drumul pe părțile de umbră ale trotuarului. În ciuda zăpușelii, umbla îmbrăcat mai departe cu haina de postav gros a singurului său costum, cu prejudecata băieților de la țară de a nu ieși niciodată în oraș numai în cămașă. Întâmplându-se să fie și un tip adipos, suferea de căldură ca toți grașii, asudând din plin, fără întrerupere. Pe cursul litografiat de *Pedagogie generală* cu care se ducea la examen, degetele vâscoase i se îmbibaseră cu tiparul literelor.

Scurtând drumul prin grădina bisericii Sfântul Gheorghe, Darie dădu de Stanian pe o bancă, cu cărucior cu copilul în față. Lângă el, doi bătrâni, desigur niște pensionari, își împărțiseră paginile *Universului*.

— Ce-ți pasă? În loc să te perpelești cu examenele, faci liniștit pe dădaca…

— Ssst!…Vorbește mai încet! Ai să trezești copilul.

Darie își privi colegul. Nu prea îl văzuse în ultimul timp, pentru că Stanian venea tot mai rar pe la facultate. Cât stătuse închis, Mariana fusese silită să caute ceva de lucru, lăsându-și copilul în grija părinților. Acum, în orele de serviciu ale nevestei, bărbatul preluase rolul mamei, rol pe care părea că îl joacă pătruns, cu toată

seriozitatea. Bucuria revederii se umbrise treptat pentru Darie. Își socotea camaradul pierdut fără scăpare, de vreme ce nu ajunsese să capete nici măcar în ceasul al doisprezecelea, la sfârșitul anului, conștiința adevăratei sale datorii, găsind mai nimerit să umble cu căruțul copilului decât să se prezinte la examene. Apoi, nu putea încă să-l ierte pentru actul de eroism gratuit din ziua când ziarele răspândiseră în oraș vestea suprimării lui Toma Vesper. Pentru el, actul nu însemnase altceva decât călcarea unei discipline, care singură mai era în stare să dea coeziune Vestitorilor. De la cazul lui Stanian, gândul ajunse din nou la obsesia constituită de mersul general al lucrurilor. Sunt epoci de stagnare, altfel de greu de trecut decât acelea în care duci lupta pe față, cu un adversar cunoscut. Începi să te simți trădat. Drumul o ia parcă printr-un ținut cu mlaștini. Cu fiecare pas, ai senzația că pierzi terenul de sub picioare. Nu mai știi ce să crezi. Îndoiala te câștigă tot mai mult, pregătindu-ți un moral de dezertor. Mlaștina... Încă o formă de a ți se pune rezistența la încercare. Istoria este o operă de selecție pe baze morale, chiar dacă nu se observă la prima vedere. Trebuie numai să ai perspectiva lucrurilor.

Darie începu să se șteargă pe față cu o batistă cât un prosop. Apoi, pentru a nu cădea și el în toropeala pe care căldura o dăduse tuturor băncilor din curtea bisericii, deschise vorba:

— Mă, băiatule, ce-ai de gând să faci? Nu poți să trăiești „experimental" o viață întreagă.

După ce trase căruțul ajuns de soare în cercul tot mai restrâns al umbrei, Stanian răspunse liniștit:

— Am hotărât să mă călugăresc.

Darie își plesni coapsa într-un gest de uimire:

— Ce? Nu se poate! Doar ești căsătorit... Ai copil...

— Chemarea lui Iisus știi bine că trece peste legăturile de familie.

Vorbind, Stanian se întoarse să scoată o Evanghelie de buzunar din haina lepădată pe spătarul băncii. După ce o deschise la o pagină însemnată cu roșu, începu să citească:

Cine iubește pe tată ori pe mamă mai mult decât pe sine nu este vrednic de Mine; și cine iubește pe fiu ori pe fiică mai mult decât pe Mine nu este vrednic de Mine.

Cine nu ia crucea și nu vine după Mine nu este vrednic de Mine.

Cine își va păstra viața o va pierde; și cine își va pierde viața pentru Mine o va câștiga.

— Ai înnebunit de tot! izbucni Darie, care se ridicase între timp și se ștergea mai departe cu batista.

Cei doi pensionari își lăsaseră paginile de ziar pe genunchi, începând să urmărească schimbul de cuvinte cu ochii măriți.

— Îmi pare rău că tocmai tu, care ai făcut și un an de Teologie, poți să spui așa ceva.

— Călugăria presupune o vocație mistică. Trebuie să înțelegi! Nu-ți este iertat să concepi retragerea la mânăstire ca pe o „experiență" ca oricare alta.

— Nici o grijă! Am sfârșit cu „experiențele", cu viața în efemer. Mi se pare atât de ciudat acum, când am început să-mi dau seama de adevărata dimensiune a lucrurilor, că am putut să trăiesc, cu senzația absolutului, atâtea

deșertăciuni: iubirea pentru Mariana, ce-am găsit într-un număr de cărți de literatură și filozofie, acțiunea politică a Vestitorilor...

— Cum poți să judeci acțiunea noastră politică o deșertăciune? îl întrerupse Darie, congestionat. Noi, care vrem să scoatem neamul acesta din inerția lui, să-l facem să trăiască la înalta tensiune a spiritualității creștine! Nici chiar brutalitatea de care suntem acuzați nu ne dezminte autenticitatea apostolatului. Gândește-te la Carol cel Mare, care a creștinat pe germani cu sabia!

— Pe această cale, ajungem până la urmă la catolicismul Inchiziției. Mai bine să nu mai vorbim.

— Cu tine nimeni n-o scoate la capăt! Cred însă că ai să te mai gândești. Eu mă duc, să nu întârzii la examen.

Mâinile se strânseră, fără ca vreunul să mai spună un cuvânt.

Pe când cei doi pensionari își băgară din nou nasul în paginile *Universului*; Stanian urmări cu privirea pe Darie, care se depărta greoi. După ce îl pierdu din vedere, închise ochii. Încercă încă o dată să iasă din tiparul lucrurilor. Ultimul gând, acel cu care se surprinsese judecându-l pe Darie, îi dădu abia atunci conștiința lipsei lui de adevărată smerenie creștină. Simți un nod în gât pentru el, pentru Darie, pentru toți deopotrivă. Mai întâi buzele, apoi numai mintea, în ritmul respirației, începură articularea neîntreruptă a rugăciunii: *Doamne, Iisuse Hristoase, miluiește-mă*. În urechi, zgomotul mișcării orașului își pierdea încet răsunetul, ca și cum banca era strămutată, pe nesimțite, tot mai departe de acolo. Cu adâncirea în

rugăciune, se desăvârșea în el o stare de transparență, ceva între fluid și aerian, numai liniște într-o mare lumină.

*
* *

Mariana se întoarse de la fereastră, unde rămăsese un timp să privească bulevardul cu tramvaie, mașini și oameni mișcându-se într-un du-te-vino fără sfârșit.

— Nu vrei să ieșim și noi puțin? O rugăm pe madam' Ana să vadă de Victoraș cât lipsim…

Stanian păru că nici nu auzise întrebarea. Stătea mai departe în fotel, cu ochii aproape închiși.

Cântecul de acordeon din camera chiriașului de la capătul coridorului începu să se facă auzit, ca în atâtea și atâtea alte rânduri. Numai în primele zile care urmaseră încercării individului de a se sinucide acordeonul rămăsese mut și scăpase astfel urechile Marianei de obsesia unui timbru muzical al singurătății și urâtului, într-adevăr greu de îndurat.

— Mai bine murea atunci! izbucni Mariana, gândind tare.

Abia în clipa aceea, Stanian deschise ochii și întoarse capul spre ea.

— Uf, de ce nu mor toți odată!… Să amuțească și madam' Ana cu mașina ei de cusut… Și…

Mariana se opri deodată, întâlnind privirea soțului ei. În aprinderea obrazului, pistruii i se desenau ca o eczemă.

— Ce te uiți așa la mine?… Mă simt ca aceste muște prinse pe hârtia cu clei. Și tu nu mă ajuți în nici un

fel. Stai toată ziua cu nasul în Cartea cu rugăciuni sau în Evanghelie...

Neașteptat de repede, Mariana smuci Cartea de rugăciuni de pe genunchii bărbatului și o aruncă cât acolo.

Stanian sări îndată s-o ridice de jos, din colțul unde ajunsese. În cădere, cartea se desfăcuse. Întorcându-se cu ea în mână, începu să citească tare versetul de la pagina pe care o găsise deschisă.

Dumnezeul meu, fă să cunosc cât de mici sunt bunătățile pământești și cât de mari sunt cele cerești, cât de scurt este timpul acestei vieți și cât de nemărginită este veșnicia.

Ajută-mi să fiu totdeauna gata de moarte și să nu mă cutremur de judecata Ta, să scap de...

Auzind plânsul înăbușit al Marianei, Stanian ridică ochii de pe Cartea de rugăciuni. Femeia se afla tot în picioare, întoarsă însă spre fereastră, cu capul în palme. Când dădu să se apropie de ea, i se puse și lui un nod în gât, așa că spuse cu vocea ușor sugrumată:

— Liniștește-te! Te rog, liniștește-te! Nu-ți mai face sânge rău din nimic! Cu totul altceva este esențial. Uite, și eu, până să...

Îl întrerupse însă Victoraș, care se trezise în căruț și se zvârcolea într-un început de plâns.

Mariana își șterse lacrimile, fără să se uite la soțul ei. Luă copilul în brațe și se așeză cu el pe marginea patului, unde își scoase apoi sânul. Îi era foarte cald. Moleșirea pe care i-o dădea totdeauna alăptatul o cuprinse treptat. I se părea acum de necrezut că tot ea, cu câteva clipe în urmă, putuse să dorească moartea vecinilor, să azvârle

jos Cartea de rugăciuni, să simtă nevoia de a se arunca pe fereastră la auzul versetului citit de Victor.

Când să ridice capul din piept, Mariana dădu cu ochii de hârtia încleiată care atârna de tavan, chiar deasupra patului, neagră de câte muște se lipiseră pe ea. Una, prinsă pesemne de curând, se zbătea încă, zbârnâind subțire.

*
* *

Stanian se așeză pe marginea șanțului, în umbra firavă a unui pom răzlețit acolo la întâmplare. Își simțea picioarele umflate și încinse după lungul drum urmat mai departe, pe șosea, de când se luminase de ziuă. Acum soarele era sus pe cer și munții Moldovei începeau să se vadă plutind pe apele zării.

Desigur, drumul la mânăstire putea să fie făcut mult mai ușor cu trenul până la gara cea mai apropiată și, de acolo, cu o căruță sau chiar cu vreun camion de la societățile de exploatare forestieră din părțile locului. Stanian înțelesese însă să se ducă pe jos, să sufere toate neajunsurile unui astfel de drum, încredințat că o viață în Hristos nu este de început cu comodități. Nu luase nimic cu el, nici chiar mantaua de ploaie. În portofel își păstrase numai actele de identitate, să nu aibă cumva neplăceri cu autoritățile, în fața cărora putea să treacă drept un vagabond.

Stanian se lăsă pe spate, cu mâinile sub cap, în iarba care își pierduse culoarea cu praful din șosea. În frunzișul de deasupra, zburdau niște vrăbii. „Păsările cerului", date de Iisus oamenilor de exemplu... Cu ochii la ele, Stanian

împărtășea deopotrivă fericirea lipsei de grijă pentru ziua de mâine. O invazie de furnici îl făcu să se scuture însă repede de jos, de lângă mușuroiul neluat în seamă când se culcase în iarbă.

Șoseaua era pustie, aproape neverosimilă în lipsa ei de mișcare ziua-n amiaza mare. Dreaptă, parcă trasă cu linia, nu se pierdea la capătul privirii printre case sau copaci, ci lăsa impresia că intră în cerul de la orizont. Pentru Stanian, nu era vorba de o simplă iluzie optică. Drumul pe care plecase, lepădându-se de lume, nu putea să-l ducă altundeva. O neliniște ciudată îl înfioră din senin. Dacă sfârșitul prevestit de Iisus se întâmpla să-l surprindă în drum, înainte de a ajunge să se pregătească la mânăstire pentru veșnicia Împărăției lui Dumnezeu? Stanian scoase Evanghelia din buzunar, simțind încă o dată nevoia să adâncească textul tulburător, care era de mirare că nu ține în alarmă sufletul întregii omeniri:

Căci, precum fulgerul pornește de la Răsărit și se arată până la Apus, așa va fi și venirea Fiului Omului.

Oriunde va fi stârvul, acolo se vor aduna vulturii.

Iar îndată după strâmtorarea acelor zile, soarele se va întuneca și luna nu va mai da lumina ei, stelele vor cădea și puterile cerului se vor clătina.

Atunci se va arăta pe cer semnul Fiului Omului, toate semințiile pământului se vor jelui și vor vedea pe Fiul Omului venind pe norii cerului cu putere și mare slavă.

El va trimite pe îngerii săi cu glas răsunător de trâmbiță, și vor aduna pe aleșii lui din cele patru vânturi, de la marginile cerului până la celelalte margini.

Învățați de la smochin pilda pe care o dă: când îi frăgezește și înverzește mlădița, cunoașteți că vara este aproape.

Tot așa și voi, când veți vedea toate aceste lucruri, să știți că Fiul Omului este aproape, chiar la ușă.

Adevăr grăiesc vouă că nu va trece neamul acesta până ce nu se vor întâmpla aceste lucruri.

Cerul și pământul vor trece, dar cuvintele mele nu vor trece.

Un camion, hurducându-și greoi încărcătura de lăzi, trecu pe șosea. În urma lui, Stanian rămase învăluit într-un nor de praf. Abia după câteva clipe ochii putură să deslușească mai departe:

Iar de ziua și de ceasul acela nu știe nimeni, nici îngerii din ceruri, nici Fiul, ci numai Tatăl.

Stanian închise Evanghelia la loc. Camionul nu se mai vedea. Șoseaua era pustie, aproape neverosimilă în lipsa ei de mișcare ziua-n amiaza mare.

Capitolul III

Pe nesimțite, înserarea cuprinsese mansarda. Rotaru își părăsi patul, îndreptându-se spre fereastră. Privirea i se ridică senină la stelele care începuseră să se aprindă peste marea de acoperișuri. Îl stăpânea o senzație de putere cum nu cunoscuse nici atunci când fusese stăpân pe destinul primului-ministru, cu revolverul gata pregătit. De când luase în mână regruparea tuturor elementelor încă active, se simțea parcă alt om. Se hotărâse la sfârșitul celei mai grele luni din epoca clandestinității, aceea în care mai toți camarazii cu răspunderi, rămași liberi printr-o împrejurare sau alta, sfârșiseră prin a cădea unul câte unul. Îți venea să crezi, pe bună dreptate, că Siguranța este informată la zi de ceea ce fac ultimele cadre militante. Teama, crescută până la psihoză, că pot să fie trădați oricând avusese drept urmare paralizarea oricărei inițiative. Stând și suspectându-se unii pe alții, Vestitorii se lichidau de la sine. Pentru a scoate organismul mișcării din inerția unei descompuneri fatale, Rotaru înțelesese că trebuie neapărat întreprins ceva. Remediul găsit de el era să se treacă de la vegetarea pe loc la o acțiune cu orice risc. Învestirea lui Rotaru la conducere se bucurase de un sprijin fără rezerve. Printre cei mai fanatici adepți ai

strategiei teroriste se numărase de la început și Vasia. Numai că el, spre deosebire de Rotaru, susținuse libertatea inițiativei personale în noua orientare a luptei clandestine. Până la urmă, fusese însă admis tot celălalt punct de vedere, preconizând organizarea disciplinată a anarhiei, adică subordonarea tuturor actelor de teroare unui plan unitar, elaborat de conducerea mișcării. Apoi deosebirea de concepții se adâncise și pe tema elementelor de utilizat. Rotaru ținea să se facă apel la elevii de liceu din „frățiile de cruce", care nu atrăseseră încă prea mult atenția autorităților. Vasia plecase revoltat de la ultima consfătuire, după ce prevestise că pe această cale nu era de așteptat să se ajungă la nici un rezultat. Părerea lui rămânea că atentatele nu pot să izbutească decât cu ajutorul unor oameni formați, structural anarhici și totodată lucizi în acțiune, nu cu niște copii în stare oricând să se piardă cu firea.

— Ce faci, omule? Nu vii la masă? De când te strig… răsună vocea gazdei din ușa întredeschisă.

Rotaru se întoarse de la fereastră, regăsindu-și cu surprindere destinul silnic de pește. Totuși nu resimți nimic din greața obișnuită. Cum erau să-l mai atingă acum umiliri de o asemenea natură?

— Iartă-mă, dar n-am auzit.

— Unde Dumnezeu ești cu gândul, că nu auzi nici când țip de răgușesc? întrebă femeia, mereu bănuitoare.

Rotaru se mărgini să dea din umeri.

Gazda îl privea cu o neliniște tulbure. Se sfârșise cu pașii de leu în cușcă, precum și cu zecile de țigări fumate

la șir. Nu mai rămăsese nimic din obiceiul lungilor tăceri posomorâte, cu tresăriri fără înțeles. După presupunerile ei, nu putea să fie vorba decât de o femeie cu care băiatul își găsise fericirea pe ascuns. Înăbușindu-și un oftat, sfârși prin a spune cu vocea obosită:

— Hai, că macaroanele trebuie să se fi sleit...

Rotaru o urmă pe scară cu pasul greu, sigur pe el.

Sufrageria micului apartament de dedesubt, care constituia și salonul, trăda un prost gust de esență mic-burgheză. Pretutindeni, perne brodate, bibiluri de tot felul, zeci de fotografii de-ale gazdei cu defunctul ei soț, tablouri cu fructe sau țigănci, provenind din expozițiile de prin ganguri, borcane cu dulcețuri rânduite la șir, ca într-o cofetărie.

Înainte de a se așeza la masă, Rotaru se grăbi mai întâi să deschidă aparatul de radio. Acordurile cadențate ale unui marș umplură deodată încăperea.

— Caută altceva! Nu pot să sufăr marșurile... tresări gazda, neplăcut surprinsă.

— Nici nu mă gândesc! Mie îmi plac! răspunse Rotaru, cu gura plină cu macaroane.

Sunetele marșului configurau o realitate nouă. Rotaru se vedea la tribună, cu mâna întinsă. Coloanele defilau mereu, în rânduri strânse, dând onorul în dreptul său. Dincolo, de-a lungul trotuarelor, precum și la toate ferestrele, orașul aclama armata biruitoare a Vestitorilor. Tăcere. Marșul luase sfârșit. Și, în clipa de pauză, Rotaru crezu că aude, ca zvonul de mare în scoică, mulțimea

scandând frenetic numele noului tribun: Ro-ta-ru!... Ro-ta-ru!... Ro-ta-ru!...

*
* *

Rotaru stătea cu capul aplecat pe fereastra vagonului, lăsând gândurile să i se vânture odată cu părul în curentul de aer al trenului în mers. În ciuda ochelarilor de soare cu care își camuflase privirea, se simțea copleșit de puterea luminii. Soarele amiezii de vară dădea sticliri de ape lanurilor de pe câmpurile învălurate, până în aburii zării. După atâtea luni de clandestinitate, în care se obișnuise să se ferească de lumina mare a zilei și să se miște numai pe spațiul închis al unui oraș, drumul de acum însemna pentru el un prilej de a descoperi pe Dumnezeu în toate transparențele firii. I se întâmpla să aibă un fel de revelație panteistă. Dacă în clipa aceea ar fi fost să dea curs impulsurilor sale adânci, fără cenzura nici unui sentiment al ridicolului, ar fi coborât la stația următoare, ar fi ieșit pe câmp și ar fi început acolo să se închine și să facă mătănii. La prima gară, în loc de aceasta, se mărgini să ia o limonadă la bufet. Senzația de miracol destrămându-se cu timpul, ca orice lucru care își pierde ineditul prin deprinderea trăirii lui, Rotaru începu, de pe la Roman în sus, să se tot uite la ceas, să vadă cât mai are până la Iași. Vacuității gândurilor i se substitui curând preocuparea care constituia însuși scopul drumului. Vizita la Iași urma să fie prima din cadrul turneului întreprins

în țară după preluarea conducerii Vestitorilor. La gară trebuia să-l aștepte Andrițoiu, prevenit din timp printr-un curier. Nu se mai văzuseră din vara trecută, de când teologul, grav rănit, fusese urcat în ambulanță și dus la oraș pentru operație. Rotaru încercă o clipă să reconstituie figura camaradului, dar nu putea să-l vadă decât așa cum arătase după împușcarea în burtă: cu privirea rătăcită, cu tot sângele scurs din obraji, cu buzele învinețite. Organizația Vestitorilor din Iași, slăbită mai mult decât oricare alta în urma necontenitelor arestări, număra pe Andrițoiu printre ultimele elemente de bază din mediul studențesc cărora autoritățile nu ajunseseră încă să le aducă o acuzare cu urmări penale.

— Frumoasă recoltă! Grâul a ajuns aproape la înălțimea unui stat de om…

Rotaru tresări din gândurile sale, întorcând capul spre Gheorghiu, camaradul luat ca însoțitor, care i se alăturase pe nesimțite la fereastră după ce stătuse cea mai mare parte din drum la unul din capetele vagonului, de unde putea să observe mai bine orice mișcare.

Scurt și îndesat, cu spatele deformat de o cocoașă, omul nu avea în ținută nimic din aerul umil și stânjenit al unui infirm. Făcuse studii strălucite de medicină și ajunsese să se afirme în scurt timp ca unul din cei mai buni specialiști în boli nervoase. Deși nu jucase un rol deosebit în mișcarea Vestitorilor, Rotaru ținuse, de la învestire, să-l aibă printre colaboratorii cei mai apropiați. Îi plăcea anarhismul lui Gheorghiu, care

semăna întrucâtva cu al lui Vasia, dar avea și însușirea de a fi disciplinat. De când Rotaru luase inițiativa trecerii la acțiune, medicul cocoșat îl tot îmbia cu un plan de o îndrăzneală rară. Era vorba anume de sfredelirea unei galerii din subsolul locuit de Gheorghiu, într-o casă din vecinătatea imediată a dealului Patriarhiei, până sub clădirea Parlamentului. După părerea lui, pe care o pretindea bazată pe calculele principiale ale unor prieteni politehnicieni, lucrarea putea să fie realizată într-un răstimp de o singură lună, muncindu-se pe echipe, zi și noapte, cu utilajul necesar. Odată galeria dusă la capăt, cu prilejul primei ședințe a Parlamentului, care ar fi strâns laolaltă toată protipendada politică a regimului, clădirea ar fi fost aruncată în aer cu trotilul pus la fundamentele ei.

— Da... Frumoasă recoltă... răspunse Rotaru, începând din nou să vadă priveliștea din fața ochilor.

*
* *

Când discuta ceva, Gheorghiu nu putea să stea locului. Se scula de pe scaun și începea să umble prin odaie, cu gesturi care puneau în valoare niște brațe prea lungi pentru dimensiunea redusă a trupului de cocoșat.

— Nu pot să înțeleg! Este o absurditate. De ce să fie sinuciderea cel mai greu dintre păcate, interzicându-ți mântuirea mai mult decât o crimă sau mai știu eu ce altă infamie?

Andrițoiu răspunse liniștit, pe un ton care contrasta cu al lui Gheorghiu:

— Nu este de conceput un păcat mai mare decât de-a ucide chipul lui Dumnezeu în tine. Dacă faci o crimă, tot îți mai rămâne deschisă calea remușcărilor și a pocăinței. Pe când așa... Mă gândesc la Iuda. Sinuciderea îl condamnă iremediabil, cum desigur că nu ar fi fost cazul numai cu actul trădării. Dacă nu s-ar fi spânzurat după ce a vândut pe Iisus, Iuda ar mai fi găsit prilejul să se răscumpere într-un fel, sfârșind, bunăoară, ca unul din primii propovăduitori și mucenici creștini. Am fi putut să avem cu el cazul unui alt Pavel din Tars...

Pe când Andrițoiu vorbea mai departe, Rotaru se uită la ceas. Ceilalți fuseseră chemați la consfătuire abia pentru ora unsprezece, așa că mai era de așteptat până să se înceapă dezbaterea unor lucruri altfel de însemnate pentru el decât problema mântuirii sinucigașilor, la care ajunsese Gheorghiu sărind de la una la alta. Călătoria luase sfârșit cu bine. La sosire, dăduseră în gară de Andrițoiu și celălalt teolog, prieten cu el, pe care Rotaru nu-l mai văzuse tot din vara trecută. Acum, acesta din urmă lipsea dintre ei, pus de pază afară, în grădină. Plecaseră împreună, făcând drumul pe jos, până la locuința părintească a lui Andrițoiu din mahalaua Tătărași. Rotaru fusese pus îndată la curent cu situația locală. Ca în toate orașele universitare din țară, activitatea clandestină a Vestitorilor era greu să treacă neobservată, mai ales că specificul psihologiei provinciale se definește în primul

rând prin nevoia de a ști și colporta orice se întâmplă în jurul tău. În cercul strâmt al mediului de provincie, aproape toată lumea joacă un rol de agent informator. La Iași, lucrurile stăteau prost și din cauza marelui număr de locuitori evrei, mereu în stare de alarmă față de orice fenomen de reacțiune antisemită.

Casa locuită de Andrițoiu se afla așezată în fundul unei grădini cu iarba crescută peste măsură între câțiva nuci răzleți. Dintre părinți, nu mai trăia decât tatăl, un bătrân cu picioarele paralizate, care nu era de presupus să ajungă o sursă de indiscreții. Cât privește pe sora lui Andrițoiu, prin a cărei odaie fuseseră siliți să treacă la intrare, nu o găsiseră acasă. Tot stând de vorbă, se întunecase. Gazda se apucase abia târziu să aprindă lampa cu gaz. La lumina ei, privirile începuseră să se familiarizeze mai bine cu lucrurile din jur. Pe peretele de la răsărit atârna o icoană, desigur ceva vechi după stilul primitiv al reprezentării răstignirii lui Iisus. Patul de lemn, fără pernă și saltea, acoperit cu o pătură aspră, lăsa o impresie de austeritate monahală. Pe masa dinaintea ferestrei deschise spre grădină se desena teancul de volume ale unor cărți bisericești, iar ceva mai încoace, o ediție franceză a *Fraților Karamazov* de Dostoievski.

— Sofisme teologice! Eu cred că…

Gheorghiu, care vorbea în picioare, cu umbra cocoașei amplificată grotesc pe unul din pereți, nu ajunse până la capăt, întrerupt pe neașteptate de intrarea repezită a unei fete de vreo douăzeci de ani, înaltă și subțire, cu părul negru revărsat pe umeri.

— Sora mea, Ana... se mărgini să spună Andrițoiu, fără să prezinte însă și pe băieți.

— Dumnealor sunt prietenii așteptați de la București? întrebă fata, vădit tulburată.

— Da... răspunse Andrițoiu, ridicându-se de pe scaun.

— Nu știu, mă tem că v-am făcut un rău, din prostie...

Andrițoiu își apucă sora de umeri, în timp ce Rotaru trecuse la fereastră, cu urechea atentă în noapte, iar Gheorghiu începuse să micșoreze fitilul lămpii până când odaia rămase aproape în întuneric:

— Spune! Ce mai aștepți?

— Să vezi... Am scăpat o vorbă în fața lui Mihai. Tu m-ai prevenit de la început împotriva lui, dar – ce vrei? – știi că ne iubim... Ce-are a face că este la Siguranță! Am fost totdeauna încredințată că te apără indirect. Dacă te-ar urmări ca pe ceilalți, știe bine că m-ar pierde pe mine, așa că...

— Lasă prostiile! Spune mai repede ce-ai de spus! o îndemnă Andrițoiu cu vocea sugrumată.

— Pe seară, m-am întâlnit cu Mihai la Copou. I-am spus că pot să rămân toată noaptea cu el, pentru că tu aștepți niște prieteni de la București și ai ținut ca eu să dorm la o colegă. L-am simțit tresărind fără voie, deși pe moment nu am dat lucrului nici o însemnătate. Ciudat, tot timpul am avut apoi impresia că este cu gândurile aiurea, grăbit parcă să scape mai curând de mine. După căderea nopții, în loc să ne întoarcem împreună, mi-a dat cheia odăii sale și mi-a spus să-l aștept acasă,

pentru că el trebuie să mai întârzie la serviciu cu nu știu ce rapoarte. Rămânând singură, m-au cuprins bănuielile. De aceea am și venit într-un suflet. M-am mai liniștit abia când am ajuns în grădină și am dat de Anghel. Totuși nu este bine să...

— Încotro dăm prin spatele casei? întrebă Rotaru, tăind vorba fetei.

— În altă grădină. Gardul este în paragină. De acolo, din grădină în grădină, se ajunge ușor la capătul mahalalei. Vă duc eu! propuse Andrițoiu, gata să încalece înaintea celorlalți pragul ferestrei.

— Nu! Să nu complicăm lucrurile. Plec numai eu cu Gheorghiu. În timpul acesta, tu și Anghel treceți la fereastra odăii din față și deschideți focul să ne acoperiți fuga, bineînțeles numai în cazul că este nevoie. Pentru vreo două săptămâni, întrerupem orice legătură. Să ne ajute Dumnezeu!

Se îmbrățișară scurt. Apoi Gheorghiu sări primul pe fereastră, urmat îndată de Rotaru.

Afară, în liniștea patriarhală a mahalalei ieșene, nu se auzea decât țârâitul greierilor. Nucii sporeau cu frunzișul lor întunericul nopții.

După ce se depărtară printre sfărâmăturile porțiunii de gard din spatele casei, Rotaru și Gheorghiu străbătură aproape de-a bușilea capătul livezii învecinate, plantată cu numeroși pomi roditori. În urma lor, dintr-o latură a împrejmuirii, se ridică deodată un tropot înfundat de bocanci. Erau, desigur, jandarmii care începuseră

să încercuiască locuința lui Andrițoiu. Noul gard, cu scândurile puternic legate, îngreună trecerea într-a treia grădină, mai ales pentru medicul cocoșat. Fugarii nu apucară bine să sară dincolo, că se pomeniră lătrați din răsputeri de un dulău slobod. Fără să mai aibă încotro, Rotaru își descărcă revolverul în el. Împușcătura trezi într-o clipă toți câinii mahalalei, făcând totodată să izbucnească dinspre grădina casei lui Andrițoiu o larmă de strigăte și fluierături. Înainte de a se strecura mai departe, Rotaru și Gheorghiu ridicară deopotrivă ochii la cer.

PARTEA A ȘAPTEA

Capitolul I

Ștefănucă se grăbea să ajungă la locul de întâlnire cu Rotaru, o biserică mică și dosnică, așezată în fundătura uneia din străzile în pantă ale vechiului cartier bucureștean care se întinde de la Mânăstirea Antim spre gara din Dealul Spirii. Era în întârziere. Într-adevăr, pierduse mai mult timp decât se așteptase, stând la coadă să ia bilete pentru meciul de fotbal de duminică. Se mai întâlnise apoi în drum cu directorul liceului, care-l ținuse cu o serie de nimicuri pedante. În sfârșit, tramvaiul, apucat din mers, rămăsese pe loc chiar de la a doua stație din cauza întreruperii curentului electric.

Întâlnirea urma să fie a treia de o săptămână încoace. Dacă stătea să se gândească la impresia pe care i-o lăsase Rotaru, Ștefănucă trebuia să recunoască deschis că nu fusese una deosebită. Individul, cu trăsături șterse și de o statură mijlocie, nu părea făcut să rețină atenția. Hotărât, lipsea privirea de profet! Totuși, în clipa când știai că te găsești în fața unuia dintre atentatorii la viața fostului prim-ministru, acum însuși conducătorul Vestitorilor, omul acesta cenușiu, care nu îți spunea nimic la prima vedere, căpăta deodată altă dimensiune, făcându-te să te simți de-a dreptul stânjenit. Ștefănucă nu ajungea însă

să înțeleagă ce nevoie era ca o personalitate de însemnătatea lui Rotaru să facă singur legătura cu ei, nesocotind cele mai elementare reguli de prudență impuse de viața în clandestinitate. Într-o seară, după ultima întâlnire, se pomenise întrebat acasă de Vasia dacă nu făcuse cumva cunoștință cu Rotaru. În ciuda încrederii pe care o avea în el, șovăise să mărturisească adevărul. Vasia păruse că nu ia în seamă tăcerea lui, mărginindu-se să adauge cu o strâmbătură:

— Află de la mine că este un dobitoc. Nu vă luați după el...

Deși era obișnuit să nu pună mare preț pe ieșirile lui Vasia, rămăsese ușor tulburat, ca o apă la căderea unei pietre.

Umblând în pas alergător, Ștefănucă se încălzise de tot. După ce își scoase haina, se deschise la guler, peste cravată, cu o mișcare smucită, care făcu să i se rupă lanțul cruciuliței de la gât. Se văzut silit să se oprească, pentru a nu o pierde în cămașă. Deși nu era superstițios, își aminti fără voie că totdeauna când i se desprinsese cruciulița de la gât se întâmplase să treacă printr-o nenorocire. Astfel fusese cazul cu înecul de la mare, din care abia scăpase cu viața. Apoi la țară, când îl trântise calul nărăvaș, de rămăsese mai bine de o oră fără cunoștință. Cine știe, poate că de astă dată urma să fie ceva cu bacalaureatul.

Strada în pantă îl întâmpină pe Ștefănucă cu o atmosferă de liniște provincială. Ceasul sfârșitului de zi lungea umbrele pe caldarâmul năpădit cu smocuri de iarbă. Prin fața curților, câte un câine moțăia tolănit în mijlocul străzii, știind fără îndoială că nu poate să fie tulburat de nici

un vehicul. Biserica se arăta privirii abia după ce intrai pe cotul scurt, de câteva case, pe care-l făcea strada înainte de-a se rândui din nou în drum drept.

Odată cruciulița pusă în buzunar, la loc sigur, Ștefănucă porni mai departe, în fugă. Fără să se mai uite în jur, trecu în grădina bisericii, care îl cuprinse în tumultul ei vegetal.

*
* *

În lumina scăzută din biserică, figurile băieților nu se deosebeau în amănunt. Rotaru, rezemat într-un cot de o margine de strană, se uita la ei, șovăind încă o clipă înainte de a pune în sfârșit problema atentatului. Degetele sale făceau cocoloș biletul de tramvai cu care venise din oraș.

— Prin măsurile de reorganizare luate în ultimul timp, ne-am reconstituit coeziunea. Azi, de pretutindeni avem informații că suntem din nou puternici. Astfel stând lucrurile, cred că a sosit momentul să trecem la acțiune. Orice amânare nu poate să fie decât în paguba noastră. Trebuie să recurgem la violență. La vărsare de sânge nu ne rămâne decât să răspundem cu vărsare de sânge.

Turneul în țară, început la Iași, de unde abia scăpase de încercuirea jandarmilor, urmat apoi la Craiova, Timișoara, Cluj, Brașov și Constanța, îl făcuse pe Rotaru să-și dea bine seama de realitate, care era cu totul alta. Socotea însă mistificarea necesară pentru moralul băieților.

— Lupta pentru răsturnarea regimului trebuie începută cu asasinarea primului-ministru, principalul vinovat de prigoana dusă împotriva noastră. Am făcut planul până

în ultimele amănunte. Sebastian Răutu urmează să ia parte la un spectacol de gală duminică seara, la Teatrul Național. Poate ați auzit... Se împlinesc cincizeci de ani de la prima reprezentație a *Scrisorii pierdute*. Cunoașteți topografia sălii. Trebuie să faceți rost de bilete pentru o lojă de lângă scenă, față-n față cu loja în care are să stea primul-ministru. Mă gândesc anume la aceea din extremitatea dreaptă a rândului al doilea, de deasupra lojii artiștilor. Holban, mi se pare că directorul Naționalului îți este rudă...

— Da. Unchi... răspunse Ștefănucă slab de tot, coborându-și ochii, cu care surprinse la întâmplare căderea cocoloșului de hârtie lepădat în aceeași clipă de degetele lungi ale lui Rotaru.

— Bun! Să presupunem că avem loja...

Ștefănucă, a cărui privire rămăsese la mâna lui Rotaru, o văzu cum se strânge pumn.

— Vă așezați așa încât să fiți cât mai liberi în mișcări. După începutul primului act, în clipa socotită de cuviință, unul din voi are să arunce o grenadă în loja lui Sebastian Răutu. Pentru a merge la sigur, este bine ca și ceilalți doi să facă apoi același lucru. Am să vă învăț chiar eu mânuirea grenadelor.

Ștefănucă ridică ochii, clipind de câteva ori. Deasupra stranei, în jurul căreia stăteau strânși să-l asculte pe Rotaru, abia se mai desena în umbră îngerul de la lespedea prăvălită a mormântului lui Iisus.

— Îndată după atentat, echipa de șoc a unor studenți înarmați are să pătrundă în teatru, venindu-vă în

ajutor. Pe de altă parte, numeroase alte grupuri, desemnate din timp, urmează să pună stăpânire pe instituțiile cu însemnătate strategică, în primul rând pe postul de radio, cu misiunea de a întrerupe programul și a anunța suprimarea primului-ministru. Pentru organizațiile din țară, acesta a rămas înțeles să fie și semnalul insurecției generale...

Vorbind, Rotaru aproape că se simțea pătruns și el de adevărul lucrurilor cu care încerca din nou să amăgească pe băieți. Abia la sfârșit îl încercă o clipă remușcarea. Își spuse însă că scopul scuză mijloacele. Băieții nu aveau să primească nici un ajutor, dat fiind că, în conjunctura politică a momentului, mișcarea era mai puțin în măsură decât oricând să întreprindă o revoluție. Totuși, prin eroismul lor inconștient, ceva de seamă urma să fie câștigat. Atentatul avea să dea iluzia puterii Vestitorilor, contribuind, pe de o parte, la înfricoșarea factorilor de răspundere din Guvern, iar pe de alta, la îmbărbătarea camarazilor demoralizați. Mitul mișcării trebuia menținut cu orice preț.

— Gândiți-vă bine! Vă simțiți în stare să răzbunați moartea lui Toma Vesper și suferințele tuturor camarazilor aruncați în închisori?

În timp ce Ștefănucă își plecă încă o dată privirea, îl auzi pe Nicoară grăbindu-se să răspundă:

— Nici vorbă!

— Și eu sunt gata să primesc! i se alătură vocea lui Cernat, ușor subțiată de emoție.

Numai Ștefănucă tăcea mai departe, cu gura uscată.

— Ei, Holban, care-ți este răspunsul?

— Da... îngăimă Ștefănucă, după ce încercă să-și umezească cerul gurii cu o înghițitură aproape dureroasă. Ochii coborâți avură prilejul să vadă pe Rotaru că își schimbă greutatea de pe un picior pe altul.

— Bun! Așadar, în principiu, suntem înțeleși. Îmi închipui că nu mai este nevoie să vă recomand toată discreția. Nu numai soarta mișcării, dar și a noastră personală se găsește în joc... Acum nu ne-a mai rămas decât să hotărâm viitoarea întâlnire. Vă propun să ne revedem joi după-masă la șosea, de astă dată la intrarea pădurii Băneasa. Pe primul drum, care se desface din șoseaua națională, la locul cu reclama aceea mare pentru cauciucurile Dunlop.

— Am înțeles! răspunse Nicoară pentru toți.

— Cu acest prilej, am să vă fac instrucția cu grenadele. Holban, să vorbești chiar din seara aceasta cu unchiul tău!

— Da...

*

* *

La ieșirea lui Rotaru din grădina bisericii, becurile străzii nu se aprinseseră încă. În întunericul înserării nu se vedea nimic limpede. După ce se uită în jur, să se încredințeze că nu-l pândește nimeni, își urmă drumul cu mâinile în buzunar. Pe urmele sale însă, la o depărtare de câțiva metri, începură să se ia încet niște agenți coborâți dintr-o mașină, care așteptase până atunci lângă trotuarul uneia din casele de la capătul închis al fundăturii. Rotaru umbla liniștit. Acum, când avea la îndemână o

echipă de sacrificiu, asasinarea primului-ministru aproape că nu i se mai părea o problemă. Urmând să fie încercat cu prilejul reprezentării *Scrisorii pierdute*, atentatul era menit să capete și o valoare de simbol. Nu uitase cuvintele pe care i le spusese Sebastian Răutu când se cunoscuseră, în vară: „Cațavencu, Tipătescu, Pristanda ne sunt endemici. Ce vrei? Suntem în țara românească, la periferia Orientului…"

Rotaru se opri o clipă la debitul din colț, unde își cumpără ultima fasciculă din *Omul cu cinci măști*. Apoi, în loc să ia tramvaiul, făcu drumul mai departe pe jos. Până duminică nu mai era nici o săptămână, puțin și totuși mult pentru nerăbdarea care pusese stăpânire pe el. Stând și judecând lucrurile din nou, ajungea să vadă totul prin însăși prisma ideală a versiunii cu care mistificase pe băieți în biserică. Poate să cunoască cineva imponderabilele de care atârnă o revoluție? La știrea asasinării primului-ministru, a căderii dușmanului numărul unu, cine știe dacă grupurile camarazilor de pretutindeni nu aveau să treacă de la sine la acțiune? Speculându-se psihologia confuziei momentului, mai ales în provincie, ordinea de stat putea să fie răsturnată de la o zi la alta. Metoda violenței nu te face popular. Totuși, dacă prin ea se întâmplă să câștigi jocul politic, optica opiniei publice se schimbă peste noapte. Ești glorificat de toți, ajungi o figură națională, intri în istorie. Nimic mai arbitrar decât așa-zisa opinie publică! Teoreticienii democrației își închipuie că poporul poate să reprezinte baza unui sistem politic. Nici un război, nici o revoluție, nici chiar

cea mai mică măsură legislativă nu a rezultat însă vreodată din voința lui. Structural, poporul este amorf. Elitele, care sub o formă sau alta conduc omenirea de totdeauna, îl iau, de la 1789, drept acoperire pentru toate acțiunile. Poporul nu joacă decât un rol de figurație. Nici cazul Vestitorilor, care lăsaseră la un moment dat impresia unui fenomen de masse, nu dezmințea regula. Ce făcuseră massele în afara faptului că dăduseră o amploare fără precedent manifestațiilor de stradă din epoca legalității? Nimic. Odată cu prigoana oficialității, se lepădaseră de riscurile intransigenței, reluându-și existența vegetativă. Vestitorii rămâneau opera unei elite, pentru că numai elitele sau un singur ins pot să fie factori creatori de istorie.

Ajuns acasă, Rotaru scoase cheia din buzunar. După ce trecu înăuntru, când să închidă ușa la loc, se pomeni cu trei indivizi cu revolverele în mână dând buzna în urma lui. În ciuda șocului primit cu întoarcerea la realitate, nu-și pierdu prezența de spirit. Totul nu urma să se întâmple chiar așa de simplu și ușor cum își închipuiau, desigur, agenții Siguranței. Conducătorul Vestitorilor nu putea să se lase prins ca oricare partizan de rând.

Rotaru dădu deodată drumul ușii opintite până atunci, retrăgându-se dintr-un salt pe treptele scării întunecoase, de unde începu să-și descarce revolverul. În schimbul de focuri care se dezlănțui repezit, nu apucă să mai știe când trupul i se rostogoli pe trepte în jos.

De sus, de la etaj, răsuna vocea înnebunită a gazdei:

— Ajutor! Hoții! Ajutor!...

În timp ce unul din agenți se străduia să panseze în grabă brațul rănit al altuia cu o fașă improvizată din

mâneca smulsă a cămășii, al treilea începu să bombăne, aplecat peste cadavrul lui Rotaru:

— Mort... Fir-ar al dracului! Nu era mai bine dacă îl umflam din stradă? Nu m-ați ascultat! Ce ne servește acum că știm unde a stat, dacă nu putem să mai scoatem nimic de la el! Și ne-am ales și cu Alexandru rănit...

— Ghinion! Ce să-i faci... Mai bine repede-te sus, să nu o șteargă gazdele pe undeva, prin dos.

cea mai mică măsură legislativă nu a rezultat însă vreodată din voința lui. Structural, poporul este amorf. Elitele, care sub o formă sau alta conduc omenirea de totdeauna, îl iau, de la 1789, drept acoperire pentru toate acțiunile. Poporul nu joacă decât un rol de figurație. Nici cazul Vestitorilor, care lăsaseră la un moment dat impresia unui fenomen de masse, nu dezmințea regula. Ce făcuseră massele în afara faptului că dăduseră o amploare fără precedent manifestațiilor de stradă din epoca legalității? Nimic. Odată cu prigoana oficialității, se lepădaseră de riscurile intransigenței, reluându-și existența vegetativă. Vestitorii rămâneau opera unei elite, pentru că numai elitele sau un singur ins pot să fie factori creatori de istorie.

Ajuns acasă, Rotaru scoase cheia din buzunar. După ce trecu înăuntru, când să închidă ușa la loc, se pomeni cu trei indivizi cu revolverele în mână dând buzna în urma lui. În ciuda șocului primit cu întoarcerea la realitate, nu-și pierdu prezența de spirit. Totul nu urma să se întâmple chiar așa de simplu și ușor cum își închipuiau, desigur, agenții Siguranței. Conducătorul Vestitorilor nu putea să se lase prins ca oricare partizan de rând.

Rotaru dădu deodată drumul ușii opintite până atunci, retrăgându-se dintr-un salt pe treptele scării întunecoase, de unde începu să-și descarce revolverul. În schimbul de focuri care se dezlănțui repezit, nu apucă să mai știe când trupul i se rostogoli pe trepte în jos.

De sus, de la etaj, răsuna vocea înnebunită a gazdei:

— Ajutor! Hoții! Ajutor!...

În timp ce unul din agenți se străduia să panseze în grabă brațul rănit al altuia cu o fașă improvizată din

mâneca smulsă a cămășii, al treilea începu să bombăne, aplecat peste cadavrul lui Rotaru:

— Mort… Fir-ar al dracului! Nu era mai bine dacă îl umflam din stradă? Nu m-ați ascultat! Ce ne servește acum că știm unde a stat, dacă nu putem să mai scoatem nimic de la el! Și ne-am ales și cu Alexandru rănit…

— Ghinion! Ce să-i faci… Mai bine repede-te sus, să nu o șteargă gazdele pe undeva, prin dos.

Capitolul II

La scurt timp după ieșirea lui Rotaru, plecară și Nicoară și Cernat. Numai Ștefănucă ținuse să mai rămână în biserică, să se limpezească. Nu se împăcase niciodată cu ideea suprimării cuiva. Astfel, nu înțelesese să admită nici asasinarea fostului prim-ministru, oricât încercase atunci să taie firul în patru pentru a găsi unele circumstanțe atenuante. Complotul lui Rotaru îl cutremurase. Se vedea, din senin, gata să ajungă un asasin. Cum ceilalți doi colegi își dăduseră consimțământul pe loc, fusese greu să nu se declare și el de acord. Dar, oricât de necesar putea să apară atentatul, Rotaru trebuia să le fi lăsat măcar un răgaz de gândire, asumarea răspunderii unui asasinat presupunând un întreg proces de conștiință. Chiar dacă crima pusă la cale nu luase forma unui ordin, îți dădeai ușor seama că are un subînțeles imperativ. Fără doar și poate, erau supuși unei probe de disciplină, cea mai grea din toate.

Ștefănucă se apropie de altar, unde căzu în genunchi. Încercă să se roage, dar cuvintele se articulau mecanic, nu aderau parcă la nimic. În fața ochilor, iconostasul întunecat începuse să aibă o materialitate strivitoare, care nu îl deosebea de un zid.

După ce ieși din biserică, Ștefănucă o luă încet spre casă. Nu mai simți de astă dată tihna străzii în pantă. În mintea lui se făcea că era duminică, la teatru, în loja hotărâtă de Rotaru. Pe un loc, ceva mai în fund, stătea Nicoară, tăcut de la începutul serii. Cum putea să arate atât de liniștit? El abia mai avea astâmpăr, tot pipăindu-și buzunarul cu grenada, în timp ce Cernat ieșise din nou să-și aprindă o țigară pe coridor. Sala era plină. Public de zile mari. Pretutindeni, haine negre alternând cu rochii de seară. În loja direcției, fotelurile capitonate cu catifea roșie așteptau, încă goale. Izbucnirea soneriei, anunțând începutul apropiat al reprezentației, ascuți neliniștea lui Ștefănucă. Mișcarea de la ușile de intrare se făcu mai tare simțită. La al doilea semnal, îmbulzeala crescu într-o asemenea măsură, încât plasatorii cu programe nu ajunseră să mai facă față. După ce soneria izbucni a treia oară, se făcu întuneric. La lumina rampei, faldurile grele ale cortinei începură să tremure ușor. Departe de a se potoli, freamătul sălii rămase același. În clipa când gongul bătu solemn, se umplu și loja direcției. Cu privirea dilatată, Ștefănucă recunoscu pe Sebastian Răutu stând de vorbă cu unchiul Matei. Doamne, cum de nu se gândise că directorul teatrului era sortit să cadă odată cu primul-ministru? Își cuprinse capul în palme, simțind cum toate i se tulbură în minte. În ureche, primele replici de pe scenă, laolaltă cu râsetele publicului, se pierdeau fără înțeles. Tresări ca ars când îl atinse mâna lui Nicoară, cu întrebarea:

— Arunci tu sau mă lași pe mine întâi?

— Te las pe tine…

Nicoară se trase un pas înapoi, destinzându-și brațul cu gestul unui aruncător cu discul. Dar ce se întâmpla deodată?

Nu mai era nimic din ceea ce fusese până atunci. Ștefănucă se găsea în stradă, apucat de braț. În nedumerirea lui desăvârșită, nici nu ajunse să răspundă individului care îl amenința cu cuvintele:

— Să nu încerci cumva să te smucești sau să faci gură, că dai de dracu'. Să fim înțeleși!

*
* *

În carcera strâmtă, Ștefănucă se simțea înmormântat de viu. Un întuneric greu, apăsător, necunoscut încă pentru el. Lipsa de aer îl înăbușea. Nu putea să stea decât în picioare, cu trupul constrâns la o rigiditate care îl dusese cu încetul la amorțire, în timp ce genunchii abia îl mai țineau, gata să se taie. Apoi erau urletele de sus, niște urlete scoase, parcă, de un animal pradă înjunghierii, care îl pătrundeau de fiecare dată până în măduva oaselor, prelung și ascuțit.

Ștefănucă își duse mâna la fruntea asudată rece, de unde o lăsă încet pe față, cu nevoia de a reconstitui prin pipăit identitatea trăsăturilor sale[1]. Totul nu ajungea

1. Gestul lui Ștefănucă pare profetic pentru experiența pe care avea s-o trăiască în închisoare autorul romanului. Criticul Alexandru George și-a adus aminte că Dinu Pillat i-a povestit odată cum, trezindu-se dintr-un somn greu, în bezna carcerei, nu a mai știut ce vârstă avea, dacă era copil sau bătrân, și,

încă să încapă în logica gândului. Fusese duminică seara la teatru, așa cum hotărâse Rotaru. În clipa atentatului însă, în locul exploziei așteptate, urmase lucrul ciudat de la capătul străzii Antim, când un necunoscut pusese mâna pe el, să-l predea într-un loc cu ofițeri de serviciu și coridoare întortocheate, unde i se scoseseră șireturile de la pantofi și apoi i se închisese ușa aceasta pe piept, fără să fie întrebat nimic. Ce era adevărat din tot ceea ce trăia? Gândurile își urmau mai departe gimnastica în gol, încercând în zadar să se prindă de bara de trapez a unei certitudini.

Într-un târziu, amețit, capul lui Ștefănucă alunecă pe piept, unde rămase fără cunoștință.

*
* *

În birou, la lumina mare a zilei, coșmarul carcerei din beznă păruse la început că se risipește. Gândurile, coordonate la loc, îi dăduseră lui Ștefănucă o oarecare prezență de spirit, bine-venită pentru apărarea lui. Foarte curând însă, răgazul de destindere a nervilor se adeveri a fi o iluzie. Pe măsură ce interogatoriul își urma cursul, Ștefănucă avea tot mai apăsat impresia că trăiește o nouă formă de tortură, poate și mai grea decât aceea de peste noapte. Domnii care făceau ancheta îl întrebau fără întrerupere, rând pe rând, întinzând spre el un deget ca o țeavă

---

ca să-și dea seama, și-a trecut mâinile peste față și a simțit că îi crescuse barba. Așa a putut realiza câți ani ar fi putut să aibă și, după o vreme, și-a dat seama unde se afla.

de revolver. Întrebările, de fapt mereu aceleași, numai puse de fiecare dată sub altă formă, tot căutau să-l prindă cu o contrazicere. Era vorba să mărturisească de ce se întâlnise cu Rotaru, Nicoară și Cernat la biserică. A câta oară se mai văzuseră astfel? Dacă era la curent cu adevărata identitate, precum și cu rolul jucat în ultimul timp de Rotaru în conducerea Vestitorilor. Ce vorbiseră împreună? Din capul locului, Ștefănucă își menținuse versiunea, consemnată și în scris, susținând că nu era vorba de nici o întâlnire conspirativă cu individul necunoscut, cu barbă și ochelari de soare, de care dăduse din întâmplare în biserică. Atât el, cât și colegii lui nu făcuseră altceva decât să aprindă o lumânare în vederea bacalaureatului. Într-un târziu, fără a lăsa să se vadă că își pierduse răbdarea, unul dintre anchetatori începu să spună pe un ton schimbat că se cunoaște adevărul din mărturisirile făcute de Rotaru, Nicoară și Cernat, arestați din ajun ca și el. Totuși, dacă ținea atât la depoziția lui, aceasta era numai în speranța că are să-și aducă singur unele circumstanțe atenuante, ajutând organele Siguranței la desăvârșirea anchetei. Pentru prima oară, Ștefănucă avu senzația zădărniciei de a rezista mai departe cu minciunile. Dacă ceea ce spusese anchetatorul urma să se adevereasă, lucru care putea să se întâmple foarte bine, măcar că el nici nu se gândise până atunci la așa ceva, nu mai era nici o scăpare. Cu toată lehamitea, datorită cine știe cărui ultim resort al instinctului de apărare, nu dădu însă înapoi nici sub amenințarea unei confruntări. Vădit nemulțumiți, anchetatorii se strânseră la fereastră,

unde deliberară apoi în șoaptă. Ștefănucă se simțea atât de slăbit, încât nici nu încercă să tragă cu urechea. Își ridică pleoapele, tresărind din toropeala lui, numai în clipa când se pomeni zgâlțâit de unul dintre anchetatori, anume de acela care tot stătea cu ochelarii înălțați pe frunte:

— Mă, băiatule, dacă nu înțelegi să răspunzi cu binele, avem și alte metode de constrângere! Cât erai în carceră, poate-ai auzit urletele din camerele de tortură[1].

Cuprins de spaimă, Ștefănucă începu să tremure tot, în neștire. Înainte însă ca gândurile, ieșite din inerția apatiei, să ajungă singure la reprezentarea unor scene de tortură, relatările anchetatorului dezvăluiră realitatea înfiorătoare:

— Nu sunt numai bătăi din care rămâi în nesimțire, deși și cu acestea faci să vorbească până și un mut. Avem și alte sisteme, ceva mai rafinate. De exemplu, cu farul luminos, cu apa clocotită, cu chibriturile sub unghii, cu...

— Nu! Nu!...

Ștefănucă începu să povestească cu înfierbântarea unui halucinat, fără să scape nici un amănunt. O luă de la primele două întâlniri cu Rotaru. Trecu apoi la ultima întrevedere din biserică, amintind cum el și ceilalți

---

1. Din nou o scenă profetică pentru ceea ce avea să trăiască autorul însuși mai târziu, în închisoarea comunistă. În anii '70, Dinu Pillat i-a povestit surorii sale, Pia, că la începutul detenției a fost pus singur într-o celulă. De alături se auzea gemând, când și când, o femeie. I s-a spus că e mama lui, pe care o băteau pentru că el refuzase să spună anchetatorilor ce voiau să afle. Urletele acelea l-au făcut să se învinovățească de tot ce nu făcuse vreodată – și atunci a mințit până când țipetele au încetat.

doi colegi fuseseră desemnați cu executarea atentatului. Pe când vorbea, anchetatorii schimbau mereu priviri între ei, îndestulați peste toate așteptările. Tonul de acum al băiatului se deosebea atât de mult de modul cum răspunsese înainte, încât părea alt om.

Ajuns la capătul mărturisirilor, Ștefănucă își pierdu pe loc întregul resort. Anchetatorii se întoarseră să vorbească deoparte, după care unul dintre ei părăsi încăperea.

Abia când auzi o oarecare mișcare în jur Ștefănucă își mută privirea de pe pantofii lăsați fără șireturi. Încăperea se umpluse între timp. Pe lângă domnii de la început, se mai găseau alți trei necunoscuți, între care unul în uniformă. Apoi, lângă ușă, într-un hal fără de hal, Nicoară și Cernat. Desfigurați, cu privirile stinse în adâncul orbitelor, aproape că nu mai erau de recunoscut. Nu încăpea îndoială că ale lor trebuie să fi fost urletele de peste noapte. Când unul din anchetatori le dădu brânci în față, se văzu că nici nu puteau să mai umble ca lumea.

Ștefănucă își îngropă fața în palme, căutând să scape de realitatea coșmarului care-l copleșea din nou. Când oare avea să se sfârșească totul?

— Holban, ia spune acum și în fața colegilor: cum s-au întâmplat lucrurile? Așa cum ai mărturisit înainte. Poate că de astă dată au să binevoiască și dumnealor să recunoască adevărul…

Capitolul III

Deși masa de seară se sfârșise de mult, Raluca Holban stătea încă în sufragerie. Olimpia, bătrâna bucătăreasă a familiei, o privea cu inima strânsă din pragul ușii, fără să îndrăznească totuși să intre în vorbă cu o mângâiere.

Lipsa lui Ștefănucă o îngrijorase pe Raluca Holban din prima seară, mai ales că băiatul obișnuia totdeauna să o prevină când se întâmpla să întârzie în oraș. Îl aștep-tase toată noaptea, cu o neliniște crescând din oră-n oră. De dimineață, se trezise cu un telefon de la mama lui Cernat, care o întrebase dacă Ștefănucă nu știe nimic de fiul ei. Departe de a se simți mai liniștită de legătura aproape sigură dintre lipsa lui Ștefănucă și a lui Cernat, Raluca Holban se grăbise să se lămurească pe deplin, telefonând apoi la tipografia „Eminescu", unde lucra tatăl lui Nicoară. Sfârșise prin a afla că nici băiatul acestuia nu se întorsese acasă din ajun. Nu apucase bine să închidă telefonul, că se pomenise cu fata din casă, venită s-o anunțe că poliția sună la scară. I se adevereau deodată bănuielile tulburi. În ciuda emoției, Raluca Holban avusese prezența de spirit să mai treacă prin odaia lui Ștefănucă, să vadă într-o doară dacă nu se găsește acolo ceva compromițător. În primul sertar de la masa de scris

dăduse peste un revolver. Fără să piardă o clipă, îl luase laolaltă cu încărcătorul de rezervă, repezindu-se apoi să arunce totul în closet. Când se întoarse îndărăt, găsise Siguranța în capul scării, cu mandat de percheziție. Cu brațele încrucișate pe piept, acoperindu-și bătăile învălmășite ale inimii, Raluca Holban asistase pas cu pas la scotocirea tuturor lucrurilor. După două ore, agenții își socotiseră misiunea împlinită cu confiscarea unei fotografii a lui Toma Vesper, găsită într-o cutie din biblioteca lui Ștefănucă, și a unei mape de pe biroul lui Lucian. În ciuda tuturor rugăminților, Raluca Holban nu putuse să afle decât că Ștefănucă era arestat. Fără să mai stea pe gânduri, se hotărâse să facă apel la Adina Răutu, soția primului-ministru, fosta ei colegă de pension. Dar, ducându-se s-o caute, nu avusese norocul s-o găsească acasă. Abia la ora mesei, cu prilejul celui de-al treilea telefon, izbutise în sfârșit să vorbească cu ea. După ce o pusese la curent cu arestarea lui Ștefănucă, o rugase să intervină pe lângă soț pentru eliberarea băiatului. Adina Răutu făgăduise tot sprijinul, rămânând totodată înțeles să dea un răspuns cât de curând. Pe ghimpi, Raluca Holban așteptase întreaga după-masă. Seara târziu, tocmai când se întreba dacă să nu facă ea primul pas, primise și telefonul Adinei Răutu. Vădit stânjenită, aceasta îi adusese la cunoștință că Ștefănucă fusese arestat în urma unei întâlniri cu Rotaru, cel de-al treilea dintre asasinii fostului prim-ministru, individ căutat de opt luni încoace și descoperit cu două zile în urmă pe

baza unui denunț. Din declarațiile băiatului, autoritățile aflaseră că el, împreună cu alți doi colegi de clasă, deopotrivă membri ai mișcării Vestitorilor, trebuiau să întreprindă un atentat împotriva lui Sebastian Răutu, din ordinul lui Rotaru. Cum era vorba de ceva de-ajuns de grav, ancheta găsindu-se încă în curs, nu putea să se facă nimic pentru moment. Totuși primul-ministru se arătase dispus să nu se dea cazului nici o publicitate. Mai mult, în virtutea prieteniei pentru familie, să insiste personal pentru achitarea lui Ștefănucă.

Raluca Holban ascultase copleșită. Fiul ei să fie implicat în complotul unui atentat! Al unui atentat îndreptat chiar împotriva unui prieten al casei... Fiul ei, care nu era în stare să strivească o muscă, să aibă deodată instincte de asasin! I se părea ceva de neconceput. Scuza tuturor ipotezelor împiedicase de la început înfiriparea unui sentiment de revoltă. Fără îndoială, sub presiunea cine știe căror brutalizări, Ștefănucă se pierduse cu firea, arătându-se gata să recunoască orice prostie. Dacă își dăduse totuși consimțământul pentru vreo acțiune criminală, o făcuse numai de formă, din ambiția puerilă de a nu se lăsa mai prejos de ceilalți conspiratori. Nici un om cu bun-simț, care îl cunoștea cât de cât, nu putea să-și închipuie că băiatul era cu adevărat în stare să ia parte la atentat. După asigurările primite de la prietena ei, Raluca Holban așteptase în zadar, zi de zi, întoarcerea lui Ștefănucă. Să se intereseze din nou la telefon îi

venea greu, dar nici să stea fără să știe nimic nu avea, pe de altă parte, răbdare. Într-un târziu, după multe șovăiri, își luase inima în dinți. Întâmplându-se să dea chiar de Sebastian Răutu la telefon, se zăpăcise pe moment. Totuși, de bine, de rău, sfârșise prin a afla esențialul. Ștefănucă, laolaltă cu ceilalți complici, urma să fie judecat de un tribunal militar. În nici un caz nu era vorba să i se dea drumul înaintea procesului, din care trebuia să se aleagă măcar cu o condamnare de formă. Abia apoi, pe baza unor garanții, precum și sub pretextul sănătății sale zdruncinate, putea să i se acorde punerea în libertate.

Închisese telefonul cu o mână moale. Un avocat, prieten al familiei, consultat în grabă, mărturisise că nu este în măsură să se pronunțe asupra cazului înainte de a vedea dosarul. Raluca Holban sfârșise prin a lua calea ghicitoarelor. Ca printr-un făcut, atât în cărți, cât și în cafea, le cădea tuturora deopotrivă că băiatul venea acasă „la drum de seară". De aceea avea și grijă ca tacâmul lui Ștefănucă să nu lipsească de la masă.

*
* *

La auzul soneriei de afară, Raluca Holban își simți inima zvâcnind dureros. În clipele așteptării de apoi, nu avu puterea să se ridice de pe scaun, temându-se ca nu cumva să se amăgească din nou cu iluzia că este Ștefănucă.

La intrarea băiatului în sufragerie, Raluca Holban aproape că nu-și crezu ochilor. Gâtuită, ajunse numai să întindă mâinile. Dar ce era cu Ștefănucă? În loc să vină la ea, s-o îmbrățișeze sau măcar să spună ceva, se așezase la masă, în fața tacâmului său, rămânând acolo încremenit.

— Ștefănucă... Ștefănucă...

Numele bolborosit printre lacrimi era poate și un mod de a se încredința că nu visează cu ochii deschiși.

Abia într-un târziu, după ce își mai veni în fire, instinctul de mamă izbuti să găsească întrebarea simplă a intrării în normal:

— Ștefănucă, nu vrei să mănânci ceva?

Băiatul tăcu mai departe, parcă nici nu auzise întrebarea. Ceea ce surprindea acum la el nu era atât starea de slăbiciune, firească la un om abia ieșit din închisoare, cât însăși schimbarea fizionomiei: privirea în gol, trăsăturile cu o rigiditate de mască, gura subțiată până la desființarea buzelor. Raluca Holban simțea că Ștefănucă nu își dă bine seama că se află acasă, la masa sufrageriei de totdeauna, împreună cu ea. Dar ce putuse să se întâmple că ajunsese într-un asemenea hal? Nu era bolnav? După câte îndurase, nu încăpea îndoială că nervii lui nu aveau cum să mai fie întregi. Și, de la un gând la altul, amintirea cuvintelor lui Sebastian Răutu de la ultima convorbire la telefon căpătă deodată un înțeles altfel de greu în mintea Ralucăi Holban. Nu i se făcuse oare aluzie la starea sănătății

băiatului atunci când venise vorba de pretextul sub care urma să i se îngăduie eliberarea? Așadar, pretextul fusese o realitate...

Îngrijorată, Raluca Holban se aplecă peste masă:

— Dragul mamei, ce este cu tine? Nu te simți bine?

Ștefănucă se ridică, fără să răspundă nici de astă dată. Ajuns în dreptul Ralucăi Holban, o sărută în treacăt, mai bine zis își lipi o clipă buzele închise de fruntea ei fierbinte. Apoi părăsi sufrageria tot ca un robot.

*
* *

Odată la el în odaie, Ștefănucă se lăsă pe marginea patului. De la confruntarea cu camarazii în biroul anchetatorilor de la Siguranță, i se atrofiase parcă sensibilitatea. Îl văzuse la un moment dat și un medic, care nu păruse însă prea alarmat, spunând că este vorba de un simplu caz de depresiune nervoasă. La proces, atitudinea lui Ștefănucă nu se schimbase. În cursul interogatoriului, răspunsese cu totul confuz. La audierea lui Nicoară și Cernat, precum și a martorilor citați din rândurile foștilor profesori și colegi de clasă, lăsase impresia că nici nu urmărește dezbaterile. Tot astfel, cu prilejul rechizitoriului susținut de procuror și al pledoariei avocaților. La ultimul cuvânt al inculpaților, nu găsise nimic de spus. A doua zi, în celulă, la comunicarea sentinței de condamnare, doi ani de închisoare cu clauza secretă a suspendării pedepsei,

Ștefănucă rămăsese tot atât de amorf. Nici ceva mai târziu, când se pomenise între patru ochi cu un înalt funcționar, venit să-l înștiințeze că achitarea se datora numai intervenției repetate a primului-ministru, nici chiar când se văzuse silit de acesta să scrie sub dictare niște renegări solemne, nu reacționase în vreun fel. Tensiunea nopții la carceră și a interogatoriului sfârșit cu confruntarea camarazilor fusese prea mare pentru nervii lui. După primele zvârcoliri de împotrivire față de realitatea luată mereu drept un coșmar, își simțise judecata strivită. Ca un cadavru de înecat, se lăsase dus apoi la întâmplare de apa neagră a coșmarului. Dar complacerea surdă în lipsa de răspundere a unei voințe pierdute era poate și o formă de a amâna un proces de conștiință. Parcă abia acum, când se afla din nou singur, în decorul regăsit al odăii sale, Ștefănucă începea să-și dea seama, încolțit de remușcări cum nu i se mai întâmplase până atunci. Fusese un trădător. Dăduse pe față complotul atentatului, speriat ca un copil de amenințări goale. Nu avea nici măcar scuza că îl învinsese suferința fizică, deoarece spusese totul înainte de a ajunge să treacă prin ea. Pe când Nicoară și Cernat urmau să-și îndeplinească pedeapsa la închisoare, el era lăsat acasă, datorită bunăvoinței lui Sebastian Răutu.

Ștefănucă trecu la masa de lucru, unde trase primul sertar, în căutarea revolverului. Nu-l mai găsi însă la locul știut, între albumul cu timbre și cele câteva numere răzlețe din *Gazeta sporturilor*. În grabă, cu

o mână înfrigurată, începu să umble și în celelalte două sertare, închipuindu-și o clipă că își va fi dosit revolverul în altă parte. Dar nu dădu nicăieri de el. Așadar, coșmarul îi refuza până și scăparea prin sinucidere.

Din nou moale, Ștefănucă se lăsă înapoi pe marginea patului, unde își cuprinse capul în palme.

PARTEA A OPTA

Capitolul I

Vasia sfârși desertul în silă, tot atât de greu ca și celelalte două feluri. Îi era ciudă că nu are obișnuita lui poftă de mâncare, mai ales că ținuse să trăiască ziua aceea ca pe oricare alta, fără nici un semn de slăbiciune. Apoi ce putea să însemne privirea cu care se surprindea că întârzie asupra tuturor? Mesele familiei Holban nu făceau niciodată o legătură între acei ce luau parte la ele. Fiecare își învecina mai departe singurătatea, fără a încerca s-o rupă altcumva decât cu un schimb de cuvinte strict convenționale. Deși străin, Vasia înțelesese de mult la orele de masă că nu era mai străin decât lăsau impresia că se simt, între ei, înșiși membrii familiei. Și totuși, casa avea o unitate de atmosferă cu care trebuia să recunoască, rușinat, că începuse să se obișnuiască.

Ridicându-se laolaltă cu ceilalți, Vasia risipi cu palma cocoloașele de pâine făcute în neștire de degetele sale neliniștite. În loc să părăsească apoi sufrageria, rămase în picioare, în fața ferestrei deschise spre grădină. În lenea grea a amiezii, soarele bătea în plin suprafața lucie a mesei de ping-pong. Castanul își restrânsese umbra, care abia mai cuprindea acum scaunul de pai cu motanul strâns ghem. Pe când dădea să aprindă o țigară, Vasia se pomeni atins de mâna Lilianei, rămasă în urma celorlalți.

— Nu vrei să mergem puțin afară?

Vasia șovăi. Era prima oară că fata vorbea cu el, din noaptea când fusese respinsă. Fără să se uite la ea, se întoarse de la fereastră și strivi țigara, din care nici nu apucase să tragă un fum, pe marginea unei farfurii...

— Să mergem... răspunse încet, cu o voce care i se păru lui însuși străină.

În grădină, căldura era copleșitoare, zidurile apropiate ale caselor din jur păstrând atmosfera încinsă. Nu se simțea nici cea mai mică adiere în frunzele toropite ale castanului.

Săltându-se ușor, Liliana luă loc pe marginea mesei, lăsând lui Vasia scaunul de pai, cu grija alungării lui Tan. În treacăt, ridicase de jos, din iarbă, o minge de ping-pong, cu care începu să se joace, tot trecându-și-o dintr-o mână într-alta.

— Vasia, am fost o proastă. Hai să uităm totul! Vrei să fim din nou prieteni?

Cu ochii la o furnică ce i se urcase pe vârful pantofului, Vasia murmură într-o doară:

— Da, sigur...

— Vasia, ce se întâmplă cu tine? Parcă nu ești în apele tale.

Vasia strânse pumnii, adâncindu-și unghiile în palme. Așadar, se trăda într-un asemenea hal, încât până și Liliana, care nu era la curent cu nimic, rămăsese surprinsă.

— Ei, nu-mi spui? De ce taci?

— Nu este nimic. Poate numai o ușoară părere de rău că vacanța are să mă despartă de voi... găsi Vasia o minciună la întâmplare.

— Bine, omule, dar te luăm cu noi! Cum poți să crezi că nu m-am gândit? Să vezi ce frumos este la moșie! izbucni Liliana cu o înfierbântare care o făcu să scape mingea din mână.

Vasia își înălță în sfârșit privirea, uitându-se deschis la Liliana. O văzu aprinsă la față. Brațele goale, sânii mici tupilați sub bluza subțire de vară, picioarele în sandale cu bălăbănirea lor ușoară, toate laolaltă desăvârșeau impresia unei feminități înduioșător de proaspete și naive.

— Un greier! Îl auzi? întrebă Liliana pe neașteptate, cu un deget ridicat, atrăgând atenția asupra țârâitului izbucnit ca o mică sonerie de alarmă.

Vasia se sculă în picioare.

— Cum, vrei să pleci?

— Da, am examen la patru.

— Păcat... Mai vorbim însă diseară.

— Da, diseară...

— Succes!

— La ce?

— Cum la ce? La examen.

— Ah, da.

*

* *

În odaie, Vasia își scoase actele de identitate, apucându-se apoi să le rupă bucăți și să le arunce de-a valma în coșul de hârtii. În urmă, strânse puținele rufe de schimb, caietele cu probleme și nimicurile de toaletă în cufărul de pai cu care venise în toamnă. După ce totul

i se păru lăsat în ordine, se așeză la masa de lucru, unde își dădu răgazul să fumeze o țigară.

Din odaia de alături, golită pe vară de covoare ca toate celelalte din casă, se auzeau mereu pașii lui Ștefănucă răsunând surd. De la întoarcerea băiatului, urechea lui Vasia se obișnuise cu acest mers închis, care, în uniformitatea lui mecanică, aproape că nu se mai deosebea pentru el de un tic-tac de ceas. Într-un fel, prevăzuse din timp că lucrurile aveau să sfârșească prost. Nu în zadar se tot împotrivise lui Rotaru, susținând sus și tare că un atentat nu se încearcă cu niște copii. Rezultatul îl confirmase pe deplin. Nu se ajunsese la nimic. Înțelegând că mișcarea Vestitorilor pierduse poate pentru totdeauna momentul de a face revoluția, Vasia luase de câteva zile hotărârea de a trece singur la acțiune. În locul masacrelor și incendiilor de atâtea ori visate, realitatea îl silea să se mulțumească cu descărcarea unui revolver. Nu spusese nimănui nimic, nici chiar lui Gheorghiu, medicului cocoșat, căruia Rotaru îi dăduse nu o dată să înțeleagă că este desemnat să rămână înlocuitorul său, în caz că i se întâmplă ceva. Știa dinainte că neurologul, care nu mai îngăduia acum nici o mișcare fără voia sa, nu l-ar fi încuviințat, ar fi fost în stare să-l și împuște dacă l-ar fi simțit totuși hotărât să facă după capul lui. Gheorghiu, pe care Vasia îl socotise totdeauna un paranoic, nu avea în minte decât aruncarea Parlamentului în aer. Plan de-a dreptul fantastic, în grelele condițiuni impuse de măsurile de supraveghere ale autorităților. Desigur, numai un om care trăia zi de zi printre nebuni,

la spitalul de la Berceni, putea să nu renunțe la un asemenea plan.

În apa din bocal, peștișorii alunecau mai departe, încet de tot. Vasia, care rămăsese de la început cu ochii asupra lor, îi văzu aievea abia în clipa aceea.

Din sufragerie, se risipiră în casă bătăile pendulului. Ora trei... Vasia avu o tresărire. Nu mai era timp de pierdut. Își aruncă țigara fumată pe sfert în apa bocalului, ceea ce tulbură o clipă navigația somnolentă a peștișorilor.

Înainte să părăsească odaia, Vasia mai deschise fereastra, fără să înțeleagă singur de ce o face. Jos, în grădină, nu mai era nimeni afară de Tan, ghemuit la loc în scaunul de pai. Umbra se rotise pe o latură a castanului. În iarbă, aproape de masă, mingea de ping-pong cu care se jucase Liliana punea o mică pată albă. Nici un țârâit de greier nu se mai auzea în aerul fierbinte.

Vasia se smulse din loc, străbătând odaia cu pași mari. Izbi ușa în urma lui cât putu de tare, așa încât să se trezească la singura realitate demnă de el.

*
* *

După o bucată de drum pe jos, de teamă să nu ajungă prea târziu, Vasia luă tramvaiul. Trecuse ora de ieșire a funcționarilor de la serviciu, așa că găsi loc în vagonul aproape gol. Din mersul tărăgănat al tramvaiului, începu să se uite pe fereastră la perindarea clădirilor de pe bulevard. Nu se gândea propriu-zis la nimic. Îi era foarte cald, ceea ce totuși nu putea să fie luat drept o slăbiciune. Însăși

doamna grasă care stătea pe locul din fața lui asuda ca la baia de aburi. Tramvaiul începând să se apropie de Piața Victoriei, Vasia se ridică, să fie gata de coborâre. În trecere, privirea i se opri o clipă pe un afiș de pe geam, o reclamă pentru un spectacol de circ. Se surprinse gândind că nu fusese niciodată la circ, că pierduse astfel prilejul să vadă aievea un leu, un elefant sau chiar o maimuță. Până la stație, rămase în spatele omului care conducea tramvaiul, dezbrăcat de haină, într-o cămașă cu mânecile suflecate.

Jos, sub pașii lui Vasia, asfaltul încins se simțea ușor vâscos. Ocolind piața, i se păru la un moment dat că o fată din fața lui seamănă cu Liliana. Întârâtat, se grăbi s-o ia înainte, fără să întoarcă ochii, când trecu pe lângă ea. Din dreptul debitului de la colț, de unde putea să observe locuința primului-ministru fără să dea nimic de bănuit, văzu lângă mașina trasă la scară pe sergentul de pază stând de vorbă cu șoferul și cu agentul lui Sebastian Răutu. Încolo, strada era goală, cu asfaltul orbitor în soare.

Vasia intră în camera strâmtă a debitului să întrebe ora. Tutungiul, care moțăia asupra ziarelor rânduite pe tejghea, făcu o mișcare din cap spre ceasul rotund, înghesuit pe un raft din perete, între stivele pachetelor de țigări. Patru fără un sfert. Sebastian Răutu, al cărui răspuns la interpelările opoziției era anunțat de toate ziarelor pentru ședința Camerei de la ora patru, putea să plece de acasă dintr-o clipă în alta. Când Vasia dădu să iasă afară, vocea de scapet a tutungiului îl preveni:

— Ei, luați seama, să nu vă lipiți de hârtia de muște!...

Fără să mai întârzie, Vasia o luă încet pe stradă în jos, cu mâna din buzunarul drept încleștată pe revolver. Nu simțea nimic deosebit. Poate doar o ușoară senzație de sete. Ca printr-un făcut, când ajunse la o apropiere de vreo cincisprezece metri de casa primului-ministru, șoferul se grăbi să treacă la volan, urmat de agent, în timp ce sergentul se repezise să deschidă ușa. Înfrigurat până în unghii, recunoscu cu o tresărire abia stăpânită pe Sebastian Răutu, gata să pună piciorul pe scara mașinii.

Vasia ajunse să întindă revolverul cu o mână sigură. Trase unu, două, trei, patru, cinci, șase, șapte, opt focuri... asupra omului din față, prăbușit grămadă de la primul. Stătea pe loc, hotărât să descarce revolverul până la capăt, fără să țină seama că agentul, care sărise de lângă șofer, împreună cu sergentul, ascuns după ușa căscată a mașinii, începuseră să tragă la rândul lor. Brațul avu deodată o șovăire. Cu privirea împăienjenită roșu, Vasia căzu împleticit, ținând însă mai departe revolverul în mână.

Capitolul II

În scaunul de pai din grădină, Raluca Holban mângâia cu degete neliniștite blana lui Tan. Nici a treia pastilă de piramidon, după care fusese adineauri în casă, nu părea să aibă efect. Capul o durea mai departe tot atât de tare.

De dimineață, când pusese mâna pe ziar, Raluca Holban rămăsese încremenită luând cunoștință de asasinarea primului-ministru. Dincolo de chenarul de doliu și titlurile cu știrea de senzație, o izbiseră fotografiile reproduse cu brutalitate. Într-una din ele, Sebastian Răutu, răsturnat pe jos, chiar lângă scara mașinii, cu fața și hainele pline de sânge. Într-alta, tot el, gol până la brâu, pe masa de la morgă. În sfârșit, într-a treia, atentatorul împușcat pe locul crimei, grămadă pe trotuar. Apucându-se să citească, Raluca Holban avusese de suferit lovitura celei de-a doua surprize. Din relatările ziarului, reieșea că identitatea atentatorului nu putuse să fie stabilită de la început, dat fiind că nu se găsise nici un act asupra lui. Abia după cercetări mai îndelungate se descoperise că era vorba de un anume Voinov, student în anul al treilea la Facultatea de Matematici, membru al mișcării Vestitorilor, cu ultimul domiciliu cunoscut la Căminul de studenți din Calea Plevnei nr. 62. Raluca

Holban scăpase ziarul din mână, simțind că i se face rău. Fata din casă, care o privise până atunci din pragul ușii, sărise în ajutorul ei. O frecase la tâmple, după ce îi dăduse mai întâi să bea un pahar cu apă. La coborârea copiilor la ceai, drama crescuse în intensitate. Liliana, care încă din seara zilei trecute începuse să dea semne de neliniște în legătură cu lipsa lui Vasia, aruncându-și ochii pe ziarul de pe masă, își pierduse cunoștința de la citirea primelor rânduri. Ștefănucă, cu privirea rătăcită, ajutat de Lucian, cu tot sângele scurs din obraji, își dusese sora pe sus la ea în odaie, unde Raluca Holban se străduise apoi s-o aducă din nou în simțire.

Sub mângâierea degetelor, motanul torcea mulțumit, cu un sfârâit surd. Amiaza fierbinte moleșise totul în jur, până și firele de iarbă. Deși stătea cu scaunul în soare, Raluca Holban nu izbutea să se încălzească, înfrigurată încă de crima lui Vasia. Făcea adevărate eforturi să nu mai tremure. De fapt, o cuprinsese și frica să nu se pomenească cu poliția, știind bine că putea să se aștepte oricând la o descindere. Fiecare mașină auzită pe stradă îi dădea bătăi de inimă. După multe deliberări, luase hotărârea de a nu face totuși cunoscut că îl găzduise pe Vasia, temându-se ca nu cumva autoritățile, odată înștiințate de ea, să încerce a stabili cine știe ce complicități, de care nu încăpea îndoială că Ștefănucă și Lucian erau cu desăvârșire străini. Ca martoră la reacțiunea băieților, putea să jure că nici unul nu se așteptase la ceea ce se întâmplase.

Raluca Holban dădu pe Tan la o parte, simțind nevoia să se miște. Începu să umble între masa de ping-pong

și castanul din colț, fără să țină seama de ora bătută de pendulul din sufragerie, oră la care se așezau de obicei la masă. De câte ori se întorcea din dreptul castanului, avea în față peretele casei scăldat în soare. La odăile copiilor, storurile erau coborâte. În schimb, unde locuise Vasia, fereastra stătea larg deschisă, așa cum fusese lăsată din ajun. În cele din urmă, Raluca Holban nu mai șovăi. Golul acelei ferestre trebuia acoperit. Trecu în casă nu să vadă de masă, ci să dea ordin să se închidă geamurile și să se pună perdelele la odaia care nu mai era a nimănui.

În acest timp, Lucian ajunsese în Piața Victoriei, unde zăcea cadavrul lui Vasia. Când răzbi în primele rânduri ale mulțimii adunate în jur, scena din fața ochilor îl cutremură, cât de stăpân încerca să rămână pe el.

Încleiat de sânge, răvășit, murdar, Vasia abia mai era de recunoscut. Pe o pancartă ridicată lângă el, stătea scris cu litere mari: „Aceasta are să fie soarta tuturor asasinilor tulburători ai ordinii de stat". Câțiva jandarmi se străduiau din răsputeri să stăvilească valul curioșilor. Rândurile, îngroșate mai ales de femei, cuprindeau oameni din toate straturile. Uneori, câte un mahalagiu cu mâncărime la limbă mai scăpa o vorbă, care se auzea limpede în tăcerea grea:

— Parc-a fost ciuruit de-o mitralieră! Uite, l-au atins peste tot: în cap, în piept, în burtă...

— Are și mutra de asasin...

— Ce rușine! Un student...

— Se vede cât colo că ai a face cu un derbedeu. Ha, hal de pantofi!...

Lucian se răsuci înapoi. Bombănit și înghiontit de lumea care se îmbulzea din afară, ajunse anevoie să iasă din înghesuială. În urmă, o porni încet pe bulevard în jos.

Duminica de vară scosese orașul în stradă. Mulțimea umplea trotuarele, într-o revărsare de fluviu. La toți simțeai parcă aceeași dulce complacere în inerția pasului de plimbare. Pe alocuri, grupurile de trecători făceau mici vârtejuri care te lăsau să bănuiești că este vorba de un cinematograf, un chioșc cu răcoritoare sau un vânzător de semințe, floricele sau alune americane.

Lucian se uita nedumerit, tot ducându-și mâna la ochelari. Premise pentru o concluzie mai categorică i se păreau greu de conceput. Pentru cine lucrase luni întregi la cartea ideologiei Vestitorilor? Nu era, așadar, nici o pagubă că opera rămăsese să i se piardă în cine știe ce dosar de la Siguranță... Pentru cine suprimase Vasia pe primul-ministru, cu însuși prețul vieții? Pentru cine?

Stăpânit de ceva asemănător cu senzația răului de mare, Lucian ieși din bulevard.

— Noroc! Ce este cu tine? Ai un aer de somnambul.

Lucian tresări. Nu își observase camaradul până în clipa când se pomenise cu el la un pas. Spre deosebire de cum i se întâmpla de obicei, întâlnirea îi făcu de astă dată plăcere. Dădea în sfârșit de un om cu care putea să se simtă solidar.

Fără să spună un cuvânt, Lucian luă brațul lui Darie, urmându-și apoi drumul cu el.

— Nu te-a căutat încă poliția?

— Nu. De ce? tresări Lucian, care era încredințat că nimeni nu știa de Vasia că locuise la ei.

— Bine, omule, pe ce lume trăiești? Ca represaliile la atentat, nu știi că se fac arestări masive? Eu, cel puțin, nu mai dau pe-acasă.

Lucian rămase tăcut. Gândul că ar putea să fie ridicat și el, laolaltă cu ceilalți camarazi, nu îl neliniștea. Arestarea i se părea chiar o soluție în împrejurările de acum.

— Ce semnificație teribilă în actul lui Voinov! exclamă Darie, frecându-și bărbia nerasă.

— Da... Teribilă... sună, ca un ecou, răspunsul lui Lucian, însă pe un ton care lăsa să se simtă schimbarea înțelesului.

— Am impresia că nu crezi.

— Ce să cred? Din păcate, nu este nimic de crezut. Văd că lumea se plimbă pe bulevard ca în fiecare duminică...

— Te așteptai cumva să se schimbe deodată totul? Ești prea grăbit... Să fim înțeleși! Cu Voinov, s-a văzut ce trebuia să se vadă, anume că se găsesc în rândurile Vestitorilor oameni în stare oricând să moară deliberat pentru obiectivele cauzei lor. Nu avem a face cu un erou prin accidentul fatalității, cum se întâmplă de obicei în istorie. Din desfășurarea atentatului, reiese limpede că Voinov nu s-a gândit o clipă la el. Or, aceasta spune mai mult decât orice. De totdeauna, viitorul a fost al acelora care au știut să moară. Ascultă-mă pe mine! Istoria...

Darie vorbea mereu, întovărășindu-și cuvintele cu un gest larg. Lucian, care îl ținea mai departe de braț, asculta acum fără să mai caute argumente împotrivă.

*
* *

Noaptea era înăbușitoare. Deși Lică lăsase fereastra deschisă, nu se simțea nici o urmă de aer proaspăt. Aceeași atmosferă de etuvă, în care nu puteai nici să dormi, nici să citești, nici să fumezi. Singurul lucru bun, deosebind totuși noaptea de zi, era că se sfârșise măcar pacostea muștelor și a mirosului de bucătărie. Apoi, parcă numai călușul somnului ajungea să astupe gura țaților din curtea acelui fund de mahala. Liniștea, care începea să se lase de pe la ora zece înainte, abia dacă mai era tulburată de fluieratul unui sergent sau de miorlăitul sfâșiat al pisicilor.

Lică se întorsese târziu, după ce petrecuse toată ziua prin oraș, bătând Calea Victoriei în sus și-n jos, intrând prin expoziții, umblând să agațe servitoare în Cișmigiu, răcorindu-se cu înghețate la colțuri de stradă, căscând gura pentru a treia oară la cadavrul din Piața Victoriei. Se întorsese obosit și asudat, cu picioarele umflate în încălțămintea prea groasă. Dacă mai rămăsese în București după sfârșitul examenelor, aceasta se datora numai faptului că avusese loc lovitura de teatru a atentatului, la ale cărei urmări ținuse să asiste din fotoliul de orchestră al Capitalei. Acum putea să plece liniștit, cu curiozitatea îndestulată. Își luase bilet la personalul de dimineață, pentru a nu face drumul pe căldura mare. Deși nu se complăcuse niciodată în Pitești, socotind că provincia este un cimitir pentru oamenii cu ambiții, se bucura la gândul că are să se răcorească cu plimbări în pădurea de la Trivale sau de-a dreptul cu băi în Argeș. Își strânsese

lucrurile în geamantan, se bărbierise pentru a nu mai întârzia cu rasul în zori și își pusese pantalonul pe dungă sub saltea. Avea de gând s-o șteargă pe neprevenite, fără să mai achite chiria. Doamna Păpurică era dusă la țară, pentru înmormântarea unui frate. În lipsa ei, bătrânul se scula cu noaptea-n cap și pleca pe toată ziua la pescuit, așa că nu rămânea nimeni acasă să-l simtă că părăsește orașul.

În așteptarea somnului, Lică stătea cu gândurile în tavan, ca muștele toropite acolo pe întuneric. Îi era atât de cald, încât se culcase în pielea goală, dând și cearșaful la o parte. Mintea făcea din nou bilanțul, mai ales că, odată cu plecarea în vacanță, lua sfârșit un an deosebit de bogat în experiențe. Calea parvenirii prin mișcarea Vestitorilor rămânea închisă pentru totdeauna. Totul urma să fie luat de la capăt. Trebuia elaborată o strategie nouă. La drept vorbind, poți să te lansezi și prin femei sau prin șantajul de presă. Avea înainte răgazul de gândire a trei luni de vacanță. Cu poliția o lăsase mai moale, sfârșind prin a nu mai redacta decât rapoarte de formă, cu date scoase din burtă. Rolul îl scutea în orice caz de iminența arestării, prinzând bine într-o vreme când ultimii nebuni din mișcare își făceau de cap, fără să le pese că, prin atitudinea lor, pun în primejdie și pe aderenții pasivi.

Lică tresări din gândurile sale, cu urechea la mișcarea neobișnuită din curte. Se auzise întâi o mașină oprindu-se afară, în stradă. Apoi fusese lătratul Bombonicăi, care sfârșise deodată într-un schelălăit prelung, răspuns desigur la vreun picior primit din partea intrușilor. Ca urmare

la bătăile înteţite în uşa de afară, papucii domnului Păpurică bâjbâiră pe coridor. Totul se întâmplă apoi atât de repede, încât Lică abia avu răgazul să îşi adune cearşaful peste trupul gol.

În lumina afumată a becului din tavan, pe care gazda îl răsucise anevoie, doi agenţi se învârteau prin odaie cu mişcări sigure, profesionale. Domnul Păpurică, cu o scufă de noapte în cap şi o cămaşă cu râuri pe trupul pirpiriu, tremura tot, gata parcă să se mistuie în perete.

— Aha, te pregăteai s-o ştergi!

Lică se uită la agentul care pusese mâna pe geamantan, fără să-şi creadă ochilor.

— Nu înţeleg. Trebuie să fie o confuzie. Pe cine căutaţi?

Celălalt agent, un individ cu mustăcioară subţire, care tot scotocea prin vrafurile de cărţi, se întoarse plictisit:

— Hai, îmbracă-te, că nu eşti singurul pe care-l avem de ridicat!

În ciuda crampelor care îl chirceau tot mai stăruitor, Lică se ridică în şezut. Uimirea din ton se prefăcu deodată în demnitate rănită:

— Trebuie să fie o confuzie. Înţelegeţi, pentru numele lui Dumnezeu! Eu însumi sunt în solda Siguranţei. Lucrez cu maiorul Halunga, de la Biroul IV. Ce mai vreţi?...

— Hai, nenicule, fără vorbă! Ce, vrei să te umflăm în pielea goală?

*
* *

Fereastra camerei unde se afla internat Gheorghiu dădea pe colţul pavilionului de schizofrenici şi pe aleea

care ducea la administrație, între niște pomi cu scoarța văruită, ca în curțile de cazarmă. Cele două rânduri de geamuri, cărora li se scosese mânerul de metal, nu puteau să fie deschise, așa că aerul dinăuntru rămânea mereu apăsător. Medicul cocoșat cunoștea camera încă de pe timpul stagiului său de intern la secția de paranoici. Înainte însă să fie închis aci după ce îl arestaseră organele Siguranței pentru a smulge de la el o mărturisire de complicitate în atentatul lui Vasia, camera fusese un salon de șase paturi, în care își amintea că stătuse și bătrânul pescar lipovean din Delta Dunării care se credea Iisus Hristos și căruia i se întâmplase odată, rostind cuvintele evanghelice: *Duh mut și surd, îți poruncesc să ieși din copilul acesta*, să vindece un copil epileptic, care se aruncase la picioarele sale în grădina spitalului.

Gheorghiu își reluă mișcarea de du-te-vino cu același lipăit al papucilor. Slavă Domnului, îl mai lăsase capul! Pentru prima oară nu mai avea acele dureri, ca de meningită, cu care rămăsese din bătaia suferită la Siguranță, când își recăpătase cunoștința abia după un număr de ore, leoarcă de câte găleți cu apă fuseseră aruncate să-l trezească la loc. Aștepta acum vizita doctorului cu o nerăbdare mai mare ca niciodată. Nu concepea să i se refuze o coală de hârtie și un creion, sau măcar numai creionul, la nevoie schița galeriei subterane care îl obseda mereu putând să fie desenată și jos, pe ciment, într-un ungher al încăperii, sau pe porțiunea de perete de sub pat, unde nu avea cum să atragă atenția. Nu îl supăra faptul că era privit de autorități ca un alienat mintal.

Dimpotrivă. De aci, de la spital, nu se îndoia că partizanii aveau să-l scoată mai ușor decât ar fi putut să fie cazul dintr-o închisoare. Ușa încuiată, agentul pus de pază pe sală, garda spitalului întărită cu câțiva jandarmi, toate acestea nu însemnau, la drept vorbind, o piedică serioasă. Vestitorii se bucurau în clipa aceea de marele noroc să-l aibă conducător. Pe el, care le aducea un plan de acțiune cu care Toma Vesper sau Rotaru ar fi intrat în istorie ca învingători, nu ca învinși. O lună de muncă fără întrerupere, în două schimburi de trei inși, până să fie sfredelită galeria subterană, cât să cuprindă un om târându-se pe brânci, pe lungimea de aproape trei sute de metri de la el la Parlament... Și, la momentul oportun, dinamitarea! Toți dați peste cap dintr-o singură lovitură. De la rege la ultimul parlamentar al regimului. De aceea poate că avea să fie îndreptățit să spună și el, ca Ioan în Apocalips: *Apoi am văzut un cer nou și un pământ nou...*

Intrarea doctorului, întovărășit de o soră, făcu pe Gheorghiu să se întoarcă de la fereastră, unde pașii îl duseseră din nou.

— Bună ziua! Ei, azi cum te simți?

— Ceva mai bine. Capul aproape că nu mă mai doare.

— Bravo! Mă gândesc atunci să renunțăm la calmante. Ce zici?

Vădit stânjenit, ca unul care fusese coleg cu el, doctorul se simțea parcă dator să ia de fiecare dată avizul lui Gheorghiu, ca într-un consult pe seama unei alte persoane.

În loc să răspundă la întrebare, bolnavul îl trase de mânecă spre fereastră, unde ceru în șoaptă:

— Ascultă, dă-mi te rog un creion și o hârtie!

— Nu se poate! Dispoziţiunile sunt să nu se... încercă doctorul să se împotrivească.

— Măcar un creion... Ce Dumnezeu?! Nu-ți cer un tub de dinamită... stărui Gheorghiu, aprins la față.

— Bine, dar la ce-ți servește, dacă nu ai și hârtie?

— Am să-ți arăt mâine! clipi Gheorghiu cu înțeles. Știi, planul meu!... Rămâne între noi! Am simțit că-mi ești devotat...

Doctorul îi strecură în mână un vârf de creion, găsit în buzunarul halatului. Bietul Gheorghiu! După șocul loviturilor primite în cap, ideea lui fixă cu aruncarea Parlamentului în aer ajunsese la delir și făcuse din el un paranoic în toată regula. Dintr-un tic profesional, dădu să bată bolnavul pe umăr, în semn de îmbărbătare, dar, nimerind cocoașa, își trase mâna înapoi, cu o senzație de jenă.

Rămas singur, Gheorghiu ascultă mai întâi la ușă depărtarea pașilor pe sală. Apoi se întoarse, dădu puțin patul la o parte și începu, pe partea de jos a peretelui, o schiță topografică a subsolului locuit de el într-un mic imobil de la capătul uneia din străzile care se înfundă sub dealul Parlamentului. Străpungerea trebuia întreprinsă din pivnița de lemne. Cantitățile de moloz care urmau să se strângă odată cu înaintarea galeriei în adâncime nu puteau, din păcate, să fie cărate în curtea interioară a imobilului și aruncate în gura canalului de acolo, deoarece acesta s-ar fi înfundat îndată. Rămânea ca niște camarazi, bine verificați de el, să intre gunoieri pe mașina municipalității care deservea strada, așa încât, zi de zi,

câteva luni, la suprafață cu coji de ouă și cutii goale de conserve, să plece încărcate cu moloz spre gropile de la capătul orașului.

Niște pași cu o rezonanță amplificată de cimentul sălii se auziră pe neașteptate. Gheorghiu tresări de jos, pregătindu-se să împingă patul la loc. Pașii însă trecură prin fața ușii fără să se oprească, așa că peste o clipă putu să se lase înapoi pe vine și să-și ducă schița mai departe.

Capitolul III

În plasa hamacului, unde își petrecea, întinsă, cea mai mare parte din zi, Liliana închise ochii. De undeva, din sat, se auzi un cocoș, neașteptat de ciudat ziua-n amiaza mare. Apoi tăcerea se așternu la loc, atotcuprinzătoare.

De două luni, de când vacanța o adusese din nou la moșie, Liliana putea să fie socotită în convalescență dacă te gândeai la starea pe care o avusese îndată după moartea lui Vasia. Îndreptățită să se simtă mai puțin îngrijorată, mama își lăsa acum fata în pace, așteptând ca timpul să vindece de la sine suferința pierderii lui Vasia. Ritmul de viață al vacanțelor de altădată se schimbase însă cu desăvârșire. Liliana nu se mai ducea în lunca Prutului să facă baie. Nu mai pescuia. Nu mai bătea împrejurimile călare, cu apucături de băiat care să nedumerească pe țărani. Nu mai juca nici *crocket*, nici ping-pong. Parcul, care răsuna înainte de cântecele și strigătele ei, era stăpânit în vara aceasta de o liniște apăsătoare, ca în lunile când nu se afla acolo decât Grigore Holban.

Liliana deschise ochii. Cerul își clătina aburul albastru printre frunzele de sus. Privirea rămase absorbită în gol, până în clipa în care niște pași o făcură să tresară din inerția ei.

Era Ştefănucă. Mereu tăcut, cu fruntea în pământ, părea înstrăinat de toate lucrurile înconjurătoare. Aveai impresia că nu-şi găseşte locul nicăieri.

— Ce este cu pana din mâna ta? întrebă Liliana, uitându-se lung la fratele ei, care se aşeză în iarbă.

— Nu o recunoşti? Este pana pe care mi-o puneam în cap când ne jucam altădată de-a Pieile-Roşii. Am dat de ea umblând prin nişte sertare.

— Şi de ce-ai luat-o cu tine?

— Nu ştiu nici eu... răspunse Ştefănucă, cu ochii aţintiţi mai departe la pana lungă şi subţire, de culoare verde, pe care o avea în mână.

Liliana îşi lăsă capul pe spate. Ca într-o apă, se limpezi deodată în ea amintirea zilei din cealaltă vacanţă, când sosiseră băieţii târziu, toamna. La masă, avuseseră raci de la iaz. Îndată după sfârşitul mesei, Ştefănucă venise după ea în parc. Era tot în hamac, iar el stătea, poate, pe aceleaşi fire de iarbă. Doamne! Aproape un an... Pe atunci Vasia nici nu intrase în viaţa ei. La gândul băiatului, ochii i se umplură de lacrimi. Aburul albastru al cerului de vară se împăienjeni între frunzele de sus.

Fără să-şi dea seama de starea Lilianei, Ştefănucă începu să vorbească, jucându-se mai departe cu pana de Piele-Roşie.

— Ştii că plec? Chiar adineauri, mama a pus problema tatei.

După cum se întâmplau toate de la achitarea lui Ştefănucă, Raluca Holban hotărâse şi dusese lucrul la capăt. Băiatul nu mai trăia decât ca un pion în mâna ei. Fusese

câștigat în sfârșit și consimțământul de ultimă instanță pentru plecarea în Germania. Ca de obicei când era întrerupt de la lucru, Grigore Holban își privise soția plictisit, tot învârtind niște fișe, cu subînțelesul că nu are timp de pierdut. Fără să dea înapoi, Raluca Holban îi împărtășise pe îndelete planul de a trimite pe Ștefănucă să facă Politehnica la Charlottenburg, întârziind la urmă asupra amănuntelor în legătură cu călătoria. Grigore Holban, care nu ascultase decât cu o ureche, se grăbise să scape de ea, spunând că o lasă să facă totul cum are să creadă de cuviință, cu condiția să fie scutit de a se mișca pentru vreuna din formalitățile de plecare.

— Ce-ai spus? se trezi Liliana într-un târziu, trecându-și palma peste ochi.

— Am spus că s-a hotărât plecarea. Tata este și el de acord...

— Păcat. Am să mă simt și mai singură...

— Ce să fac? Mama ține cu orice preț. Aci, până la urmă, înnebunesc.

— Da, cine știe, poate că așa este mai bine... răspunse Liliana încet, închizând ochii din nou, să lase toate gândurile în întuneric.

*

* *

Odată cu alunecarea orelor spre asfințit, căldura începea să se simtă mai puțin copleșitor. Totuși nu se ridicase încă nici o adiere. Morile de vânt, lăsate de câteva clipe în urmă, stăteau mai departe cu aripile nemișcate, în aceeași ciudată încremenire. Pentru prima oară de la amiază

încoace, batista colonelului Ioanid rămăsese uitată în buzunarul hainei de doc, fără să mai fie nevoită a tampona o frunte și niște obraji brobonați de sudoare. Panerul de țară, sprinten și ușor pe roțile sale, trecea acum printre lanuri înalte de porumb. Colonelul Ioanid mâna calul la trap, cu privirea pierdută în vastitatea câmpurilor învălurate până departe, unde începeau pădurile. Panorama se constituia din lungi fâșii dreptunghiulare, alternând culorile după soiul semănăturilor, într-o gamă care trecea de la galben la cafeniu și verde. Din când în când, colonelul Ioanid se trezea că duce două degete la borul pălăriei de pai, răspuns reflex la mișcarea de salut a câte unui țăran smuls o clipă de la prășit de trecerea panerului. Nu se auzea decât tropotul măsurat al copitelor, care răscoleau praful drumului.

Ca un om abia întors din exil, colonelul Ioanid trăia cu o voluptate sporită micile plăceri ale existenței de moșier. Plimbarea în paner se număra printre acestea, deopotrivă cu ceaiul pregătit la samovar, cu lungile partide de șah jucate de unul singur, cu practica grădinăritului. Anul petrecut la București, cu cameră la hotel, mese la restaurant și ore de serviciu la Cenzură, toată viața aceea destrămată, într-o lume tulbure și haotică, i se părea o experiență monstruoasă, pe care înțelegea să nu o mai repete niciodată. Își dăduse demisia după moartea lui Sebastian Răutu și se întorsese la țară cu sufletul ușurat.

Panerul lăsă deoparte casele pipernicite ale satului, apucând drumul spre castelul Holbanilor, care depășea

cu zidurile sale ciudate înălțimea copacilor din fața ochilor. La intrarea în parc, colonelul Ioanid încetini pasul calului. În treacăt, începu să observe cu părere de rău paragina care bătea pretutindeni la ochi. Grajdul cu acoperișul putrezit... Vaca păscând pe terenul de *crocket*... Aleile năpădite de buruieni... Rondurile fără flori.

După ce încredință panerul în seama unui argat, colonelul Ioanid se îndreptă încet spre castel. Deși bărbat în toată firea, pe deasupra și fost militar, se simțea pătruns de nu știu ce senzație de urât ori de câte ori îi călca pragul. În holul cât nava unei catedrale, cu o atmosferă posomorâtă care te făcea să te închipui deodată în alt anotimp, privirea nu întâlnea aproape nici o mobilă. Dinspre salonul din fund, se auzeau niște acorduri de clavecin. Era primul și încă singurul semn de viață, însă un semn de viață atât de anacronic în rezonanțele sale, încât puteai să te crezi pe bună dreptate victima unei halucinații auditive. Colonelul Ioanid bătu în zadar, de câteva ori, în ușa masivă a salonului. Nu izbuti să atragă atenția decât odată intrat înăuntru.

Când se trezi cu el în fața ochilor, Raluca Holban se grăbi să se ridice de la clavecin:

— Ce surpriză, domnu' colonel! Nu mă așteptam. Iartă-mă... Mai fac uneori mici exerciții cu Händel și Bach.

— Ba te rog să mă ierți mata pe mine că am venit așa, pe neprevenite. Caut însă o carte pe care-mi închipui că trebuie s-o aibă conu' Grigore.

— Hai atunci să te duc la el!

Biroul lui Grigore Holban era o bibliotecă atotcuprinzătoare. Cât vedeai cu ochii, numai cărți, într-o învălmășire care îneca și întuneca atmosfera. Ceva care putea să amintească gravurile cu camera de studiu a doctorului Faust. Lipseau retortele de alchimist, încolo însă parcă nimic altceva. Găseai până și un glob terestru de dimensiuni neobișnuit de mari, mobilând singur un întreg colț al încăperii. În fund, după o masă, se desena Grigore Holban. La vederea intrusului, figura emaciată care se prelungea peste măsură, ca la sfinții din picturile bizantine, avu o ușoară schimonosire.

— Bună ziua, coane Grigore! Mă ierți că te tulbur! Veneam numai să te rog ceva. Să-mi împrumuți *Istoria* lui Mommsen.

— *Römische Geschichte*[1]?

— Era mai bine dacă aveai o ediție franceză. Dar, în sfârșit...

Spre uimirea colonelului Ioanid, care își închipuia că este cu neputință să te descurci într-o asemenea bibliotecă, Grigore Holban dibui într-o clipă locul cărții cerute, scoțând din colțul unui raft de sus cele cinci volume ale *Istoriei* lui Mommsen.

— Coane Grigore, când te gândești câte s-au întâmplat de când nu ne-am mai văzut!...

— Cum, ce?

— Asasinarea lui Răutu și tot restul...

Buza lui Grigore Holban se lăsă în jos:

---

1. *Istoria Romei (germ.).*

— Nimicuri... Asasinatul politic este un mic fapt divers, curent în istorie. Dar, chiar dacă s-ar fi făcut o revoluție sau ar fi început un război... Ce contează? Pentru un istoric adevărat, lucrurile încep să capete o semnificație abia după interpunerea a cel puțin o mie de ani. Ai să vezi și cu Mommsen.

Colonelul Ioanid nu găsi nimic de răspuns, ceea ce i se întâmpla rar. Fără voie, gândul alunecase la scena de la Cenzură, cu fiul lui Grigore Holban. Într-alt plan, ideile băiatului îl lăsaseră tot atât de nedumerit. Tăcea, cu privirea dusă pe fereastră, unde lumina se stingea încet.

— Nu te supăra. Mai am de lucru. Te las în grija soției mele, care are să te trateze cu o dulceață de coacăze. Este specialitatea ei. Poți să-l păstrezi pe Mommsen cât vrei. Pentru mine, romanii nu sunt interesanți...

*
* *

În limpezimea nopții de august, fără lună, însă cu stele grele de lumină ca policandrele unui plafon de bal, Raluca Holban își plimba mai departe neliniștea pe aleea de nuci. Uneori, câte un zbor împleticit de liliac o făcea să se ferească înfiorată. Ceilalți, afară de Grigore Holban, care lucra de obicei fără să țină seama de ceas, dormeau desigur de mult, mai ales că, a doua zi, scularea trebuia să aibă loc ceva mai devreme, datorită plecării la gară, o haltă în plin câmp, la câțiva kilometri de castel. Totuși, numai ea urma să-l întovărășească pe Ștefănucă la București pentru a pregăti acolo trimiterea lui în Germania. Acum,

când ceea ce pusese la cale părea gata să ajungă la îndeplinire, începea să sufere de îndoiala că hotărârea ei nu este bună. Dacă șederea de unul singur între străini avea să ducă până la ultimele consecințe procesul apatiei băiatului, în loc să aibă ca rezultat revenirea la normal? Aci, cel puțin, Ștefănucă se găsea sub supravegherea ei, putea să fie călăuzit pas cu pas.

De undeva, peste câmpuri, un șuierat de locomotivă străpunse noaptea, dându-i Ralucăi Holban o strângere de inimă. Se văzu deodată pe peron, la București, cu batista în mână. Trenul începuse să se pună în mișcare. De la fereastra vagonului, Ștefănucă o privea palid, fără să răspundă cu nici un semn de bun-rămas. Apoi nu mai avu în fața ochilor decât șinele goale, prelungindu-se fără sfârșit.

Cu șuieratul locomotivei încă în urechi, Raluca Holban se întoarse la castel. Aprinse la intrare o lumânare cu sfeșnic înalt, cu care străbătu apoi holul cel mare, unde întunericul avea o consistență aproape materială. La ea în odaie, aceeași de când era mică, geamantanele o așteptau răspândite în jur, cum le lăsase după ce se apucase să strângă lucrurile, înainte să coboare la masă. În apele oglinzii care se întindea pe un sfert de perete, totul se mai vedea o dată, într-o ciudată înecare.

Raluca Holban începu să se dezbrace cu mișcări obosite. Lăsând grija închiderii geamantanelor pe a doua zi, se culcă în patul monumental, de care puteai să te miri că nu are și baldachin. Din păcate, gândurile nu se stinseră odată cu lumânarea. În câte se întâmplau de un an

încoace, Raluca Holban se credea îndreptățită să vadă semne de Apocalips. Epoca profeților mincinoși, smintind până și mintea copiilor...

În tăcerea solemnă care stăpânea noaptea, procesiunea înainta mai departe, cu torțele aprinse. Toți aveau glugi pe cap și erau îmbrăcați într-un fel de mantii lungi, de culoare neagră. Fețele nu se deosebeau bine, însă, din ceea ce putea să se vadă la lumina torțelor, se desprindea o impresie de frăgezime desăvârșită: fete sau, în orice caz, băieți cu o dulceață feminină în obrajii încă imberbi.

Într-un târziu, începură să se ridice împrejur ziduri de case, ceea ce făcu procesiunea să se ramifice în șiruri de câte unul, fiecare luând altă stradă în primire. Acolo, după ce lăsau între ei o depărtare de câțiva pași, ciudații pelerini rămâneau pe loc.

La un semn – la al cui torțele fură puse să dea foc vestmintelor? Mantiile negre, cuprinse de flăcări, aveau acum luciri de smoală. În pantomima care urmă mai departe, toți lepădară torțele folosite, întinzându-și apoi brațele în cruce.

Raluca Holban se repezi la primul pelerin. Sub glugă, îl recunoscu pe Ștefănucă: masca lui din seara când se întorsese altul. Privea dincolo de ea, parcă nu o avea în față, sub ochi, înnebunită de groază. Raluca Holban apucă brațul băiatului. Brațul era țeapăn ca lemnul unei cruci adevărate.

— Ștefănucă, ce se întâmplă?

— Murim ca Domnul nostru Iisus Hristos, pentru mântuirea tuturor...

Auzind cuvintele, Raluca Holban crezu că brațele, gata să se carbonizeze, aveau să se prefacă în aripi de înger. Dar aceasta nu se întâmplă, după cum nici tăcerea nu răsună de clopote, ci hohoti deodată, într-un șuierat de locomotivă.

Raluca Holban clipi în întuneric, scăldată toată într-o sudoare rece.

încoace, Raluca Holban se credea îndreptățită să vadă semne de Apocalips. Epoca profeților mincinoși, sminting până și mintea copiilor...

În tăcerea solemnă care stăpânea noaptea, procesiunea înainta mai departe, cu torțele aprinse. Toți aveau glugi pe cap și erau îmbrăcați într-un fel de mantii lungi, de culoare neagră. Fețele nu se deosebeau bine, însă, din ceea ce putea să se vadă la lumina torțelor, se desprindea o impresie de frăgezime desăvârșită: fete sau, în orice caz, băieți cu o dulceață feminină în obrajii încă imberbi.

Într-un târziu, începură să se ridice împrejur ziduri de case, ceea ce făcu procesiunea să se ramifice în șiruri de câte unul, fiecare luând altă stradă în primire. Acolo, după ce lăsau între ei o depărtare de câțiva pași, ciudații pelerini rămâneau pe loc.

La un semn – la al cui torțele fură puse să dea foc vestmintelor? Mantiile negre, cuprinse de flăcări, aveau acum luciri de smoală. În pantomima care urmă mai departe, toți lepădară torțele folosite, întinzându-și apoi brațele în cruce.

Raluca Holban se repezi la primul pelerin. Sub glugă, îl recunoscu pe Ștefănucă: masca lui din seara când se întorsese altul. Privea dincolo de ea, parcă nu o avea în față, sub ochi, înnebunită de groază. Raluca Holban apucă brațul băiatului. Brațul era țeapăn ca lemnul unei cruci adevărate.

— Ștefănucă, ce se întâmplă?

— Murim ca Domnul nostru Iisus Hristos, pentru mântuirea tuturor...

Auzind cuvintele, Raluca Holban crezu că brațele, gata să se carbonizeze, aveau să se prefacă în aripi de înger. Dar aceasta nu se întâmplă, după cum nici tăcerea nu răsună de clopote, ci hohoti deodată, într-un șuierat de locomotivă.

Raluca Holban clipi în întuneric, scăldată toată într-o sudoare rece.

Cuprins

Prefață de Gabriel Liiceanu 5

Notă introductivă de Monica Pillat 23

Notă asupra ediției 43

AȘTEPTÂND CEASUL DE APOI

Partea întâi 47
Capitolul I 49
Capitolul II 66
Capitolul III 84

Partea a doua 97
Capitolul I 99
Capitolul II 109
Capitolul III 117

Partea a treia 131
Capitolul I 133
Capitolul II 145
Capitolul III 158

Partea a patra 169
Capitolul I 171
Capitolul II 180
Capitolul III 187

Partea a cincea 197
Capitolul I 199
Capitolul II 207
Capitolul III 212

Partea a șasea 227
Capitolul I 229
Capitolul II 237
Capitolul III 246

Partea a șaptea 257
Capitolul I 259
Capitolul II 268
Capitolul III 275

Partea a opta 283
Capitolul I 285
Capitolul II 292
Capitolul III 304

Așteptând ceasul de apoi
este primul volum
din seria de autor Dinu Pillat
a Editurii Humanitas

În seria
Convorbiri**C**orespondență**P**ortrete
au apărut

Biruința unei iubiri
Dinu și Nelli Pillat
Pagini de corespondență

Pia Pillat
Sufletul nu cunoaște
distanțele
Pagini de corespondență
cu familia Pillat

Minunea timpului trăit
Din corespondența
Monicăi Pillat *și a lui*
Lilv Teodoreanu
cu Pia Pillat

Cartea cu cea mai tulburătoare biografie din istoria romanului românesc a rămas inedită timp de 50 de ani.
Și-a așteptat „ceasul de apoi".

Confiscat de Securitate în 1959 și devenit corp delict în procesul lotului Noica–Pillat, romanul *Așteptând ceasul de apoi* părea definitiv pierdut. După o jumătate de secol, în 2010, dactilograma a fost descoperită în Fondul Bibliotecii CNSAS din sediul Arhivelor de la Popești-Leordeni. „Speram să se schimbe regimul și să-l pot publica", ar fi spus Dinu Pillat despre roman la interogatoriul din 24 februarie 1960. „M-am inspirat din psihoza mistică a mișcării legionare, nu l-am scris cu intenție subversivă." Mai mult, cititorii vor vedea că, prin atitudinea critică a autorului față de această mișcare, cartea pentru care a fost învinuit este dovada însăși a nevinovăției sale.

De ce „așteptând ceasul de apoi"? Pentru că lumea prezentului este atât de coruptă, încât, înaintea Apocalipsei, când timpul căzut al Istoriei va ajunge la sfârșitul lui, trebuie făcut un ultim efort de redresare morală a acestei lumi. „Vestitorii", anunțând sfârșitul timpului, *parusia* ca revenire a Domnului, pregătesc totodată judecata finală prin supresiunea „timpului lui Mitică". Lucrul scandalos, „greșeala de neiertat", cum spune Cioran, nu este că ei „concep un viitor pentru o țară ce nu avea nici unul", ci că imaginează mântuiri colective. Că amestecă istoria cu mistica și judecata morală și religioasă cu crima. Drumul către paradis nu poate trece prin infernul sângelui vărsat. Lumea de „aici" și cea a Împărăției Cerului nu pot trăi decât în disjuncție.
Dacă vrem cu orice preț să urcăm spre „ideologia" autorului, aș înțelege cartea lui Dinu Pillat ca „ceartă" a acestuia cu mișcarea celor care voiseră să amestece crima în problema mântuirii.

Gabriel Liiceanu

ISBN 978-973-50-2696-7

Pe copertă
Rogier van der Weyden, *Cele șapte Sfinte Taine* (detaliu)